

หากไม่มันนนนน
บ่อมันมันนน

สายธารความคิดสู่โค้งสุดท้ายของชีวิต

วิมล นาคสี

หากไม่มีวันนั้น ย่อมไม่มีวันนี้
สายธารความคิดสู่โค้งสุดท้ายของชีวิต

ChangeFusion

เครือข่ายจิตอาสา
Volunteer Spirit Network

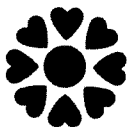

ก่อนแย้ม บ้านระพี

หากไม่มีวันนั้น ย่อมไม่มีวันนี้

สายธารความคิดสู่โค้งสุดท้ายของชีวิต

ระพี สาคริก

มูลนิธิสถานแสงอรุณ

หากไม่มีวันนั้น ย่อมไม่มีวันนี้
สายธารความคิดสู่โค้งสุดท้ายของชีวิต
ระพี สาคริก เขียน

ISBN 974-89797-1-7

พิมพ์ครั้งแรก พฤศจิกายน 2539 (จำนวนพิมพ์ 2,000 เล่ม)

พิมพ์ครั้งที่สอง มีนาคม 2544 (จำนวนพิมพ์ 2,000 เล่ม)

จัดพิมพ์โดย

มูลนิธิสานแสงอรุณ

64 ซอยสาทร 10 ถนนสาทรเหนือ แขวงสีลม เขตบางรัก กรุงเทพฯ 10500

โทรศัพท์ 237-0080 โทรสาร 237-5792

สำนักพิมพ์มูลนิธิสานแสงอรุณ/นิตยสาร “สานแสงอรุณ”

19/24 ถนนบางขุนนนท์ แขวงบางขุนนนท์ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพฯ 10700

โทรศัพท์/โทรสาร 434-4500 E-mail: ssamag@yahoo.com

บรรณาธิการเล่ม ยุทธชัย เฉลิมชัย

กองบรรณาธิการ พจน์ กริชไกรวรรณ, วันโททิพย์ ด้านตระกูล

ฝ่ายสมาชิก สุมิตรา บุตรดี

ภาพปกและภาพประกอบ ระพี สาคริก

แบบปก พิบูลย์ หัตถกิจโกศล

รูปเล่ม ปาปรัส พับลิเคชั่น โทรศัพท์ 287-2492

พิมพ์ที่ บริษัทพิมพ์ดี จำกัด โทรศัพท์ 803-2694-7

จัดจำหน่าย บริษัทเคล็ดไทย จำกัด โทรศัพท์ 225-9536-9

ตำนานผู้จัดพิมพ์

ศาสตราจารย์ ระบุ สาคริก เป็นเสมือนต้นไม้ใหญ่ที่ดำรงตนผ่านช่วงฤดูกาลมาเนิ่นนาน สัมผัสรู้ถึงสาระโดยรอบที่เวียนผ่านมาแวดล้อมอย่างนำมาใคร่ครวญเลือกคัดให้กลายเป็นเหตุปัจจัยบำรุงเลี้ยงชีวิต งอกงาม วัฒนธรรมบนรากฐานอันมั่นคงจากธรรมชาติภายในตน ร่มไม้ของท่านแผ่ ออกด้วยเมตตา เกื้อกูลแก่ไม้เล็กไม้น้อย ให้อยู่ร่วมกันอย่างอบอุ่นโอบอ้อม และมีสติได้ในสมณะของชีวิต

ในวันที่สัจจะสุดท้ายของชีวิตตามธรรมชาติดูราวกับเงาร่างที่ล้มตัวลงนอนด้วยกันทุกคืน ภาพอดีต ประสบการณ์ สำนึกในความจริง ที่กลั่นจนเป็นผลึกใสกระจ่างในใจ คือเพื่อนที่มาพบ ได้สนทนากันคืนแล้วคืนเล่า เรื่องราวของชีวิตทั้งหมดเรียงร้อยขึ้นผ่านดวงตาสงบเย็นและความเอื้ออาทรต่อโลกที่เคยอยู่ร่วมกันมานาน จึงกอรปไปด้วยข้อเตือนสติ และเปิดประตูของปัญญาให้ได้เห็นแสงสว่างฉายจับเส้นทางที่ลูกหลานยังคงอยู่และเดินไป เป็นวัฏจักรเดียวกัน

มูลนิธิสถานแสงอรุณเป็นเพียงผู้รวบรวมสายธารความคิดของท่าน อาจารย์ระบุ ในช่วงเวลาที่ท่านเรียกว่า ไค้งสุดท้ายของชีวิต จากบทความข้อเขียนของท่านในช่วงตั้งแต่ปลายปี 2537 จนถึง 2539 อันเป็น

(6) หากไม่มีวันนั้น...ย่อมไม่มีวันนี้

ศกปัจจุบัน โดยยังคงรักษาถ้อยคำและจุดเน้นที่ท่านให้ความสำคัญไว้อย่างครบถ้วน การเรียบเรียงก็เพียงเพื่อจัดกลุ่มของเนื้อหาให้สอดคล้องกลมกลืนกันตามสมควร

ท้ายที่สุด ขอกราบขอบพระคุณท่านอาจารย์ระพี ที่กรุณามอบข้อเขียนของท่านให้นำมาจัดพิมพ์เป็นธรรมทานแก่ผู้ใฝ่แสวงหา และขอบพระคุณอย่างสูงต่อผู้มีส่วนร่วมในการจัดพิมพ์ทุกท่าน สาระประโยชน์อันใดที่เกิดขึ้นผู้จัดพิมพ์ขอน้อมรวมเป็นดอกไม้แห่งสักการะมอบแด่ท่าน ศาสตราจารย์ระพี สาคริก ไว้ ณ โอกาสนี้

ยุทธชัย เฉลิมชัย

มูลนิธิसानแสงอรุณ

บทนำ

โดย

ศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี

อาจารย์ระพี สาคริก เป็นบุคคลที่ผมถือว่าเป็นมงคลที่ได้รู้จัก บุคคลย่อมมีความแตกต่างกันเป็นธรรมดา จนกระทั่งกล่าวได้ว่าไม่มีใครสองคนในโลกที่เหมือนกัน แม้พี่น้องฝาแฝดจากไขว่ไขว่เดียวกันที่มีดีเอ็นเอเหมือนกันทุกอย่าง แต่ความแตกต่างของอาจารย์ระพีที่แตกต่างจากคนอื่น ๆ ไม่ใช่ความแตกต่างธรรมดา หากเป็นความแตกต่างที่แปลกเด่นในวิถีคิด อันทำให้ท่านมีบุคลิกเฉพาะตัว มักจะมีคนพูดว่าอ่านและฟังเรื่องที่ท่านเขียนและพูดไม่เข้าใจ แต่ก็มีความเคารพและรักในตัวอาจารย์ระพี แสดงว่าภาษาไม่ใช่การสื่อสารประเภทเดียว ผมเองเข้าใจภาษาของอาจารย์ระพีเป็นอย่างดีและเห็นว่าเป็นของที่มีประโยชน์มากถ้าใครได้ “เข้าถึง” จึงขอทำหน้าที่เขียนคู่มือการเข้าถึง เพื่อประโยชน์แห่งพหุชน โดยจะเขียนเป็นเค้าโครงให้เห็นดังต่อไปนี้

สิ่งที่อาจารย์ระพีพูดหรือเขียนสามารถแบ่งเป็น 3 ส่วนใหญ่ ๆ ดังนี้

1. สิ่งที่ควรเจริญ
2. สิ่งที่ควรเลี่ยง
3. วิธีการหรือเครื่องมือ

ซึ่งขยายความดังนี้

(8) หากไม่มีวันนั้น...ย่อมไม่มีวันนี้

สิ่งที่ควรเจริญ

สังฆธรรมหรือธรรมชาติ

การเข้าถึงความงาม

ความเป็นอิสระ

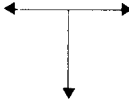
ความเมตตา

สิ่งที่ควรเลี่ยง

ความโลภ

อำนาจ

ความหลง

วิธีการ

การทำงาน

ธรรมชาติ

ความเป็นอิสระ

สติ

การคิดแบบเชื่อมโยง

สิ่งที่ควรเลี่ยงคือความโลภ อำนาจ ความหลง

สิ่งที่ควรเจริญคือสังฆธรรมหรือธรรมชาติ การเข้าถึงธรรมชาติ ทำให้ประสบความงาม ความเป็นอิสระ และเกิดความเมตตา

วิธีการ คือใช้การทำงาน ไม่ว่าจะป็นงานอะไรก็ได้ที่ชอบ เมื่อได้ทำอะไรที่ชอบก็จะมีความสุข ตั้งใจทำให้ประณีตก็จะเป็นศิลปะหรือความงามที่เข้ามาพัฒนาจิตใจของตนเองให้ดีขึ้นเรื่อย ๆ เน้นที่ความมีอิสระและการมีสติ เพื่อระวังไม่ให้ถูกครอบงำด้วยความโลภด้วยอำนาจที่จะครอบงำผู้อื่น และโมหจริต วิธีการอีกอย่างหนึ่งที่น่ามาใช้คือ การสัมผัสกับธรรมชาติ ฉะนั้นท่านจะพูดถึงต้นไม้ ใบไม้ ดอกไม้ ดิน น้ำ ป่า เขา สัตว์ ท้องฟ้า เพราะธรรมชาติเป็นเครื่องมืออย่างดีในการเข้าถึงสังฆธรรม เพราะธรรมชาติมีอยู่รอบตัวและในตัวเราอยู่แล้ว ถ้าบุคคลเข้าถึงธรรมชาติก็เข้า

ถึงสังขาร เพราะธรรมชาติคือ สังขารที่ยิ่งใหญ่ที่สุด ถ้าบุคคลสัมผัสธรรมชาติด้วยความมีอิสระ สติ และการคิดอย่างเชื่อมโยง ก็จะเข้าถึงธรรมชาติหรือสังขารได้

การคิดอย่างเชื่อมโยง เป็นสิ่งที่อาจารย์ระพีใช้อยู่ตลอดเวลาในการพูดและการเขียนของท่าน ท่านมักจะกล่าวว่า “ต้องโยงไปสู่ฐาน” “ไปให้ถึงนามธรรม” “โยงให้ถึงรากฐาน” ธรรมชาติคือความเชื่อมโยงโดยทั่วตลอด แต่มนุษย์มักรู้เห็นและคิดในทำนองสำเร็จรูปตายตัวเป็นก้อน ๆ ตรงนี้เป็นตรงที่อาจารย์ระพีต่างจากคนทั่ว ๆ ไป ถ้าคิดอย่างสำเร็จรูปตายตัวก็เข้าไม่ถึงความจริงตามธรรมชาติ แต่ถ้าคิดอย่างเชื่อมโยงให้ทั่วตลอดก็จะเข้าถึงความจริงตามธรรมชาติ เพราะธรรมชาติคือความเชื่อมโยง คนจำนวนมากเมื่ออ่านบทความของอาจารย์ระพีแล้วรู้สึกหงุดหงิด เพราะความขัดแย้งระหว่างความเคยชินกับกระแสธรรมที่อาจารย์ระพีนำเสนอความเคยชินคือ การแสวงหาความรู้เป็นก้อน ๆ ให้ชัดเจน เมื่ออ่านบทความของอาจารย์ระพีแล้วไม่ได้ “ความรู้” เป็นก้อน ๆ ออกมา เพราะอาจารย์ระพีเสนอให้คิดเชื่อมโยงแตกตัวออกไปเรื่อย ๆ

การได้ความรู้เป็นก้อน ๆ บ่อยครั้งไม่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในส่วนลึกหรือจิตใจของเราหรือถ้าไม่ระวังกลับทำให้เราเลวลง เพราะความกำเริบแห่งโลภะ โทสะ และโมหะ วิธีที่อาจารย์ระพีเสนอให้คิดเชื่อมโยงไปเรื่อย ๆ นั้นเป็นการขยายจิตวิญญาณ (consciousness) ของเราให้ใหญ่ออกไป ปรกติมนุษย์มีจิตวิญญาณที่เล็ก คับแคบ และแยกส่วน อันนำไปสู่การแยกส่วน ขัดแย้ง วุ่นวาย และรุนแรง ธรรมชาตินั้นใหญ่โตไม่มีที่สิ้นสุด หากขยายจิตวิญญาณของเราให้ใหญ่จนเข้าไปเชื่อมกับธรรมชาติและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับธรรมชาติได้ จิตวิญญาณของเราจะใหญ่อย่างไม่มีที่สิ้นสุด เมื่อจิตวิญญาณของเราใหญ่อย่างนั้นเราจะประสพอิสรภาพ

(10) หากไม่มีวันนั้น...ย่อมไม่มีวันนี้

ความงาม และความเมตตาอันไพศาล

นั่นคือวัตถุประสงค์ของอาจารย์ระพี ลองย้อนกลับไปดูเค้าโครงหรือไดอะแกรมที่เขียนไว้ข้างต้น จะเข้าใจดีขึ้นว่าที่อาจารย์ระพีเสนอวิธีการเพื่อเลี่ยงจากสิ่งอันไม่สมควรไปสู่สิ่งอันควรเจริญ อันได้แก่การเข้าถึงสังขธรรมหรือความเป็นธรรมชาตินั้นคืออย่างไร

ฉะนั้น ในการอ่านบทความของอาจารย์ระพี ถ้าเข้าใจเค้าโครงตามที่เขียนให้ดู อย่ารีบร้อน สัมผัสคำและความหมายและคิดตามไปเรื่อย ๆ จะประสบความงาม และความเป็นอิสระ เพราะจิตวิญญาณที่จับกระแสธรรมของธรรมชาติที่เชื่อมโยงจะขยายใหญ่ออกไปเรื่อย ๆ เพื่อความเชื่อมโยงและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับธรรมชาติดังกล่าวแล้ว ฉะนั้นข้อเขียนของอาจารย์ระพีไม่ว่าจะตั้งชื่อหัวข้อว่าอะไร จุดสำคัญไม่ได้อยู่ที่ “ความรู้” ในหัวข้อนั้น ๆ แต่อยู่ที่ความเป็นกระแสธรรมอันเดียวกันที่จะนำเราเข้าไปเชื่อมโยงกับความเป็นธรรมชาติ

มนุษย์เป็นสัตว์ประเภทเดียวในสิ่งที่มีชีวิตหลายสิบล้านประเภทที่ธรรมชาติของสมองทำให้มีศักยภาพที่จะเกิดจิตวิญญาณใหญ่ที่เชื่อมโยงกับธรรมชาติได้ ขอให้ทุกคนสนใจที่จะแสวงหาความรู้ว่าทำอะไรได้บ้างสิ่งที่อาจารย์ระพีเสนอนั้นเป็นวิธีการที่จะใช้การทำงานและการสัมผัสธรรมชาติรอบตัว อันเป็นเรื่องที่เราประสบอยู่แล้วเป็นประจำวันมาขยายจิตวิญญาณของเราเพื่อเข้าไปเชื่อมโยงกับธรรมชาติอันใหญ่อย่างไม่มีที่จำกัดเพื่อการบรรลุถึงซึ่งอิสรภาพ ความงาม และความเมตตา อันจักช่วยปลดปล่อยมนุษย์ทั้งมวลไปสู่การดำรงชีวิตร่วมกันอย่างคานติ ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และระหว่างมนุษย์กับสรรพสิ่งทั้งหลายเป็นนิรันดร

ตำนานผู้เขียน

จากปี พ.ศ. 2490 ซึ่งเป็นปีที่ผมผ่านการศึกษาในมหาวิทยาลัยออกไปแล้ว และเริ่มต้นชีวิตครอบครัวกับงานโดยมุ่งออกไปอยู่ท่ามกลางบรรยากาศชนบท อีกทั้งมีสภาพใกล้ป่า และมีแมงบ้งเกิดเกล้าไปอยู่เป็นกำลังใจ เราก็เริ่มมีชนรุ่นหลังไปหาและใช้ชีวิตใกล้ชิดสนิทสนม จนกระทั่งชีวิตในด้านการงานก้าวต่อมาตามจังหวะซึ่งแม้ว่าตนจะไม่สนใจคิดว่าจะต้องก้าวไปไหน ยิ่งต้องมุ่งเข้าไปอยู่ในเมืองซึ่งเต็มไปด้วยอิทธิพลวัตถุ และมีช่องทางก้าวขึ้นสู่อำนาจ แต่ทุกอย่างก็เป็นไปตามธรรมชาติภายในตัวของมันเอง

สิ่งที่น่าสนใจก็คือ ไม่ว่าชีวิตจะเปลี่ยนไปอย่างไร ตนไม่เคยขาดชนรุ่นหลังซึ่งเข้ามาหาเอง และสิ่งซึ่งสอดคล้องต้องกันก็คือการให้การต้อนรับจากความรู้สึกอันเป็นธรรมชาติของตนและครอบครัว จนกระทั่งมาถึงช่วงที่ถูกขอตัวให้เข้ามาทำงานอยู่ในสถาบันการศึกษาโดยตรง ทำให้ภาพดังกล่าวปรากฏเด่นชัดยิ่งขึ้น โดยที่มิनीสิตทั้งหญิงและชายมาอยู่ในครอบครัวซึ่งในช่วงหลัง ๆ ตนก็มีบุตรอีก เราจึงอยู่กันเหมือนลูกหลานและถือการมีน้ำใจต่อกันและกันเป็นธรรมชาติ ส่วนการพูดถึงเงินทองและวัตถุคงไม่มีอยู่ในหัวใจแม้แต่น้อย นอกจากนั้นส่วนที่ไม่ได้มาอยู่ในครอบครัวก็มีการไปมาหาสู่อย่างต่อเนื่อง

คงต้องยอมรับอย่างมั่นใจว่า เขาวชนคนรุ่นหลังเป็นฝ่ายบ่งบอกอย่างเป็นทางการ ถึงหลักธรรมซึ่งตนมีอยู่และนำไปปฏิบัติแล้ว อีกทั้ง

(12) หากไม่มีวันนั้น...ย่อมไม่มีวันนี้

กำหนดให้การนำปฏิบัติในอนาคตมีความมั่นคงยิ่งขึ้นเป็นลำดับ จึงกล่าวได้ว่าคนรุ่นหลังมีบทบาทช่วยให้วิถีชีวิตมีการลงรากฐานสู่คุณภาพลึกซึ้งยิ่งขึ้นเป็นลำดับ

เมื่อชีวิตผ่านพ้นมาถึงช่วงหนึ่ง ประสบการณ์ได้ช่วยให้รากฐานหยั่งลงลึกซึ้งถึงระดับซึ่งบอกตัวเองให้ตัดสินใจถอนตัวออกมาจากงานด้านที่เป็นทางการ และหลังจากนั้นก็พบว่ามิใช่เยาวชนคนรุ่นหลังเข้ามาหากว้างขวางกว่าเก่า โดยแต่เดิมส่วนใหญ่มาจากสถาบันซึ่งตนทำงาน แต่หลังจากนั้นมีการสานกระแสออกไปอย่างปราศจากกรอบจำกัด ช่วยให้ตนมีโอกาสเรียนรู้จากพื้นฐานธรรมชาติทั้งกว้างและลึกยิ่งขึ้นเป็นลำดับ

และไม่เพียงแต่การมุ่งมั่นทำงานจากรากฐานที่อิสระยิ่งขึ้นเท่านั้น ในอีกด้านหนึ่งก็มิงานเขียนเข้ามาร่วมอยู่ในวิถีชีวิตเพิ่มขึ้น โดยที่รู้สึกว่าการเขียนเป็นเวทีฝึกฝนการคิดให้มีสติมั่นคงอยู่เสมอ ดังนั้นภายในบ้านจึงเต็มไปด้วยผลงานจากการเขียน ซึ่งตนพยายามจัดไว้เป็นหมวดหมู่ อีกทั้งเพื่อแผ่ไปสู่ผู้ที่เชื่อว่าสามารถสื่อความคิดถึงกันได้ เน้นที่คนรุ่นหลังอย่างปราศจากความรู้สึกส่วนตัวใด ๆ ทั้งสิ้น

อยู่มาวันหนึ่งในช่วงต้นเดือนพฤษภาคม 2539 มีโทรศัพท์มาถึงโดยที่แจ้งว่า ทางมูลนิธินิทานแสงอรุณจะขออนุญาตมาคุยด้วยที่บ้านในช่วงวันหยุดเสาร์อาทิตย์ ซึ่งตนรู้สึกยินดีเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากเชื่อในสังฆธรรมของการเรียนรู้ซึ่งกันและกันที่ควรมีความพร้อมร่วมกันจากทั้งสองด้าน โดยเฉพาะความรู้สึกจากด้านผู้ใหญ่ซึ่งถือหลักของการเรียนรู้จากคนรุ่นหลังเป็นธรรมชาติ จึงได้นัดหมายกันในวันเสาร์ที่ 25 พฤษภาคม 2539

และไม่เพียงรู้จักกันแต่เป็นธรรมชาติซึ่งเรานำปฏิบัติกันมาโดยตลอดทันทีที่ทราบว่าจะมีคนรุ่นหลังมาพบ คุณกัลยาฯภรรยาผมก็เต็มใจที่จะทำอาหารกลางวันไว้รับรองอย่างกันเองโดยที่เห็นว่า จะได้มีเวลาคุยกันโดย

ไม่ต้องกังวลเรื่องเวลาอาหาร แต่อีกด้านหนึ่งก็เสนอความคิดว่าจะนำอาหารกันมาเองอย่างเรียบง่าย แต่เราก็ได้เตรียมส่วนหนึ่งไว้ด้วย ทำให้อาหารมื้อนั้นมีสื่อทางใจรองรับอีกโสดหนึ่ง

ยังจำได้ดีถึงภาพที่น่าประทับใจโดยที่หลังจากนั่งล้อมวงทักทายกันได้ไม่นานก็ทราบว่ สมาชิกกลุ่มซึ่งไปร่วมกันวันนั้นมาจากหลายจังหวัดรวมแล้วประมาณ 20 คน และเชื่อว่าบรรยากาศในวันนั้นมีอิทธิพลสอนสังขรณ์แก่ผมเพิ่มขึ้น เนื่องจากย้าให้มั่นใจว่าทุกสิ่งซึ่งมาพบกันได้โดยมีธรรมชาติเป็นฐานและจากทุกด้าน เกิดจากความจริงใจของทุกคน

ในที่สุดกระแสดังกล่าวแล้วก็เชื่อมโยงไปถึงจุดเริ่มต้นของหนังสือเล่มนี้ เนื่องจากด้านหลังของวงซึ่งนั่งคุยกันตั้งแต่ช่วงเช้าถึงเวลาอาหารกลางวันนั้น มีบทความซึ่งตนเขียนไว้กองอยู่ รวมทั้งที่ใส่แฟ้มแล้วอีกส่วนหนึ่ง ความคิดริเริ่มที่จะนำบางส่วนมารวบรวมทำเป็นเล่มเพื่อพิมพ์เผยแพร่แก่ผู้สนใจ เกิดขึ้นจากสมาชิกคนหนึ่งภายในกลุ่ม ซึ่งผมก็ได้รับสนองด้วยความเต็มใจและให้อิสระในการคัดบทความอย่างเต็มที่ โดยเหตุที่มองเห็นว่าน่าจะเป็นอีกโอกาสหนึ่งซึ่งชนรุ่นหลังตัดสินใจเองและตนได้เรียนรู้ ผมจึงไม่เข้าไปชี้นำว่าจะต้องเอาเรื่องนั้นเรื่องนี้มาพิมพ์ เพราะเชื่อมั่นว่า การเรียนรู้ของคนโดยเฉพาะชนรุ่นหลังเป็นสิ่งสำคัญเหนือสาระซึ่งอยู่บนแผ่นกระดาษ

ดังนั้นสิ่งซึ่งปรากฏอยู่ภายใต้การตัดสินใจและการจัดการของหนังสือเล่มนี้ทั้งหมด นับตั้งแต่ชื่อที่กำหนดขึ้นจนถึงเรื่องต่าง ๆ ซึ่งคัดเลือกมาจัดพิมพ์จึงไม่ใช่เป็นผลงานจากผม หากเกิดจากชนรุ่นหลังแม้จะได้มีการนำมาให้ตรวจแก้ไข แต่ตนก็ไม่ได้แตะต้องในหลักการสำคัญดังกล่าวแล้วแม้แต่น้อย

ผมยังจำได้ดีว่าเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2537 ซึ่งเป็นวันครบ 6

(14) หากไม่มีวันนั้น...ยอมไม่มีวันนี้

รอบอายุของตน บรรดาศิษย์และบุคคลผู้ซึ่งให้การเคารพนับถือได้ร่วมกันจัดงานฉลอง โดยมีการประชุมอภิปรายปัญหาการเกษตรไทยบนพื้นฐานที่อิสระ และมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ได้กรุณาให้การสนับสนุนอีกทั้งให้ใช้นามเป็นเจ้าของภาพด้วย รวมทั้งสถานีวิจัยของมหาวิทยาลัยฯ ก็ได้ถ่ายทอดผ่านดาวเทียมออกอากาศทั่วประเทศเพื่อเผยแพร่ความรู้สู่ประชาชนทั่วไป

หลังจากเสร็จการอภิปรายและมีการประกอบพิธีแสดงมุทิตาจิตซึ่งเป็นไปตามเหตุและผลแล้ว ในช่วงค่ำวันนั้นตนได้ถูกขอให้กล่าวอะไรก็ได้แก่บรรดาผู้มาร่วมงาน ซึ่งนอกจากการกล่าวขอบคุณตามมารยาทแล้วก็ได้ฝากแง่คิดไว้เพียงสั้น ๆ แต่เชื่อว่าน่าจะมีคามหมายอย่างลึกซึ้งว่า **“หากไม่มีวันนั้น ย่อมไม่มีวันนี้”**

ความประโยชน์นี้อาจมีหลายคนรับฟังแล้วรู้สึกไม่เห็นมีอะไรเป็นสาระสำคัญ แต่ก็เชื่อว่าน่าจะมีอีกส่วนหนึ่งซึ่งมองเห็นประเด็นสำคัญและนำไปคิดค้นหาความจริงที่แฝงอยู่ในความลุ่มลึก และเชื่อว่าหากเห็นได้ น่าจะมีโอกาสนำไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิต เพื่อช่วยให้มีความมั่นคงยั่งยืนต่อไปในอนาคต

จากช่วงหนึ่งของชีวิตโดยที่มีเหตุทำให้ตนได้รับการพิจารณาเพื่อรับตำแหน่งผู้บริหารมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มีบรรดาอาจารย์ค่อนข้างกว้างขวางวิจารณ์ว่า เป็นอธิการบดีทำไมจึงต้องลงไปคลุกดินลุยโคลนอยู่กับนิสิต แม้กระทั่งในช่วงปิดภาคการศึกษาก็ลงไปร่วมชีวิตทำงานค่ายอาสาพัฒนาชนบทกับนิสิตในหมู่บ้าน โดยสวมเสื้อผ้าเก่า ๆ ขาด ๆ ลงทำงานกับชาวบ้าน อานน้ำร่วมกับควายและนอนในเต็นท์ชายทุ่ง

หลายคนมองเห็นภาพอย่างผิวเผินว่าอธิการบดีตามใจเด็กบ้าง หาเสียงกับเด็กบ้าง แต่จากความรู้สึกภายในรากฐานจิตใจที่ลุ่มลึกถึงระดับหนึ่ง ช่วยให้เห็นเข้าใจถึงเหตุอันเป็นที่มาของเสียงเหล่านั้น จึงไม่คิดว่า

ต้องอดทนอะไร หากคงดำเนินต่อไปบนพื้นฐานสัจจะอันถือเป็นความรู้ และความเชื่อจากรากฐานตนเองมาโดยตลอด

ผลซึ่งปรากฏในช่วงหลัง ๆ เพียงจากวันนั้นเป็นต้นมา ย่อมยืนยันให้มั่นใจในสัจธรรมลึกซึ้งยิ่งขึ้น แม้ว่าเรื่องนี้อาจเป็นสิ่งที่เล็กน้อยที่เกิดขึ้นในมุมหนึ่งของชีวิต และยังผ่านพ้นมาได้ไม่ไกลนักสำหรับช่วงชีวิตหนึ่งก็ตาม

“หากไม่มีวันนั้น ย่อมไม่มีวันนี้” ซึ่งผู้คิดริเริ่มและนำมากำหนดเป็นชื่อหนังสือเล่มนี้ขึ้นเอง เป็นสิ่งที่มีคติธรรมแฝงอยู่ในรากฐานอย่างลึกซึ้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากมองถึงภาพรวมของความรู้สึกซึ่งเชื่อมโยงกันกับวิถีชีวิตน่าจะหมายถึง **“ธรรมชาติในการดำเนินชีวิตของแต่ละคนอันควรรู้จักบทวนเพื่อค้นหาเหตุผลที่ตนเอง ย่อมมีผลในการเจริญสติ”** ช่วยให้การดำเนินชีวิตมีความมั่นคงอยู่บนพื้นฐานความจริง อันถือเป็นสิ่งซึ่งไม่มีอิทธิพลใดจะทำลายได้

ถ้าบุคคลใดหยั่งรู้ถึงความจริงอันเป็นที่มาของชีวิตตนและทุกสิ่งซึ่งช่วยให้ชีวิตถือกำเนิดเกิดมา รวมทั้งให้โอกาสพึ่งพาในการเรียนรู้มาได้จนถึงปัจจุบัน ย่อมช่วยให้มองเห็นช่องทางที่จะดำเนินต่อไปโดยถือความจริงซึ่งได้สั่งสมมาแล้วอย่างเป็นที่ธรรมชาติเป็นพื้นฐาน ไม่ว่าชีวิตนั้นสิ่งนั้นจะเป็นใครสิ่งใด และมีบทบาทอย่างไรก็ตาม

แต่บุคคลผู้ขาดสติย่อมมองไม่เห็น คงเน้นความสำคัญอยู่เพียงสิ่งที่เห็นอยู่เฉพาะหน้า และมุ่งเน้นวิถีทางทั้งแนวคิดและนำไปปฏิบัติไปสู่ด้านหน้าด้านเดียว จึงตกอยู่ในสภาพที่สั่งสมเงื่อนไขไว้สร้างผลสะท้อนวนกลับมาทำร้ายตนเองมีวันหนึ่งก็วันใดอย่างไม่อาจปฏิเสธได้

สรุปแล้วผลงานซึ่งช่วยให้หนังสือเล่มนี้มีความเป็นไปได้จนถึงมือผู้อ่าน ผมคงขออนุญาตยกคุณความดีทั้งหมดให้แก่มูลนิธิสานแสงอรุณ

(16) หากไม่มีวันนั้น...ย่อมไม่มีวันนี้

และทุกคนที่มีส่วนร่วมกันคิดและจัดทำจนเป็นผลสู่ท่านผู้อ่าน และขอ
ขอบคุณท่านผู้อ่านทุกคนซึ่งมองเห็นคุณค่าแล้วนำเผยแพร่สู่ผู้อื่น โดย
เฉพาะชนรุ่นหลังซึ่งถือสัจธรรมเพื่ออนาคตของสังคม และในอีกด้านหนึ่ง
สิ่งซึ่งแต่ละคนนำปฏิบัติมาแล้วจนถึงวันนี้และเป็นพื้นฐานช่วยให้สื่อถึงได้
ย่อมสนับสนุนให้มีโอกาสเรียนรู้คุณค่าของตนเองได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้นด้วย

สารบัญ

คำนำผู้จัดพิมพ์	(5)
บทนำ	(7)
คำนำผู้เขียน	(11)
นาวาชีวิต	3
จากแม่บังเกิดเกล้าถึงแม่ธรณี	25
จากต้นไม้ถึงคุณภาพชีวิตมนุษย์	53
แง่คิดจากสภาพกล้วยไม้ต้นหนึ่งซึ่งยืนอย่างโดดเดี่ยว	
อยู่ท่ามกลางธรรมชาติ	85
โอกาสในการพัฒนาการปลูกกล้วยไม้เป็นอุตสาหกรรมของกลุ่ม	
ประเทศในเอเชียเขตร้อน	103
คืนกล้วยไม้สู่ธรรมชาติ	123
ความมั่นคงของครอบครัวกับปัญหาที่แฝงอยู่	137
โลกทัศน์กับการพัฒนาคุณภาพชีวิต	149
กำหนดเกษียณอายุไม่ใช่หนทางตันสำหรับชีวิต	159
สู่โค้งสุดท้ายของชีวิต	173
ภาคผนวก	
ประวัติชีวิต	179

“

ชีวิตฉันเองเท่าที่ผ่านมาแล้ว

ไม่เคยละเลยเฝ้าดูนาฬิกาชีวิตล่ำแล้วล่ำเล่า
ด้วยความสนใจที่จะศึกษาเพื่อค้นหาความจริงให้ถึงที่สุด
จึงทำให้เห็นว่าบ้างก็เกิดใหม่

บ้างก็ออกเล่นตามกระแสกาลเวลาไปแล้ว
อย่างเป็นตัวของตัวเองและบ้างก็ขออาศัยพ่วงไปกับลำอื่น
อย่างไม่ยอมปลดตัวตัวเองออกมาเล่นอย่างอิสระ

เพื่อหวังที่จะยกระดับคุณภาพ
และดูเหมือนว่าเรือประเภทหลังนี้เองที่ทำให้ฉันรู้สึกว่
ปัจจุบันนี้มีจำนวนมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด
อย่างไรก็ตาม ถ้าสามารถเข้าใจได้แทนที่จะปฏิเสธ
ย่อมถือว่าเป็นผลดีแก่ตนเองโดยแท้

”

บัวใต้น้ำ บ้านระพี มกราคม 2528

นาวาชีวิต

เพื่อนมนุษย์ที่รัก ขณะที่ชีวิตเราแต่ละคนเกิดมาสู่โลก ต่างก็เปรียบเสมือนนาวาแต่ละลำซึ่งปรากฏขึ้นเหนือพื้นผิวน้ำท่ามกลางท้องทะเลหลวง ณ จุดใดจุดหนึ่ง จากรากฐานตัวเองอย่างอิสระ

วิถีชีวิตแต่ละคนต่างก็เปรียบได้ดั่งวิถีการแล่นของนาวาแต่ละลำ ซึ่งมีจิตตนเองเป็นกัปตันกำหนดทิศทาง แม้ว่าสายตาจะมองเห็นได้อย่างไกลที่สุดก็เพียงเส้นขอบฟ้า แต่กัปตันผู้มีความมั่นคงอยู่บนรากฐานซึ่งหยั่งลงลึกซึ่งถึงความจริง ย่อมบังเกิดปัญญา สามารถนำนาวาที่ตนรับผิดชอบให้แล่นไปได้ตรงเป้าหมายอย่างปลอดภัย

ในเมื่อเราแต่ละคนต่างก็ประจักษ์ชัดว่าโลกนี้มีสัจธรรมกลม กัปตันผู้รู้สัจธรรมดังกล่าวจึงย่อมสามารถนำนาวาลำซึ่งตนรับผิดชอบ แล่นฝ่ากระแสคลื่นและแรงลมไปข้างหน้าได้ด้วยความมั่นใจสูง และเวียนมาบรรจบลง ณ จุดเริ่มต้นด้วยการยอมรับโดยตนเองว่า ได้บรรลุถึงจุดของการเดินทางโดยสมบูรณ์ตามเป้าหมายอย่างแท้จริงแล้ว

เพื่อนมนุษย์ที่รักของฉันทุกคน เมื่อเธอมาสู่โลกนี้ด้วยสภาพอัน
ถือเป็นสัจธรรมอย่างไร เมื่อถึงคราวต้องจากโลกนี้ไปในที่สุด ย่อมไป
ด้วยสภาพเดียวกันกับเมื่อเธอมา ดังนั้นหากฉันมองสู่เพื่อนมนุษย์แต่
เพียงด้านที่เป็นร่างกายคงเห็นว่า เมื่อเธอมาด้วยกายอันเปล่าเปลือย ก็
ย่อมต้องจากไปด้วยร่างกายที่เปล่าเปลือยเช่นกัน

แต่มนุษย์ทุกรูปทุกนามต่างก็ยังมีทั้งชีวิตและจิตวิญญาณ หากมอง
สู่การมาด้วยภาพที่สมบูรณ์พร้อมย่อมเห็นต่อไปอีกว่า เธอหาได้มาแต่
เพียงร่างกายที่เปลือยเท่านั้นไม่ แต่ยังมีจิตวิญญาณอันควรถือว่าน่าจะ
ว่างเปล่าเป็นอีกส่วนหนึ่งด้วย แต่ธรรมชาติของทุกคนที่เกิดมา ก็ย่อมมี
เงื่อนไขแผงมาในรากฐานตัวเองอย่างหลีกเลี่ยงไม่พ้น

ดังนั้นเมื่อเกิดมาแล้วคงไม่อาจปฏิเสธได้ว่า ท่ามกลางวิถีชีวิตเธอ
แต่ละคน จำเป็นต้องสัมผัสกับสิ่งต่าง ๆ ซึ่งอยู่นอกใจและกายอย่างหลากหลาย
โดยที่สิ่งเหล่านั้นต่างก็มีอิทธิพลซึ่งแผงไว้ด้วยเงื่อนไข ทำให้จิตมี
โอกาสรับจากมันเข้าไปเป็นนายอยู่เหนือชีวิตจึงจำต้องตกไปอยู่ในสภาพที่
ขาดพรหมจรรย์ ทำให้รากฐานแนวคิดขาดอิสรภาพ จึงต้องสูญเสียคุณ
ภาพชีวิตอันแท้จริงยิ่งขึ้นถ้าเราใช้ชีวิตอย่างประมาท ดังเช่นที่มักกล่าวกัน
ว่า **แพ้ภัยตัวเอง**

ดังนั้นเมื่อวิถีชีวิตเธอแต่ละคนผ่านพ้นมาถึงช่วงซึ่งเวียนมาบรรจบ
ครบรอบอันพึงต้องจากไป คงจะต้องไปแต่เพียงด้วยกายอันเปล่าเปลือย
เท่านั้น ส่วนจิตวิญญาณยังคงวนเวียนอยู่ต่อไปอีก เพราะยังไม่อาจบรรลุ
ถึงความว่างเปล่าหรือถึงจุดดับอันสมบูรณ์พร้อมร่วมกันได้ เปรียบดูจนา
วาซึ่งสิ้นแล้วเพียงด้านรูปลักษณะ แต่ยังมีทั้งเศษหรือซากไว้ให้ลอยระเกะ
ระกะบนผิวน้ำ ทำให้เกิดปัญหาทราบกวนวิถีการเดินทางของลำอื่นซึ่งยังคง
สัญจรไปมาอยู่ทั่ว ๆ ไปอีก

ถ้าเช่นนั้น เป็นการสมควรแล้วหรือที่การจากไปจะได้รับการยอมรับโดยจิตเธอเองและเพื่อน ๆ ซึ่งยังคงอยู่ว่าชีวิตนี้ดับไปโดยสมบูรณ์ อีกทั้งควรถือว่าเกิดมาทั้งที คนได้ทำหน้าที่อย่างครบถ้วนแล้วอย่างไม่มีสิ่งใดตกหล่น

ถ้าเป็นความจริงได้ บรรยากาศของโลกซึ่งถือเป็นสิ่งรองรับการเกิดการดับของชีวิต ย่อมมุ่งสู่สถานดีสุดด้วยตัวเองอย่างแน่นอนที่สุด ดังเช่นสภาพพื้นผิวน้ำของท้องทะเลหลวงซึ่งมีนาวาทั้งหลายต่างวิ่งเวียนวนล่ำแล้วล่ำเล่าเป็นธรรมชาติ หากกัปตันผู้ทำหน้าที่กำหนดทิศทางเดินของแต่ละลำเป็นผู้หยั่งรู้ถึงสัจธรรมของโลกอย่างแท้จริง บรรยากาศของท้องทะเลคงไม่ปั่นป่วนเพราะความสับสน หากเปิดโอกาสให้แต่ละลำสามารถปรับวิถีทางเดินมุ่งสู่เป้าหมายได้อย่างอิสระและมีความคล่องตัวยิ่งขึ้น

เพื่อนมนุษย์ที่รักทุกคน หากเธอมาสู่โลกนี้ด้วยกายและจิตที่เปิดโอกาสให้แก่ตนเองซึ่งจะนำไปสู่การเปิดโอกาสให้แก่ผู้อื่น อีกทั้งยังมั่นคงอยู่กับการถือสัจจะในการดำเนินชีวิตได้โดยตลอด ย่อมส่งผลให้มีสมาธิในการเรียน เพื่อเพิ่มพูนพลังในการหยั่งรู้ความจริงซึ่งปรากฏชัดอยู่ในรากฐานตนเอง เพื่อว่าเมื่อถึงวาระอันพึงต้องจากไปไม่ว่าเร็วหรือช้า ย่อมไปอย่างสมบูรณ์พร้อมด้วยสัจธรรมให้เชื่อมั่นได้ แม้ขณะที่ดำรงชีวิตอยู่ก็ย่อมมีรากฐานมั่นคงรองรับตนเองอยู่ทุกขณะ

ฉันยังจำความตอนหนึ่งของเนื้อเพลง **โชคมนุษย์** ซึ่งเขียนไว้ว่า

ชีวิตเหมือน	เรือน้อย	ล่องลอยอยู่
ต้องต่อสู้	แรงลม	ประสมคลื่น
ต้องทนทาน	หวานลุ่ม	ขมสูกลิ้น
ต้องจำผืน	สุกัย	ไปทุกวัน

แม้เพลงนี้ **หลวงวิจิตรวาทการ** ได้เรียบเรียงขึ้นในสมัยที่เป็นอธิบดีกรมศิลปากร และเป็นเพลงซึ่งเกิดขึ้นในช่วงที่ฉันยังเป็นนักเรียนเล็ก ๆ คนหนึ่งของโรงเรียนศิลปากรแผนกนาฏดุริยางค์ ซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ และสภาพชีวิตตัวเองขณะนั้นก็ยังไม่ได้ให้ความสนใจคิดอะไรมากนัก แต่ก็มีแววสะท้อนออกมาให้เห็นว่า รักที่จะคิดและทำสิ่งต่างๆ ตามที่ตนปรารถนาท่ามกลางกระแสโลกภายนอกซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง ทั้งยังมีการดิ้นรนต่อสู้เพื่อแสวงหาอิสรภาพให้ตัวเองในทุก ๆ เรื่องเป็นธรรมชาติ

หลายครั้งหลายหนที่ความรู้สึกจากส่วนลึกของหัวใจได้บอกออกมาว่า **ตนมีความพึงพอใจกับการที่เท้าทั้งสองข้างของตัวเอง เดินลุยอยู่กับสภาพพื้นดินซึ่งบางครั้งก็เต็มไปด้วยฝุ่นและไอร้อน บางช่วงก็เปลี่ยนสภาพมาเป็นโคลนตม** และในมุกกลับก็รู้สึกเบื่อหน่ายต่อการสวมใส่ถุงน่องรองเท้า และยืนอยู่กับสภาพที่เสมือนเป็นเครื่องจักรกลของยานยนต์ และเคาะซึ่งมนุษย์ด้วยกันเองเป็นผู้คิดประดิษฐ์ขึ้น และตบแต่งฉาบผิวไว้ให้แลดูสวยหรู ทำให้เกิดสภาพหลอกตัวเอง ภายในรากฐานลึกซึ่งยิ่งขึ้นเป็นลำดับ

ฉันทวนกลับมาถามตัวเองบ่อยครั้งยิ่งขึ้นว่า **เหตุใดหนอ วิถีชีวิตมนุษย์จำนวนมากในสังคมนี้ จึงต่างก็ปรารถนาที่จะให้เท้าและมือซึ่งธรรมชาติได้มอบมาโดยแท้ มีโอกาสยึดติดวัตถุอันเป็นเพียงสิ่งประดิษฐ์เพิ่มมากขึ้นอย่างไม่รู้จักจบสิ้น** มันน่าจะเป็นภาพที่สื่อแสดงถึงนิสัยว่า **รังเกียจธรรมชาติ** ซึ่งจริง ๆ แล้วก็คือ **ผู้ให้กำเนิดแก่ชีวิตตัวเอง** ซึ่งแฝงอยู่ในส่วนลึกทำให้เกิดเป็นสันดานอย่างชัดเจนมิใช่หรือ

ฉันเกิดฉกคิดจากคำซึ่งเคยได้ยินมาแล้วจนชินหูว่า **"เรา"** และ **"เขา"** ที่มากหน้าความรู้สึกรู้สึกตัวเองครั้งแล้วครั้งเล่าโดยที่ไม่สนใจกับความ

หมายอันลึกซึ้งมาก่อน แต่นิสัยซึ่งไม่เคยยอมจำนนแก่ตัวเองที่จะเก็บเอาเรื่องต่าง ๆ มาคิดวิเคราะห์ให้ถึงที่สุดนี้เอง พอชีวิตผ่านมาอีกช่วงหนึ่ง จึงเกิดคำถามติดตามมาว่า**“อะไรคือเรา-อะไรคือเขา”**เมื่อความคิดหยั่งรากลงลึกถึงระดับนี้ ทำให้รู้สึกท้าทายที่จะหาคำตอบซึ่งรู้สึกว่าเป็น**“มีสองด้าน”**และการณ์จะเน้นมองจากด้านไหนสู่อีกด้านหนึ่งน่าจะขึ้นอยู่กับคนมองอย่างแน่นอนที่สุด

ลักษณะของการให้ความสนใจสืบสานความคิดอย่างไม่ยอมหยุดเมื่อเห็นว่ายังไม่ถึงที่สุดนี้เอง ร่วมกับการที่ตนยังอ่อนด้วยประสบการณ์ชีวิตจึงทำให้ฉันตกอยู่ในสภาพคิดวกวนไปมาอย่างหาที่สิ้นสุดไม่ได้ แต่ก็ฝังเอานิสัย **การมองสองทิศทาง** เข้าไว้ ดังเช่นที่คิดว่า**“เมื่อมีเราก็ยอมมีเขา”** ครั้นหวนกลับไปมองอีกด้านหนึ่งก็พบว่า**“เมื่อมีเขา ก็ยอมมีเรา”** กระตุ้นให้เกิดความสนใจที่จะคิดยิ่งขึ้นไปอีก

อนึ่ง ในช่วงต้น ๆ ของชีวิตฉันเองก็เคยเน้นการมอง **“จากเราสู่เขา”** แม้ว่าบางครั้งจะมีบางสิ่งมากระทบทำให้มองสองด้านก็ตาม แต่ดูเหมือนถือเอาการมองจากเราสู่เขาซึ่งมีอยู่ในนิสัยมาใช้เพราะอารมณ์มันยังคำนึงถึงประโยชน์ส่วนตนเป็นใหญ่ คงจะสืบเนื่องมาจากอิทธิพลวัตถุที่ให้ความสบายทั้งแก่ร่างกายและแนวคิดซึ่งไม่ต้องคิดอย่างฝืนใจตัวเองอะไรมาก ร่วมกับความต้องการเช่นเด็ก ๆ ที่ชอบแย่งขนมกันกินแย่งของเล่นกันเล่น ถือเป็นธรรมชาติของชีวิตซึ่งยังขาดประสบการณ์ในด้านปฏิบัติ โดยเฉพาะจากการมีโอกาสสัมผัสกับภาวะหลากหลายของมวลมนุษยอันควรถือเป็นครูที่สำคัญที่สุด

บนพื้นฐานธรรมชาติของชีวิตแต่ละคนที่เกิดมา ซึ่งควรมีโอกาสเรียนรู้ความจริงจากผลกระทบดังกล่าว เสมือนเรือที่แล่นอยู่กลางท้องทะเลหลวง ซึ่งจำเป็นต้องพบกับบพบาททั้งหนักและเบาของลมและคลื่น

อย่างไม่อาจหลีกเลี่ยง แม้ว่ากับตันจะมีธรรมชาติความรู้สึกในรากฐานที่พยายามฝืน แต่อีกด้านหนึ่งก็ย่อมต้องยอมรับความจริงผสมกันอยู่ ซึ่งทั้งสองด้านถือเป็นครูสอนให้รู้เหตุและผลจากสภาพที่เป็นจริง หากกับตันเรือตกอยู่ในสภาพปฏิบัติ ย่อมเปรียบเทียบได้ดุจเรือ ที่กัลวันน้ำ

มาถึงจุดหนึ่งฉันเริ่มรู้สึกทำทนายที่จะมอง“จากเขาสู่เรา” ตั้งแต่อายุยังไม่มากนัก บางคนอาจคิดว่าฉันเป็นคนคิดแบบอูตรี เสมือนนั่งหลับตาแล้วฝันมองภาพตัวเองซึ่งไม่น่าจะเห็นได้ ครั้นไม่เห็นอะไรก็เลยคาดเอาเองว่า คนที่คิดเช่นนี้เป็นคนผิดปกติไปเลย ซึ่งหากเข้าใจยอมถือเป็นเรื่องธรรมดาของมนุษย์ที่ยังเข้าไม่ถึง มักเหมาเอาเองว่าเป็นเรื่องไร้สาระ

ชีวิตฉันเองมีโอกาสเผชิญกับผลกระทบจากบทบาทของสิ่งต่าง ๆ ซึ่งปรากฏหลากหลายอยู่ในบรรยากาศภายนอก แม้บางช่วงหลายคนอาจรู้สึกว่าหนักหน่วงพอสมควร แต่ตนก็ไม่นำมาใส่ใจไว้นานนักบางครั้งยังรู้สึกเป็นเรื่องทำทนายด้วยซ้ำ จึงไม่สนใจที่จะนำเอาสภาพชีวิตตัวเองไปเปรียบเทียบกับคนอื่นซึ่งปรากฏแตกต่างมากบ้างน้อยบ้างอยู่รอบด้าน

อย่างไรก็ตามในความรู้สึกของปุณฺชนยอมมีการสั่นสะเทือนบ้างเป็นธรรมดา แต่ขณะใดที่เกิดความรู้สึกก็จะเพิ่มพลังผลักดันให้ตนหันเหทิศทางการมองมุ่งสู่อีกทางหนึ่งซึ่งเป็นด้านตรงข้าม โดยที่ทวนกลับมามองสู่ตนเองจนเกิดเป็นนิสัยคล่องตัวยิ่งขึ้น

จึงทำให้ฉันรู้สึกทำทนายต่อการเรียนรู้ อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการคิดการมองในลักษณะทวนกระแสของปุณฺชนคนทั่วไปอย่างน่าสนใจ แม้บางครั้งถูกปรามาสว่าเป็นคนบ้า แต่เมื่อรับฟังแล้วกลับรู้สึกว่าเป็นเรื่องธรรมดาแต่กลับช่วยให้มีโอกาสเรียนรู้คนอื่นได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น โดยที่ภาพเหล่านี้คือสิ่งใหม่ๆ ที่ปลอดจากทางตันซึ่งในอดีตตนไม่เคยพบมาก่อน และมาถึงบัดนี้ทำให้แน่ชัดว่า คือวิถีทางอันมีเหตุมีผลชำระล้างภาวะยึด

ติดที่แฝงอยู่ในรากฐานตัวเองซึ่งมีอยู่แล้วให้ลดน้อยลงไปเรื่อย ๆ

ฉันเริ่มเห็นแง่มุมที่แตกต่างระหว่างเขากับเราและเรากับเขากระจ่างชัดถึงความจริงยิ่งขึ้น ทำให้เข้าใจว่าภาพเก่า ๆ เป็นเพียงภาพลวงตาซึ่งจิตตัวเองสร้างขึ้นมาหลอกหลอน โดยเหตุที่ตนตกอยู่ใต้อิทธิพลจากมันมาแล้ว ทำให้มีผลปิดกั้นมิให้มองเห็นภาพที่เป็นความจริง และถ้าหลงไหลอยู่กับมันต่อไปนาน ๆ ย่อมทำให้ลงรากฝังโคนลึกซึ่งยิ่งขึ้นไปอีกจนไม่อาจขยับเขยื้อนไปทางไหนได้ เสมือนนาวาซึ่งแล่นไปติดหินโสโครกที่แฝงตัวอยู่ใต้พื้นผิวน้ำ เนื่องจากกัปตันขาดปัญญาที่จะช่วยให้สามารถหยั่งรู้ได้ถึง จึงนำนาวาไปสู่การอัปปางลงในที่สุด

ดังนั้นหากบุคคลใดตกอยู่ในสภาพยึดติดเปลือกตัวเอง แม้จะมีการเปลี่ยนทิศทางการมองกลับไปสู่ด้านตรงข้ามก็คงเปลี่ยนได้แต่เพียงที่เปลือก ส่วนสภาพภายในรากฐานยังคงเหมือนเดิม ซึ่งความคิดลักษณะนี้หากมองเห็นโอกาสสำหรับตัวเองเมื่อใดย่อมเผยธาตุแท้ให้เห็นได้ไม่ยากซึ่งผลที่ปรากฏออกมาก็คือ แทนที่จะมองจากเขาสู่เราได้ด้วยใจจริงกลับเป็นการมองซึ่งอาจกล่าวว่า **เอาภาพจากเขามาเป็นของเรา** ส่งผลเสียหลายลึกซึ่งยิ่งขึ้นไปอีก

หลังจากที่ชีวิตฉันผ่านมามากตามกาลเวลาและโอกาสช่วงแล้วช่วงเล่า ยิ่งผ่านพ้นมานานก็ยิ่งเกิดความรู้สึกเด่นชัดยิ่งขึ้นเป็นลำดับว่า **โลกนี้ช่างมีสิ่งที่น่าสนใจและท้าทายต่อการเรียนรู้กว้างขวางยิ่งขึ้น** ไม่ว่าจะก้าวเข้าไปยืนอยู่ท่ามกลางบรรยากาศของสิ่งใดหากกล้าพอสมควรที่จะก้าวเข้าไปอย่างท้าทาย มักมีโอกาสมพบเห็นภาพใหม่ ๆ เกิดขึ้นจากความคิดตนเองชนิดที่ไม่เคยคาดคิดมาก่อน โดยที่ปรากฏภาพซึ่งสะท้อนมิติด้านตรงข้ามกันกับสมัยที่ความคิดฉันเองยังไม่เปิดกว้างมากนัก

เสมือนนาวาชีวิตซึ่งแล่นผ่านผืนแผ่นดินอันมีธรรมชาติ ที่สวยสด

งดงามให้ชื่นชมอย่างน่าตื่นเต้นและกระตุ้นให้รู้สึกสนใจที่จะเล่นต่อไป เพื่อหวังสัมผัสกับภาพซึ่งอยู่ไกลออกไปข้างหน้าเป็นช่วง ๆ ทำให้คาดการณ์ต่อไปอีกว่า ในอนาคตคงจะมีโอกาสได้ชื่นชมบรรยากาศซึ่งวิจิตรพิสดารภายในโลกนี้ แต่อาจมีหลายคนรวมทั้งตนเองด้วยที่ยังไม่เคยพบเห็นมาก่อน

อย่างไรก็ตาม คงลืมเสียมิได้ที่จะหวนกลับมาทบทวนถึงภาพซึ่งพบเห็นจากวิถีการเดินทางเท่าที่ผ่านพ้นมาแล้ว ซึ่งต้องพบว่า ตัวเองเคยเผชิญกับภาพภาวะมืดมัวเสมือนกำแพงอันดำทึบของพายุและฝนซึ่งปรากฏอยู่เหนือท้องทะเล โดยที่ความรู้สึกขณะนั้นช่างน่าสะพึงกลัวทำให้จิตใจวันไหวต่อการที่จะก้าวไปสู่เบื้องหน้า แต่ความรู้สึกจากอีกด้านหนึ่งซึ่งอยู่บนพื้นฐานความรับผิดชอบอันมีพลังอยู่เหนือกว่า ครั้นเมื่อผ่านพ้นมาแล้วกลับรู้สึกว่บรรยากาศดังกล่าวเป็นสิ่งให้คุณค่าแก่ชีวิตตนเองอย่างมหาศาล เพราะหากไม่มีสิ่งนั้นคงไม่อาจมาถึงจุดซึ่งช่วยให้พบแสงสว่างอันโชติช่วงเช่นปัจจุบัน อันถือเป็นสิ่งล้ำค่าอย่างยิ่งสำหรับชีวิตที่พึ่งต้องก้าวต่อไปสู่ออนาคตเพื่อหวังความมั่นคงยิ่งขึ้นเป็นลำดับ

เพื่อนมนุษย์ที่รักทุกคน จากประสบการณ์ชีวิตซึ่งฉันได้ก้าวมาถึงบัดนี้ มันช่วยให้ตนตระหนักชัดว่า **ภายในชีวิตเราแต่ละคนมีสิ่งอันแท้จริงอยู่ในรากฐานตัวเองแล้ว** ดังนั้นฉันจึงเพียงขอลถามด้วยความเคารพว่า ทุกคนควรมุ่งวิถีทางเดินไปสู่เป้าหมายอันใดจึงจะได้ชื่อว่า **ไม่เสียชาติเกิด** แต่เธอทั้งหลายก็ควรหาคำตอบจากคำถามดังกล่าวด้วยตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งบรรดาเพื่อน ๆ ซึ่งชีวิตยังคงเยาว์และผ่านประสบการณ์มาน้อยกว่าฉัน เนื่องจากยังคงมีเวลาและโอกาสเหลืออยู่อีกมาก แต่ก็ไม่ควรประมาทเพราะจะทำให้เวลาของชีวิตซึ่งจำกัดอยู่แล้วจำต้องสูญเสียไปอย่างเปล่าประโยชน์

ฉันเริ่มต้นสนใจวิถีชีวิตสู่แนวทางที่สร้างความเข้าใจ และยอมรับจากความรู้สึกในตัวเองลึกซึ้งยิ่งขึ้นเป็นลำดับว่า เมื่อธรรมชาติได้มอบความมีชีวิตชีวามาให้ ย่อมมอบพลังในการต่อสู้ภายใต้จิตสำนักอันถือเป็นหน้าที่ที่จะต้องค้นหาความจริงโดยเริ่มต้นที่ตนเองก่อนอื่นดังเช่นคำกล่าวที่ว่า **ศัตรูที่ร้ายที่สุดอยู่ในตัวเองโดยแท้** ทั้งนี้และทั้งนั้นเพื่อหวังให้เกิดการทำนุบำรุงสภาพบรรยากาศธรรมชาติซึ่งตนและบรรดาเพื่อน ๆ ที่รักทั้งหลายทุกรูปลักษณะอาศัยเป็นที่พึ่งพาของชีวิตอย่างปราศจากกรอบกำหนดให้มันคงอยู่บนพื้นฐานของเหตุและผลอย่างชัดเจนที่สุด

ในเมื่อพบความจริงว่าบรรยากาศซึ่งอยู่ภายนอกตัวฉันเอง โดยที่ด้านหนึ่งมีท้องทะเลอันกว้างใหญ่ไพศาลและมีสัณฐานเป็นวงกลม กับอีกด้านหนึ่งก็มีกาลเวลาและโอกาส รวมทั้งมองเห็นภavnาวาชีวิตแต่ละลำ ซึ่งควรจะแล่นไปถึงจุดหมายอันมีอิสรภาพภายในรากฐานซึ่งช่วยให้เข้าถึงความสุขได้โดยแท้ ซึ่งย่อมต้องผจญกับการต่อสู้เพื่อหวังเรียนรู้ทุกสิ่งทุกอย่างที่ปรากฏอยู่ในองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมอย่างครบถ้วน และการจะไปถึงเป้าหมายดังกล่าวแล้วได้ กับต้นผู้นำนาวาแต่ละลำจำเป็นต้องมีความเข้าใจและยอมรับความจริงซึ่งปรากฏอยู่ในหัวใจตัวเองอย่างต่อเนื่อง เพื่อหวังให้นาวาที่กำลังแล่นไปข้างหน้าสามารถผ่านกระแสลมและระลอกคลื่นซึ่งอาจมีสภาพทั้งใหญ่และรุนแรงยิ่งขึ้นเป็นลำดับ ให้ผ่านพ้นไปได้อย่างปลอดภัย

หากกับต้นคนไหนยังคงอยู่ในสภาพปฏิเสธความจริง ซึ่งมีเหตุมีผลปรากฏเป็นเงื่อนໄໝอยู่ในรากฐานตัวเองย่อมหมายความว่า ยังตกอยู่ในสภาพปิดกั้นสายตาดน มิให้มีโอกาสมองเห็นแนวทางซึ่งควรจะนำนาวาที่ตนรับผิดชอบให้แล่นไปได้อย่างราบรื่น ดังเช่นความซึ่งกล่าวกันว่า **ขึ้นขี่หลังเสือมันง่าย แต่ลงจากหลังเสือมันชียากยิ่ง** และเสือตัวจริงก็คือตัวที่

แอบแฝงอยู่ในรากฐานจิตใจตนเอง ซึ่งใครเริ่มต้นมองเห็นได้ย่อมถือว่าวิถีชีวิตที่ต้งามเริ่มต้นเป็นความจริงขึ้นและควรถือว่าตนมีเครื่องล้างของชล้างอย่างประเสริฐสุดแล้ว เพราะจะช่วยคุ้มครองให้สามารถฟันฝ่าทั้งกระแสดลื่นและแรงลมไม่ว่ารุนแรงแค่ไหนไปได้อย่างปลอดภัย

ฉันเชื่อมั่นว่า ไม่มีปัญหาใด ๆ จากภายนอกจะสามารถทำลายนาวาชีวิตลำโหนดได้ ถ้าหากกับตันผู้รับผิดชอบของนาวาแต่ละลำยังไม่ยอมจำนนต่ออุปสรรคซึ่งเข้าไปแฝงอยู่ภายในรากฐานตนเอง ถ้ามองอีกด้านหนึ่งย่อมพบเช่นกันว่า หากสามารถเอาชนะปัญหาในตนเองได้ย่อมพบว่า ไม่มีอุปสรรคใด ๆ เลยที่ปรากฏอยู่ภายนอกจะแก้ไขไม่ได้

ประสบการณ์จากการปฏิบัติ อันมีเหตุสืบเนื่องมาจากความรักและความจริงใจต่อเพื่อนมนุษย์ ซึ่งปรากฏจากรากฐานตนเอง โดยนำทุกสิ่งทุกอย่างซึ่งตนมีโอกาสสัมผัสมาคิดค้นหาเหตุและผลอย่างไม่ละเลย ได้ทำให้ฉันมองเห็นภาพเด่นชัดยิ่งขึ้นเป็นลำดับว่า **ชีวิตคือการเรียนรู้** และเป้าหมายชีวิตอันแท้จริงน่าจะมุ่งที่ **การเรียนรู้ตนเอง** ซึ่งสิ่งนี้ อยู่ในมุมกลับและมีวิถีทางซึ่งอยู่บนพื้นฐานธรรมชาติที่เข้าถึงแก่นแท้ของชีวิต อีกทั้งถือเป็นศูนย์รวมความรู้ของศาสตร์ทุกสาขา หากใครเข้าถึงย่อมควรแก่การยอมรับว่า **เป็นบุคคลผู้รู้จริงแล้ว**

ชีวิตซึ่งผ่านการสัมผัสเพื่อเรียนรู้จากของจริงเน้นที่ความหลากหลายของมนุษย์เป็นพื้นฐาน จนกระทั่งมองเห็นสังจธรรมได้ชัดเจนยิ่งขึ้นเป็นลำดับ ย่อมมีแนวโน้มสะท้อนกระแสดความรู้สึก กลับมาช่วยให้เห็นได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้นว่า โลกนี้ยังมีสิ่งที่ตนไม่รู้อีกมากมายจึงสนใจทำงานอย่างไม่ทอดยต่อความเหน็ดเหนื่อยกับปัญหาใด ๆ ทั้งสิ้น

ผลสุดท้ายในฐานะกับตันนาวาชีวิตลำหนึ่งซึ่งได้แล่นฝ่าฟันกระแสดลื่นและแรงลมมานานพอสมควรแล้ว ฉันก็เริ่มเข้าใจไกลออกไปอีกชั้น

หนึ่งว่า **แม่เส้นขอบฟ้า**จากทรรศนะของนาวาลำนี้ แท้จริงแล้วมันก็เป็น **สิ่งปราศจากเส้นขอบฟ้า** และการณ์จะเรียนจบลงได้ ณ จุดใดจุดหนึ่งก็หาใช่ใครจะเป็นผู้กำหนดได้แม้กระทั่งตัวเองจึงไม่นำมาใส่ใจ หากมุงมองสู่อีกด้านหนึ่งและมุงความสนใจกำหนดความรู้สึกตนเองให้อิสระยิ่งขึ้น อีกทั้งถือธรรมชาติภายในรากฐานไว้ให้ชัดเจนอยู่เสมอ นับเป็นการเพียงพอแล้ว ดังนั้นการจบหลักสูตรในโรงเรียนจึงหาใช่ของจริง แต่ทุกสิ่งทุกอย่างย่อมจบลงที่ตัวเองโดยแท้

นาวาชีวิตลำซึ่งฉันเป็นก็ปัดันได้แล่นฝ่าคลื่นและลมมาจนถึงช่วงที่อาจกล่าวได้ว่าคือ **ไม่ใกล้ฝั่ง** หรือ **นาวาซึ่งควรใกล้ถึงจุดจบครบถ้วนของการเดินทาง** อันน่าจะถือว่านานพอสมควรแล้วสำหรับช่วงชีวิตหนึ่ง **แม้อกาลเวลาจะเป็นสิ่งปราศจากตัวตน แต่ก็ควรถือว่ามีคุณค่าอย่างยิ่ง** จึงทำให้ตระหนักชัดว่าตนได้ใช้มันไปอย่างควรแก่เหตุและผลแล้ว และยังรู้ต่อไปอีกว่า **ตราบใดที่ไม่อาจเรียกชีวิตกลับคืนมาได้ย่อมไม่อาจเรียกกาลเวลาให้หวนกลับมา** เพื่อหวังโอกาสในการใช้งานอีกครั้งหนึ่ง

แต่ในเมื่อยังมีชีวิตรวมถึงจิตใจและความรู้สึกนึกคิด ตนก็ยังคงมีสิทธิและโอกาสนำความคิดหวนกลับไปเพื่อใช้พิจารณาอดีต โดยที่หวังผลจากการศึกษาวิเคราะห์อันพียงนำวิถีการเรียนรู้ลงสู่รากฐานได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้นอย่างปราศจากเงื่อนไขผูกพันอยู่กับกาลเวลาแต่อย่างใด

หลังจากมาถึงช่วงหนึ่งของชีวิต **ความรู้สึกที่เกิดขึ้นภายในรากฐานก็ได้รับผลกระทบจากพฤติกรรมของบรรดาเพื่อนร่วมกระบวนการเดินทางซึ่งถือลัทธิธรรมปรากฏอยู่บนพื้นฐานความหลากหลาย** ทำให้หวนกลับมานึกถึงความตอนหนึ่งของเนื้อเพลง **โซคมมนุษย์** ซึ่งตนเคยร้องเล่นในสมัยที่ยังเป็นเด็กว่า **ชีวิตเหมือน เรือน้อย ล่องลอยอยู่** และยังสานกระแสต่อไปสู่กระบวนการชีวิตซึ่งฉันเองเชื่อว่าสมบูรณ์พร้อมยิ่งขึ้นเป็น

ลำดับอย่างน่าสนใจด้วย

อนึ่ง เท่าที่ชีวิตฉันได้ผ่านพ้นช่วงเวลาของการอยู่ร่วมกันกับเพื่อนมนุษย์มานานพอสมควร โดยเหตุที่ตนให้ความสนใจในการเปิดรากฐานตัวเองออกให้กว้างที่สุด เพื่อช่วยให้มีโอกาสสัมผัสกับภาวะหลากหลายได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ได้สะท้อนให้เห็นภาพซึ่งเป็นครูสอนสั่งธรรมโดยมี นาวาชีวิตสำใหญ่ลำน้อย อีกทั้งหลากหลายด้วยรูปแบบแนวคิดของกัปตัน และมีสภาพเก่าใหม่แตกต่างกันด้วย ซึ่งเล่นตามกันไปอย่างเป็นกระแสจากจุดเริ่มต้นมุ่งสู่จุดจบท่ามกลางระลอกคลื่นและแรงลมซึ่งมีพลังส่งผลกระทบหนักบ้างเบาบ้างเป็นช่วง ๆ อีกทั้งบางครั้งยังมีไต้ฝุ่นพัดโหมกระหน่ำแล้วในที่สุดก็ผ่านพ้นไปเสมือนสอนให้รู้ว่า ในโลกนี้ไม่มีอะไรเป็นเรื่องจริงยังแม้แต่อย่างเดียว

อาศัยหลักปรัชญาชีวิตและการเปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่งต่าง ๆ ซึ่งได้ชี้ไว้แล้วอย่างชัดเจนว่า สภาพที่มาเป็นอย่างไร สภาพที่ไปก็ยอมเป็นอย่างนั้น ทำให้ฉันรู้สึกว่ไม่เพียงแต่โลกในด้านซึ่งปรากฏเห็นและสัมผัสได้จากภายนอกเท่านั้นที่มีสัจฐานกลม แม้โลกภายในความรู้สึกของชีวิตซึ่งถือเอารากฐานแนวคิดอันมีจิตวิญญาณของแต่ละคนปรากฏอยู่ก็มีสัจฐานกลมเช่นกัน ความแตกต่างจึงอยู่ที่ว่า ธรรมชาติของโลกภายนอกนั้นมีเปลือกห่อหุ้ม หากมนุษย์สัมผัสขณะที่ตกอยู่ในความประมาทยอมติดเปลือกได้ง่าย ส่วนโลกซึ่งอยู่ในรากฐานชีวิตถือเป็นสิ่งอิสระโดยที่ปราศจากแม้กระทั่งเปลือก ดังนั้นถ้าค้นหาความจริงได้ถึงเนื้อในยอมไม่พบสิ่งใดมีตัวตนทั้งสิ้น ซึ่งประเด็นหลังแม้หลายคนอาจรู้สึกว่มองเห็นได้ยาก ถ้าแต่ละชีวิตคิดว่ยังมีพลัง ก็น่าจะต้องสู้เพื่อหวังหยั่งรู้ได้ถึงมิวันใดก็วันหนึ่ง

อนึ่ง นาวาแต่ละลำขณะที่เริ่มต้นชีวิตการเดินทางขึ้นบนพื้นผิวน้ำ

อาจรู้สึกว่ ท้องทะเลนี้ช่างกว้างใหญ่ไพศาลอีกทั้งลึกซึ้งเกินกว่าความสามารถของตนจะหยั่งถึงได้ อย่างไรก็ตามไม่ว่าสภาพแวดล้อม ณ ที่นั้นจะเป็นอย่างไรย่อมถือว่า **เริ่มต้นขึ้นบนพื้นฐานความจริง ณ จุดนั้นแล้ว** จึงควรยอมรับความจริงอย่างมีเหตุมีผลสัมพันธ์ถึงรากฐานกับต้น โดยไม่ปล่อยให้อิทธิพลอำนาจอื่นใดเข้ามาแทรกแซงได้ แม้อาจมีกระแสพลังจากที่อื่นพยายามเข้ามาแทรกแซงกำหนดว่าจะต้องเป็นอย่างไรอย่างนี้ ซึ่งถือเป็นการทำลายอิสรภาพภายในรากฐานของการพัฒนาซึ่งมุ่งหวังคุณภาพอย่างแท้จริง **เนื่องจากวิถีทางที่ขาดอิสรภาพในรากฐานไม่ว่าจะก้าวไปถึงไหนย่อมถือว่าไร้คุณค่า**

กับอีกประเด็นหนึ่ง เมื่อเริ่มต้นออกแล่นไปข้างหน้าก็ควรมีวิถีทางเป็นของตนเองอย่างอิสระ ซึ่งจะช่วยให้สามารถรักษาความจริง ณ จุดเริ่มต้นไว้ในรากฐานได้อย่างมั่นคง จึงจะเชื่อมั่นว่าจิตวิญญาณอันถือเป็นแหล่งพลังอย่างสำคัญจะไม่สูญหายไปไหน หากมีโอกาสช่วยให้เกิดศักยภาพในการปฏิบัติและเรียนรู้จากผลกระทบโดยกระแสลมและระลอกคลื่นซึ่งมีบทบาทอยู่เบื้องหน้า โดยยอมรับด้วยความเข้าใจอย่างลึกซึ้งว่คือความจริงที่ไม่อาจปฏิเสธได้ ดังนั้นกับต้นผู้รับผิดชอบจึงจำเป็นต้องมีทั้งการหยั่งรู้ถึงความจริง ณ จุดเริ่มต้นจากรากฐานตนเอง และให้ความสนใจหาประสบการณ์จากปรากฏการณ์ซึ่งพึงมีมาในอนาคตอย่างปราศจากการเพิกเฉย โดยที่เชื่อมั่นว่ น่าจะช่วยเหลือเสริมรากฐานการเดินทางให้บังเกิดความลึกซึ้งเพื่อความมั่นคงและปลอดภัยที่สุด

ดังได้กล่าวแล้วว่า กับต้นนาวาชีวิตแต่ละคนควรมีรากฐานที่อิสระ แม้จากภายนอกจะพบว่ วังตามกันไปก็จริงอยู่ แต่นั่นเป็นเพียงภาพผิวซึ่งมีทิศทางที่อยู่บนพื้นฐานธรรมชาติโดยมีเวลาเป็นกรอบกำหนด **ดังนั้นการลอกเลียนแบบจึงหาใช่เป็นวิสัยอันควรถือปฏิบัติไม่** เนื่องจากมี

เหตุมีผลขัดกันกับวิถีทางอันควรเชื่อมั่นได้ว่า จะนำไปสู่เป้าหมายที่เพียบพร้อมด้วยคุณภาพอย่างแท้จริงในทุกด้าน อย่างไรก็ตามการทำความเข้าใจจะระหว่างกันและมีการพึ่งพาซึ่งกันและกันในฐานะเพื่อนร่วมการเดินทาง ย่อมถือเป็นสิ่งสำคัญอันพียงนำสู่ความสำเร็จร่วมกันตามเป้าหมายและสิ่งนี้ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งซึ่งอยู่บนพื้นฐานสังขธรรมด้วย หากใช้การเล่นไปอย่างตัวใครตัวมันจนกระทั่งทำให้เกิดกระแสคลื่นรุนแรงเกินเหตุส่งผลกระทบต่อลำอื่นอย่างทั่วถึง โดยเฉพาะลำที่มีขนาดเล็กกว่าอย่างขาดความรับผิดชอบ

ฉันได้ใช้เวลาระหว่างช่วงชีวิตที่ผ่านมาแล้วแทบทั้งหมด เผ่าพันธุ์พิจารณานาวาชีวิตลำแล้วลำเล่าซึ่งต่างก็แล่นอยู่ในกระแสอันเป็นธรรมชาติของท้องทะเลหลวงจึงพบอีกว่า กัปตันหลายคนนำนาวาของตนแวะตามเกาะแก่งใหญ่น้อยเท่าที่ตัวเห็นว่าลิ่งล่อตาล้อใจชวนให้นึกอยากได้และหลายต่อหลายลำขนเอาสิ่งเหล่านั้นลงบรรทุกเรืออย่างปราศจากความพอเพียง ตามวิสัยของมนุษย์ผู้เชื่อว่า ตนมีอิทธิพลอำนาจเหนือผู้อื่นสิ่งอื่น

ครั้นมองสู่มุกกลับจึงทำให้เห็นภาพสะท้อนได้ชัดเจน ทำให้อดที่จะนึกสงสัยไม่ได้ เพราะยังคิดว่าตนมีอิทธิพลอำนาจเหนือชีวิตอื่นสิ่งอื่นเพียงใด ก็ยิ่งแสดงให้เห็นว่าการสูญเสียอิทธิพลอำนาจซึ่งควรจะมีเหนือตนเองมากขึ้นเพียงนั้น อีกทั้งเป็นการสูญเสียสังขธรรมอันเป็นสิ่งกำหนดวิถีทางมุ่งสู่คุณภาพชีวิตที่แท้จริงอย่างน่าเสียดายที่สุด

อนึ่ง หลังจากติดตามดูว่าผลจะปรากฏออกมาเป็นอย่างไรทำให้รู้สึกสนใจยิ่งขึ้น เพราะสะท้อนให้เห็นความจริงจากการกระทำว่า การบรรทุกน้ำหนักเพิ่มขึ้นอย่างขาดการประมาณตน ได้ทำให้เรือหลายต่อหลายลำจำต้องจมลง ณ ที่นั้น แม้บางลำหลังจากแล่นออกสู่ท้องทะเล

หลวงได้ช่วงหนึ่งแล้วก็ต้องถึงซึ่งกาลอัปปางลงเมื่อถูกกระทบโดยกระแสลมและคลื่นเพียงไม่หนักรัก เนื่องจากบรรพทุกกันจนกราบเรือเพียบหน้า

นาวาซึ่งจำต้องประสพกับภัยพิบัติเนื่องจากกับตันขาดสติ หากยังคงก้าวต่อไปได้อีกเพราะมีลำอื่นช่วยเหลือ ก็คงเหลือแต่ซากกับชื่อซึ่งไม่มีความหมายอะไรทั้งแก่ตัวเองและลำอื่น ๆ อันควรมุมใจอีกต่อไป ดังนั้นหากนาวาชีวิตลำใดต้องประสพกับสภาพเช่นนี้ แม้ว่าอาจยังมีซากหลงเหลืออยู่แต่ก็ถือว่าจิตวิญญาณอันหมายถึงความรู้ความสามารถของกับตันซึ่งบ่งชี้ถึงคุณภาพอันควรมีโอกาสสูงส่งยิ่งขึ้น แต่กลับต้องสูญเสียไปท่ามกลางบรรยากาศของท้องทะเลอันถือเป็นสิ่งลึกซึ้งซึ่งเกินกว่าที่รากฐานตนจะหยั่งถึงได้ และรายซึ่งรู้ถึงลัทธิธรรมความหลากหลายของสรรพชีวิตกับสิ่งต่าง ๆ ซึ่งปรากฏเปลี่ยนแปลงอยู่ในบรรยากาศสิ่งแวดล้อมโดยที่ไม่ไปหลงยึดติดอยู่กับมัน ย่อมแล่นไปได้อย่างตลอดรอดฝั่ง

เพื่อนที่รักของฉันทุกคน ขอได้โปรดเข้าใจว่าสิ่งที่กล่าวมาแล้วหาใช่เกิดขึ้นและจบลง ณ ที่นาวาชีวิตลำใดลำหนึ่งอย่างจำเพาะเจาะจงไม่ เพราะตราบไคที่ยังมีการเกิดซึ่งเชื่อมโยงไปสู่การดับของชีวิตเป็นลัทธิธรรมและตราบไคที่นาวาชีวิตยังคงปรากฏขึ้นอย่างอิสระบนพื้นฐานอันหลากหลาย อีกทั้งยังมีวิถีทางที่แล่นเวียนวนร่วมกันไปตามกฎธรรมชาติซึ่งไม่เคยละเว้นให้กับรายไหน ตราบนั้นสภาพซึ่งกล่าวถึงย่อมปรากฏขึ้นและจบลงด้วยตัวของมันเองอย่างอิสระด้วย

จากสิ่งซึ่งทำลายต่อการเรียนรู้ดังได้กล่าวมาแล้ว ทำให้ฉันสนใจหวนกลับไปทบทวนถึงอดีตและพบว่า จากภาพของนาวาชีวิตที่ปรากฏอัปปางไปแล้วลำแล้วลำเล่าเพราะกับตันขาดสติ กับภาพซึ่งพบในปัจจุบันโดยที่ยังคงมีลำอื่น ๆ แล่นตามกันมาอีกอย่างต่อเนื่อง ทำให้เข้าใจว่าในอนาคตถ้ากับตันลำใดทรงไว้ซึ่งสติที่มั่นคง ทุกช่วงของการแล่นไปข้าง

หน้าย่อมมีเหตุมีผลเป็นพื้นฐานรองรับไว้ให้เป็นที่เชื่อมั่นว่า นาวาชีวิตซึ่งตนรับผิดชอบโดยตรงย่อมแล่นผ่านพ้นไปได้อย่างปลอดภัย แม้ว่าบางช่วงอาจมีเหตุวิกฤตบางอย่างเกิดขึ้นก็ตาม ทำให้จิตวิญญาณอันถือเป็นส่วนสำคัญที่สุดของชีวิตนอกจากจะไม่สูญหายไปแต่ยังได้รับการยกระดับให้สูงขึ้นอย่างน่าภูมิใจด้วย

อนึ่ง พลังจากกระแสลมและคลื่นซึ่งกระหน้าเข้ามาที่ตัวเรือซึ่งแล่นอยู่บนพื้นผิวน้ำ ต่างก็เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ดังนั้นเมื่อปรากฏขึ้นย่อมมีการผ่านพ้นไปตามกาลเวลาเป็นสังขาร แม้ความมืดมิดซึ่งเข้ามาปกคลุมเหนือพื้นผิวน้ำท่ามกลางท้องทะเลหลวงได้ฉับใด เมื่อเวลาผ่านพ้นไปย่อมมีโอกาสสว่างแจ่มใสได้ฉับนั้น ดังนั้นเมื่อประสบการณ์ผ่านพ้นมาถึงช่วงหนึ่งแล้ว ก็ปัดขนาวาแต่ละลำน่าจะเข้าใจว่า ปรากฏการณ์เหล่านี้คือการเปลี่ยนแปลงซึ่งถือวาคือวิถีการเปลี่ยนแปลงของโลกอันมีสัจฐานกลม จึงน่าจะมีเหตุมีผลเชื่อมโยงถึงโลกแห่งชีวิตซึ่งปรากฏเป็นความรู้ความเข้าใจที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นจนถึงระดับหนึ่งซึ่งมองเห็นได้ว่าทุกสิ่งทุกอย่างคือความว่างเปล่า

ดังนั้นวิถีการเปลี่ยนแปลงของสิ่งต่าง ๆ ซึ่งปรากฏอยู่ในกระบวนการสิ่งแวดล้อม โดยที่ส่งผลกระทบต่อวิถีการเดินทางของนาวาชีวิตแต่ละลำ แม้ถึงขั้นซึ่งอาจทำให้รู้สึกผิดปกติ ส่วนหนึ่งน่าจะขึ้นอยู่กับคุณสมบัติของกัปตันเอง จึงกล่าวได้ว่า จิตอันสงบเย็นโดยที่มีความสุขุมอย่างลึกซึ้งย่อมช่วยให้นาวาชีวิตสามารถแล่นฝ่ากระแสคลื่นและแรงลมไปได้อย่างปลอดภัยด้วย เนื่องจากรากฐานตัวเองยังรู้ได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงอันถือเป็นธรรมชาติของแต่ละสิ่งเท่านั้น จึงมีสติที่จะกล้าเผชิญกับเหตุการณ์ทุกอย่างด้วยความเข้าใจถึงสังขารอย่างแท้จริง

กัปตันผู้รู้ตนเองร่วมด้วยการรู้สภาพเรือซึ่งตนมีหน้าที่รับผิดชอบ

รวมสองด้าน จึงน่าจะถือเป็นความหวังในอันที่จะสามารถนำเรือให้แล่นไปได้อย่างตลอดรอดฝั่ง อนึ่งชีวิตฉันเองเท่าที่ผ่านมาแล้วไม่เคยละที่จะเฝ้าพิจารณานาวาชีวิตล้ำแล้วล้ำเล่าด้วยความสนใจเพื่อหวังศึกษาค้นหาความจริงทำให้เห็นว่า บ้างก็เกิดใหม่ บ้างก็ออกแล่นตามกระแสกาลเวลาไปแล้วอย่างเป็นตัวของตัวเอง และบ้างก็ขอพวงไปกับลำอื่นโดยที่ไม่ยอมปลดปล่อยตัวเองออกสู่อิสราภาพ เพื่อยกระดับคุณภาพของตนให้สูงยิ่งขึ้น ดูเหมือนเรือประเภทหลังนี้จะมีมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด

และไม่ว่าฉันจะมองย้อนกลับไปสู่เบื้องหลังหรือมองไกลออกไปสู่ด้านหน้า ถ้าหากรากฐานความรู้สึกลึก ๆ ยังคงตระหนักถึงความสำคัญของการเกิดขึ้นที่เชื่อมโยงไปถึงการสิ้นสุดของชีวิต ย่อมมองเห็นภาพสังขารมได้อย่างชัดเจนว่า ระหว่างที่ยังดำรงอยู่ควรมีกระแสซึ่งเชื่อมโยงถึงซึ่งกันและกันภายในรากฐานด้วย ไม่ว่าจะลำไหนจะมาก่อนมาหลังหรือไปก่อนไปหลัง ทุกสิ่งทุกอย่างย่อมขึ้นอยู่กับทิศทางว่าจะมองจากด้านใดสู่อีกด้านหนึ่ง ทำให้เชื่อว่าการเกิดการดับของทุกชีวิตซึ่งผ่านการเรียนรู้จนกระทั่งพบสังขารมแล้ว ย่อมไม่เหลือซากไว้ให้เกิดความเดือดร้อนแก่ลำอื่น ๆ ที่ตามมาภายหลัง และคงไม่มีความรู้สึกก่อนหรือหลัง หากขึ้นอยู่กับกัปตันลำอื่นซึ่งเป็นฝ่ายมองที่หวังประโยชน์อันบริสุทธิ์หรือมีเงื่อนไขอื่นใดแอบแฝงไว้ด้วย

เพื่อนอันเป็นที่รักของฉัน ความจริงแล้วเราแต่ละคนต่างก็เป็นทั้งผู้มาก่อนมาหลัง หรืออาจกล่าวว่าเป็นได้ทั้งผู้ใหญ่และเด็ก ทั้งนี้และทั้งนั้นสุดแต่ว่าจะมองสู่ทิศทางใด ดังนั้นถ้าใครมองได้อย่างอิสระและเป็นผู้รู้เหตุรู้ผลบนพื้นฐานสังขารม ย่อมควรถือวาคือชีวิตหนึ่งซึ่งทำหน้าที่เชื่อมโยงช่องว่างระหว่างผู้ใหญ่กับเด็กได้อย่างเป็นธรรมชาติ หากทุกขณะที่มองไม่ขาดสติ แม้ระหว่างตนเองกับผู้อื่นไม่ว่าเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่

ย่อมสามารถทำหน้าที่ได้อย่างแท้จริง สอดคล้องกันกับคำกล่าวที่ว่า จงเป็นผู้อ่อนน้อมถ่อมตนอยู่เสมอ

เนื่องจากขณะที่บุคคลผู้จริงจังมองสู่ผู้มาก่อนย่อมเห็นได้ลึกซึ้งถึงสัง-
กรรมอันเป็นพื้นฐานอย่างปราศจากการยึดติดอยู่กับภาพภายนอก และ
เช่นเดียวกันหากมองไปยังผู้มาทีหลังย่อมรู้หน้าที่ซึ่งตนพึงต้องเข้าใจและ
แสดงออกถึงเมตตาธรรมจากใจจริงช่วยให้เกิดพลังส่งเสริมอย่างรู้เหตุรู้ผล
แทนที่จะหวังให้เด็กต้องมายึดติดอยู่กับตนในด้านซึ่งเป็นตัวบุคคลจน
ทำให้กระแสรีบหอดจำต้องขาดตอนลง ดังเช่นที่มักพบได้จากหลาย ๆ
เรื่อง แม้การระบายความรู้สึกออกมาในลักษณะที่ว่า **ครูเหมือนเรือจ้าง**
โดยที่ยังมีความรู้สึกลึก ๆ ว่า ระหว่างที่ยังเป็นศิษย์ก็ต้องการประโยชน์
แต่เมื่อขึ้นถึงฝั่งแล้วก็ถีบหัวส่ง ทำให้อ่านได้ว่า **กัปตันเรือลักษณะนี้ยังเข้า
ไม่ถึงคุณสมบัติที่ควรถือว่ามีความพร้อมมูล**

จากสิ่งที่กล่าวมาแล้วทั้งหมด หากแต่ละคนหมั่นเพียรศึกษาค้นหา
ความจริงอย่างแน่วแน่แม้เพียงคนละเล็กละน้อย ย่อมมีเหตุมีผลสั่งสม
พลังสู่การสร้างสรรคให้แก่สังคม ช่วยให้ความหวังที่จะเห็นบรรยากาศซึ่ง
มีการเปลี่ยนแปลงมุ่งสู่ทิศทางที่มีความชอบธรรมหรืออาจกล่าวว่กัปตัน
นาวาชีวิตแต่ละลำควรร่วมมือกันสร้างสรรค์ความสงบของบรรยากาศ ณ
ที่พื้นผิวน้ำเหนือท้องทะเลหลวง เพื่อหวังให้กระแสคลื่นและแรงลมมี
ความเป็นธรรมชาติชัดเจนยิ่งขึ้นกับอีกด้านหนึ่งก็ช่วยเพิ่มพูนความรู้
ความสามารถของกัปตันเองให้มีศักยภาพที่จะนำนาวาซึ่งแต่ละคนรับผิดชอบ
ชอบเดินทางร่วมกับลำอื่นจากจุดเริ่มต้นจนถึงจุดสุดท้ายได้อย่างราบรื่นด้วย

**สังขธรรมซึ่งฉันมีโอกาสเรียนรู้อาแล้วร่วมตลอดชีวิตได้สอนให้
เข้าใจลึกซึ้งยิ่งขึ้นว่า หากกัปตันแต่ละคนสามารถรักษาสังขจะที่มีอยู่แล้ว
ในรากฐานตนเองไว้ได้อย่างมั่นคง กับอีกด้านหนึ่งมีความเคารพและ**

เข้าใจเพื่อนมนุษย์ ที่อยู่บนพื้นฐานความหลากหลายซึ่งต่างก็มีแนวคิด และวิถีชีวิตผิดแผกไปจากตน และมีความเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ย่อมมี โอกาสที่จะนำวิถีทางซึ่งอยู่บนพื้นฐานตนเองให้ดำเนินไปได้อย่างราบรื่น อีกทั้งยังมีโอกาสเรียนรู้ถึงสิ่งอันควรเชื่อมั่นว่ามีคุณค่าที่สุดแล้วสำหรับ ชีวิตนี้

12 ธันวาคม 2538

“

แม่จำ คินนี้เป็นคินสุดท้าย
ที่ลูกจะได้มีโอกาสนอนด้วยชีวิตที่อยู่กับไอรุ่นของแม่
โดยมีรุ่งซึ่งบรรจ้อัฐิและอังคารอันถือเสมือนร่างของแม่
แนบไว้ใกล้ๆ หมอนหนุนด้านหนึ่งของลูก
และห่มกายไว้ด้วยผ้ากาสาหวัดร์แห่งพระบรมพุทธานุชา

ณ กุฏิวัดเบญจมบพิตรฯ
ซึ่งลูกถือว่าเป็นโอกาสที่ดีที่สุดและเป็นโอกาสเดียว
โดยที่หาไม่ได้อีกแล้วในชีวิตนี้

”

ตามแสง บ้านระพี

จากแม่บังเกิดเกล้าถึงแม่ธรณี

ที่สุด 72 ปี หรือที่เรียกกันว่า 6 รอบของชีวิตตัวเองก็มาถึงในวันที่ 4 ธันวาคม 2537 ผมใช้โอกาสนี้ทวนกลับไปพิจารณาถึงสิ่งซึ่งผ่านพ้นมาแล้วอีกครั้งหนึ่งเพื่อค้นหาความจริงทำให้พบว่า ตัวเองได้มุ่งทำงานในสิ่งซึ่งตนมีความรักและสนใจอย่างมั่นคงมาตลอดชีวิต โดยไม่รู้สึกรันทวนไหวต่ออิทธิพลอามิสที่ผ่านเข้ามาสู่วิถีชีวิตประจำวันในรูปแบบต่างๆ อย่างต่อเนื่องกันเป็นกระแส ซึ่งหากรู้สึกหวนไหวจนทำให้ชีวิตหลุดจากรากฐานความจริงแล้ว คงต้องสูญเสียโอกาสในการพัฒนาตนเองให้สูงยิ่งขึ้นบนพื้นฐานความหมายของสิ่งที่เรียกกันว่า “คุณภาพชีวิตที่แท้จริง” อันควรถือเป็นที่สุดแล้วสำหรับชีวิตหนึ่งซึ่งเกิดมาในโลก ดังคำกล่าวที่ว่า “มิเสียทีที่ได้เกิดมาในโลกนี้ แม้มีโอกาสมิเพียงครั้งหนึ่ง แต่ก็ควรถือว่าได้ทำหน้าที่อย่างถึงที่สุดแล้วสำหรับชีวิตนี้”

ในช่วงแรกๆ ขณะที่ชีวิตตนเองยังเป็นเด็ก จากพื้นฐานซึ่งขาดประสบการณ์ที่จะช่วยให้มองเห็นสิ่งต่างๆ ได้อย่างลึกซึ้ง จึงคิดค้นหาคำตอบไม่

ได้ว่าสิ่งซึ่งกล่าวมาแล้วนั้นเป็นเพราะเหตุใด แม้ว่าขณะนั้นหากใครจะให้ตอบอย่างดีก็คงตอบว่า “เพราะมันเป็นสิ่งซึ่งคนพึงพอใจที่จะทำ” และทำให้เข้าใจต่อไปอีกชั้นตอนหนึ่งว่า “หากได้กระทำแล้ว ตนเองก็จะรู้สึกสมปรารถนาอีกทั้งบังเกิดสุขขึ้นจากรากฐานความรู้สึกเป็นธรรมชาติ” กับอีกด้านหนึ่งก็ไม่เคยคิดว่า “หากไม่ได้ทำ ถ้ามีเงินมีวัตถุมาก ๆ แล้วจะช่วยให้ตนมีโอกาสเข้าถึงความสุขอย่างแท้จริงได้”

อนึ่ง หากสำรวจถึงนิสัยตัวเองจากสิ่งซึ่งเป็นมาแล้วตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน สิ่งที่ได้เห็นได้อย่างชัดเจนก็คือ การนำเอาความลำบากในด้านร่างกาย เข้าไปแลกกับความสุขในด้านจิตใจซึ่งมักพบเห็นเป็นธรรมชาติมาโดยตลอด โดยเฉพาะอย่างยิ่งเห็นได้ชัดในขณะที่เกิดปัญหาระหว่างตนกับเพื่อนมนุษย์ในทุกกรณี ซึ่งปรากฏออกมาจากการตัดสินใจตามปกติวิสัย มาถึงบัดนี้ประสบการณ์ชีวิตได้ช่วยให้ค้นพบสัจธรรมอย่างหนึ่ง โดยที่เห็นว่า “สิ่งซึ่งคนได้ทุ่มเทปฏิบัติมาแล้วแทบทั้งชีวิต น่าจะถือว่าเป็นการทดแทนบุญคุณแผ่นดินเกิดได้ชัดเจนพอสมควรแก่เหตุและผล” เนื่องจากตัวเองเคยได้ยินผู้ใหญ่ในอดีตสอนไว้ ให้เป็นผู้มีความกตัญญูรู้คุณสรรพชีวิตและสิ่งต่าง ๆ ซึ่งอำนวยประโยชน์สุขให้ตน

ยิ่งกว่านั้นยังเห็นต่อไปอีกว่า หากใช้เป็นการตอบแทนซึ่งเน้นอยู่เพียงด้านที่เป็นบุคคลไม่ เพราะตัวบุคคลผู้สร้างพระคุณ เราคงแยกแยะได้ยากว่าใครมีความบริสุทธิ์ใจหรือมีการหวังผลส่วนตนแอบแฝงอยู่ด้วย แต่ก็หาใช่ว่าจะละการปฏิบัติตอบสนองจากแง่มุมดังกล่าวไปเสียเลยทีเดียว เนื่องจากแต่ละคนยังมีหน้าที่พึงต้องเรียนรู้จากทุก ๆ คนซึ่งตนได้รับโอกาสให้สัมผัสอย่างปฏิเสธไม่ได้ อย่างไรก็ตามโดยสมมติฐานและหลักการควรถือว่าพระคุณของพ่อแม่เป็นสิ่งบริสุทธิ์ที่สืบสานกระแสมาอย่างเป็นธรรมชาติ

ความมองถึงอีกด้านหนึ่งด้วยว่า **“เป็นเพราะพ่อแม่ให้ความเมตตาที่เป็นของจริง ช่วยให้ตัวเองเกิดความซาบซึ้ง”** แต่เมตตาธรรมะก็ถือเป็นสิ่งซึ่งอยู่บนพื้นฐานที่อิสระเช่นเดียวกับธรรมในเรื่องอื่น ๆ จึงสามารถเข้าไปปรากฏอยู่ในรากฐานบุคคลใดก็ได้ ดังนั้นการตอบแทนบุญคุณจึงทำให้เป็นเพียงมุงยึดที่ตัวบุคคลไม่ มิฉะนั้นแล้วถ้าพ่อแม่คนไหนกระทำความชั่วลูกก็ย่อมรับกรรมเพราะรับกระแสดังกล่าวเอาไว้ ทำให้การสืบทอดเชื้อสาย ไม่อาจหลุดพ้นจากกระแสซึ่งมีกรรมเป็นเงื่อนไขออกมาสู่อิสรภาพให้เป็นความหวังได้อย่างชัดเจน

ชีวิตผมมีทั้งพ่อและแม่อยู่ร่วมกันมาแต่เริ่มเกิด หากแต่พ่อทุ่มทั้งจิตใจและชีวิตให้กับงานรับใช้พระยุคลบาทอย่างใกล้ชิด ดังนั้นแต่ละวันลูกจึงแทบไม่มีโอกาสได้พบหน้า อย่างไรก็ตามในอีกด้านหนึ่งแม้งานพ่อจะเติบโตขึ้นมาบนพื้นฐานในวังสมัยนั้น จนกระทั่งทรงไว้วางพระราชหฤทัยให้ดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจวัง แต่สิ่งซึ่งสะท้อนภาพความเจริญให้ลูกเห็นได้อย่างชัดเจนก็คือ **“ความเป็นตัวของตัวเอง”** โดยที่ไม่ขอละไรจากคนอื่นให้แก่ตัวเองอย่างเด็ดขาด ชีวิตจึงคงอยู่กับเรือนแถวฟ้าทำด้วยไม้ยางตีเกร็ด หลังคาสังกะสีหลังเล็ก ๆ มาตลอด

โดยเหตุที่มีการประกาศเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 ทำให้กรมตำรวจวังต้องถูกยุบผลจากเหตุการณ์ดังกล่าวก็ยิ่งพิสูจน์ให้เห็นชัด เพราะพ่อต้องถูกออกจางานกลับมาอยู่บ้านโดยไม่มีสมบัติอะไรเก็บไว้ให้ตนเองและครอบครัวทำให้รู้สึกเดือดร้อน ซึ่งลูกก็ได้เห็นกับตาถึงภาพพอนอนมือก่ายหน้าผากในช่วงเช้า ๆ อยู่หลายวันอีกทั้งแม่ก็กล่าวห้ามไม่ให้ลูกเข้าไปรบกวนด้วย แต่แล้วในที่สุดเพื่อนรักคนหนึ่งก็มาชวนไปทำงานราชการในหน้าที่ซึ่งต้องการบุคคลผู้ซื่อสัตย์จริง ๆ ซึ่งในขณะนั้นผมมีอายุได้ 10 ขวบปีพอดี

อนึ่งจากภาพที่เห็นจากพ่อขณะนั้นซึ่งเข้าไปอยู่ในความทรงจำแล้ว ต่อมาภายหลังทำให้เริ่มเข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้นและนำมาสรุปได้ว่า “บุคคลผู้ซื่อสัตย์ต่อส่วนรวมและเพื่อนมนุษย์นั้น ภายในรากฐานจิตใจจำเป็นต้องซื่อสัตย์ต่อตนเองอย่างเห็นได้ชัด” หากยังคงเกาะยึดอยู่กับสิ่งภายนอกจะหวังให้เชื่อมั่นอะไรไม่ได้

ย้อนกลับไปสู่ช่วงซึ่งอายุผมได้เพียง 6-7 ขวบ แม่พอกับแม่จะอยู่ด้วยกันเป็นปกติ แต่ก็เกิดความคิดนำลูกคนนี้ซึ่งเป็นคนโต หรือที่เรียกกันว่า “คนหัวปี” ไปไว้โรงเรียนประจำ โดยที่ไม่ให้เงินทองติดตัวทั้งสิ้นเพื่อให้รู้จักต่อสู้ชีวิตด้วยตนเองจริง ๆ เป็นเวลา 1 ปีเต็ม ๆ โดยที่แม่ไปเยี่ยมเพียงครั้งเดียวเท่านั้น และต่อจากช่วงนั้นก็เปลี่ยนมาถึงนำไปฝากให้อยู่ในครอบครัวญาติห่าง ๆ โดยไม่ส่งเสียอะไรเลยทำให้ชีวิตต้องตกอยู่ในสภาพซึ่งอาจเรียกว่า “ทำงานแลกกับที่พักอาศัยและอาหารแต่ละมื้อ” และคาดว่าพ่อแม่ น่าจะรู้ที่อยู่แล้วที่บ้านนี้ใช้งานเด็กหนักมากแค่นั้น แม่เดินไปโรงเรียนวันละหลายกิโลเมตร ก็อาจกล่าวได้ว่า “ตัวเองตกอยู่ในสภาพที่หิวโหยพอสมควร” อีกทั้งไม่มีเงินติดตัวแม้แต่สตางค์แดงเดียว ความอดทนโดยที่ไม่มีการปริปากบ่นแม้แต่น้อยผ่านมาถึงจุดซึ่งทนไม่ไหว ทำให้ต้องเก็บเศษอาหารตกตามพื้นดินและคุ้ยจากถังขยะมากินมือกลางวันต่างจากภาพคนอื่นซึ่งซื่อกินกันอย่างอิสระ แต่ก็ไม่เคยนึกน้อยใจหากกลับแข็งแรงยิ่งขึ้น ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเพื่อน ๆ ซึ่งหลายคนนั่งรถเก๋งมาโรงเรียนเราก็เข้ากับเขาได้อย่างกว้างขวาง ทั้ง ๆ ที่เขาเหล่านั้นมีน้ำใจกับเราแต่ก็ไม่เคยรับความช่วยเหลือจากใครทั้งสิ้น

จนกระทั่งวันหนึ่งผู้นำนักเรียนรุ่นพี่มาพบกับภาพความอดอยากของผมจึงจับมือจูมนานั่งตักและควักเงินให้ไปหาซื้ออาหารแต่ผมกลับปฏิเสธด้วยความขอบคุณ และจากนั้นมาก็ไม่เก็บอาหารจากพื้นดินหรือ

ถึงชยะอีกเลย คงสืบเนื่องมาจากความมุมนะซึ่งได้รับการยกระดับให้สูงขึ้นไปอีก ชีวิตผมต้องตกอยู่ในสภาพเช่นนี้อีก 1 ปีเต็ม ๆ จึงมีโอกาสกลับบ้านโดยที่มีแม่มารับถึงโรงเรียน ผมยังจำคำพูดของแม่วันนั้นได้อย่างชัดเจน **“ลูก กลับบ้านกันเถอะ”** ผมมองหน้าแม่ด้วยความรู้สึกในใจที่สุดซึ่งมากแต่ไม่ได้ปริปากถามอะไรทั้งสิ้น

มาทราบภายหลังว่า พ่อกับแม่นำผมไปเข้าโรงเรียน **“โรงเรียนเยวากุมาร”** ในพระบรมราชูปถัมภ์ของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ในสวนจิตรลดา ซึ่งต่อมาภายหลังอาคารโรงเรียนได้เปลี่ยนมาเป็นอาคารกรมราชองครักษ์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ การเปลี่ยนแปลงครั้งนั้นทำให้ชีวิตของผมพลิกจากหลังมือเป็นหน้ามืออย่างกระทันหัน แต่หากจะถามถึงความรู้สึกคงกล่าวอย่างตรงไปตรงมาว่าตนเองไม่สนใจกับสภาพความเป็นอยู่ ไม่ว่าจะชีวิตจะเป็นอย่างไรและเปลี่ยนแปลงมาอย่างไรทั้งนั้น อนึ่ง มาทราบภายหลังว่าโรงเรียนเยวากุมารจัดตั้งขึ้นโดยพระราชประสงค์ ที่จะนำเด็กกลุ่มนี้ไปศึกษาต่อในยุโรป เพื่อว่ากลับมาเป็นกุญแจสำคัญส่วนหนึ่งเตรียมไว้สำหรับการพัฒนางานบริหารประเทศ

ผมมาเข้าเรียนอยู่ในโรงเรียนนี้ร่วม 2 ปี โดยมีเจ้านายในระดับสูงทรงเป็นผู้อำนวยการ แม้ครูวิทยาศาสตร์ก็ได้อธิการบดีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยสมัยนั้นซึ่งเป็นหม่อมเจ้ามาทรงสอนเอง การไปและกลับจากโรงเรียนก็มีคนถือกระเป๋าหนังสือเดินตามหลังอีกทั้งตนเองต้องสวมใส่กางเกงและถุงน่องรองเท้าคอนข้างหรุกว่าสิ่งซึ่งชีวิตเผชิญมาในอดีตแทบจะตรงข้ามแม้จะไม่มีรถเก๋งรับส่งอย่างบรรดาเพื่อน ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งล้มเกล้าฯ ทั้งสองพระองค์ทรงมีพระเมตตาอย่างใกล้ชิดมาก ในที่สุดการเปลี่ยนแปลงการปกครองโดยการปฏิวัติของคณะราษฎรซึ่งส่วน

ค่อนข้างมากมีสมาชิกเป็นทหารก็อุปถัมภ์ขึ้น ทำให้โรงเรียนนี้ต้องเลิกไปโดยปริยาย ผมจึงต้องหวนกลับมาหาโรงเรียนราษฎร์ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากบ้านมากนัก เป็นที่เรียนต่อมาอีกช่วงหนึ่ง

ถัดจากนั้นมาไม่กี่ปี พ่อกับแม่ก็แยกทางกันเดิน ทำให้ผมมีโอกาสพบกับภาพความจริงจากแม่ซึ่งเป็นอีกด้านหนึ่งได้ชัดเจนยิ่งขึ้น เนื่องจากแม่เป็นน้องสาวคนเล็ก และมีพี่ซึ่งครอบครัวมีฐานะดีมากพอสมควรอีกทั้งบ้านพี่ก็อยู่ไม่ไกลจากกันด้วย ในยามปกติจึงมีการไปมาหาสู่กันเป็นประจำและแสดงน้ำใจต่อกันอย่างสม่ำเสมอ แม้บ้านไหนแกงอะไรอีกบ้านหนึ่งต้องรู้เพราะมีการนำไปให้กันจนเป็นประเพณีมาแต่สมัยที่ตายายยังมีชีวิตอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอีกบ้านหนึ่งเป็นพี่สาวอาวุโสของแม่ซึ่งยังมีชีวิตในขณะนั้นด้วย

แต่พ่อพ่อกับแม่แยกกัน ลูกกลับเห็นได้ชัดเจนว่า แทนที่แม่จะหันไปพึ่งพาพี่สาวกลับไปเช่าห้องแถวเก่า ๆ อยู่ในตรอกแคบ ๆ ของเขตนางเล็ง โดยมีจักรเย็บผ้าทำถีบ 1 คัน รั้วข้างเย็บผ้าหาเลี้ยงชีพในชีวิตประจำวัน ต่อมา แสดงให้เห็นได้ชัดเจนว่า **“แม่ก็มีความเป็นตัวของตัวเองอย่างชัดเจนมาก”**

ผมเป็นลูกคนโตของพ่อและแม่จึงน่าจะมียุทธศาสตร์มากกว่าน้อง ๆ นาน ๆ จะมีโอกาสแอบไปหาแม่สักครั้งโดยที่ไม่ให้พ่อรู้ไม่ได้ ตัวเองไม่ทราบว่โกรธอะไรกันแค่นั้น และวัยของลูกคนนี้ก็ยังไม่ถึง 15 ขวบ แต่ครั้งใดที่ไปสัมผัสกันแม่ก็จะให้ทุกอย่างเท่าที่รู้ว่าเป็นความต้องการของลูก แม้มันอาจเป็นสิ่งเล็กน้อยในสายตาซึ่งมองมาจากบางคนก็ตาม หากลูกรู้ดีอยู่ในใจว่าแม่ไม่มีสมบัติอะไรคงทำไปตามมีตามเกิด **“มันทำให้ผมมีโอกาสมองเห็นถึงสัจธรรมได้ชัดเจนยิ่งขึ้นว่า น้ำใจเป็นสิ่งอยู่เหนือวัตถุและทรัพย์สินเงินทอง”** หากในช่วงนั้นเราเป็นคนมีเงินมีอำนาจอาจสูญเสียโอกาสที่จะ

มองเห็นสิ่งดังกล่าว ทำให้ชีวิตไม่ได้อะไรที่มีสาระสำคัญอย่างแท้จริง ทั้งๆ ที่ทุกคนมีโอกาสที่จะเรียนรู้อย่างเท่าเทียมกัน

ผมมีกำลังใจในการเผชิญกับปัญหาชีวิตมาแล้ว และไม่เพียงการเรียนที่หมกตัวเองอยู่เพียงในโรงเรียนและตำราเท่านั้น หากอีกด้านหนึ่งมีความกระตือรือร้นที่จะศึกษาหาความรู้จากทุกสิ่งทุกอย่างซึ่งผ่านเข้ามาให้มีโอกาสสัมผัส และรู้สึกว่าจะน่าจะมีคามมั่นคงอยู่บนพื้นฐานการพึ่งตนเองอย่างชัดเจนอีกทั้งลึกซึ้งยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ แม้ในช่วงที่เข้ามหาวิทยาลัยแทบจะไม่มีเงินทองติดตัวนอกจากเสื้อผ้าขาด ๆ ซึ่งปะชุนด้วยมือตัวเองที่สร้างความภูมิใจให้โดยไม่คิดว่าเป็นปมด้อย ทำให้ตนเองสามารถยืนหยัดอยู่ท่ามกลางความรักระหว่างเพื่อนฝูงและครูอาจารย์ได้อย่างปราศจากความหวั่นไหว อีกทั้งให้ความร่วมมือแก่ทุกคนอย่างปราศจากการถือพรรคถือพวก

ในบางช่วงซึ่งก็ไม่บ่อยนัก มีความจำเป็นต้องใช้เงินเพื่อนำมาซื้อหาเครื่องเรียนบ้าง ก็รู้สึกยากมากที่จะเอ่ยปากขอเงินจากพ่อเพราะเห็นชัดเจนอยู่แล้วว่าพ่อไม่ใช่คนมีเงิน นอกจากนั้นหากพบหน้ากันพ่อมักพูดเป็นครั้งคราวว่า **“ฉันไม่มีสมบัติอะไรจะให้แก นอกจากการศึกษา”** แต่ขณะนั้นผมก็ยังเด็กเกินไปที่จะเข้าใจความหมายของการศึกษาได้อย่างลึกซึ้งยิ่งมาทราบภายหลังว่าพ่อเอาที่ดินซึ่งเป็นที่อยู่ขณะนั้นไปจำนองเพื่อเอาเงินส่วนหนึ่งมาสนับสนุนให้ลูกได้มีโอกาสเรียนด้วย

พอจบจากมหาวิทยาลัยในปี พ.ศ. 2490 ผมก็สมัครใจออกไปทำงานต่อสู่ชีวิตในต่างจังหวัดซึ่งรู้ชัดว่าช่วงนั้นมีสภาพห่างจากเมืองมาก ๆ เช่นขาดน้ำประปา ไฟฟ้า อีกทั้งมีไข้ป่าชุกชุมและอยู่ในสภาพซึ่งค่อนข้างโหดเดี๋ยวมากพอสมควร ทั้ง ๆ ที่หากตัดสินใจอยู่ในกรุงเทพ ฯ ก็มีงานซึ่งมีอัตราและตำแหน่งหน้าที่รออยู่แค่มีเอื้อม และหากออกไปคงต้องไปมี

สภาพเช่นคนงานชั่วคราว แต่ผมก็ตัดสินใจไปอย่างแน่วแน่

ผมเข้าพิธีมงคลสมรสเสร็จก็ย้ายครอบครัวไปโดยที่ไม่ลืมเอาแม่ไปอยู่ด้วย และพบว่าตนมีความสุขอยู่กับการทำงานแบบหามรุ่งหามค่ำอย่างไม่รู้สึกเหน็ดเหนื่อย เพราะมีทั้งแม่และภรรยาเป็นกำลังใจอยู่เคียงข้าง ประกอบกับการที่แม่และภรรยามีความรักความเข้าใจกันและกันอย่างสนิทสนม และทั้งสองคนไม่เคยแสดงความรู้สึกเป็นทุกข์หรือไม่พอใจกับบรรยากาศเช่นนั้น

ยิ่งไปกว่านั้น ผมเป็นคนมีความสุขอยู่กับการเรียนรู้จากคนทั่วไปอย่างกว้างขวาง เน้นเยาวชนและคนระดับล่าง ในชีวิตประจำวันจึงรู้สึกสนุกกับการลงร่วมทำงานพื้นดิน แยกปุ๋ยและหวนน้ำรดน้ำต้นไม้ร่วมกับคนงานในแปลงพืชทดลองอย่างเป็นกันเอง กับอีกด้านหนึ่งก็ขอช่วยเหลือคนที่เดือดร้อนเข้ามาหา ในสภาพครอบครัวเช่นนั้นทำให้เห็นได้ชัดเจนตลอดมาว่า ทั้งภรรยาและแม่ให้ความสนใจในสิ่งซึ่งผมเองมีอยู่อย่างสนิทใจมาก พอลูกคนแรกเกิดมาเราก็มีสมาชิกเพิ่มขึ้น แม่จะทำหน้าที่ช่วยดูแลลูกด้วยเพราะมีประสบการณ์มากกว่าภรรยาอีกทั้งยังช่วยเสริมความมั่นใจ และในช่วงนั้นเราก็เริ่มมีเยาวชนจากสถาบันการศึกษาใกล้ ๆ เข้ามาหาอีกทางหนึ่ง

เมื่อครอบครัวเราได้รับคำสั่งให้ย้ายกลับกรุงเทพฯ โดยผู้มีอำนาจให้เหตุผลว่า ต้องการนักวิชาการมือดีมาทำงานวิจัยเรื่องข้าวที่ศูนย์งานวิจัยเกษตรกลางบางเขน โดยที่ประเทศไทยได้รับนโยบายการผลิตและพัฒนาพันธุ์ข้าวมาจากองค์การอาหารและเกษตรสหประชาชาติ ทั้ง ๆ ที่ผมเองไม่เคยมีความคิดที่จะกลับแม่จะเป็นคนเกิดที่กรุงเทพฯ ก็ตามแต่ก็ต้องกลับตามคำสั่ง และนำครอบครัวมาอาศัยอยู่บ้านพ่อแม่ของภรรยาซึ่งอยู่ไม่ห่างจากที่ทำงานมากนัก ในที่สุดก็ย้ายเข้าไปอยู่บ้านของราชการซึ่ง

อยู่ในบริเวณการทำงานจริง ๆ

ผมรู้สึกสบายใจขึ้นไปอีกระดับหนึ่ง ได้มีโอกาสทุ่มเทชีวิตให้กับงานอย่างอิสระยิ่งขึ้น เนื่องจากทางบ้านก็มีทั้งแม่และภรรยา แถมในช่วงหลังยังมีบัณฑิตรุ่นน้องเข้ามาคลุกคลีด้วยเสมือนเป็นสมาชิกในครอบครัวอีกคนหนึ่ง ซึ่งในยามที่เขาว่างจะช่วยเหลือเป็นธุระทุกสิ่งทุกอย่าง แม้กระทั่งการเจ็บไข้ได้ป่วยของทุกคนอย่างเช่นลูกหลานของแม่

ผมลงทำงานศึกษาค้นคว้าพันธุ์ข้าวอย่างละเอียดโดยเฉพาะในนาข้าวแต่เช้าตรู่แทบทุกวัน ขาสองข้างแช่อยู่ในโคลน บางวันก็ลงต่อจนถึงเย็นและค่ำโดยเฉพาะในช่วงซึ่งไม่จำเป็นต้องเข้าห้องนั่งโต๊ะ แต่พอกลับบ้านก็มักเข้าเรือนกล้วยไม้ส่วนตัวซึ่งสร้างไว้อย่างเรียบง่ายจากวัสดุที่เคยทำเป็นเล้าไก่มาก่อน เพื่อเริ่มต้นศึกษาค้นคว้าเรื่องกล้วยไม้ ซึ่งช่วงนั้นเสมือนว่าคลำมา จากเห็บไม่มีอะไรเลยก็ว่าได้ ทั้งนี้และทั้งนั้นสืบเนื่องมาจากแรงคล้อยใจในการไปพบเห็นพฤติกรรมของคนจากสองด้าน

ด้านหนึ่งก็คือคนในกลุ่มมีเศรษฐาบรรดาศักดิ์และมั่งมีเงินทองที่เอากล้วยไม้มาใช้เป็นเครื่องดูถูกเหยียดหยามคนระดับล่าง ส่วนอีกด้านหนึ่งคนทั่วไปก็มองกล้วยไม้ด้วยภาพว่าเป็นของเล่นเศรษฐีและศักดินาจึงรู้สึกรังเกียจ ประกอบกับตัวเองก็มีความรักความสนใจความสวยงามของตนไม้ดอกไม้เริ่มจากกล้วยไม้ด้วย จึงรู้สึกท้อทลายที่จะทำงานโดยจับจากกล้วยไม้ก่อนอื่น ซึ่งงานนี้นับเป็นสิ่งทวนกระแสสังคมทั้งสองด้าน โดยเฉพาะจากเงินเดือนโดยที่ไม่มีรายได้เป็นอย่างอื่น ซึ่งต้องนำมาใช้ครอบคลุมรายจ่ายของทุกคนก่อนที่ภรรยาจะได้ทำงานเพื่อเข้ามาช่วยอีกแรงหนึ่ง แต่มันก็ฝึกให้เรารู้จักเหตุผลลึกซึ้งยิ่งขึ้น อีกทั้งได้รับความเข้าใจอย่างดีจากแม่และภรรยาด้วย

อนึ่ง ภายในครอบครัวนอกจากได้อาศัยแม่เป็นผู้ใหญ่คอยเป็นหลักให้

ยังมีน้ำใจช่วยบรรเทาค่าใช้จ่ายในบางเรื่องเช่นตัดเย็บเสื้อผ้าให้ใส่อีกทั้งซ่อมสิ่งซึ่งชำรุด จนกระทั่งเรามีลูกคนที่สองได้ไม่นานนัก พ่อและแม่ของภรรยา ก็แนะนำให้เริ่มต้นปูพื้นฐานชีวิตด้วยการปลูกบ้านของตัวเอง โดยนำเอาที่ดินซึ่งมอบให้เป็นของขวัญไว้เมื่อครั้งเข้าสู่พิธีมงคลสมรสมีสภาพเป็นพืชนาเก่าอยู่ใกล้ ๆ บ้านไปใช้เป็นหลักประกันไว้กับธนาคารเพื่อนำเงินออกมาใช้จ่าย โดยให้เราทำงานหาเงินผ่อนใช้หนี้ตามกำลังเท่าที่ประเมินไว้ เราจึงได้เงินก้อนหนึ่งมาเริ่มต้นวางแผนดำเนินการตามขั้นตอนของชีวิตและกำลังเงินรายได้ในแต่ละเดือน

ชีวิตผมเริ่มได้รับโอกาสให้เข้าไปสอนพิเศษในมหาวิทยาลัยในฐานะอาจารย์ผู้ช่วย ซึ่งขณะนั้นรายได้การสอนพิเศษในระดับดังกล่าวก็ไม่มากมายอะไรนัก แต่มีสิ่งซึ่งถือเป็นประเด็นที่น่าสนใจกว่าคือ ช่วยให้คุณมีโอกาสสัมผัสกับเยาวชนคนรุ่นหลังและธรรมชาติของตนเองซึ่งมีมาโดยตลอด ในช่วงหลัง ๆ ทำให้อ่านได้ว่า **“หากความรักซึ่งมีต่อลูกตัวเองเป็นสิ่งบริสุทธิ์จริงหรือที่เรียกกันว่ารักอย่างมีเหตุผล ย่อมสานความรักถึงลูกคนอื่นด้วยอย่างเป็นที่ธรรมชาติ”** หากใช้ความรักลูกหลานซึ่งแผ่เอาความเห็นแก่ตัวเข้าไว้ด้วยไม่

ดังนั้น จากการที่มีโอกาสสัมผัสกับเยาวชนแม้ว่าขณะนั้นจะยังไม่กว้างนัก ก็เริ่มมีลูกศิษย์ติดตามมาอยู่ที่บ้านด้วยความรู้สึกประทับใจอีกทั้งสนใจที่จะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ จากเรา และเราก็ต้อนรับให้เขาอยู่เสมือนเป็นลูกเป็นหลานโดยที่ไม่เคยคิดค่าใช้จ่ายแต่อย่างใดทั้งสิ้น ทั้ง ๆ ที่ครอบครัวเราก็มีรายได้แต่เพียงเงินเดือนจากราชการ ทำให้ทุกคนสานความรักถึงซึ่งกันและกันอย่างสนิทสนม

อนึ่ง ฝ่ายที่เข้ามาอยู่ทั้งหญิงและชายก็ล้วนแล้วเป็นคนมีน้ำใจช่วยงานในบ้านทุกอย่างโดยที่เราไม่เคยออกปากวาน ยิ่งถัดมาภายหลังมหา-

วิทยาลัยขอตัวผมจากกระทรวงเกษตรฯ ให้เข้าไปทำหน้าที่ครูอาจารย์โดยตรง จะทำให้จำนวนเด็กที่บ้านเพิ่มมากขึ้น และมีทั้งที่ไปอยู่ด้วยกับที่ไปเยี่ยมเยียนอย่างสนิทสนมตลอดจนไปปรึกษาหารือเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ทำให้ทั้งสองฝ่ายได้รับความรู้และความอบอุ่นใจเพิ่มขึ้น

สำหรับงานกิจกรรมอาสาสมัครเพื่อพัฒนาวงการกล้วยไม้ก็มีการขยายตัวกว้างขวางออกไปอย่างรวดเร็ว ทำให้ในวันหยุดสุดสัปดาห์ ทั้งผมและภรรยาต้องออกไปทำงานในที่ต่าง ๆ แม้ต่างจังหวัดเป็นประจำ เราสองคนได้แม่ช่วยเป็นหูเป็นตาและเป็นธุระแก่ทางบ้านซึ่งไม่เพียงดูแลทุกข์สุขของลูก ๆ เท่านั้น แม่บรรดาศิษย์ที่ไปพักอาศัยหรือไปติดต่อเยี่ยมเยียนก็ได้รับความอบอุ่นอย่างสมำเสมอ

จนถึงอีกช่วงหนึ่งซึ่งชีวิตผมต้องก้าวเข้าไปสู่หน้าที่ในตำแหน่งบริหารมหาวิทยาลัย โดยที่ตนเองให้ความสนใจกิจกรรมเยาวชนทุกรูปแบบอยู่แล้วเพราะตระหนักถึงปัญหาว่า **“การศึกษาของไทยขาดด้านที่เป็นธรรมชาติอยู่มาก”** และด้านดังกล่าวก็คือพื้นฐานซึ่งสร้างคนให้เป็นคนอย่างแท้จริงด้วย ความใกล้ชิดสนิทสนมและเป็นกันเองระหว่งผมกับบรรดาศิษย์เป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งซึ่งทำให้มีนิสิตจากหลายแ่งมุมเข้ามาที่บ้านอย่างต่อเนื่อง แม่ผมได้ให้ความสนิทสนมและความอบอุ่นแก่ทุกคนเป็นธรรมชาติ ในขณะที่นั้นมีทั้งหญิงชายไปอยู่ประจำที่บ้านแต่ละรุ่นรวม 10 คน และมาเยี่ยมเยียนในช่วงเย็น ๆ คำๆ อีกหลายสิบคนบางครั้งก็เปลี่ยนหน้ากัน เข้าครัวทำอาหารรับประทานกันเองอย่างสนิทใจ โดยที่อีกด้านหนึ่ง การแสดงออกจากเราก็มีความเป็นธรรมชาติกับเขาทั้งหลาย

ไม่เพียงนิสิตแต่ละคนในช่วงนั้นจะเรียกผมและภรรยาว่า **“คุณพ่อ-คุณแม่”** หากยังเรียกแม่ผมว่า **“คุณย่า”** อย่างสนิทปาก ยิ่งไปกว่านั้นพอเวลาผ่านพ้นไปอีก ผมสังเกตว่าเขาทั้งหลายแสดงความใกล้ชิดสนิท

สนมกับแม่ผมยิ่งกว่าตัวผมเองเสียอีก ใครไปมาหาสู่ก็อดไม่ได้ที่จะต้องไปห้องคุณย่าและพูดคุยด้วยนาน ๆ “ช่วยทำให้เราสองคนออกไปทำงานสัมพันธ์สังคมได้อย่างกว้างขวางโดยที่ไม่ต้องห่วงบ้านและลูกเต๋ามากนัก”

“ในช่วงหลัง ๆ ปรากฏว่าผลงานจากผมและภรรยา ทำให้ตัวเองบางครั้งก็ทั้งคู่ได้รับเชิญเดินทางไปยังที่ต่าง ๆ ทั้งในและต่างประเทศ กว้างขวางมากขึ้นเรื่อย ๆ ทุกครั้งก่อนจะจากไปและเมื่อกลับมาถึง ผมตรงเข้าไปหา เอามือท่านมากุมไว้และกราบลงที่ตักเพื่อขอพรด้วยความรู้สึกอบอุ่น และเป็นกำลังใจในการทำงานอย่างสม่ำเสมอ”

บางคนถามว่า ผมมีลูกศิษย์ลูกหามาอยู่ในบ้านมากมายและแสดงความสนิทสนมกับเราเสมือนพ่อ-แม่กับลูก ลูกแท้ ๆ ไม่คิดในแง่ไม่ดีบ้างหรือ คำตอบจากสิ่งที่เป็นของจริงซึ่งปรากฏออกมาในช่วงหลัง ๆ พบว่า ลูก ๆ กับศิษย์มีความรักสนิทสนมกันเสมือนพี่น้อง แม้เวลาผ่านพ้นมานานหลายปีก็ยังมียกลุ่มซึ่งสะท้อนภาพให้เห็นได้ งานครบรอบ 72 ปีของผมซึ่งจัดขึ้นเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2537 ก็เริ่มต้นจากคนกลุ่มนี้ร่วมกับครอบครัวชนิดทุ่มเทให้จริง ๆ โดยมีมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์เข้ามาเป็นฐานรองรับ ผมเองก็ปล่อยให้ทำกันอย่างอิสระโดยถือหลักว่าไม่ใช่เรื่องของเรา “ใครคิดดีทำดีความดีย่อมตกอยู่กับผู้คิดปฏิบัติเอง” เพียงช่วยเสริมให้ด้วยแนวคิดซึ่งน่าจะนำวิถีทางไปสู่การสร้างสรรค์สังคม ให้มีโอกาสเรียนรู้เพิ่มขึ้นเท่านั้น

“อีกสิ่งหนึ่งที่เราเชื่อมั่นว่ามีผลอบรมบ่มนิสัยคนก็คือ บรรยากาศในบ้านซึ่งมีต้นไม้เขียวข่มให้ความร่มเย็นแก่จิตใจ” ต้นไม้ที่เห็นอยู่ในบ้าน ผมและภรรยาลงมือปลูกเองเป็นส่วนใหญ่อีกทั้งพยายามทำให้มันใกล้ธรรมชาติมากกว่าสิ่งปรุงแต่ง บางคนที่เข้าไม่ถึงอาจกล่าวว่า “รกอย่างกับป่า” หากนำเอาคำปรารภที่กล่าวมาคิดคงเห็นภาพอะไรสักอย่างหนึ่ง

นั่นคือ “ถ้ามีคนประเภทมองเห็นป่ากรุงรังมาก ๆ ป่าก็คงจะต้องหมดไปในที่สุด”

แม้เราจะปลูกต้นไม้ไว้แทบจะเต็มบ้านโดยมีเจตนามุ่งที่ผลซึ่งเกิดกับลูกหลานและชนรุ่นหลัง แต่ตัวเองก็ไม่เคยเอ่ยปากสอนให้ลูกหลานสนใจต้นไม้เพราะเชื่อจากประสบการณ์ว่าการสอนด้วยปากเป็นเรื่องรอง ส่วนเรื่องหลักคือการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องของผู้ใหญ่ให้ลูกหลานเห็นได้ชัดเจน แม้มีลูกศิษย์ลูกหาเข้ามาอยู่ในครอบครัวก็เป็นเรื่องที่ดีสำหรับตัวเราเองด้วย เนื่องจากถูกกำหนดให้อยู่และปฏิบัติตัวอย่างระมัดระวังยิ่งขึ้น หากมีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อเขาทั้งหลายอยู่ในรากฐานตนเองจริง

การปลูกต้นไม้ในบ้านก็ดี การปฏิบัติตัวให้เป็นแบบอย่างที่ดีก็ดี แม้จะไม่พูดให้ลูกหลานต้องกระทำตามแต่ก็มีความเชื่อมั่นในสัจธรรมชีวิตด้วยความเข้าใจที่ลึกซึ้งว่า มีอิทธิพลถ่ายทอดกระแสสู่ชนรุ่นหลังบนพื้นฐานธรรมชาติ หากเข้าถึงสิ่งดังกล่าวจริงน่าจะรู้ว่า มันไม่ใช่เป็นสิ่งซึ่งต้องเข้าใจและปฏิบัติตามทันทีทันใด เพราะเขาเหล่านั้นยังเด็กและสังมประสบการณ์ที่ช่วยให้ยังรู้ถึงยังน้อยกว่า คงต้องยอมรับว่าสติซึ่งมีอยู่ในรากฐานเป็นสิ่งกำหนดให้นำพิจารณาและเห็นได้ว่าควรเน้นการสอนด้วยภาพสะท้อนจากการปฏิบัติอย่างจริงจังให้เห็นโดยแทบไม่ต้องเอ่ยปาก ซึ่งส่วนหนึ่งของสิ่งที่กล่าวแล้วน่าจะถือเป็นสิ่งสำคัญซึ่งมีผลสืบเนื่องมาจากแรงศรัทธาที่ตนได้รับจากแม่ด้วย

“ชีวิตผมมุ่งมั่นทำงานโดยมีเป้าหมายอยู่ที่ความสุขของเพื่อนมนุษย์อย่างชัดเจนมาโดยตลอด” แม้บางช่วงไม่ได้ขึ้นเงินเดือนเช่นปกติก็ไม่ให้นำเอามาใส่มันรกหัวใจตัวเอง มีคนมาขอให้เรียกร้องเอาเรื่องโดยอ้างว่าไม่เป็นธรรมก็เฉยโดยที่เอาพลังไปใช้มุ่งมั่นทำงานอย่างไม่กระเทือนต่อสมานธิทำให้รากฐานยังลงลึกซึ่งยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ และมองเห็นภาพสรรพสิ่งต่าง ๆ

ถึงสัจธรรมชัดเจนยิ่งขึ้นไปอีก จนในที่สุดก็มาถึงช่วงซึ่งนอกจากไม่เห็นเส้นเกษียณอายุแล้วยังปลดตัวเองออกมาสู่อิสราภาพก่อนอย่างทำทนายอีกด้วย

ยิ่งไปกว่านั้นยังปรากฏชัดเจนจากสิ่งซึ่งมันใจอยู่แล้วต่อไปอีกว่ามีกระแสน้ำผ่านแรงศรัทธาซึ่งหลังไหลจากคนในสังคมโดยไม่เลือกพวกเลือกคณะกว้างขวางมากขึ้นโดยเฉพาะมีมาจากคนระดับล่าง กับอีกด้านหนึ่งรากฐานตัวเองมีการเปลี่ยนแปลงหยั่งลงลึกซึ่งรวดเร็วยิ่งขึ้น ทำให้รู้อยู่ในใจอย่างชัดเจนว่า ส่วนสำคัญส่วนหนึ่งคือขวัญและกำลังใจซึ่งตัวเองได้รับจากแม่บังเกิดเกล้าโดยแทบไม่เคยได้ยินแม่สอนลูกด้วยปาก

“จนกระทั่งชีวิตผ่านมาถึงช่วงเดือนตุลาคม พ.ศ. 2528 แม่ก็ล้มป่วยหนักอย่างกระทันหัน แล้วก็จากไปอย่างไม่มีวันหวนกลับมาอีก” ซึ่งขณะนั้นอายุผมใกล้จะถึง 63 ปีเต็ม ภาพแรกซึ่งตนมีโอกาสเห็นและรู้สึกประทับใจที่สุดก็คือ “ระหว่างพิธีรดน้ำศพแทบจะเหลือแขกคนสุดท้ายพอเข้าไปยืนอยู่ใกล้ ๆ หัวนอนของแม่เงียบ ๆ ลักครู่หนึ่ง แล้วใช้มือขวาค่อย ๆ บรรจงลูบศีรษะโดยไม่ได้พูดอะไรทั้งสิ้น” มันทำให้ตนเองรู้สึกว่าเป็นบุญกุศลอย่างยิ่งที่ได้มีโอกาสเห็น โดยที่เข้าใจว่าเป็นภาพซึ่งสอนสั่งธรรมแก่ลูกอย่างลึกซึ้ง เนื่องจากมีทั้งคำถามคำตอบที่เป็นของจริงปรากฏอยู่ในนั้นอย่างครบถ้วนแล้ว เพียงแต่ใครจะมองเห็นโอกาสซึ่งนำตนไปให้สามารถค้นพบได้เองหรือไม่เท่านั้น

อนึ่ง ใครขออนุญาตหวนกลับไปคิดถึงอดีตอีกครั้งหนึ่ง ขณะนี้แม่มยังมีชีวิตอยู่ในช่วงหลังๆ ได้เข้าไปเป็นอุบาสิกาปฏิบัติธรรมอยู่ที่วัดเบญจมบพิตร และเคยเอ่ยปากพูดครั้งเดียวแท้ ๆ ว่าลูกคนนี่ซึ่งเป็นคนโตยังไม่ได้บวช แต่ในใจผมหลังจากฟังแล้วก็รู้สึกว่าคุณยังละจากงานที่सानเอาไว้จากอดีตซึ่งยังค้าง ๆ อยู่ไม่ได้ แต่ก็ไม่ได้พูดอะไรออกมาทั้ง ๆ ที่พิจารณาเห็นว่า การบวชเป็นรูปแบบหนึ่งซึ่งอยู่ในกระแสวัฒนธรรมไทยมาแต่อดีต

ผมเคยได้ยินคนสมัยก่อนอาจรวมถึงแม่และพ่อด้วยก็ได้ที่พูดว่า “พ่อแม่ที่
ได้เห็นชายผ้าเหลืองของลูกนับเป็นบุญอันสูงส่ง” แต่ขณะนั้นตนคงยังไม่
อาจหยั่งรู้ถึงความจริงในเรื่องนี้ หากสิ่งซึ่งน่าจะเป็นประเด็นสำคัญ
กว่าก็คือ “ตัวเองยังไม่ได้สนองความต้องการของแม่ และจากนี้ไปคงไม่
มีโอกาสให้แม่เห็นอีกแล้ว” อย่างไรก็ตามจะไม่ขอกล่าวว่าสายเกินแก้ไข
แต่กลับคิดว่า “กรรมเป็นสิ่งเกิดขึ้นในตนเองและคงไม่มีใครผินผันได้
หากสามารถรู้ได้ด้วยตัวเองเมื่อถึงกำหนด”

ก่อนถึงกำหนดวันฌาปนกิจศพแม่เพียงหนึ่งอาทิตย์ ความรู้สึกก็มา
ถึงตัดสินใจบวชและบันทึกสิ่งซึ่งเชื่อว่า เกิดจากรอยลิขิตที่ปรากฏอยู่ใน
ดวงใจ โดยที่ถ่ายทอดออกมาเป็นตัวอักษรหลังวันนำอังคารของแม่ไป
ลอยทะเล ดังต่อไปนี้ หากใครอ่านแล้วเห็นภาพอะไร อีกทั้งรู้และเข้า
ถึงภาพนั้นได้แค่นั้นย่อมถือเป็นเรื่องซึ่งอยู่บนพื้นฐานสัจธรรมของแต่ละคน

บูชาแม่บังเกิดเกล้าด้วยธัมมะในหัวใจ

แม่จำ ชีวิตและร่างกายของลูกซึ่งขณะที่แม่ยังมีชีวิตอยู่ เคยอยู่
ภายใต้ร่มเงาอันอบอุ่นจากแม่นั้น ณ บัดนี้ได้เข้ามาอยู่ภายใต้ร่มเงาของ
ผ้ากาสาพัสดร์แห่งพระบวรพุทธศาสนาแล้ว ไม่ว่าจะแม่อาจทราบได้ด้วย
ญาณอันใดหรือไม่ก็ตาม

ทั้งนี้และทั้งนั้น เพื่อน้อมรำลึกถึงและบูชาคุณธรรมอันสูงส่ง
ซึ่งแม่ได้เคยมอบให้แก่ลูกในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ และเพื่อการปฏิบัติจาก
การหยั่งรู้ได้ถึงสัจธรรมของลูกเอง อีกทั้งถ่ายทอดกระแสธัมมะที่เคย
ปรากฏอยู่ในดวงวิญญาณของแม่ ผู้ซึ่งลูกเคารพบูชาที่สุดและถือเป็นอมตะ
ให้มีโอกาสสืบสานถึงเพื่อนมนุษย์และสรรพชีวิตทั้งหลาย ซึ่งดำรงอยู่รวม
กันในโลกลนี้ ให้บังเกิดศานตสุขได้โดยแท้

ในสังคมไทยยังมีบุคคลเป็นจำนวนไม่น้อย ที่มักสอนลูกหลานให้รู้จักตอบแทนบุญคุณของแม่ โดยที่หวังว่าเป็นส่วนหนึ่งของธัมมะในชีวิตประจำวัน ซึ่งลูกได้นำเอาวิธีสอนธัมมะดังกล่าวมาพิจารณาอย่างรอบครอบพอสมควรแล้ว อดที่จะทำให้สงสัยไม่ได้ว่า ผู้รับจะสามารถรับถึงธัมมะแท้ได้หรือไม่ หรือยังทำให้เกิดสภาวะซึ่งกลับห่างยิ่งขึ้นไปอีก

ลูกคนนี้ของแม่รู้สึกว่ ตนเองมีรากฐานที่พึ่งพาตนเองได้มั่นคงพอสมควร ส่วนการพึ่งพากระแสการสอนจากภายนอกนั้น ดูรู้สึกว่าจะน่าจะเป็นเพียงส่วนซึ่งนำมาเสริมเพื่อหวังปรับแต่งหรือย้ำให้แน่นเท่านั้น จึงได้พิจารณาการสอนดังกล่าวด้วยความคิดเห็นที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไปอีกว่า ความรู้สึกที่กำหนดให้ต้องมี การตอบแทนบุญคุณกัน และเป็นกระแสซึ่งมุ่งทิศทางมาจากภายนอกของแต่ละคน น่าจะก่อให้เกิดเงื่อนไขเพิ่มขึ้นในรากฐานจิตใจผู้รับ แถมยังมีการคิดที่สืบเนื่องต่อไปอีกว่ามีบุญคุณมากหรือน้อย และตอบแทนกันได้คุ้มค่าไม่คุ้มค่าด้วย

สาระที่แฝงไว้ด้วยเงื่อนไขเช่นนี้กระตุ้นให้ลูกคิดว่า เป็นสิ่งก่อให้เกิดแนวโน้มเปลี่ยนแปลงไปสู่การลงรากในด้านรูปวัตถุซึ่งยิ่งขึ้น หลักร่วมกันกับธุรกิจซึ่งมีการซื้อขายแลกเปลี่ยนสิ่งของต่าง ๆ ลูกของแม่จึงเห็นว่าไม่น่าถือเป็นสิ่งบังควรสำหรับลูกผู้มุ่งเรียนรู้อริยมะและนำมาใช้เป็นหลักในการปฏิบัติที่จะคิดเช่นนั้นกับแม่บังเกิดเกล้า ผู้ซึ่งเป็นที่เคารพรักจากใจอย่างลึกซึ้ง

โดยถือหลักธรรมที่พึ่งมีต่อแม่ ลูกขอตั้งปณิธานว่าจะเป็นผู้ใฝ่หาความรู้เพื่อนำมาใช้เจริญสติ และการใช้ชีวิตโดยถือสติเป็นพื้นฐานอย่างดีที่สุด เพื่อหวังศึกษาธัมมะซึ่งมีอยู่ในกระแสชีวิตตนเองให้ลึกซึ้งถึงแก่นแท้ยิ่งขึ้นไปเป็นลำดับ และหวังใช้เป็นพื้นฐานการปฏิบัติตัวให้บังเกิดประโยชน์สุขแก่โลกและชีวิตทั้งหลาย อันถือเป็นเจตตารมณ์ของแม่มา

แต่อดีต เพื่อจะได้ช่วยให้แม่ผู้ล่วงลับไปแล้ว บรรลุถึงกุศลอันแท้จริงยิ่งขึ้นไป

แม่จำ ลูกตระหนักได้เองว่าแม่ร่างกายและชีวิตของแม่จะจากไปแล้ว แต่กรรมดีซึ่งปรากฏอยู่ในสายสัมพันธ์ของการดำเนินชีวิตระหว่างลูกกับแม่แต่ครั้งก่อน ก็ยังปรากฏให้เห็นได้ชัดเจนอยู่ทุกขณะ และเชื่อมั่นว่าจะสืบทอดตลอดไปในอนาคตตราบเท่าที่ชีวิตลูกยังคงมีอยู่ ดังนั้นความปรารถนาดีที่แท้จริงในดวงวิญญาณของแม่จึงไม่เพียงยังคงปรากฏอยู่กับลูกเท่านั้น หากมั่นใจว่าน่าจะมีการสืบทอดตลอดไปโดยที่มีได้ดับไปกับร่าง

เมื่อวานนี้เอง ขณะที่ลูกกำลังยืนสงบอยู่หน้าเตาไฟซึ่งมีเปลวเพลิงลุกท่วมอยู่ที่ร่างของแม่ที่ปราศจากชีวิตแล้ว และค่อย ๆ มอดสิ้นไปในที่สุดพร้อม ๆ กับร่างซึ่งถูกแปรรูปไปด้วย ณ เมรุวัดตรีทศเทพ มันทำให้ลูกได้มีโอกาสเข้าใจลึกซึ้งยิ่งขึ้น ถึงสภาวะอันแท้จริงของชีวิตและสรรพสิ่งทั้งหลาย หากบุคคลใดยังคงอยู่ภายใต้สภาวะของอารมณ์ซึ่งมีความโลภ โกรธ หลง ที่เป็นสิ่งก่อให้เกิดภาวะมืดมนทางจิตใจ ย่อมไม่มีโอกาสเห็นได้รู้ได้ถึงความจริงดังกล่าว

ในขณะที่สายตาทั้งคู่กับดวงจิตดวงเดียวของลูกมุ่งแน่วอยู่กับร่างของแม่ ซึ่งกำลังไหม้มอดและสลายไปกับเปลวเพลิง ณ เบื้องหน้า จิตของลูกก็ได้มีการกำหนดตัวเองให้อยู่ภายใต้ความสงบอย่างที่สุด ทำให้ภาพความผูกพันซึ่งแม่กับลูกมีต่อกันและกันในอดีต โดยที่ฝังอยู่ในส่วนลึกของหัวใจมาแล้วด้วยระยะเวลาอันยาวนาน ตลอดช่วงชีวิตของลูกที่ได้ผ่านพ้นมา ภายใต้อ้อมอกและใจอันอบอุ่นอย่างยิ่งจากแม่ พลันปรากฏเด่นชัดยิ่งขึ้นเพื่อใช้ประโยชน์ในการทบทวนอย่างละเอียดด้วยสติอีกครั้งหนึ่ง

จนถึงวันนี้ วันอันเป็นวาระที่ชีวิตและร่างของแม่จำเป็นต้องลาลับ

จากลูกไปโดยสมบูรณ์แล้ว ก็ยังช่วยให้ลูกได้พบกับสิ่งอันทรงคุณค่า มหาศาลที่แม่ได้มอบให้ไว้ ส่งผลให้ลูกได้ใช้เป็นสิ่งประกอบกรรมดีทั้งแก่ ครอบครัวและเพื่อนมนุษย์ตามอัธยาศัยได้อย่างอิสระและยังคงฝังลึกอยู่ในจิตใจของลูกอย่างมั่นคง และยังปรากฏแนวโน้มในรากฐานตัวเองที่มั่นคงยิ่งขึ้น

แม่ผู้เป็นที่สุดบูชาของลูก ความคิดที่มุ่งทบทวนสู่ออดีตและค้นหาความจริงในทุก ๆ เรื่อง ได้เริ่มทำให้ลูกรู้ชัดยิ่งขึ้นเป็นลำดับ นับแต่การสร้างสรรค์ความมีสติในตนเองให้เจริญขึ้นมา ควบคู่กันมากับการล่วงไปของกาลเวลาและสังขาร ทำให้เห็นชัดยิ่งขึ้นว่า มิวันใดก็วันหนึ่งในอนาคต วันซึ่งลูกและแม่จะต้องจากกันอย่างไม่มีโอกาสได้กลับมาพบและสัมผัสกันและกันด้วยร่างกายและชีวิตอีก จะต้องมาถึงอย่างแน่นอนที่สุด

และ ณ บัดนี้ลูกยอมรับแล้วว่า ร่างกายและชีวิตของแม่ จำต้องดับไปตามกฎแห่งกรรมเช่นชีวิตทั้งหลายทุกรูปทุกนามไม่มีการยกเว้น และ ณ วันหนึ่งข้างหน้า สิ่งซึ่งเกิดขึ้นแล้วกับแม่ในวันนี้ก็จะต้องถึงคราวที่เกิดขึ้นกับลูกและทุกชีวิตซึ่งยังคงดำรงอยู่ในวันนี้เวลานี้อย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงพ้น

แม่หยาดน้ำตาของลูกที่ไหลซึมลงอาบใบหน้า และร่วงหล่นลงมาเปียกชุ่มอยู่ ณ ผ่ากาสาวพัสดร์ซึ่งลูกครอบคลุมกายอยู่ในขณะที่พระเพลิงกำลังเผาไหม้ร่างอันไร้ชีวิตของแม่นั้น ก็ไม่ได้มุ่งที่จะฝืนกฎแห่งกรรมโดยถือเอาชีวิตและร่างกายของแม่เป็นสิ่งยึดมั่น หากถูกผลักดันออกมาด้วยพลังซึ่งอยู่ในส่วนลึกของจิต **ที่สุดซาบซึ่งในธัมมะแห่งความเป็นแม่ของลูก ๆ โดยแท้**

ลูกตระหนักดีจากการปฏิบัติในช่วงที่ผ่านมาแล้วของแม่ว่า มีทั้งความมั่นคงและเด็ดเดี่ยวอยู่กับหลักธรรมอันถือเป็นอมตะ และใช้มันให้บังเกิดประโยชน์สุขแก่ลูกในด้านที่มุ่งความมีคุณค่าของชีวิต แม้ตัวเอง

จะต้องเผชิญกับความลำบากยากเข็ญสักเพียงใดก็ตาม แต่เพื่อความหวังอันมีลูกรกรอคอยอยู่เบื้องหน้า แม่ก็ยอมรับสภาพนั้น ๆ ได้เสมอ แม้สิ่งนี้ลูกจะรู้อยู่แก่ใจ และแม้ว่าสิ่งนี้ลูกจะไม่เคยนำมากล่าวในระหว่างที่แม่ยังมีชีวิตอยู่ มันคงถือเป็นบาปของลูกเองอย่างปฏิเสธไม่ได้

แม้ว่าหนทางที่ลูกและครอบครัวก้าวไปจะเป็นทางวิบากสักเพียงไหน เพื่อความต้องการบนฐานอุดมการณ์และความสุขใจในการกระทำเช่นนั้นของลูกตั้งแต่จบจากสถาบันอุดมศึกษาใหม่ ๆ แต่เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจให้ในสิ่งซึ่งลูกพึงประสงค์ จะมีแม่ที่รักของลูกและของครอบครัวเราทุกคนเคียงข้างอยู่ด้วยทุกหนทุกแห่ง โดยไม่ปริากบ่นถึงความลำบากเลยแม้แต่น้อย คงมีแต่การให้กำลังใจ และท้วงติงเป็นบางครั้งในสิ่งซึ่งเชื่อว่าเป็นหลักการและเหตุผล

บทเรียนชีวิต **เรื่องลูกกับแม่** เท่าที่ได้ผ่านพ้นมาแล้วจนถึงวันสิ้นสุดตามสังขาร คงไม่มีโอกาสจะหาได้อีกแล้วนับแต่บัดนี้เป็นต้นไป มันทำให้ลูกเชื่อว่า **ไม่ว่าชีวิตครอบครัวใดโดยปกติ ย่อมต้องมีแม่มีลูก** และไม่ว่าแม่ลูกของครอบครัวนั้นจะอยู่ใกล้ชิดกันหรือมีสาเหตุทำให้ต้องพลัดพรากจากกันก็ตาม หากทั้งแม่และลูกต่างก็รู้ได้ถึงสิ่งอันล้ำค่า กล่าวคือ **การที่ยังรู้ได้ถึงอัมมะแห่งความเป็นแม่ และอัมมะแห่งความเป็นลูกโดยแท้ โดยที่อัมมะแห่งความเป็นแม่จะเป็นสิ่งชี้นำถึงความสว่างให้แก่ลูกก่อนอื่น**

ยิ่งแม่กับลูกจำเป็นต้องมีการพลัดพรากจากกันในช่วงแรก ๆ ของชีวิตลูกด้วยแล้ว หากอัมมะของแม่มีความมั่นคงแข็งแกร่งและเด่นชัดจริง ๆ สิ่งที่ตอบสนองความสัมพันธ์ระหว่างชีวิตแม่กับลูกบนหลักอัมมะ ย่อมมีพลังที่เข้มข้นและลึกซึ้งยิ่งขึ้นเป็นพิเศษ เพื่อความแน่นแฟ้นในการรักษาความเป็นแม่ที่ดีของลูกและความเป็นลูกของแม่ ให้ดำรงคงอยู่ได้ และสะท้อนผลกลับมาเป็นบทเรียนที่มีคุณค่ามหาศาลแก่ชีวิตอนาคตของลูก

ซึ่งไม่อาจทดแทนด้วยสิ่งใดได้

ลูกของแม่เชื่อว่า หากธัมมะของความเป็นแม่ ได้มีบทบาทสนองต่อธัมมะของความเป็นลูก โดยการสัมผัสกันและกันอย่างเหมาะสมด้วยเหตุและผลแล้ว ความสุขอันบริสุทธิ์ระหว่างแม่กับลูกย่อมบังเกิดขึ้นและช่วยให้ชีวิตสามารถดำเนินไปได้อย่างมั่นคงด้วยสัจธรรม อีกทั้งยังช่วยให้เกิดกระแสซึ่งถ่ายทอดไปสู่แม่และลูกอื่น ๆ ได้อย่างแน่นอน

แม่จำ คินนี้เป็นคินสุดท้ายที่ลูกจะได้มีโอกาสนอนด้วยชีวิตที่อยู่กับไอยู่นของแม่ โดยมีรุ่งซึ่งบรรจ้อัฐิและอังคารอันถือเสมือนร่างของแม่แนบไว้ใกล้ ๆ หมอนหนุนด้านหนึ่งของลูก และห่มกายไว้ด้วยผ้ากาสา-พัสดุ์ แห่งพระบรมพุทธศาสนา ณ ภูวิคเบญจมบพิตรฯ ซึ่งลูกถือว่าเป็นโอกาสดีที่สุดและเป็นโอกาสเดียว โดยที่หาไม่ได้อีกแล้วในชีวิตนี้ และโอกาสเช่นเดียวกันนี้ก็คงหาไม่ได้งายนักสำหรับชีวิตมนุษย์ทั่ว ๆ ไป ซึ่งยังคงหลากหลายด้วยรูปแบบแห่งกรรมในปุมกำเนิด เนื่องจากจิตที่ยังคงเข้าไม่ถึง จึงพึงควรแก่การแผ่เมตตาธรรมให้เพื่อความทุกข์ที่แท้จริงในอนาคต

รุ่งอรุณของวันพรุ่งนี้ 14 ธันวาคม 2528 บรรดาลูกหลานและญาติสนิทก็จะอัญเชิญรุ่งซึ่งบรรจ้อัฐิที่เป็นวัตถุส่วนหนึ่งของแม่ ซึ่ง ณ บัดนี้ได้เปลี่ยนสภาพและรูปแบบไปจากเดิมแล้วทั้งโดยธรรมชาติและจากพิธีกรรมทางวัฒนธรรมไปลอยยังท้องทะเลหลวงอันมีพื้นผิวน้ำซึ่งเต็มไปด้วยกระแสลมและระลอกคลื่นตามธรรมชาติ

คลื่นลมธรรมชาติเหล่านี้ต่างก็มีการเกิดขึ้นและดับไป ติดต่อกันเป็นวัฏจักรอย่างไม่มีวันจบสิ้น หากความจริงจ้องอะไรไม่ได้เช่นเดียวกันกับร่างกายและชีวิตมนุษย์ตลอดจนสรรพสิ่งต่าง ๆ

ลูกหวังว่าด้วยอนิสงส์ทั้งหลายในการที่แม่ได้เข้าถึงวิมูญานอัน

แท้จริงแห่งธัมมะแล้ว คงจะส่งผลให้ดวงจิตที่บริสุทธิ์ซึ่ง ณ บัดนี้ได้แปรสภาพไปเป็นสิ่งปลอดจากภาวะผูกพันอยู่กับร่างและชีวิต คงจะได้นอนหลับอย่างสงบโดยแท้ ภายในส่วนของกระแสธรรมชาติอันอบอุ่น ซึ่งลึกเกินกว่าที่กระแสการเกิดการดับของแรงลมและระลอกคลื่นซึ่งยังคงอยู่ต่อไปบนผิวพื้นน้ำ จะสามารถรบกวนทำให้เกิดทุกข์ได้อีก

และลูกเชื่อว่าถ้าหากตัวเองมั่นใจเกี่ยวกับการรำลึกถึงพระคุณอันสุดซึ่งของแม่จริง ก็คงมีความมุ่งมั่นด้วยวิริยะและอุตสาหะ เพื่อให้จิตใจลงถึงธัมมะ ณ จุดนั้นอันเป็นจุดซึ่งลูกหวังว่าจะสามารถถึงกันกับแม่ได้ ไม่ว่าจะสภาพชีวิตและร่างจะเป็นอย่างไรก็ตาม

แม่ผู้เป็นดวงใจที่สุดบูชาของลูก แม้วาร่างและชีวิตแม่จะจากไปแล้ว และสังขารก็บอไว้ที่จิตลูกว่า มันเป็นการจากกันครั้งสุดท้ายของชีวิตเรา แต่สิ่งที่เป็นอดีตของแม่และเป็นสิ่งซึ่งปลอดจากการผูกพันไว้ด้วยร่างกายและชีวิต ยังคงฝังแน่นอยู่ในกระแสจิต ซึ่งลูกจะรักษาสິงนี้ไว้เป็นกตัญญูบูชาแก่แม่ตลอดไปจนกว่าร่างนี้จะดับ ส่วนชีวิตใดก็ตามมาภายหลังจะรับการสืบทอดไว้ได้เพียงใดหรือไม่ยอมเป็นสิ่งขึ้นอยู่กับธัมมะในตนเอง อันถือเป็นสิ่งแท้จริงของชีวิตนั้น

หากส่วนใดในข้อเขียนนี้มีสาระที่เป็นประโยชน์แก่เพื่อนมนุษย์ และชนรุ่นหลังผู้มีหน้าที่สืบทอดความเป็นมนุษย์ต่อไป และอานิสงส์ใดซึ่งได้เกิดจากการอุปสมบทของลูกจะปรากฏออกมาบนพื้นฐานสังขารแล้ว ลูกขอน้อมจิตมอบไว้แต่ดวงวิญญาณของแม่ ผู้ซึ่งลูกเคารพรักและบูชา โดยที่ลูกได้ตระหนักดีแล้วว่า แม่ของลูกเป็นเหตุสำคัญของทุกสิ่งทุกอย่างซึ่งนำลูกไปสู่ความมีคุณค่า มิใช่ภายใต้การยอมรับโดยตัวเองหากถือเอาการยอมรับจากเพื่อนมนุษย์ โดยไม่มีการเลือกพวกเลือกกลุ่มอยู่เพียงแคบ ๆ อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากความเห็นแก่ตัวของบุคคลผู้ซึ่งถือเหตุ

แห่งกรรมที่ยังมีอยู่ในตัวเอง

แม่จำ ลูกยังได้รับความหวังจากความรู้ใหม่ซึ่งตัวเองได้มาต่อไปอีก โดยเหตุที่ความเข้าใจระหว่างกันและกันของแม่กับลูกนั้น ถ้าหยั่งรากลงลึกซึ่งถึงระดับที่ใกล้สัจธรรมอันถือเป็นพื้นฐานจริงได้มากเพียงใด ย่อมมีพลังบังเกิดประโยชน์เป็นบุญกุศลเชื่อมโยงถึงซึ่งกันและกันได้ใกล้ชิดยิ่งขึ้นเพียงนั้น ดังนั้นหากฝ่ายหนึ่งมุ่งถึงซึ่งความสงบและความสุขอันแท้จริงได้ ย่อมมีอันส่งผลเชื่อมโยงกระแสถึงความสงบและความสุขแก่อีกฝ่ายหนึ่งเช่นกัน

ทำให้เห็นสัจธรรมจากการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ว่า หากอีกฝ่ายหนึ่งสามารถให้เงื่อนไขที่อยู่ในใจแก่ตัวเองได้ชัดเจนเพียงใด ย่อมเกิดการให้แก่เพื่อนมนุษย์ได้ด้วยตัวของมันเองเป็นธรรมชาติ

อย่างไรก็ตาม ณ โอกาสนี้ใคร่ขอกล่าวไว้เพื่อความมั่นใจแก่ดวงวิญญาณของแม่ว่า ลูกจำเป็นต้องสำนึกถึงหน้าที่ในการสนองสัจธรรมของแม่อย่างแท้จริง จึงจะสามารถรู้ได้เห็นได้จากส่วนลึกของลูกเองถึงสิ่งอันแท้จริงซึ่งแม่ได้มอบให้ไว้แก่ลูกแล้ว ขอให้แม่ของลูกผู้สมบูรณ์พร้อมด้วยอัมมะแห่งความเป็นแม่จงไปสู่ความสงบซึ่งเป็นฐานแห่งความสุขอย่างแท้จริงด้วยเถิด

ช่วงชีวิตที่ผ่านสิกขามาแล้ว

คงไม่เพียงการบวชเพื่อนำมากล่าวว่าตนได้ปฏิบัติแล้วกับแม่เท่านั้น หลังจาก 5 สัปดาห์ของการใช้ชีวิตอุปสมบทและศึกษาค้นคว้าหาความจริงจากความรู้สึกในอีกมุมหนึ่งซึ่งตนไม่เคยมีและใช้โอกาสสัมผัสมาก่อน และลาสิกขามารับภาระร่วมกับครอบครัวเช่นเดิม ตนเองก็ยังคงปฏิบัติกับแม่เสมือนเมื่อครั้งยังมีชีวิตอยู่ จะต่างกันก็เพียงถูกกำหนดจากสภาพ

ทั่วไปให้เน้นปฏิบัติทางใจชัดเจนยิ่งขึ้น ดังเช่นทุกครั้งก่อนการเดินทาง จากบ้านไปไหนชนิดที่ต้องข้ามวันข้ามคืน ก็จะเข้าไปกราบรูปแม่ซึ่งตั้งไว้ในห้องพระเสมือนเมื่อครั้งยังมีชีวิตอยู่อย่างไม่เคยขาด และในการกราบจิตใจตัวเองก็กำหนดเสมือนรู้สึกว่ามีทั้งสองข้างซึ่งประนมอยู่นั้นกุมมือของแม่เอาไว้แล้วกราบที่ตักเช่นการปฏิบัติในช่วงซึ่งแม่มยังมีชีวิตอยู่ และความรู้สึกดังกล่าวยังคงปรากฏอยู่ในหัวใจลูกคนนี้อย่างชัดเจน แม้เวลาจะผ่านพ้นมานานร่วม 10 ปีแล้ว และยังเชื่อมั่นว่าจะอยู่ต่อไปจนตลอดชีวิต หากยังสามารถรักษาสิ่งอันเป็นศิริมงคลในตัวเองไว้โดยไม่ประมาท

ในด้านของพ่อซึ่งขณะนี้ยังมีชีวิตอยู่ ทุกครั้งที่มิผู้มาขอให้ไปเล่าประสบการณ์ชีวิตเพื่อการศึกษา ตัวเองไม่เคยที่จะละเว้นที่จะกล่าวแสดงความซาบซึ้งในพระคุณของพ่อ ที่เลี้ยงลูกบนพื้นฐานแนวคิดให้รู้จักต่อสู้กับความจริงของชีวิตตัวเองอย่างลึกซึ้งมาโดยตลอด ในช่วงซึ่งอยู่ภายใต้การเลี้ยงดูจากพ่อ ผมยังจำได้ดีถึงคำปรารภซึ่งได้ยินเป็นครั้งคราวจากปากพ่อในขณะที่พบหน้ากันว่า **ฉันไม่มีสมบัติอะไรจะให้แก นอกจากการศึกษา** เมื่อชีวิตผ่านมาถึงบัดนี้ ก็ได้ทำให้เข้าใจคำว่า การศึกษา ได้อย่างลึกซึ้งและพบว่ามิคุณค่าอย่างยิ่งแก่ชีวิตตัวเอง

ในช่วงนี้มีการหยิบยกเอาปัญหาครอบครัวขึ้นมาพูดกันกว้างขวางยิ่งขึ้น คงเนื่องมาจากเหตุที่ว่า แต่ละครอบครัวกำลังเผชิญกับปัญหาภาวะร้ายฉานรุนแรงและกว้างขวางยิ่งขึ้น แต่เท่าที่รู้สึกมักพบว่า มีการเน้นมองปัญหาอยู่ที่ การหย่าร้างระหว่างพ่อกับแม่ และ ความห่างเหินระหว่างพ่อแม่กับลูกว่าเป็นตัวปัญหา จนทำให้มีการพูดวนเวียนกันอยู่ตรงนี้เท่านั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเห็นได้จากสิ่งซึ่งสะท้อนออกมาจากการอภิปรายบ้าง รายการโทรทัศน์บ้าง และมีการเสนอความคิดให้เลี้ยงลูกอย่างนั้นอย่างนี้ จนทำให้รู้สึกเสมือนเป็นแนวคิดซึ่งท่องจำมาจากตำรา

หรืออยู่บนพื้นฐานของสิ่งประดิษฐ์ที่มีการเติมแต่งตรงนั้นนิดตรงนี้หน่อย

ถ้ามองจากหลักการดำเนินชีวิตจริง ๆ หากแต่ละคนให้ความสนใจสัมพันธ์กับความจริงบนพื้นฐานการปฏิบัติอย่างอิสระกับสิ่งซึ่งปรากฏอยู่รอบกายและใจโดยปราศจากการเลือกที่รักมักที่ชัง คงหยั่งรู้ได้จากสัญชาตญาณว่าสิ่งซึ่งปรากฏอยู่ในวิถีชีวิตตนเองนั้นคือความจริงทั้งสิ้น ผมค้นพบได้จากสิ่งซึ่งประสบมาแล้ว และจากการถือสัจจะอย่างมั่นคงมาโดยตลอดทำให้เชื่อว่าสภาพการหย่าร้างระหว่างพ่อกับแม่อีกดี ความห่างเหินระหว่างพ่อแม่กับลูกก็ดี ที่ปรากฏเป็นภาพเห็นได้จากภายนอกล้วนเป็นเพียงปลายเหตุทั้งสิ้น ยังมีพ่อแม่บางคนออกมาพูดว่าตัวเองเลี้ยงลูกอย่างนั้นอย่างนี้ เพราะหากมองได้ลึกซึ้งถึงรากฐานจริงของชีวิตคงกล่าวว่าถ้าผู้ใหญ่เป็นคนถือสัจจะอย่างมั่นคงและสะท้อนภาพให้ผู้เยาว์สัมผัสได้อย่างชัดเจนมาโดยตลอด โดยไม่เที่ยวไปไขว่คว้าหรือเกาะยึดอยู่กับอามิสรูปลักษณะต่าง ๆ ไม่ว่าจะหย่าร้างกันหรือไม่ ลูกหลานย่อมไม่ไปไหนเสีย แม้บางครั้งบางครั้งอาจหลงทิศทางไปบ้างแต่ก็คงกลับคืนสู่ปกติได้ไม่ช้าหรือช้า ยิ่งไปกว่านั้นบุคคลผู้เป็นผู้ใหญ่และพ่อแม่ น่าจะถือว่าคุณมีปัญญาของลูกหลานเป็นสิ่งสำคัญเหนือกว่าการได้ดิบได้ดีจากการมีอำนาจทางวัตถุ แล้วก็สรุปว่านี่คือความสำเร็จของชีวิตและครอบครัว ซึ่งเท่ากับนำตัวเองเข้าไปเสริมกระแสน้ำไหลให้หนักยิ่งขึ้นไปอีก

อีกประเด็นหนึ่งเรามักกล่าวกันว่าพ่อแม่จะต้องอยู่ใกล้ชิดกับลูก แต่ในช่วงที่ผมยังเล็กมากจนกระทั่งเติบโตขึ้นมา ถึงวัยเพียง 6-7 ขวบ พ่อแม่ยังเห็นพ้องต้องกันในการนำเอาผมไปฝากไว้โรงเรียนประจำ ถัดจากนั้นก็นำไปฝากไว้กับคนอื่นให้เขาใช้งานเสมือนเป็นการแลกเปลี่ยนกับอาหารและที่พักอาศัยทั้ง ๆ ที่แม่ก็อยู่บ้านตลอดเวลา ดังนั้นหากมองประเด็นนี้ที่

เปลือกนอกอาจเห็นว่าพ่อแม่ห่างเหินกับลูก แต่ถ้ามองที่รากฐานความคิด คงเห็นอีกด้านหนึ่งว่าพ่อแม่มีจิตใจใกล้ชิดกับลูก จึงนำไปไว้กับคนอื่น เพราะต้องการให้เป็นคนดีมีสัจจะ ด้วยการเรียนรู้จากของจริง ผมเชื่อว่าคงไม่มีพ่อแม่คนไหนซึ่งปกติจะไม่รักลูก แต่ความรักที่แท้จริงทำให้ต้องต่อสู้กับตัวเอง โดยหักใจนำลูกไปไว้กับคนอื่น

ผิดกับพ่อแม่ส่วนใหญ่สมัยนี้ที่เอาตัวเองออกไปเกาะสิ่งโน้นสิ่งนั้น ดังนั้นคำกล่าวที่ว่าพ่อแม่ควรอยู่ใกล้ชิดกับลูก จึงไม่น่าจะหมายถึงแต่เพียงภาพในด้านรูปวัตถุที่มองเห็นได้จากภายนอกเท่านั้น

เมื่อชีวิตผมผ่านพ้นมาจนถึงบัดนี้ หากมองกลับเข้าไปสู่สิ่งซึ่งปรากฏอยู่ในรากฐานจิตใจตัวเอง ทำให้รู้สึกเสมือนมีกระแสเสียงจากจิตวิญญาณที่ตั้งกองอยู่ในหัวใจเป็นช่วง ๆ ว่าผมคิดถึงแม่ ผมนึกถึงพ่อ และนึกถึงแผ่นดินถิ่นเกิดอันถือเป็นแม่ธรณีของชีวิต ผมคิดถึงลูกหลานซึ่งถือเป็นอนาคตของสังคมและคงไม่เพียงเน้นอยู่กับลูกหลานตัวเองเท่านั้น มันทำให้เชื่ออย่างชัดเจนว่า หากความรักและความเคารพพ่อแม่เป็นสิ่งบริสุทธิ์โดยที่ไม่มียึดติดอยู่เพียงตัวบุคคลเท่านั้น แต่มีศรัทธาปรากฏอยู่กับสิ่งอันเป็นสัจธรรมที่อยู่ในรากฐานชีวิต ย่อมสานกระแสความรักลงสู่พื้นดินถิ่นเกิด และพลังจากสิ่งซึ่งเป็นความจริงนี้เอง ที่สร้างสายสัมพันธ์เชื่อมโยงถึงความรักอันควรมีต่อชนรุ่นหลังอย่างปราศจากกรอบกำหนดว่าจะต้องเป็นลูกหลานของตัวเองและเครือญาติเท่านั้น

ในโอกาสที่วัยและชีวิตได้ผ่านพ้นมาจนถึง 72 ปีบริบูรณ์ หากข้อเขียนนี้จะบังเกิดประโยชน์นำเพื่อนมนุษย์มุ่งสู่แนวทางที่สร้างสรรค์ความสุขอันแท้จริงได้ ลูกขอมอบคุณความดีทั้งหมดให้ไว้แต่สัจธรรมซึ่งปรากฏอยู่ในชีวิตพ่อแม่และแม่อย่างชัดเจนทำให้เกิดศรัทธาแก่ลูก และใช้เป็นแบบอย่างนำปฏิบัติบนพื้นฐานดินดีดินอีกทั้งมันคงอยู่ได้

ตลอดมาจนถึงทุกวันนี้ ทำให้มีโอกาสเรียนรู้คุณค่าชีวิตและพื้นดินลึกซึ้งยิ่งขึ้น ทั้งอีกด้านหนึ่งยังแผ่เมตตาให้กับชีวิตซึ่งยังคงวนเวียนอยู่ในกระแสแห่งกรรมอันหลากหลายต่อไป โดยที่หวังว่าวันหนึ่งข้างหน้าชีวิตเหล่านั้นคงมีโอกาสมองเห็นและเข้าถึงได้ไม่ว่าเร็วหรือช้า

บทความเรื่องนี้ หนังสือพิมพ์สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์นำลงพิมพ์ในช่วงปลายเดือนพฤศจิกายนต่อต้นเดือนธันวาคม 2538 ในโอกาสอายุครบ 6 รอบของผู้เขียน ในวันที่ 4 ธันวาคม 2537

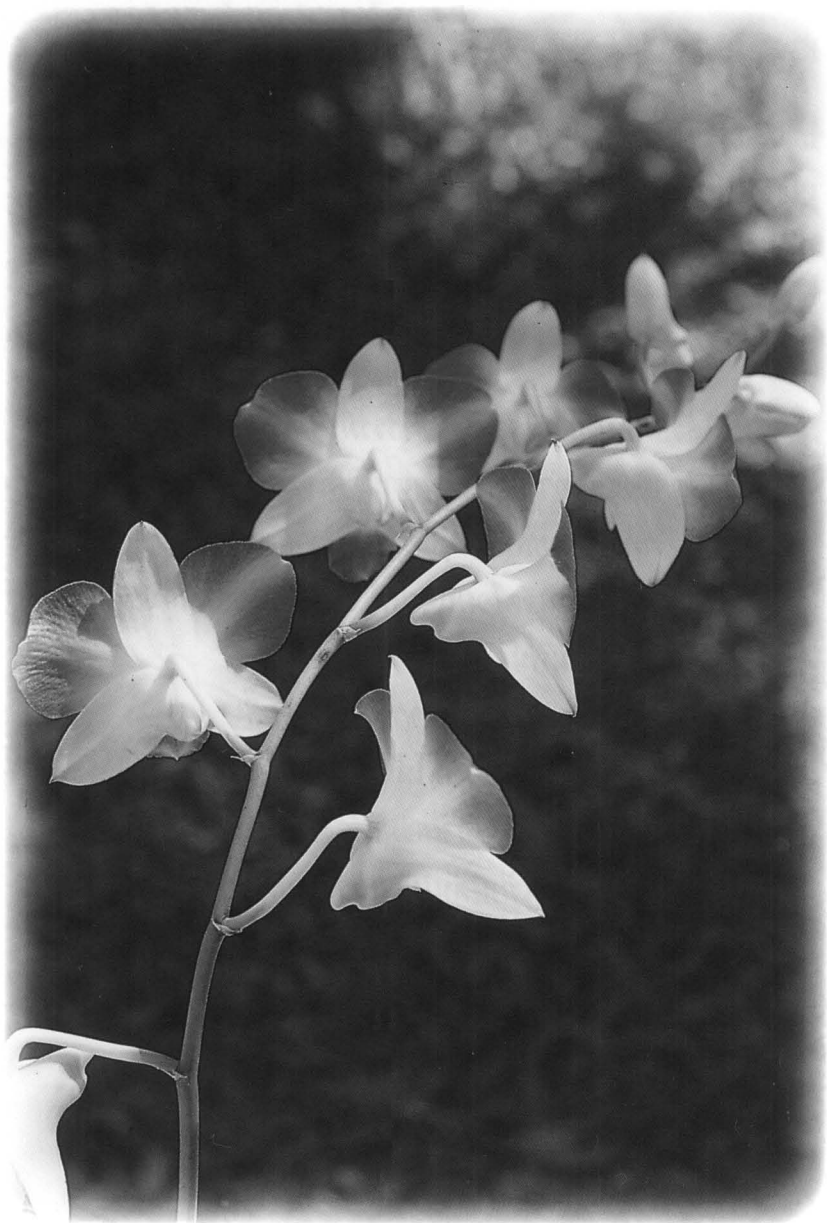
บรรดาศิษย์และผู้เคารพนับถือพิมพ์เย็บเล่มในโอกาสจัดงานครบรอบ 72 ปีให้แก่ผู้เขียน ที่สถาบันวิจัยและพัฒนาที่มหาวิทยาลัยขอนแก่นเมื่อวันที่ 6 ธันวาคม 2537

ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหงพิมพ์เผยแพร่ในที่ประชุมสัมมนาวิชาการในหัวข้อเรื่อง "การสอนเพื่อพัฒนาพฤติกรรมด้านจิตพิสัยเกี่ยวกับการมีจิตสำนึกที่ดี" ระหว่างวันที่ 26 ถึง 29 มิถุนายน 2538 โดยเย็บเป็นรูปเล่มร่วมกับอีกบทความหนึ่งจากผู้เขียนคนเดียวกัน

“

ต้นไม้ได้รับมอบหน้าที่สำคัญจากธรรมชาติมาประการหนึ่ง คือ
‘ปลูกฝังและทำนุบำรุงรากฐานจิตใจมนุษย์ให้เจริญ
 อีกทั้งยังช่วยสนับสนุนการพัฒนาอุตสาหกรรม
จากรากฐานจิตใจมนุษย์ให้เจริญเติบโตขึ้นมา
บนพื้นฐานคุณธรรมที่แท้จริง
นอกเหนือไปจากการให้ปัจจัยสี่’
และสิ่งซึ่งต้นไม้ให้แก่จิตใจนี้เอง
ที่เป็นกระแสทวนกลับมาเสริมสร้างรากฐานความรู้สึกร
ให้มีการอนุรักษ์ต้นไม้และสรรพสิ่งต่าง ๆ
ขึ้นในจิตใจสำนึกเป็นวัฏจักร

”

มูมกลีบ โอกินาว่า ญี่ปุ่น 2530

จากต้นไม้ถึงคุณภาพของชีวิตมนุษย์

“บนเส้นทางอันร่มเย็นด้วยเงาไม้ คือวิถีทางที่ให้ความสงบสุขแก่ชีวิตมนุษย์แต่ละคน” คตินี้น่าจะใช้ได้สำหรับบุคคลผู้มีสายตาคันแจ่มใส สามารถมองเห็นภาพความจริงของชีวิตอย่างสมบูรณ์พร้อมทั้งของต้นไม้และตนเองซึ่งเชื่อมโยงถึงกันได้อย่างชัดเจน แต่หากบุคคลใดมีสายตาดำมืดหรือตาบอด แม้ผู้ที่สวมแว่นลอกตาตัวเองเข้าไป คงไม่อาจมองเห็นภาพความจริงซึ่งสมบูรณ์ครบถ้วนทุกด้าน อันยังความร่มเย็นให้แก่ชีวิตตนเองได้ การจะหวังให้คนลักษณะดังกล่าวช่วยปลูกและพัฒนาต้นไม้ รวมถึงช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์อย่างได้ผลจริงจังจึงเป็นไปได้ยาก

ความร่มรื่นจากเงาไม้ที่ช่วยให้รู้สึกได้ถึงความร่มเย็นเป็นสุขในวัฏจักรชีวิตและสนองประโยชน์อย่างแท้จริงเป็นอย่างไร บุคคลเป็นจำนวนไม่น้อยได้สะท้อนภาพให้ปรากฏเห็นได้เด่นชัดว่า “ไม่อาจหยั่งรู้ถึงหน้าที่ซึ่งตนพึงปฏิบัติต่อต้นไม้ด้วยจิตสำนึกรับผิดชอบอย่างแท้จริง จึงยอมไม่

อาจหยั่งรู้ถึงหน้าที่อันพึงมีต่อเพื่อนมนุษย์เป็นสังฆธรรมด้วย”

มนุษย์แต่ละชีวิตที่เกิดมา หาใช่เพียงเนื้อหนังมังสาซึ่งเป็นรูปวัตถุ และหากมองด้วยภาพรวมก็หาใช่มีเพียงร่างกายอันเป็นสิ่งมีชีวิตเท่านั้นไม่ แต่ทุกรูปทุกนามยังมีจิตใจและพลังสมองที่สามารถคิดอ่านมุ่งสู่ทิศทางสร้างสรรค์หรือทำลายสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างอิสระ การสร้างคนให้มีคุณภาพ จงควรถือว่าเป็นกุญแจดอกสำคัญขั้นพื้นฐาน เพื่อหวังนำสู่การสร้างสรรค์ ทุกสิ่งทุกอย่างตามหลักความจริงที่ว่า **“หากคนมีคุณภาพสูง ผลที่เกิดจากการคิดและการปฏิบัติของคนย่อมมีคุณภาพสูง อีกทั้งจะไม่มีปรากฏออกมา ในลักษณะที่ส่งผลทำลายความเป็นมนุษย์ของผู้อื่นด้วย”**

อนึ่ง ประโยชน์ซึ่งมนุษย์ได้รับจากต้นไม้คงไม่ใช่เพียง **“ปัจจัยสี่”** อันเป็นด้านรูปวัตถุเท่านั้น หากจิตใจที่ได้รับจากการมีโอกาสสัมผัส ไม่ว่าจะ เป็นภาพลักษณ์ซึ่งเห็นได้อย่างรวม ๆ จากต้นไม้แต่ละต้นและแต่ละพันธุ์ รวมถึงภาพลักษณ์ระบบนิเวศที่สะท้อนออกมาปรากฏให้เห็นเป็นภาพภูมิประเทศซึ่งถือเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่นโดยที่มีชีวิตคนเป็นชุมชน อยู่บนพื้นฐานร่วมกัน ย่อมมีเหตุมีผลกำหนดพลังความรับผิดชอบปรากฏ เป็นเงื่อนไขอยู่ในรากฐานจิตใจเป็นสังฆธรรม

การสร้างคนให้พัฒนาขึ้นมาจากรากฐานจริงของตนเองเพื่อหวัง คุณสมบัติอย่างครบถ้วน จึงหาใช่เน้นความเจริญแต่เพียงในด้านร่างกาย ที่ควบคู่ไปกับวัย และก็หาใช่เพียงความเจริญด้วยความรู้บนพื้นฐานด้าน รูปวัตถุซึ่งเป็นสิ่งได้จากตำราและจากห้องเรียนรวมถึงจากครูที่สอนในชั้น เรียนโดยตรง หากจำเป็นต้องเจริญด้วยรากฐานความคิดโดยถือเอาอิสรภาพ ภายในจิตใจเป็นคุณสมบัติ ดังเช่นที่เรียกกันว่า **“เป็นบุคคลผู้เจริญด้วย คุณธรรม”** ให้สอดคล้องกันกับหลักการซึ่งธรรมชาติได้กำหนดไว้เนื่องจาก จำเป็นต้องดำรงอยู่ร่วมกัน และไม่เพียงเท่านั้น **“มนุษย์แต่ละคนที่เกิดมา**

ต่างก็ปรารถนาความสุข จึงควรเป็นความสุขที่ไม่ทำให้เพื่อนมนุษย์และชีวิตอื่น ๆ รวมถึงต้นไม้ต้องได้รับความเดือดร้อนด้วย”

คงขออนุญาตกล่าวย้าว่า “ไม่ว่าชีวิตบุคคลใดจะอยู่ในสภาพอย่างไร แต่ละคนย่อมอยู่ในภายใต้กฎธรรมชาติร่วมกันอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้” ดังนั้นจึงน่าจะถือว่าทุกคนมีหน้าที่ให้ความสนใจเรียนรู้ ความจริง และทำความเข้าใจถึงหลักการและวิธีปฏิบัติต่อกันเพื่อการพึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างมีเหตุมีผล ไม่ว่าจะระหว่างคนกับคนซึ่งถือเป็นสิ่งแวดล้อมแก่กันและกันขั้นพื้นฐาน รวมถึงต้นไม้ละสิ่งอื่น ๆ ที่ปรากฏอยู่บนพื้นฐานธรรมชาติของสังคมอย่างสาทรแสดถึงกันหมด ไม่ว่าจะเริ่มต้นมองจากจุดใด

ภายในกระแสการเปลี่ยนแปลงบนพื้นฐานของธรรมชาติ คนกับต้นไม้มีการอยู่ร่วมกันและพึ่งพาซึ่งกันและกันเป็นสัจธรรมมาโดยตลอด ดังนั้นเพื่อความมั่นคงในการดำรงอยู่อีกทั้งมุ่งหวังสืบทอดเชื้อสายของทั้งสองฝ่าย ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะทอดทิ้งอีกฝ่ายหนึ่งเพื่อเอาตัวรอดคงไม่น่าเป็นไปได้ แม้คนในระดับซึ่งถืออำนาจเหนือกว่าก็ไม่ควรใช้ออกาสนำเอาอำนาจมาปิดกั้นไม่ให้คนที่ยืนอยู่ในด้านที่ด้อยกว่ามีโอกาสสัมผัสกับต้นไม้ ซึ่งแต่ละคนควรมีความรักและผูกพันปรากฏอยู่ในรากฐานจิตใจ

ภายในรากฐานจิตใจอันเป็นธรรมชาติของแต่ละคน ต่างก็มีเหตุซึ่งมีโอกาสกำหนดพฤติกรรมที่ส่งผลกระทบต่อคนอื่นและสิ่งอื่นซึ่งอยู่ร่วมโลกสังขาร ดังนั้นบุคคลใดหวังจะได้รับประโยชน์จากผู้อื่นสิ่งอื่นแม้จากต้นไม้ ตัวเองจำเป็นต้องตระหนักเข้าใจได้ชัดเจนถึงคุณค่าอันแท้จริงของบุคคลนั้นสิ่งนั้นแม้ต้นไม้มันเสียก่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากมุ่งมองที่ต้นไม้ ควรเข้าใจว่า “ธรรมชาติได้ให้ทั้งคนและต้นไม้มาเป็นมิตรร่วมโลก โดยมุ่งที่คนก่อนอื่นว่าได้รับโอกาสให้มีวิวัฒนาการบนพื้นฐานตนเองมาไกลกว่าต้นไม้ จึงควรเป็นฝ่ายที่แสดงความรับผิดชอบต่อดินไม้อย่างเต็มที่”

ในเมื่อสัจธรรมอันเป็นภาพรวมของแต่ละคนเชื่อว่าจะมีเพียงร่างกาย และชีวิตหากยังมีจิตใจและความคิดเป็นสิ่งมีอิทธิพลกำหนดพฤติกรรม ให้ปรากฏออกมาสู่ทิศทางใดก็ได้ หากมองเห็นประโยชน์จากต้นไม้แต่เพียงในด้านรูปวัตถุ โดยที่ด้านดังกล่าวสามารถเห็นได้ง่ายจนแทบไม่ต้องคิดหรืออาจเป็นเพราะคิดได้ไม่ถึง คนมีนิสัยเช่นนี้ยอมถือสัจธรรมที่มุ่งเบียดเบียนต้นไม้เป็นธรรมดา

ซึ่งจริง ๆ แล้วต้นไม้ได้รับมอบหน้าที่สำคัญจากธรรมชาติมาประการหนึ่งคือ “ปลูกฝังและทำนุบำรุงรากฐานจิตใจมนุษย์ให้เจริญ อีกทั้งยังช่วยสนับสนุนการพัฒนาอุดมการณ์จากรากฐานจิตใจมนุษย์ให้เจริญออกมาเติบโตขึ้นมาบนพื้นฐานคุณธรรมที่แท้จริง นอกเหนือไปจากการให้ปัจจัยสี่” และสิ่งซึ่งต้นไม้ให้แก่จิตใจนี้เอง ที่เป็นกระแสหวนกลับมาเสริมสร้างรากฐานความรู้สึกให้มีการอนุรักษ์ต้นไม้และสรรพสิ่งต่าง ๆ ขึ้นในจิตใจได้สำนึกเป็นวัฏจักร

อนึ่ง หากพิจารณาที่มนุษย์จะพบว่า ทุกวันนี้คุณธรรมชาติระหว่างประโยชน์ในด้านวัตถุกับด้านจิตใจซึ่งต้นไม้มอบให้แก่ชีวิตแต่ละคน ได้สะท้อนแนวโน้มเปลี่ยนแปลงไปเน้นหนักอยู่ที่ด้านวัตถุ ถึงกับมีการปรารถนาออกมาเสมือนสารภาพความจริงอย่างเป็นธรรมชาติว่า “จะปลูกต้นไม้อะไรก็ต้องเพื่อปากท้องเสียก่อน” หรือ “ต้องอึดท้องเสียก่อนจึงค่อยแสวงหาความอึดใจ” ซึ่งเป็นการสะท้อนภาพ “ภาวะแยกส่วนระหว่างจิตใจกับร่างกาย” ทั้ง ๆ ที่ความจริงแล้วทั้งสองส่วนเป็นสิ่งผสมกลมกลืนกันอยู่ในชีวิตแต่ละคนอย่างไม่อาจแยกออกจากกันได้ เราจึงกล่าวอย่างมั่นใจว่าคนในสังคมไทยยุคปัจจุบัน ต้องประสบกับภาวะสูญเสียวิถีทางที่พียงนำตนเองไปสู่การหยั่งรู้สัจธรรมได้อย่างลึกซึ้ง

อันที่จริงแล้วสิ่งซึ่งคนทั้งหลายกำลังคิดว่าตนได้รับประโยชน์จาก

ต้นไม้ หากมองได้ลึกซึ่งพอสมควร กลับพบว่าต้นไม้กำลังมุ่งวิถีทางสู่การสูญเสียประโยชน์สุขที่แท้จริงจากต้นไม้ยิ่งขึ้นเป็นลำดับ ทั้งนี้และทั้งนั้นเนื่องจากขาดความหยั่งรู้ถึงความจริงในตัวเอง ซึ่งถือเป็นกุญแจดอกสำคัญที่สุดอันนำสู่การหยั่งรู้ถึงทุกชีวิตและทุกสิ่งอย่างถึงรากฐาน

แม้มีบางคนกล่าวอ้างว่า “อาหารซึ่งทำนุร่างกายให้สมบูรณ์พร้อมมีส่วนสนับสนุนความเจริญทางสมองและความคิดอย่างสำคัญ” แต่การเจริญเติบโตทางสมองตามธรรมชาติดังกล่าวก็ถือเป็นความเจริญในด้านวัตถุอีกลักษณะหนึ่ง หากขาดระบบที่มีเหตุผลพัฒนาความเจริญในด้านจิตใจให้สามารถคิดได้ลึกซึ่งจากภูมิปัญญาตัวเองเสียแล้ว บุคคลผู้มีโอกาสเจริญทางสมองเหนือคนอื่น อาจนำเอาโอกาสไปใช้ทำลายผู้อื่นหนักยิ่งขึ้นไปอีกก็ได้ ดังเช่นการพัฒนาความเจริญทางสมองซึ่งตกอยู่ใต้อิทธิพลของบรรยากาศที่ขัดแย้งกันกับเหตุผลบนพื้นฐานธรรมชาติ ย่อมส่งผลให้คนฉกฉวยโอกาสนำสมองไปใช้ทำลายธรรมชาติอย่างเห็นดีเห็นงาม

ดังนั้นขณะที่คิดวางแผนพัฒนาความเจริญทางสมอง จึงจำเป็นต้องกำหนดแนวคิดโครงสร้างและวิธีการซึ่งไม่ขัดกับหลักธรรมชาติอันมีบทบาทผสมกลมกลืนกันอยู่ด้วย จึงจะหวังได้ว่าจะสามารถพัฒนาไปได้อย่างสอดคล้องกันกับแนวทางที่มุ่งสู่ความดีงาม หาใช่ว่าเมื่อเห็นคนขาดศีลธรรมและคุณธรรมก็มุ่งแก้ไขโดยการแยกส่วนโดยนำเอามากำหนดเป็นวิชาใหม่ และทำการสอนกันในหลักสูตรทำให้เกิดภาวะยึดติดรูปแบบซึ่งมีผลปิดกั้นการเข้าถึงความจริงยิ่งขึ้นไปอีก

อนึ่ง การพัฒนาคนตามแนวทางซึ่งถือพื้นฐานที่มุ่งสู่ด้านซึ่งมิใช่รูปวัตถุ เราคงไม่อาจกำหนดวิธีการให้ได้ผลเพียงจากการพูดด้วยวาจาหรืออ่านจากหนังสือ ยิ่งอยู่บนพื้นฐานภาวะแยกส่วนซึ่งปรากฏออกมาเป็นอีกรูปแบบหนึ่งแม้การโฆษณาภัยร้ายเชิงชวน แต่ดูเหมือนสังคมนี้

จะเน้นหนักกันอยู่ตรงนี้อย่างเด่นชัดมาก ทั้งนี้ทั้งนั้นเนื่องจากพฤติกรรมของคนเกิดจากผลการกระทำโดยร่างกายแต่ก็มีจิตใจเป็นตัวกำหนดทั้งรูปแบบและทิศทาง การฝึกอบรมเพื่อหวังให้มีการปรับเปลี่ยนรากฐานจิตใจจึงเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้ร่างกายซึ่งถือเป็นสื่อธรรมชาติ ได้มีโอกาสสัมผัสกับบรรยากาศที่เป็นความจริงอย่างอิสระ เพื่อหวังผลสู่การเรียนรู้อย่างเข้าถึงรากฐานจริงด้วย กับอีกด้านหนึ่งซึ่งมีทั้งผู้ใหญ่และผู้เยาว์กว่าผู้ใหญ่ต้องมีแรงศรัทธาในอุดมการณ์ซึ่งตนมีอยู่ เพื่อหวังได้แรงศรัทธาจากผู้เยาว์และมีการลงมือปฏิบัติร่วมกันอย่างเป็นธรรมชาติ

วิธีการเปลี่ยนแปลงซึ่งเป็นธรรมชาติของมนุษย์แต่ละชีวิต เป็นสิ่งถูกกำหนดโดยกฎอันอยู่ภายใต้วัฏจักรที่เชื่อมโยงจากการเกิดการเจริญวัยโดยที่มุ่งทิศทางไปสู่การเสื่อมสลายในด้านร่างกายซึ่งเป็นรูปวัตถุ อิทธิพลลักษณะหนึ่งที่มีเหตุมีผลสร้างบรรยากาศของการอยู่ร่วมกันก็คือ **“บุคคลใดเกิดก่อนย่อมมีโอกาสเรียนรู้ได้ลึกซึ้งและกว้างขวางกว่า”** การใช้ชีวิตอย่างปราศจากความสนใจในการนำสิ่งซึ่งปรากฏอยู่ในรากฐานตนเองออกปฏิบัติอย่างจริงจัง เพื่อให้รากฐานการเรียนรู้ซึ่งธรรมชาติให้ไว้ได้รับการพัฒนา จึงควรถือว่าขาดความรับผิดชอบต่อการทำหน้าที่ความเป็นมนุษย์อย่างสำคัญยิ่ง

หากมองลึกลงไปอีกระดับหนึ่งว่า **“บุคคลผู้เติบโตยิ่งขึ้นควรถือสังขารมที่ให้ความสำคัญแก่ชีวิตคนซึ่งยังคงเยาว์กว่าตน อีกทั้งคนในด้านที่ยังด้อยโอกาสกว่า โดยให้ความสนใจทั้งในด้านการเรียนรู้จากสภาพที่เป็นจริงและด้านซึ่งคิดว่าน่าจะมีผลอันววยประโยชน์สุขให้”** หากตัวเองซึ่งเป็นผู้ใหญ่กว่าไม่สนใจในการใช้โอกาสดังกล่าวแล้วและยังใช้อำนาจและเงื่อนไขที่สร้างขึ้นปิดโอกาสการเรียนรู้ความจริงของคนเหล่านั้นด้วย หากสิ่งดังกล่าวเกิดแก่สังคมใดอีกทั้งมีการกระจายอย่างกว้างขวาง สังคม

นั้นย่อมตกอยู่ในวัฏจักรที่มุ่งทิศทางสู่การทำลายตนเองให้ต้องล่มสลายไปในที่สุด ควรถือเป็นสัจธรรมซึ่งไม่อาจฝืนได้

จากพื้นฐานแนวความคิดดังกล่าวแล้วนี้เอง ที่เรามักนำมาใช้เป็นประเด็นอ้างอิงกันในงานบริหารและพัฒนาคนเป็นครั้งคราวว่า **“จำเป็นต้องถือหลักอาวุโส”** แต่การนำมาใช้อย่างปราศจากความเข้าใจได้ถึงเหตุผล ซึ่งควรมีอยู่ในรากฐานย่อมส่งผลเสียหาย แม้เสียหายแล้วก็หลงโทษว่าระบบอาวุโสไม่ดีจึงควรยกเลิก เมื่อยกเลิกแล้วก็ไม่ได้ขึ้นไปกว่าเดิมเพราะพื้นฐานแนวคิดที่ยกเลิกก็ขาดการหยั่งรู้ได้ลึกซึ่งถึงรากฐานอีก ปัญหาจริงจึงหาใช่เป็นเพราะการใช้หรือไม่ใช้ระบบอาวุโส หากมีผลสืบเนื่องมาจากการที่สังคมตกอยู่ในสภาพ **“ขาดรากฐานจริง”** เช่นเดียวกันกับปัญหาที่เกิดขึ้นจากการนำเอา **“ระบบการเลือกตั้งเข้ามาใช้”** เราจึงพบว่าทุก ๆ เรื่องซึ่งเป็นปัญหาอยู่ในสังคมลักษณะนี้ ต้องพบกับสภาพการแก้ปัญหาซึ่งเปรียบได้ดั่ง **“พายเรือในอ่าง”**

ภาวะขาดรากฐานซึ่งมีอยู่ในสังคมปัจจุบัน มีผลทำให้ผู้อาวุโสกว่าขาดความรับผิดชอบต่อหน้าที่ในความหมายของธรรมชาติ กล่าวคือ มิได้เป็นแม่แบบที่ดีให้แก่เยาวชนรุ่นหลัง และมิได้เป็นความหวังของคนในกลุ่มซึ่งชีวิตยังตกอยู่ในสภาพด้อยโอกาสอย่างแท้จริง เนื่องจากส่วนใหญ่ในกลุ่มผู้อาวุโสที่เข้าสู่ฐานอำนาจยังมีอาวุโสซึ่งเน้นในด้านวัตถุ

อนึ่งจากสมมติฐานซึ่งกำหนดไว้ในหลักการบริหารและการจัดการที่ดี ควรถือเอาความมีอาวุโสมาใช้ อีกทั้งนำมาอ้างอิงเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น เรา จะพบกับความจริงค่อนข้างชัดเจนว่า คนที่เกี่ยวข้องมักมีแนวโน้มนำเอาอาวุโสในด้านวัตถุมาเน้น เช่นวัยเหนือกว่าและทำงานมานานกว่า หากรากฐานแต่ละคนที่เกี่ยวข้องมีอิสรภาพย่อมเห็นได้ว่า ความมีอาวุโสในรากฐานจิตใจถือเป็นพื้นฐานสำคัญที่สุด แต่ก็ควรสอดคล้องกันกับวัยและ

ประสบการณ์ในการทำงานด้วย ซึ่งสภาพธรรมชาติของสังคมเช่นนี้ย่อมเป็นไปได้ยาก จึงทำให้ทั้งสองด้านซึ่งต่างก็มีการขัดแย้งกันไม่อาจหาข้อยุติได้ บุคคลผู้สัมผัสแล้วสามารถใช้เป็นบทเรียนได้อย่างจริงจัง ทำให้ตนหลุดพ้นออกมาจากสภาพที่เรียกว่า “พายเรือในอ่าง” ย่อมมองเห็นโลกทั้งกว้างและลึกกว่า ย่อมเข้าใจว่าสิ่งซึ่งกล่าวแล้วเป็นปัญหาพื้นฐานของสังคมที่อยู่บนฐานวัฒนธรรมเดียวกัน

ต้นไม้ให้บรรยากาศที่ดีมีคุณค่าแก่มนุษย์ จึงหาชมองสู่สภาพในด้านวัตถุ เช่นปลูกแล้วขายได้เงิน ช่วยดูดสารพิษในอากาศ หากให้อาหารใจ สร้างความเจริญตาในด้านภาพทัศน์ ก่อให้เกิดการพัฒนาความคิดที่มีเหตุมีผลบรรเทาความร้อนรนภายในรากฐานเพื่อให้เกิดสติและความยังคิดฝึกรู้การใช้วิจารณ์แทนการใช้อารมณ์ และที่สำคัญอย่างยิ่งก็คือ “ปลูกฝังอุดมการณ์ความรักความเข้าใจถึงหลักธรรมชาติที่เป็นปรัชญา” หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ “ความเป็นผู้หยั่งรู้และเข้าถึงเหตุและผล” แต่ก่อนอื่นตัวเองต้องให้ความสนใจในการทำจิตใจให้ว่างและขุดค้นหาความจริงให้ถึงที่สุดจากจิตวิญญาณตนเอง จึงจะช่วยให้บรรลุผล

หากนำตัวเองเข้าไปสัมผัสกับความจริงท่ามกลางบรรยากาศของป่าอันถือเป็นระบบนิเวศธรรมชาติของต้นไม้และสรรพสิ่งอื่น ๆ ซึ่งอยู่ร่วมกันอย่างอิสระ ถ้ามีความพร้อมที่เหมาะสมทุกด้านย่อมสามารถเรียนรู้ได้ทุกอย่างทุกอย่างอีกทั้งขุดค้นได้ถึงสัจธรรมของทุกเรื่อง แม้ต้นไม้ชนิดเดียวกัน บริเวณหนึ่งย่อมมีทั้งต้นใหญ่ต้นเล็ก จนกระทั่งถึงเมล็ดซึ่งฟุ้งร่วงหล่นลงสู่ผิวพื้นดินและที่กำลังงอกเป็นต้นอ่อน

เรายังพบกับสัจธรรมว่า เมล็ดซึ่งเพิ่งงอกใหม่ ๆ ก็ดี ต้นเล็ก ๆ ที่เพิ่งเจริญเติบโตขึ้นมาไม่นานนักก็ดี หากขาดต้นใหญ่ให้ร่มเงาและความชื้น ย่อมไม่อาจเติบโตขึ้นมาได้จนถึงโผล่ขึ้นมาต่อสู่แสงแดดและความร้อนที่

แก่กล้าอย่างเต็มที่ แต่ในที่สุดต้นไม้ใหญ่ที่ใหญ่ยิ่งขึ้นไปอีกก็ย่อมถึงที่สุดจุดจบ แต่ก็มิถุนันเล็กขึ้นมาแทน ช่วยให้สามารถสืบทอดเชื้อสายต่อไปได้

มนุษย์ก็เกิดมาในระบบธรรมชาติซึ่งมีทุกสิ่งทุกอย่างอยู่ร่วมกันอย่างมีเหตุผล แม้การที่มนุษย์นำต้นไม้มาใช้ประโยชน์ก็เป็นสิ่งปรากฏอยู่บนพื้นฐานธรรมชาติเช่นกัน เมื่อสังคมมนุษย์มีการเปลี่ยนแปลงมาถึงช่วงซึ่งส่งผลหวนกลับมาทำลายธรรมชาติซึ่งชีวิตแต่ละคนมีส่วนร่วมมาแต่กำเนิด หากมองด้วยรากฐานจิตใจที่เป็นกลางสักหน่อย น่าจะพบว่า เป็นสิ่งทำทายนมากที่จะขุดค้นหาความจริงในประเด็นนี้ ซึ่งคิดว่าน่าจะถือเป็นที่สุดแล้วสำหรับวัฏจักรอันเป็นสัจธรรมทั้งของโลกและของมนุษย์เองในยุคนี้ด้วย

แต่หากหวนกลับมามองสู่อีกด้านหนึ่ง เราแต่ละคนที่เกิดมาในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ ทุกสิ่งทุกอย่างซึ่งประสบกับความจริงที่ปรากฏอยู่ในกระแสการเปลี่ยนแปลงของชีวิตประจำวัน หากเข้าถึงย่อมเข้าใจได้ว่า คือสัจธรรมซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่อยู่ในองค์ประกอบเพื่อการเปลี่ยนแปลงของตัวเราเอง อันพึงนำวิถีทางไปสู่จุดเดียวกันหมดไม่ว่าเร็วหรือช้า ไม่ว่าบุคคลใดจะได้รับการยกย่องว่าเก่งกาจแค่ไหน หรือเลวร้ายอย่างไร แท้จริงแล้วก็เป็นชีวิตหนึ่งซึ่งปรากฏอยู่บนพื้นฐานความหลากหลายตามกฎธรรมชาติอันถือเป็นสัจธรรมเท่านั้น

“ชีวิตคนกับต้นไม้ แม้ชีวิตคนกับคนและคนกับสรรพสิ่งอื่น ๆ เป็นสิ่งเชื่อมโยงถึงกัน ดังนั้นไม่ว่าจะจับหลักระหว่างคนกับต้นไม้ ย่อมนำมาใช้กับหลักปฏิบัติระหว่างคนกับคนด้วยกันเองซึ่งถือเป็นพื้นฐานสำคัญได้หากมองด้วยรากฐานจิตใจตัวเองซึ่งมุ่งมั่นปลดออกจากภาวะยึดติดยิ่งขึ้นเป็นลำดับ ช่วยให้เห็นภาพได้ชัดเจนยิ่งขึ้น”

หากชีวิตแต่ละคนมีโอกาสสัมผัสกับบรรยากาศสิ่งแวดล้อมซึ่งมี

ต้นไม้นานาชาติ รวมถึงสัตว์ต่าง ๆ ที่อยู่ร่วมโลก และไม่ลืมที่จะให้ความสนใจสัมผัสกับคนด้วยตนเอง ซึ่งปรากฏหลากหลายอย่างเป็นธรรมชาติอย่างปราศจากการเลือกพวกเลือกกลุ่ม โดยเฉพาะความหลากหลายบนพื้นฐานความคิดซึ่งมีรากฐานการเกิดและความเป็นมาร่วมโลกกับตน ผลที่พึงได้รับน่าจะช่วยให้แนวคิดตัวเองเปิดกว้างอีกทั้งช่วยให้รากฐานหยั่งลงลึกซึ่งยิ่งขึ้น ซึ่งถือเป็นสิ่งมีคุณค่าอย่างหาสิ่งอื่นใดมาเปรียบด้วยมิได้

มนุษย์เป็นชีวิตซึ่งทั้งร่างกายและจิตใจมีการเจริญเติบโตขึ้นมาจากช่วงจุดอย่างอิสระและต่อเนื่องกัน การที่บรรยากาศในธรรมชาติส่งผลสนองสู่แนวทางที่ตีงามแก่จิตใจ จึงควรเริ่มต้นจากรากฐานเพื่อหวังให้เจริญขึ้นมาพร้อมกับมีการกระจายระบบความคิดออกสู่มุมกว้างและลึกซึ่งยิ่งขึ้นเพื่อหวังการสร้างสรรคความมั่นคงอย่างได้สัดส่วนกับอีกด้านหนึ่งซึ่งมีการเจริญขึ้นสู่ส่วนบน เปรียบดูต้นไม้แต่ละต้นที่ได้รับการปลูกบำรุงไม่ว่าจากธรรมชาติหรือมนุษย์โดยถือเอาความมีชีวิตชีวาเป็นหลักรองรับ เราควรกล่าวโดยหลักได้ว่า “ธรรมชาติเป็นผู้ปลูกต้นไม้ให้เจริญออกงามอย่างได้สัดส่วน ดังนั้นคนจะปลูกต้นไม้ได้ดีจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจธรรมชาติอย่างลึกซึ้ง” แม้หลายคนอาจรู้สึกว่่าสมัยนี้ไม่ต้องอาศัยธรรมชาติแล้ว เนื่องจากวิทยาศาสตร์ก้าวหน้าเจริญไปไกลมาก นี่คือสภาพแนวคิดที่หลงตนลิมตัวซึ่งถือเป็นสิ่งอันตรายต่ออนาคตตัวเองที่สุด เพราะหากไม่ลิมตัวคงคิดได้ว่า ความรู้ในด้านวิทยาศาสตร์ที่ได้มาในอดีตแม้ว่าปัจจุบันจะก้าวหน้าไปไกลแค่ไหน ล้วนแล้วไปนำหลักความจริงมาจากธรรมชาติทั้งสิ้น

สรุปในขั้นนี้ได้ว่า ไม่ว่าจะความรู้ในด้านวิทยาศาสตร์จะก้าวไปไกลแค่ไหน หากคนยังคงไม่ละเลยต่อการเรียนรู้เพื่อหวังหยั่งรู้ได้ถึงความจริง ทุกสิ่งทุกอย่างย่อมเป็นไปได้อย่างราบรื่นตามเหตุและผล อีกทั้งยัง

มีโอกาสได้รับสิ่งอันล้ำค่าอย่างชัดเจนอีกว่า ความจริงเป็นสิ่งไม่ตาย

บุคคลที่มีความมั่นคงด้วยคุณธรรมอยู่ในรากฐานและเติบโตขึ้นมาด้วยสิ่งเดียวกันชัดเจนยิ่งขึ้น จึงหาใช้มุ่งเสริมสร้างพื้นฐานชีวิตให้เกิดความมั่นคงแก่ตนเอง เพื่อหวังการดำเนินไปได้ด้วยดีเท่านั้น หากยังมีเหตุมีผลเป็นหลักประกันส่วนหนึ่งแก่การดำรงอยู่ในระยะยาวให้แก่ลูกหลานอีกทั้งคนทั่วไปในสังคม รวมถึงธรรมชาติในด้านที่เป็นต้นไม้และสรรพชีวิตอื่นสิ่งอื่น ซึ่งมีการสานสัมพันธ์ถึงซึ่งกันและกันรวมอยู่ด้วย

เราจึงเห็นว่าในสังคมซึ่งมีการพัฒนาความเจริญมานานพอสมควร แม้มองในด้านวัตถุ หากเป็นการพัฒนาขึ้นมาจากรากฐานวัฒนธรรมของตัวเองอย่างอิสระ ย่อมสะท้อนให้เห็นภาพความรู้สึกจากคนท้องถิ่น ซึ่งมีจิตสำนึกรักต้นไม้ อีกทั้งให้การเคารพในสิทธิระหว่างกันและกัน และมีการกระจายประโยชน์อันพึงได้รับไว้อย่างกว้างขวาง นับแต่การมีต้นไม้ปลูกไว้ในบริเวณบ้านซึ่งก็มีเนื้อที่อยู่อาศัยเท่าที่จำเป็นสำหรับครอบครัว ไปจนถึงสวนสาธารณะทั้งเล็กและใหญ่อย่างเหมาะสม รวมถึงพื้นที่ซึ่งเป็นป่าอันมีขอบเขตชัดเจนมากและไม่มีร่องรอยของการถูกรบกวนด้วย จึงเห็นได้ชัดเจนว่า ความสำเร็จในการพัฒนาคุณภาพของคนเป็นสิ่งนำสู่ความสำเร็จได้ทุกด้าน

ผู้เขียนมักได้ยินคำปรารภเป็นครั้งคราวจากบางคนว่า “ผมสนใจปลูกต้นไม้ชนิดนี้เพราะกินได้ และไม่สนใจปลูกต้นไม้ชนิดนั้นเพราะกินไม่ได้” เรื่องนี้หากมองเผิน ๆ อาจเห็นเป็นของธรรมดาในการที่แนวคิดและรสนิยมของคนซึ่งอยู่รวม ๆ กันในสังคมย่อมไม่เหมือนกัน อีกทั้งมีต้นไม้หลายชนิด ที่ใช้เอื้อประโยชน์ทั้งในด้านเป็นอาหารกายและใจ ยิ่งกว่านั้น เรายังพบว่าการนำส่วนต่าง ๆ ของต้นไม้มาเป็นอาหารยังมีการนำมาจัดให้แลดูสวยงามชวนให้น่ารับประทานยิ่งขึ้น

แต่เนื่องจากอายุผู้เขียนผ่านพ้นมานานมากพอสมควร จึงมีโอกาสได้ยืมคำปรารภดังกล่าวมาแต่ช่วงแรก ๆ ทำให้รู้สึกว่ ในยุคซึ่งโครงสร้างสังคมยังมีลักษณะที่เรียกว่าศักดินา ดูจะได้ยินคำพูดดังกล่าวค่อนข้างบ่อย แสดงให้เห็นว่าในสมัยก่อนคนในสังคมไทยยังไม่ให้ความสำคัญแก่ต้นไม้ในด้านที่เป็นอาหารใจมากนัก อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นว่าภาวะแยกส่วนระหว่างร่างกายและจิตใจนั้นมีมานานแล้ว สิ่งที่สะท้อนออกมาจะเป็นส่วนหนึ่งของคำตอบจากคำถามที่ว่า “เหตุใดคนส่วนใหญ่ในสังคมไทยจึงหย่อนยานด้วยคุณธรรมจนรู้สึกว่าเป็นธรรมชาติ”

อนึ่ง “ศิลปะในการปลูกบำรุงจิตใจให้มีคุณภาพ ถือเป็นสิ่งละเอียดอ่อนและลึกซึ้งมาก ยากที่บุคคลผู้มีรากฐานคั้นเขินจะมองเห็นภาพความจริงและเข้าใจถึง ดังนั้นเมื่อบุคคลผู้มีลักษณะดังกล่าวนำปฏิบัติเพื่อมุ่งพัฒนาคนอื่นโดยเหตุที่คิดว่าจะนำจะเป็นผลดี แต่กลับส่งผลสู่ทิศทางตรงข้าม” ทั้งนี้และทั้งนั้นเนื่องจากมีวิถีทางมุ่งสู่ด้านตรงกันข้ามกันกับการมุ่งพัฒนารูปวัตถุ บุคคลผู้สามารถคิดและกระทำสำเร็จ อีกทั้งช่วยให้สังคมบังเกิดผลสู่ความดีงามอย่างเห็นได้ชัดควรมีเหตุผลสืบเนื่องมาจากคนส่วนใหญ่ซึ่งครองอำนาจอยู่ในระบบการบริหารและจัดการมีความดีงามเด่นชัดอยู่ในตัวเองพร้อมมูลพอสมควรแล้ว

ในสภาพที่เป็นจริงของสังคมไทยยุคปัจจุบัน ทำให้เห็นได้ชัดเจนยิ่งขึ้นว่า กลุ่มบุคคลผู้แสวงโอกาสเข้าไปอยู่ในตำแหน่งหน้าที่ซึ่งมีไว้รับผิดชอบในการแก้ปัญหาและพัฒนาความเจริญโดยเฉพาะในด้านที่เป็นทางการ ส่วนใหญ่มีชีวิตที่เติบโตขึ้นมาจากบรรยากาศสิ่งแวดล้อมซึ่งได้รับการหล่อหลอมจากอิทธิพลวัตถุ จึงมีธรรมชาติของการมองปัญหาอย่างมีแนวโน้มเน้นไปยังด้านวัตถุแทนการมองที่จิตวิญญาณของความเป็นคน ซึ่งถือเป็นพื้นฐานอันพึงนำสู่ผลสำเร็จอย่างแท้จริง ดังนั้นผลจากการคิด

แก้ไขปัญหาคืออะไร? จึงอาจปรากฏเห็นดีเห็นงามเพียงระยะแรก แต่ระยะยาวสักหน่อยและไม่นานเกินรอสำหรับชีวิตเพียงบุคคลหนึ่ง จะพบกับกระแสซึ่งหวนกลับมาทำลายตัวเองหนักหน่วงยิ่งขึ้นตามธรรมชาติอย่างไม่มีทางหลีกเลี่ยง แม้มีการคิดแก้ไขปัญหารวมชาติถูกทำลายก็มองไปยังต้นไม้ และสิ่งอื่น ๆ แต่ไม่สนใจธรรมชาติของคนซึ่งควรมีความรู้ความเข้าใจอย่างแท้จริง ภาพในสังคมเท่าที่เห็นจึงยังคงขัดกันกับสังคมนั้นซึ่งมีเหตุมีผลเชื่อมโยงถึงกัน ทำให้มองเห็นภาพ “เน้นการปลูกต้นไม้ แต่อีกด้านหนึ่งก็ยังคงไม่คิดแก้ปัญหาระบบซึ่งแต่ละคนสร้างขึ้นมาจากมีเหตุมีผลทำลายธรรมชาติของเพื่อนมนุษย์” เราจึงยังหวังไม่ได้ว่า สังคมนี้อาจถึงจุดเริ่มต้นฟื้นฟูรากฐานตัวเองเมื่อใดและด้วยเหตุผลอันใด

การศึกษาคือการพัฒนาคน หากมุ่งที่คุณภาพจำเป็นต้องเน้นที่รากฐานจิตใจ และถ้าเห็นว่ารากฐานเป็นสิ่งสร้างความมั่นคงให้แก่ชีวิต คงต้องมองไปยังประเด็นสำคัญคือ “มุ่งให้แต่ละคนสามารถอนุรักษ์รากฐานจริงของตนเองไว้ได้อย่างเด่นชัด กับอีกด้านหนึ่งก็ช่วยให้สามารถพัฒนาขึ้นมาจากสิ่งดังกล่าว” แต่ก็ยังมีคนจำนวนไม่น้อยที่ยังเข้าใจว่า การศึกษาคือการเรียนในสถาบันซึ่งมีคนด้วยกันเองเป็นผู้กำหนดรูปแบบ อีกทั้งสร้างเงื่อนไขต่าง ๆ ขึ้นมาโดยเน้นการใช้วัตถุลักษณะต่าง ๆ สุดแต่จะคิดหามาได้มาเป็นเครื่องมือ จึงทำให้คนซึ่งเป็นผลิตผลมีการตะเกียกตะกายไปแสวงหาวัตถุนั้นแรงยิ่งขึ้นเป็นลำดับ จนกระทั่งยากที่จะชะลออัตราการเร่งลงไปได้ แม้มองต้นไม้ก็ยังมีธรรมชาติที่มองเห็นความสำคัญในด้านวัตถุเหนือกว่า จึงตัดขายเอาเงินกันจนหมดไปเรื่อย ๆ

การที่รากฐานจิตใจถูกรบกวนจากบรรยากาศในห้องเรียนจากหลายแง่หลายมุมจึงมีอิทธิพลอย่างลึกซึ้งและมีการสืบทอดกันมาเสมือนบ่วงซึ่งคล้องกันเป็นสายโซ่ เมื่อชีวิตผ่านห้องเรียนมาแล้วจึงไม่สนใจเรียนรู้

เรื่องราวของธรรมชาติจากชีวิตเพื่อนมนุษย์และสรรพสิ่งอื่น ๆ ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ในโลกกว้างอย่างอิสระ ดังจะพบกับคำกล่าวที่สะท้อนความรู้สึกนึกคิดเสมือนติดอยู่ในกรงขัง ซึ่งปรารถนากออกมาว่า **“ฉันจบการศึกษาออกมาในสาขาวิชานี้ คนอื่นที่ไม่ได้จบมาเช่นฉันจะมารู้เรื่องนี้ดีไปกว่าฉันได้อย่างไร”**

อนึ่ง กรณีที่สะท้อนให้เห็นถึงเงื่อนไขซึ่งแฝงอยู่ในรากฐานการศึกษาของแต่ละคนเป็นส่วนใหญ่ แม้บุคคลผู้ผ่านระบบจัดการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับต้นไม้จากมหาวิทยาลัยยังเห็นได้ชัด โดยที่ปรากฏภาวะยึดติดรูปแบบ ซึ่งเป็นพื้นฐานด้านวัตถุของต้นไม้และสื่อการศึกษาในด้านที่เป็นเพียงเครื่องมือหาใช้สิ่งอันควรถือเป็นเนื้อหาสาระ ทำให้รากฐานความคิดขาดอิสระภาพ อีกทั้งไม่อาจผ่านลงไปสู่แก่นซึ่งอยู่ในระดับที่ลึกซึ้งเพื่อหวังให้ยังรู้ได้ถึงสัจธรรม ซึ่งถือว่าเป็นฐานรองรับชีวิตคนและต้นไม้ร่วมกัน และสามารถสานความเข้าใจถึงชีวิตอื่นสิ่งอื่นซึ่งมีการพึ่งพาซึ่งกันและกันบนพื้นฐานของธรรมชาติอย่างเป็นระบบ

จากปัญหาดังกล่าว จึงทำให้แนวคิดในการอนุรักษ์พรรณไม้มีการเลือกปฏิบัติเป็นบางชนิดและมีการนำเอาการหายากทางายมาเป็นข้ออ้างโดยที่เข้าใจว่าเป็นเหตุและผล อีกทั้งยังมีแนวโน้มนิยมแก้ปัญหาด้วยการใช้อำนาจบังคับเพื่อนมนุษย์ในกลุ่มซึ่งชีวิตยังคงอยู่ในสภาพที่ด้อยทั้งโอกาสและอำนาจกว่าตนด้วย **“การแก้ไขป่าและธรรมชาติถูกทำลายอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากธรรมชาติของคนในด้านที่ด้อยทั้งโอกาสและอำนาจเป็นฝ่ายลงมือลงไม้โดยตรงหากมองได้อย่างลึกซึ้งถึงแก่นจะพบว่าเป็นเพราะคนในระดับซึ่งถืออำนาจเหนือกว่า สร้างระบบทั้งในด้านการศึกษาสังคมและเศรษฐกิจ ที่ส่งผลทำลายธรรมชาติของคนระดับล่าง”** หากมองเห็นภาพรวมดังกล่าวได้อย่างครบถ้วนอีกทั้งลึกซึ้งน่าจะมีคำตอบ

จากคำถามที่ว่า “ควรเริ่มต้นแก้ไขจากไหนก่อน” หลักเดียวกันกับสิ่งซึ่งกล่าวกันจนติดปากมาแล้วว่า “ปัญหาซึ่งเกิดจากเด็กควรเริ่มต้นจากผู้ใหญ่ก่อน”

อนึ่ง ท่ามกลางบรรยากาศการศึกษาในด้านการจัดการ คนทั้งหลายก็ยังสะท้อนภาพให้เห็นถึงการเลือกช่องทางซึ่งมีโอกาสเหนือกว่า เลือกสถานที่และเลือกรูปลักษณะของสาขาวิชาเรียน และหลายครั้งหลายหนมีการแย่งชิงกันในลักษณะมือใครยาวสาวได้สาวเอา โดยที่มีการแย่งชิงกันถึงขั้นทำลายกันทุกรูปแบบ ทั้งนี้และทั้งนั้นสืบเนื่องมาจากความคับแคบของรากฐานประการหนึ่ง กับความคับแคบของโครงสร้าง ทำให้คนผู้ซึ่งได้รับการหล่อหลอมมาแล้วมีโลกทัศน์ที่แคบและมีรากฐานที่ตื้นเขินยิ่งขึ้น ซึ่งสิ่งดังกล่าวหาใช้วิถีทางที่ควรสอดคล้องกันกับคำกล่าวที่ว่า “ชีวิตคือการศึกษา - การศึกษาคือชีวิต” แต่อย่างไรไม่

การศึกษาซึ่งควรถือเป็นสิ่งพึงประสงค์น่าจะหมายถึงการพัฒนาคนให้มีศักยภาพและความสามารถที่จะพัฒนาดตนเองขึ้นมาจากรากฐานซึ่งถือเป็นสัจธรรมของแต่ละคนอย่างอิสระ โดยที่มีทั้งด้านร่างกายและจิตใจผสมกลมกลืนกันอย่างเหมาะสมตามเหตุและผล โดยเฉพาะในด้านจิตใจจำเป็นต้องมีทิศทางของรากฐานที่ยังลงลึกซึ่งยิ่งขึ้น ซึ่งย่อมเปิดกว้างและปลดตัวเองออกจากภาวะยึดติดเป็นธรรมชาติที่ติดต้ามมาอย่างได้สัดส่วนด้วย จึงจะมองเห็นผลได้ตามที่คาดหวัง

ทั้งนี้และทั้งนั้นย่อมส่งผลให้แนวคิดแต่ละคนมีอิสระยิ่งขึ้น อีกทั้งสามารถสืบสานถึงชนรุ่นหลังบนพื้นฐานการสร้างสรรค์ โดยมีความพร้อมที่จะเข้าใจเพื่อนมนุษย์ซึ่งดำรงชีวิตอยู่ร่วมโลกกับตนได้ทุกรูปแบบ หากสังคมใดคนส่วนใหญ่ในสังคมนั้นมีคุณสมบัติดังกล่าว ย่อมส่งเสริมให้บังเกิดความมั่นคงยั่งยืนอยู่ได้ แม้จำเป็นต้องสูญเสียไปตามสัจธรรมบน

พื้นฐานของโลก ย่อมไปด้วยความสงบเรียบร้อยเนื่องจาก มีความเข้าใจจริงอยู่ในรากฐานแล้ว แทนที่จะดิ้นรนกระวนกระวายจนถึง ชั้นฆ่าฟันกันเอง ซึ่งคงไม่มีใครอยากให้เกิดขึ้นเป็นแน่

จากคนด้วยกันเองและสรรพสิ่งต่าง ๆ ต้นไม้ถือเป็นส่วนหนึ่งในระบบธรรมชาติที่ช่วยให้คนผู้สัมผัสมีโอกาสเรียนรู้และเข้าใจถึงธรรมชาติของคนด้วยกันเองอีกทั้งสรรพสิ่งอื่น ๆ ได้อย่างลึกซึ้ง หากไม่รู้ลึกแต่เพียงว่าเป็นสิ่งให้ปัจจัยในด้านวัตถุเท่านั้น แต่ถ้ายังคงยึดติดโดยที่เชื่อแต่เพียงว่าธรรมชาติหมายถึงต้นไม้และป่าเท่านั้น ย่อมรู้ได้ว่ายังคงมีภาวะปิดกั้นความเข้าใจอยู่ในรากฐานผู้มองไม่ให้เห็นถึงธรรมชาติของคน ซึ่งสิ่งนี้เองที่สร้างปัญหามาแล้วอย่างลึกซึ้ง

ดังเช่นพฤติกรรมที่สะท้อนออกมาปรากฏจากบางคนผู้ซึ่งปากกล่าวว่าตนรักต้นไม้ให้เห็นได้ชัด ๆ ว่า **“ใครจะมาทำให้ต้นไม้ของฉันเสียหายไม่ได้ ฉันต้องเอาเรื่องให้ถึงที่สุด”** คนลักษณะเช่นนี้หากเกิดปัญหาหนักในด้านจิตใจมักมีแนวโน้มแสดงออกในลักษณะขาดสติ อาจทำให้คว่ำอาหารใจซึ่งส่งผลมีพิษมีภัยทำลายทั้งร่างกายและคุณค่าชีวิตตัวเองมาบริโภคหรือดื่มได้อย่างน่าเศร้า ดังจะพบกับภาพคนในสังคม ซึ่งแม้จะสนใจปลูกต้นไม้แต่อีกด้านหนึ่งก็มีการเสพสุราเป็นประจำโดยที่อ้างว่าต้องการความสุขจากทุก ๆ ด้าน

“อาหารใจซึ่งหวังได้น่าจะมีเหตุมีผลสนองตอบต่อชีวิตในทางสร้างสรรค์อย่างสำคัญสิ่งหนึ่งคือต้นไม้” การเข้าไปใช้ชีวิตสัมผัสกับบรรยากาศธรรมชาติของต้นไม้ในป่าก็ดี การปลูกและบำรุงรักษาต้นไม้ภายในที่อยู่อาศัยด้วยตัวเองบนพื้นฐานความรู้สึกรักและมีความสุขก็ดี ถือเป็นสิ่งให้ประโยชน์ทั้งในด้านจิตใจและร่างกายร่วมกันอย่างสำคัญ ส่วนบุคคลผู้ปลูกต้นไม้ด้วยเหตุผลซึ่งนอกเหนือไปจากความรักความสนใจ

จริง เช่นเพราะยุคนี้สมัยนี้มีคนนิยมปลูกต้นไม้กันมากก็ปลูกตามเขาไปด้วย หรือไม่ก็ปลูกเพราะขายได้เงินดี ย่อมสะท้อนให้อ่านได้ว่าคงไม่ช่วยให้ชีวิตตนเองมีความมั่นคง และไม่ได้รับผลในด้านคุณค่าจากต้นไม้แต่อย่างใด

เรามักได้ยินคำปรารภเป็นครั้งคราวว่า “ต้นไม้ช่วยให้คนรัก **ธรรมชาติ**” เมื่อกล่าวถึงเรื่องราวของธรรมชาติ หากคิดและมองอย่างผิวเผินอาจเข้าใจคล้าย ๆ กันว่า “ต้นไม้ซึ่งมีใบสีเขียว ๆ มีดอกสีต่าง ๆ อีกทั้งมีรูปลักษณะทั่วไปอย่างหลากหลายและมีลีลาการเจริญเติบโตแตกต่างกัน บ้างก็มีใบมีผลกินได้ ทำยาได้ ทำวัสดุก่อสร้างได้ ฯลฯ นั่นแหละคือ **ธรรมชาติ**” ความคิดดังกล่าวคงไม่ก่อประโยชน์ในทางสร้างสรรค์อะไรนัก ทั้งนี้และทั้งนั้น เนื่องจากเป็นความเข้าใจที่ยังไม่หยั่งรากลงลึกถึงแก่นแท้ ซึ่งเป็นสัจธรรม หากเป็นการมองบนพื้นฐานทรรศนะที่มีลักษณะเป็นเอกเทศเพราะยึดติดอยู่กับด้านวัตถุ ทำให้ไม่อาจเห็นการพึ่งพาซึ่งกันและกันที่อยู่ในกระแสธรรมชาติอย่างเป็นระบบ

หากแต่ละคนสามารถเข้าใจธรรมชาติได้อย่างลึกซึ้ง โดยที่มองเห็นสรรพสิ่งต่าง ๆ มีการอยู่ร่วมกันและกันบนพื้นฐานการเปลี่ยนแปลงซึ่งมีเงื่อนไขภายในตัวเองเป็นสิ่งที่กำหนด คงมองเห็นภาพรวมของธรรมชาติและอาจกล่าวว่า “**ทางสายกลางคือแนวทางพื้นฐานของธรรมชาติ**” โดยที่ด้านหนึ่งคือรูปวัตถุ ส่วนอีกด้านหนึ่งคือปรัชญาซึ่งเป็นหลักความจริงที่เชื่อมโยงทุกชีวิตและทุกสิ่งถึงกันและกันอย่างอิสระ ทำให้เห็นว่า “**ชีวิตแต่ละคนต่างก็มีสองด้านผสมกลมกลืนกันอยู่**” อย่างไรก็ตาม ภายในรากฐานแต่ละคนอาจมีน้ำหนักโน้มเอียงไปทางด้านใดด้านหนึ่ง อีกทั้งยังมีระดับมากน้อยต่างกัน

บุคคลใดถือรากฐานตนเองที่เน้นไปในด้านวัตถุย่อมมีความรู้สึกหลงไหลสับสนและรูปลักษณะ อีกทั้งยังเน้นอยู่กับอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังเช่น

แนวคิดที่แสดงออกว่า พันธุ์นั้นหายากควรถือเป็นสิ่งมีมูลค่าสูงกว่า อีกทั้งยังนำทวงแทนกว่าชนิดที่หาง่าย ทั้ง ๆ ที่เชื่อว่าโดยหลักธรรมชาติ พันธุ์ซึ่งมนุษย์ไม่สนใจและไม่ทราบก็ได้สูญพันธุ์ไปแล้วอย่างเป็นสังขรณ์โดยไม่มีใครนำมาอ้างเพื่อสร้างกระแสเช่นเดียวกันกับชีวิตมนุษย์เองซึ่งดับไปตามกฎแห่งกรรมโดยไม่มีใครจะหยุดยั้งได้

เงื่อนไขความหายากทางายจึงเป็นธรรมชาติที่อยู่ในกระแสการเปลี่ยนแปลงของชีวิต แต่ที่มีการนำมาอ้างคงเป็นเรื่องของมนุษย์ซึ่งหวังใช้อำนาจที่เหนือกว่าปิดกั้นเพื่อนมนุษย์ในอีกด้านหนึ่งซึ่งตนเชื่อว่ายังรู้ไม่เท่าทันให้หลงกลตกหลุมโดยที่เชื่อว่าวันหนึ่งอาจเจลิยวฉลาดขึ้นจนกลายเป็นคู่แข่งในเชิงการค้า และหากคนท้องถื่นรู้จักทบทวนคงพบว่า พันธุ์ไม้พันธุ์สัตว์ซึ่งมีแหล่งกำเนิดอยู่ในท้องถื่นของตนก็ชนิดมาแล้วที่คนต่างถื่นเข้ามาหลอกให้ตกอยู่ภายใต้อำนาจโดยอ้างว่าต้องการอนุรักษ์ แต่กลับไปมีชายอยู่ในถื่นของเขาเหล่านั้น ส่วนเจ้าของท้องถื่นเองกลับนำมาทำประโยชน์ได้ยากยิ่งขึ้น และป่าก็คงหมดไปเรื่อย ๆ อีกทั้งรวดเร็วยิ่งขึ้นไปอีก จึงสรุปได้ว่าจริง ๆ แล้วมันเป็นเรื่องระหว่างคนกับคนเท่านั้น หาใช่การอนุรักษ์อะไรไม่

มีคำปรารภซึ่งเคยกล่าวกันไว้ในอดีตว่า **“ต้นไม้ต้นไหนที่เจ้าของรักมาก มักตายก่อนต้นอื่น”** ทั้งนี้และทั้งนั้นมีเหตุผลสืบเนื่องมาจากความรู้สึกของเจ้าของที่หลงใหลจนขาดสติ โดยที่เกรงว่าจะไม่เจริญงอกงามดั่งใจนึก ถึงกับเฝ้าดูเช้า ดูกกลางวันและดูเย็น อีกทั้งดูครั้งใดก็มีการรดน้ำปรนเปรอจนเกินเหตุและผล เราจึงรู้ได้ว่าความรักซึ่งเจือปนไว้ด้วยความอยากและความหลงใหลก็ย่อมมีผลทวนกลับมาเป็นอันตรายแก่ตัวเองและสิ่งซึ่งตนรัก แต่หลังจากต้นไม้ตายแล้วหากไม่เสียใจจนเกินเหตุทำให้ปิดฉากการปลูกต้นไม้ของตัวเอง น่าจะช่วยให้หูตาสว่างขึ้น

ถ้านำหลักการดังกล่าวมาใช้กับคนจะพบว่า ปัจจุบันนี้ผลิตภัณฑ์บนพื้นฐานเทคโนโลยีก้าวหน้ามาอย่างรวดเร็ว ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากกระแสความโลภและความหลงของมนุษย์ในโลกทั้งในด้านผู้คิดค้นและผลิตเพื่อหวังแข่งและช่วงชิงกันในด้านผลประโยชน์ ส่วนด้านผู้ใช้ก็อาจพบกับภาพเช่นเดียวกันว่า **“พ่อแม่คุณโหนที่เลี้ยงลูก หากรักลูกคนโหนมาก ลูกคนนั้นอาจมีโอกาสดายก่อน”** ถ้าไม่ตายด้วยอุบัติเหตุเพราะปรนเปรอลูกด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ซึ่งผู้ใช้อย่างย่อหย่อนด้วยประสบการณ์ ลูกก็จะไปตายทั้งเป็นด้วยชีวิตอนาคต แม้ตัวยังอยู่แต่ก็อาจเสียผู้เสียคนเพราะความฟุ้งเฟ้อที่เกิดจากภาวะครอบงำ ทำให้มองไม่เห็นคุณค่าอันแท้จริงของชีวิตตนเอง ไม่ว่าจะมียศพรยศเงินทองร่ำรวยแค่ไหน

อนึ่ง บนเส้นทางที่กล่าวเน้นมาแล้วทั้งหมด ถือเป็นด้านปรัชญาธรรมชาติและชีวิต ซึ่งเห็นว่าทุกสิ่งทุกอย่างที่ปรากฏเห็นได้สัมผัสได้บนพื้นฐานวัตถุย่อมมีการเปลี่ยนแปลงทั้งรูปร่างและสภาพไปตามเหตุและผล ถ้าเป็นคน สัตว์และต้นไม้ก็ย่อมมีการเกิด-แก่-เจ็บ-ตาย อยู่ในวัฏจักรอย่างเป็นกระแส ในฐานะมนุษย์ปุถุชนหากตระหนักว่าเส้นทางชีวิตตนเองอยู่ระหว่างสองด้าน ถ้าไม่คิดถึงประโยชน์ส่วนตนเกินไปจนทำให้เพื่อนมนุษย์ต้องเดือดร้อน ย่อมเปิดโอกาสตนเองให้มองเห็นและเข้าใจความหมายของธรรมชาติได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น จึงสมควรได้รับการยอมรับว่า **“เป็นมนุษย์ที่ไม่เสียชาติเกิด”**

หากสามารถเข้าใจถึงขั้นขั้นยอมรับความจริงว่า ชีวิตแต่ละคนที่เกิดขึ้นมาจำเป็นต้องอยู่ร่วมกันกับเพื่อนมนุษย์และสรรพสิ่งทั้งหลายย่อมเข้าใจได้โดยปริยายว่า **“ต้นไม้ก็เป็นส่วนหนึ่งซึ่งร่วมชีวิตกับแต่ละคนบนพื้นฐานธรรมชาติ** จึงน่าจะถือว่ามีค่าสำคัญสำหรับทุกคน โดยมีส่วนร่วมในการสร้างคุณธรรมชาติของมนุษย์ทั้งด้านจิตใจและวัตถุ การมุ่ง

เอารัดเอาเปรียบต้นไม้หากปรากฏขึ้นจากบุคคลกลุ่มใดยอมเข้าใจได้ว่า อยู่บนรากฐานเดียวกันกับการมุ่งเอารัดเอาเปรียบเพื่อนมนุษย์อย่างไม่อาจปฏิเสธได้ แม้ขณะนั้นจะไม่แสดงออกมาเป็นรูปธรรมให้เห็นได้ชัด ๆ” แต่ที่ควรถือว่าสำคัญลึกซึ้งยิ่งกว่าหากสามารถมองเห็นได้ก็คือ “การเอารัดเอาเปรียบตัวเอง” เนื่องจากผลจากการกระทำยอมมีสังขรณ์ที่ทวนกลับมากระทบตนด้วยไม่ว่าเร็วหรือช้า

ต้นไม้ทุกต้นซึ่งมีการเกิดการเจริญเติบโตและการสืบทอดชีวิตตลอดจนสายพันธุ์ ปรากฏอยู่ในกระแสการเปลี่ยนของธรรมชาติอันเป็นภาพรวม หากพิจารณาตั้งแต่เริ่มแรกเพียงจากเมล็ดหนึ่งซึ่งงอกและก่อกำเนิดขึ้นมาเป็นต้นอ่อน กับอีกด้านหนึ่งซึ่งเป็นรากฐานหยั่งลงลึกซึ่งยังขึ้นอีกทั้งแผ่กว้างออกไปในด้านรูปวัตถุ และไม่ว่า น้ำ อาหาร อากาศ แสงสว่างและอุณหภูมิ รวมถึงองค์ประกอบอื่น ๆ ซึ่งต้นไม้ต้องการเพื่อใช้ประโยชน์ในการสร้างสรรค์ตัวเองจนกระทั่งเจริญถึงขั้นผลิดอกออกผล อันถือเป็นที่สุดแล้วในด้านหนึ่งของวัฏจักรชีวิต หลังจากช่วงดังกล่าว สภาพการสร้างสรรค์ก็เริ่มแปรเปลี่ยนพื้นฐานไปสู่การบำรุงรักษาให้ดำรงอยู่ได้เท่านั้น แต่เมล็ดซึ่งตกลงสู่พื้นดินก็เริ่มปรากฏเป็นต้นอ่อนอีกทั้งยังมีโอกาสอาศัยร่มเงาและความชื้นจากต้นแม่เป็นธรรมชาติ

สำหรับต้นไม้ใหญ่เมื่อกาลเวลาล่วงเลยไปเป็นลำดับ สภาพทั่วไป ๆ ของร่างกายและชีวิตก็เริ่มเข้าวัยชรา ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเสื่อมทั้งในด้านวัตถุและพลังขับเคลื่อนน้ำและอาหาร อีกทั้งปฏิกิริยาซึ่งอยู่ภายใน โดยที่ทั้งระบบชีวิตและร่างกายมีวิถีทางมุ่งสู่การสิ้นสภาพ

จากปรัชญาพื้นฐานของสิ่งมีชีวิตซึ่งคงไม่หมายความว่าเพียงต้นไม้เท่านั้น หากรวมถึงมนุษย์และสิ่งมีชีวิตทั้งหมด น่าจะช่วยให้เห็นภาพบทสรุปได้อย่างชัดเจนว่า “ทุกสิ่งทุกอย่างซึ่งดำรงอยู่อีกทั้งมี ปรากฏการณ์

เปลี่ยนแปลงร่วมกันและมีเหตุมีผลสัมพันธ์ถึงซึ่งกันและกันบนพื้นฐาน
 ธรรมชาติ ไม่ว่าจะเริ่มต้นมองจากคน ต้นไม้หรือสิ่งอื่นใดเพื่อค้นหา
 ความจริง หากรู้ได้ถึงแก่นอันเป็นศูนย์รวมร่วมกัน ย่อมสามารถหยั่งรู้
 ความจริงที่อยู่ในทุกเรื่องได้ไม่ยาก หากตนเองผู้ซึ่งชีวิตผ่านระบบการ
 จัดการศึกษามาแล้ว แม้จากสาขาใดสาขาหนึ่ง ไม่ยึดติดอยู่เพียงสิ่งซึ่ง
 เป็นเปลือกนอก”

อนึ่ง ถ้าเปรียบเทียบบทบาทและหน้าที่สิ่งต่าง ๆ ซึ่งอยู่ในระบบ
 ชีวิตของต้นไม้ โดยเหตุที่ต้นไม้ก็เป็นสิ่งหนึ่ง ซึ่งทำหน้าที่เป็นสิ่งแวดล้อม
 ของมนุษย์ ในเมื่อมนุษย์หาใช่ชีวิตที่มีเพียงร่างกายและชีวิต หากยังมี
 จิตใจซึ่งภายในรากมีอิทธิพลสังขรณ์กำหนดแนวคิดและพฤติกรรมเป็น
 ธรรมชาติของแต่ละคน ดังนั้นอาหารใจจากสภาพแวดล้อมจึงมีเหตุมี
 ผลกำหนดวิถีการเปลี่ยนแปลงแนวคิดความเชื่อของมนุษย์แต่ละคนอย่าง
 สำคัญด้วย

มนุษย์แต่ละคนในขณะที่เกิด แนวคิดซึ่งนอกจากจะมีแต่เงื่อนไข
 ที่ติดมาเป็นธรรมชาติไม่ว่าเปิดกว้างแค่ไหน ย่อมมีความเป็นตัวของตัว
 เองอยู่แล้วระดับหนึ่งแม้มากน้อยต่างกัน เมื่อมีโอกาสสัมผัสสิ่งทั้งหลาย
 ซึ่งปรากฏเปลี่ยนแปลงอยู่ในบรรยากาศโลกภายนอกที่แตกต่างกัน ย่อม
 ทำให้รูปร่างและทิศทางแนวคิดมีลักษณะเฉพาะตัว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
 บรรยากาศสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นผลิตผลจากพฤติกรรมของคนควรถือเป็น
 สิ่งที่น่าเน้นความสนใจให้มากที่สุดสำหรับในด้านการจัดการศึกษาเพื่อ
 พัฒนาคุณภาพชีวิต หากสังคมใดมีผู้ใหญ่ ยิ่งเป็นฝ่ายมีอำนาจเหนือไม่
 เข้าใจประเด็นนี้เท่าที่ควรย่อมมีผลกำหนดวิถีทางของสังคมให้มุ่งสู่ภาวะ
 ถดถอยอย่างปฏิเสธไม่ได้

อนึ่ง วิถีชีวิตซึ่งเริ่มต้นจากพื้นฐานอันเป็นธรรมชาติในตนเองแม้

ในช่วงเกิดมาใหม่ยังจำความอะไรไม่ได้ แต่จากกระแสความรู้สึกเท่าที่มีอยู่แล้วและมองเห็นได้จะพบว่า มีสัญชาตญาณซึ่งแสดงออกให้เห็นถึงพฤติกรรมที่ต้องการอยู่รอด เริ่มจากเด็กอ่อนซึ่งส่งเสียงร้องเมื่อต้องการอาหารหรือไม่ก็เจ็บป่วย นั่นคือภาษามนุษย์ที่ควรถือว่าเกิดจากพื้นฐานธรรมชาติ หากผู้ใหญ่ผู้มีประสบการณ์จะนำมาคิดวิเคราะห์หาความจริงหาใช่ขำไปเน้นภาษาซึ่งเป็นผลพวงจากการคิดค้นโดยที่มองข้ามความหมายของสิ่งซึ่งนำมากล่าว จากเหตุผลนี้เองเราจึงพบว่ามีการนำเอาภาษาพูดภาษาเขียนมาใช้อย่างขาดคุณธรรมเสมอ ๆ

เมื่อมีการเจริญขึ้นโดยที่สังเกตได้ง่ายจากด้านร่างกายและวัยแต่ละคนควรได้รับโอกาสให้เรียนรู้จากประสบการณ์ชีวิตจริง เพื่อหวังการสร้างสมดุลขึ้นจากรากฐานตนเอง โดยที่ให้สัมผัสอีกทั้งนำปฏิบัติร่วมกับเพื่อนมนุษย์และต้นไม้ นานาชนิดซึ่งปรากฏหลากหลายอยู่ในธรรมชาติ ทั้งสองด้าน โดยที่ผู้ใหญ่ไม่ควรนำกิเลสในตัวเองออกมาใช้กำหนด ตัวผู้ใหญ่เองต่างหากพึงต้องกระทำในสิ่งซึ่งเชื่อว่าเป็นเหตุและผลให้เห็นเป็นแบบอย่าง แม้การปลุกต้นไม้ในบริเวณบ้านในยามว่างอย่างไม่นำเอาเรื่องได้เงิน-ไม่ได้เงินมาแสดงออกให้เด็กเห็น หากถือธรรมชาติความรักความสนใจซึ่งควรปรากฏจากรากฐานจริง หรืออาจกล่าวว่า **“ผู้ใหญ่จำเป็นต้องมีความซื่อสัตย์ต่อตนเองอย่างเด่นชัด”** ย่อมช่วยให้วิถีการเปลี่ยนแปลงแนวคิดของเยาวชนคนรุ่นหลังมุ่งลงลึกซึ่งอีกทั้งเปิดกว้างสู่อิสรภาพอย่างสอดคล้องกัน

ดังเช่นคำปรารภที่ว่า **“มีความคิดความอ่านเจริญเป็นผู้ใหญ่ยิ่งขึ้น”** ดังนั้นคุณสมบัติของความเป็นผู้ใหญ่จึงน่าได้แก่ “ความมีใจกว้างและมีรากฐานความรู้สึกที่สงบเย็น มีการใช้ชีวิตอย่างเรียบง่ายสมควรแก่เหตุและผล” เนื่องจากสามารถตระหนักได้ถึงสัจธรรมชีวิตและสังคมอย่างลึก

ซึ่ง อีกทั้งมีความเข้าใจในพฤติกรรมและแนวคิดของผู้ซึ่งยังเยาว์กว่าตน ด้วยประการทั้งปวง จึงมีความพร้อมที่จะอภัยและให้โอกาสเป็นปฐมเหตุ จึงหวังได้ว่าสิ่งที่มีการสร้างสรรค์ไว้ในสังคมจะได้รับการสืบทอดสู่ชนรุ่น หลังอย่างมีเหตุมีผล **“สิ่งซึ่งกล่าวแล้วถือเป็นหน้าที่สำคัญของผู้ใหญ่ ซึ่ง ธรรมชาติได้มอบให้ไว้ในระบบสังคมและชีวิตเป็นัจธรรมขั้นพื้นฐาน นับแต่วัยเริ่มต้นของชีวิตมนุษย์แต่ละคน”**

หากเรามองภาพการเปลี่ยนแปลงของชีวิตคนในสังคมในด้านที่ เติบโตขึ้นมาทั้งวัยและร่างกาย ถ้าสะท้อนให้เห็นว่าส่วนใหญ่ขาดคุณสมบัติ ดังกล่าวย่อมคาดการณ์ได้ถึงความจริงว่าแม้ปากจะกล่าวว่ารักธรรมชาติและ รักต้นไม้ ภายในรากฐานจิตใจน่าจะแฝงไว้ด้วยการจับจ้องเพื่อหวัง จังหวะที่เหมาะสม ในการฉกฉวยโอกาสใช้ต้นไม้เป็นเครื่องมือเพื่อหวัง ประโยชน์อย่างอื่น

จากภาพรวมของต้นไม้นานาชาติซึ่งมีความหลากหลายด้วยรูป ลักษณะอันเกิดขึ้นบนพื้นฐานธรรมชาติอย่างอิสระ อีกทั้งเป็นส่วนหนึ่งซึ่ง อยู่ร่วมโลกและอำนวยประโยชน์ให้มนุษย์และได้อาศัยมนุษย์ช่วยสืบพืช พรรณเป็นมรดกตกทอดกันมาแต่อดีต โดยที่ไม่เพียงด้านรูปวัตถุซึ่งสนอง ประโยชน์แก่ร่างกายเท่านั้น หากยังมีอิทธิพลอย่างสำคัญต่อการพัฒนา รากฐานจิตใจให้ยังลงลึกซึ่งยิ่งขึ้น ถ้าบุคคลใดคิดอย่างจำกัดตัวเองว่า ต้นไม้ให้แต่ปัจจัยสี่เท่านั้น ยิ่งชีวิตผู้นั้นมีโอกาสเติบโตเป็นผู้ใหญ่ยิ่งขึ้น ย่อมสะท้อนพฤติกรรมกำหนดแบบอย่างส่งผลทำลายคุณภาพชนรุ่นหลัง อย่างแก้ไขได้ยาก

จากัจธรรมดังกล่าวภาพสะท้อนซึ่งปรากฏเห็นได้ในสังคมปัจจุบัน มีการเน้นสร้างวัตถุกันอย่างกว้างขวาง อีกทั้งรวดเร็วยิ่งขึ้น ดังภาพใน บรรยากาศของสถาบันการศึกษา เป็นสิ่งบ่งบอกถึงคุณภาพของคนและ

วิธีการเปลี่ยนแปลงของสังคมซึ่งเขาวงกตคนรุ่นหลังได้รับอิทธิพลจากผู้ใหญ่ ที่ขึ้นไปสู่อำนาจ กำลังมุ่งไปสู่ผลอันใด

อย่างไรก็ตาม เงื่อนไขต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในกระแสการเปลี่ยนแปลง
ธรรมชาติ หากใช้เกิดจากบุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งไม่ หากเกิด
จากดุลระหว่างสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ร่วมกันอีกทั้งเชื่อมโยงถึงกันอย่างเป็นระบบ
ถ้ามนุษย์แต่ละคนมีรากฐานแนวคิดในการมองปัญหายึดติดอยู่กับสิ่งใดสิ่ง
หนึ่ง นอกจากตนเองจะไม่สามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ แม้สิ่งซึ่งตัวเองกำลัง
เผชิญอยู่ได้แล้ว การปฏิบัติแก้ไขที่เชื่อว่าจะได้ผลกลับส่งผลหวนกลับมาเป็น
ปัญหาแก่ตัวเองและผู้อื่นหนักยิ่งขึ้นไปอีก

ภาชิตบพทหนึ่งซึ่งอยู่บนพื้นฐานสัจธรรมได้กล่าวไว้ว่า “เมื่อมีชาว -
ยอมมีคำ” การพิจารณาปัญหาต่าง ๆ เริ่มต้นจากดำไปหาขาวหรือเริ่มต้น
จากขาวไปหาดำยอมได้ ทั้งนี้และทั้งนั้นสุดแต่เหตุผลซึ่งปรากฏเป็นความ
จริงในขณะนั้น แต่ผู้ปฏิบัติจำเป็นต้องมีสายตาที่ใสสะอาดสามารถเห็น
ขาวหรือดำได้ถึงของจริงก่อนอื่น หรืออีกนัยหนึ่ง “ขึ้นอยู่กับความพร้อม
ในรากฐานตนเองที่สอดคล้องกันกับสภาพสิ่งแวดล้อมซึ่งกำลังเป็นปัญหา”
หากคิดได้เช่นนี้ไม่ว่าอะไรจะปรากฏเป็นปัญหาย่อมสามารถแก้ไขได้ทั้งสิ้น

แต่ก็คงมีบางคนตกอยู่ในสภาพยึดติดอยู่เพียงด้านใดด้านหนึ่งสุด
แต่ด้านไหนจะปรากฏเป็นภาพให้เห็นได้เฉพาะหน้า จึงปิดโอกาสตัวเอง
ด้วยสิ่งซึ่งอยู่ในรากฐานตนเอง โดยที่ไม่อาจมองเห็นกระแสซึ่งเชื่อมโยง
ถึงกัน ไม่ว่าจะเริ่มจับจากด้านไหนก่อน ดังนั้นบุคคลผู้ตกอยู่ในสภาพเช่น
นี้ย่อมสารภาพความจริงออกมาด้วยพฤติกรรมที่มีการทะเลาะเบาะแว้ง
และแย่งชิงกันในสิ่งต่าง ๆ อย่างหยุดได้ยาก

“บุคคลผู้ใดที่มีการละลดจากภาวะยึดติดในรากฐานตนเองเป็น
คุณสมบัติ จึงมีโอกาสทำงานอย่างได้ผลจริงจัง อีกทั้งบุคคลผู้มิคุณสมบัติ

ดังกล่าวยอมไม่โอ้อวดตัวเองว่ามีผลงาน คงปล่อยให้เป็นเรื่องที่ผู้อื่นมองเห็นเอง นอกจากนั้นยังมีธรรมชาติความรู้สึกเป็นมิตรกับทุกคน เนื่องจากตนมองเห็นช่องทางในการทำงานได้ทุกสภาพโดยไม่ต้องไปช่วงชิงกับใครทั้งสิ้น ชีวิตจึงดำรงอยู่และทำงานอย่างมีความสุขในทุกโอกาส”

การนำเอาประเด็น “จากต้นไม้ถึงคุณภาพชีวิตของมนุษย์” มาพิจารณาวิเคราะห์ ณ ที่นี้ก็เช่นกัน หากใช้เน้นอย่างจำกัดอยู่เพียงภาพของต้นไม้ในด้านรูปวัตถุซึ่งสะท้อนเห็นรูปแบบต่าง ๆ เท่านั้นไม่ หากมุ่งที่ธรรมชาติของสรรพชีวิตและสิ่งต่าง ๆ ซึ่งพึ่งพาซึ่งกันและกันอีกทั้งเปลี่ยนแปลงร่วมกันเป็นสังขาร โดยถือเป็นพื้นฐานกำหนดทิศทางที่เป็นวัฏจักรอย่างสำคัญ และคงไม่ลืมที่จะเน้นว่า “สิ่งซึ่งควรถือเป็นเหตุเป็นผลสำคัญที่สุดอยู่ในรากฐานชีวิตมนุษย์แต่ละคน หากใครนำมาคิดยอมอยู่ในรากฐานจิตใจคนผู้นั้น” สังขารจริงชี้ไว้ว่าผู้ใดลืมตัวผู้นั้นยอมมองไม่เห็นจึงทำลายได้ทุกอย่างทุกอย่างเพราะความไม่รู้

อนึ่ง บุคคลใดก็ตามที่มีแนวความคิดแบบทิศทางเดียว เมื่อนำปฏิบัติย่อมปรากฏผลห่างจากความจริงออกไปเรื่อย ๆ ตัวเองก็จะแปรสภาพไปเป็นชีวิตที่อยู่ในสังคมเพียงด้านเดียวโดยที่มีกรอบจำกัดตนเองที่แคบลงไปเรื่อย ๆ ทำให้ดำรงชีวิตอยู่ได้แต่ในสภาพรับใช้คนอื่น เมื่อสิ้นเงื่อนไชดังกล่าวแล้วชีวิตก็จะเหี่ยวเฉาลงไปทั้งร่างกายและจิตใจบางรายเห็นได้เร็วมาก หากไม่ล้มป่วยก็อยู่ได้เพราะวิ่งเกาะคนอื่น ซึ่งจริง ๆ แล้วถือเป็นสิ่งเสียศักดิ์ศรีที่แท้จริง สภาวะถือพรอคือพวกเท่าที่พบเห็นในสังคม ก็เกิดขึ้นจากเงื่อนไชพื้นฐานดังได้กล่าวแล้ว ชีวิตที่ตกอยู่ใต้อิทธิพลสิ่งประดิษฐ์เช่นนี้ แม้ใกล้จุดจบก็คงไม่อาจและเห็นทางมุ่งสู่ความสุขที่แท้จริงได้

บุคคลใดผู้มีโอกาสสัมผัสกับต้นไม้แล้วไม่เพียงรู้ได้แต่ในด้านวัตถุ

หากตระหนักถึงความสำคัญอันพึงสนองประโยชน์สุขแก่จิตใจอย่างลึกซึ้ง คงสามารถเข้าใจปรัชญาชีวิตทุกลักษณะและทุกสภาพอีกทั้งสรรพสิ่งอื่น ๆ ที่เชื่อมโยงถึงกันอย่างลึกซึ้งด้วย เปรียบดุจเมล็ดต้นไม้ทางปัญญาซึ่งเริ่มแรกตกลงสู่พื้นดิน เมื่อได้รับสภาพแวดล้อมธรรมชาติอันเป็นสังขรณ์อย่างเหมาะสมและมีความสมบูรณ์ครบถ้วน ย่อมมีโอกาสเจริญงอกงามขึ้นมาอย่างรู้เหตุรู้ผลเป็นต้นไม้ธัมมะที่เติบโตใหญ่ซึ่งแน่นอนที่สุด อีกด้านหนึ่งย่อมมีรากฐานที่ลึกซึ้งและแผ่กว้าง อีกทั้งแตกกิ่งก้านสาขาให้ความร่มเย็นแก่ตนเองและเพื่อนมนุษย์ รวมถึงสรรพชีวิตอื่น ๆ ที่เข้ามาพัวพันอาศัยได้อย่างมั่นคง แม้อีกด้านหนึ่งอาจมีชีวิตอื่นที่เข้ามาถ่ายมูลบ้างย่อมไม่เสียหาย เนื่องจากเข้าใจว่านั่นคือธรรมชาติของทุกสิ่งทุกอย่าง จึงอยู่ได้อย่างมั่นคงจนถึงเวลาสิ้นสภาพไปตามสังขรณ์

สอดคล้องกันกับคำที่ว่า **“บุญกรรมที่แท้จริงซึ่งอยู่ในรากฐานชีวิตแต่ละคน มีอิทธิพลกำหนดความสุขความทุกข์ที่มีระดับแตกต่างกันอย่างหลากหลาย”** ไม่ว่าใครจะรำรวยด้วยทรัพย์สินมหาศาลหรือมีอำนาจเหนือคนอื่นมากมายแค่ไหน หากสิ่งดังกล่าวทำให้ตกอยู่ในความประมาทย่อมมีโอกาสถูกลมันหวนกลับมาครอบงำทำให้หลงตัวเองลึกซึ้งยิ่งขึ้น นั่นคือการสั่งสมกรรมเข้าไว้เป็นหนี้สินติดตัวซึ่งต้องชดใช้อย่างปฏิเสธกฎธรรมชาติไม่ได้เท่าที่เห็นมาแล้วหลายต่อหลายรายเมื่อคนกลุ่มนี้ต้องสิ้นชีวิต คนที่ยังอยู่กลับกล่าวว่าสิ้นบุญเสียแล้ว ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าถ้าถือสังขรณ์เป็นพื้นฐานแนวคิดน่าจะกล่าวว่า **“สิ้นกรรม”** มากกว่า

“เมื่อกล่าวถึงชีวิตกับต้นไม้ หากมองสู่ด้านรูปวัตถุย่อมเห็นได้ง่าย แต่ถ้ามองสู่กระแสการเปลี่ยนแปลงซึ่งเป็นธรรมชาติของมนุษย์ปุถุชน จะพบว่ามิแนวมุ่งไปสู่ด้านนี้อยู่แล้วตั้งแต่เริ่มเกิด หากเน้นความเข้าใจไปสู่รูปวัตถุด้านเดียวโดยไม่อาจหวนกลับมาเห็นอีกด้านหนึ่งได้แม้

ชีวิตจะผ่านพ้นมานานพอสมควร ย่อมเป็นสิ่งฝึกหัดทางการพัฒนาซึ่งควรหวังว่าน่าจะมีบังเกิดความมั่นคงยั่งยืนยิ่งขึ้นในพื้นฐานตนเอง”

เราจะพบความจริงว่าในกระบวนการธรรมชาติมีสรรพชีวิตและสิ่งต่าง ๆ ซึ่งมีการเกิดและความเป็นมาร่วมกัน หากมองจากรากฐานมนุษย์แต่ละคนย่อมสุดแล้วแต่ว่าใครจะรักและสนใจสิ่งใดก็ได้ หากอยู่ในสังคมซึ่งมีผู้ใหญ่ที่มีคุณสมบัติของความเป็นผู้ใหญ่ กล่าวคือมีความเข้าใจผู้น้อยและให้อิสระในการเรียนรู้จากรากฐานตัวเอง เพียงมองสู่ต้นไม้ก็ควรรู้ว่าธรรมชาติในด้านวัตถุหากมีโอกาสสัมผัส น่าจะช่วยสอนให้สานความเข้าใจถึงอีกด้านหนึ่งซึ่งไม่เพียงลึกซึ้งกว่า หากยังส่งผลพัฒนาภูมิปัญญาภายในรากฐานให้เจริญงอกงามเป็นธรรมชาติด้วย ยังมีโอกาสเพื่อนมนุษย์ย่อมมีวิถีทางนำสู่อีกด้านหนึ่งเช่นกัน นั่นคือการเจริญเติบโตด้วยคุณธรรมจากรากฐานตนเอง หากมีความจริงใจมาแต่เริ่มแรก

“ถ้าเราท่านสามารถตระหนักถึงความสำคัญของต้นไม้ในด้านคุณค่าจากใจจริงย่อมตระหนักได้ถึงความสำคัญในด้านคุณค่าของเพื่อนมนุษย์ด้วยเนื่องจากอยู่บนรากฐานเดียวกัน การใช้บรรยากาศดังกล่าวเป็นครูย่อมมีเหตุมีผลช่วยให้ตนเองลดความอยากได้วัตถุเชื่อมโยงไปถึงการลดความเอาใจเอาเปรียบผู้อื่นสิ่งอื่นลงไปได้ การปลูกต้นไม้ด้วยตัวเองบนพื้นฐานความรักย่อมมีโอกาสช่วยให้ตระหนักถึงคุณค่าของต้นไม้และตนเอง อีกทั้งยังสืบสานกระแสไปถึงความรักความเมตตาอันพึงมีต่อเพื่อนมนุษย์เป็นธรรมชาติ โดยไม่เลือกว่าแต่ละคนอาจถูกอุปโลกขึ้นมาให้เป็นนักวิทยาศาสตร์ นักศิลปศาสตร์ หรือนักอะไรอีก โดยเฉพาะเน้นไปยังคุณค่าเพื่อนมนุษย์ในด้านเยาวชนและคนในกลุ่มซึ่งชีวิตยังคงอยู่ในสภาพด้อยโอกาส อันควรได้รับการปลูกและทำนุบำรุงอย่างสำคัญ

จากรากฐานชีวิตแต่ละคนที่เกิดมา ย่อมมีธรรมชาติที่ได้รับสมบัติ

อันล้ำค่าจากธรรมชาติซึ่งมอบให้มากับจิตใจวิญญาณอยู่แล้ว นั่นคือพลังในด้านศิลปะซึ่งเชื่อว่า หากได้รับโอกาสให้นำปฏิบัติอย่างอิสระน่าจะมีเหตุมีผลชำระล้างเงื่อนไขที่แฝงอยู่ในรากฐานจิตใจช่วยให้ตัวเองมีรากฐานความคิดเปิดกว้างและปลอดจากภาวะยึดติดยิ่งขึ้นจากปัญหาซึ่งปรากฏเป็นช่วง ๆ ภายในพื้นฐานธรรมชาติ

ในวิถีชีวิตมนุษย์แต่ละคนที่เกิดมา เมื่อถึงวัยหนึ่งยอมถูกกำหนดให้เข้าไปอยู่ในระบบการศึกษาในด้านการจัดการซึ่งมีรูปแบบที่คิดค้นและกำหนดขึ้นด้วยเพื่อนมนุษย์ซึ่งยังคงแฝงไว้ด้วยกิเลส หากขาดการศึกษาที่อิสระและเป็นธรรมชาติจากรากฐานตนเองดังได้กล่าวมาแล้วแต่แรก แม้เรียนศิลปะก็ยอมส่งผลให้ติดอยู่กับด้านรูปแบบของศิลป์ แม้เรียนวิชาวิทยาศาสตร์ก็ทำให้ตกอยู่ในภาวะยึดติดรูปแบบของเครื่องมือสื่อความเข้าใจในด้านวิทยาศาสตร์ แม้เรียนเรื่องราวของตนไม่ก็มีผลทำให้ยึดติดอยู่กับรูปแบบของตนไม่ จนไม่อาจเข้าถึงสัจธรรมของชีวิตอันเป็นสิ่งสากลระแแสสู่การเรียนรู้สัจธรรมของตนเองและเพื่อนมนุษย์ ซึ่งเชื่อมโยงถึงกันจึงไม่สามารถนำเอาวิชาความรู้ไปใช้ประโยชน์ในการสร้างสรรค์คุณค่าให้แก่ตนเองอีกทั้งเพื่อนมนุษย์ในสังคมทั่วไป แต่กลับส่งผลเสียหายดังจะพบกับความจริงซึ่งยังมีการศึกษาเจาะลึกลงไปในสาขาใดสาขาหนึ่ง กลับนำมาใช้ในการทำลายล้างเพื่อนมนุษย์ด้วยกันเองจากระดับชุมชนเล็ก ๆ ไปจนกระทั่งระดับชาติและระดับโลก

“มนุษย์แต่ละคนสามารถคิดค้นและนำปฏิบัติจากสิ่งต่าง ๆ ให้มีทิศทางเป็นไปได้ทั้งในด้านสร้างสรรค์และทำลาย สุดแล้วแต่ว่าจะได้รับการหล่อหลอมจากบรรยากาศการศึกษาทั้งในด้านธรรมชาติและ การจัดการ” หากมีทิศทางที่มุ่งทำลายยอมเห็นได้ชัดเจนว่ามีนิสัยเห็นแก่ตัวอยู่ในรากฐานซึ่งมีการกำหนดทิศทางความคิดมุ่งออกจากตัวเองด้านเดียว

และเมื่อเกิดผลเสียหายย่อมโทษคนอื่นสิ่งอื่น ซึ่งจริง ๆ แล้วเป็นผลกระทบจากสิ่งที่ตนได้กระทำไว้ การแก้ไขปัญหานี้ควรเกิดจากการฝึกตนเองให้เป็นผู้รู้จักทบทวนถึงปัญหาต่าง ๆ ซึ่งชีวิตตนได้ผ่านพ้นมาแล้วเพื่อค้นหาความจริงอีกทั้งเหตุและผลจนเป็นนิสัย

หากแต่ละคนสามารถฝึกตนให้หลุดจากความอยากลงมายุในระดับที่มองเห็นเหตุและผลได้อย่างชัดเจนในแต่ละช่วงซึ่งตนได้รับผลกระทบจากสิ่งล่อตาล่อใจ รากฐานความรู้สึกซึ่งเป็นธรรมชาติย่อมได้รับการปรับเปลี่ยนจากที่เคยมุ่งเน้นออกจากตนเอง มาสู่ความรู้สึกอีกด้านหนึ่งซึ่งมีการพิจารณาตนเองช่วยให้เป็นผู้รู้เหตุรู้ผลชัดเจนยิ่งขึ้น หากเริ่มต้นที่ตนเองก่อนอื่นย่อมมีกระแสจนถึงผู้อื่นเริ่มจากจุดเล็ก ๆ ซึ่งมีการขยายวงกว้างขวางออกไปเป็นธรรมชาติ สังคมย่อมเปลี่ยนวิถีจากที่เคยมุ่งทำลายตนเองกลับสู่ทิศทางที่สร้างสรรค์อย่างปราศจากคำว่าสายเกินแก้ไม่ว่าต้นไม้อะไรและสัตว์ป่า แม้เพื่อนมนุษย์ซึ่งถือเป็นเป้าหมายอันเป็นที่สุดย่อมได้รับประโยชน์ในด้านอนุรักษจากรากฐานตัวเองอย่างอิสระ ซึ่งถือเป็นสิ่งอนุรักษคุณค่าของทุกชีวิตและสรรพสิ่งต่าง ๆ อย่างแท้จริงด้วย

ความสัมพันธ์ระหว่างต้นไม้มกับชีวิตมนุษย์หากหยั่งรากลงลึกซึ่งถึงแก่นซึ่งเป็นสัจธรรม ย่อมเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งซึ่งมีเหตุมีผลเสริมสร้างความเจริญอย่างแท้จริงให้แก่ตัวเองทั้งสองด้านและสังคมด้วย ขณะที่มองต้นไม้มตามท้องถนน ในหมู่บ้านแม้ในบริเวณแต่ละบ้านจึงไม่เพียงหวังว่าจะให้ผลไว้กินและร่มเงาเพื่อหวังความร่มเย็นทางร่างกายซึ่งเห็นได้ง่ายด้วยสายตาธรรมดา แต่การใช้ความคิดวิเคราะห์จากรากฐานตัวเองเพื่อค้นหาความจริงในด้านความสัมพันธ์ทางจิตใจย่อมช่วยให้มองเห็นความสัมพันธ์ซึ่งเชื่อมโยงระหว่างการเปลี่ยนแปลงในด้านวัตถุกับความคิดที่อยู่บนพื้นฐานปรัชญาธรรมชาติ และบุคคลผู้สามารถหยั่งรู้ได้ถึงน่าจะหมายความว่า

ว่าสามารถถือสังฆกรรมเป็นหลักปฏิบัติมาแล้วอย่างมั่นคงอีกทั้งช่วยให้มั่นคงยิ่งขึ้น จึงสามารถเข้าใจและนำไปใช้ประโยชน์ได้จากศิลปะในการปลูกและได้รับประโยชน์อย่างลึกซึ้ง

เท่าที่กล่าวมาแล้วทั้งหมดช่วยให้เห็นว่า แม้เรื่องนี้จะเริ่มต้นจากเรื่องต้นไม้กับคุณภาพชีวิตมนุษย์ แต่หากไม่มองข้ามประเด็นซึ่งน่าจะมีความสำคัญว่าที่นำมาเน้นเป็นครั้งคราวก็น่าจะหยั่งรู้ได้เองว่า **“ผู้เรียบเรียงเรื่องนี้ก็คือคน และเขียนขึ้นให้คนอ่านซึ่งมีทั้งตนเองและผู้อื่น”** สิ่งซึ่งน่าจะเป็นพื้นฐานและเป้าหมายสำคัญก็คือ **“คนกับคน”** ซึ่งอยู่ลึกจากต้นไม้ลงไปอีกระดับหนึ่ง แม้การที่ต้นไม้ถูกทำลายก็เกิดจากคนซึ่งคุณสมบัติความเป็นคนถูกทำลายก่อนคนที่ชีวิตยังด้อยโอกาสจึงต้องตกเป็นจำเลยทั้งขึ้นและลง ซึ่งการแก้ไขคงไม่อาจใช้คนในกลุ่มซึ่งมีทิศทางแนวคิดมุ่งออกจากตัวเองให้เกิดผลอย่างจริงจัง แต่กลับสะท้อนภาพเสมือนหลอกคนอื่นไปวันหนึ่ง ๆ

ดังนั้น สิ่งซึ่งกล่าวไว้แต่แรกว่า **“บนเส้นทางที่ร่มเย็นด้วยเงาไม้คือวิถีทางที่ให้ความสงบสุขแก่ชีวิต”** จึงควรมีการนำมาทบทวน และกล่าวให้ลึกซึ้งลงไปอีกระดับหนึ่งว่า **“บนเส้นทางที่ร่มเย็นด้วยน้ำใจและแรงศรัทธาจากเพื่อนมนุษย์อย่างแท้จริง คือวิถีทางธรรมชาติทั้งของชีวิตตนเองและสังคมซึ่งนำสู่ความสุขและความสงบอย่างแท้จริง ซึ่งน่าจะถือเป็นปณิธานและเป้าหมายการทำงานของบุคคลผู้มีอุดมการณ์โดยแท้”**

9 กันยายน 2538

“

จากภาพกล้วยไม้ต้นใหญ่ซึ่งแม่อำลึงให้ดอกที่สวยงาม
แต่ก็ยืนอยู่อย่างโดดเดี่ยว
ทำให้ต้องหันกลับมามองที่คน
โดยเริ่มต้นจากผู้ใหญ่
ซึ่งเป็นผู้ใหญ่ในด้านวิวุฒิและรูปวัตถุ
สะท้อนภาพให้เห็นเสมือนยืนอยู่อย่างตัวใครตัวมัน
โดยที่ปราศจากความรู้สึกเดือดร้อน
คงเอาแต่มุ่งตะเกียกตะกายไปข้างหน้า
และมีการแย่งชิงทุกสิ่งทุกอย่างที่เห็นได้แค่ด้านรูปวัตถุ
อย่างปราศจากการหยุดคิดทบทวนตัวเองเพื่อหวังตั้งสติ

”

หวานกล้วย บ้านระพี มกราคม 2527

แง่ดีจากสภาพกล้วยไม้ต้นหนึ่ง ซึ่งยืนอย่างโดดเดี่ยวอยู่ท่ามกลางธรรมชาติ

จากภาพกล้วยไม้ต้นหนึ่งซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความจริงว่า ยืนอยู่บนกิ่งไม้อย่างโดดเดี่ยว ท่ามกลางบรรยากาศธรรมชาติในปัจจุบันได้ ทำให้ผู้เขียนมองเห็นถึงทิศทางของสังคม ซึ่งมีเหตุและผลสัมพันธ์กันอย่างชัดเจนว่า กำลังเปลี่ยนแปลงไปสู่สภาพอย่างไรในที่สุด

หากนำเอาหลักธรรมซึ่งชี้ไว้อย่างชัดเจนว่าการเปลี่ยนแปลงของสิ่งทั้งหลายที่มีเหตุมีผลสัมพันธ์กันอยู่กับวิถีชีวิตมนุษย์ ย่อมมีเหตุอยู่ในรากฐานมนุษย์อีกทั้งมีผลถึงรากฐานมนุษย์อย่างสอดคล้องกันกับการหมุนเวียนของกระแสซึ่งเป็นธรรมจักร เราจึงน่าจะถือเป็นโอกาสนำมาอ่านถึงความจริงของชีวิตมนุษย์ได้จากสภาพการเปลี่ยนแปลงของสิ่งทั้งหลาย หากแต่ละคนไม่คิดอย่างเห็นแก่ตัวจนเกินเหตุและผล

ดังนั้นแม้เพียงภาพจากกล้วยไม้ต้นหนึ่งซึ่งควรมีการอยู่ร่วมกันระหว่างต้นที่มีขนาดต่างๆ อีกทั้งมีกระแสซึ่งเชื่อมโยงถึงซึ่งกันและกันอย่างเหมาะสม แต่กลับสะท้อนให้เห็นว่า ต้องตกอยู่ในสภาพที่ยืนอยู่อย่าง

โดดเดี่ยวโดยปราศจากต้นขนาดรอง ๆ ลงไปซึ่งมีโอกาสเติบโตขึ้นมาทดแทน
ในอนาคต จึงทำให้หยั่งรู้ได้ถึงวิถีชีวิตและสังคมมนุษย์ที่เป็นเหตุว่า จำต้อง
มีการเปลี่ยนแปลงไปสู่สภาพเช่นเดียวกันกับกล้วยไม้ หรือใครอาจอ่านจาก
สภาพชีวิตอื่นได้อีก ย่อมมีโอกาสพบกับความจริงดังกล่าวแล้วได้เช่นกัน

เมื่อหวนกลับไปมองสู่ออดีตในช่วงระหว่างฤดูร้อนของแต่ละปี ผม
มักชอบออกจากเมืองไปใช้ชีวิตนอนกลางดินกินกลางทรายอยู่ในป่าเป็น
ประจำ ทั้งนี้และทั้งนั้นเนื่องจากตัวเองมีธรรมชาติความรู้สึกที่เห็นว่า ป่า
มีบรรยากาศซึ่งตรงข้ามกันกับสภาพแวดล้อมภายในเมืองอันเป็นไปด้วย
อิทธิพลจากรูปวัตถุและสิ่งประดิษฐ์ประกอบกับชีวิตตัวเองก็ยังคงต้องสัมผัส
อยู่กับมันจึงจำเป็นต้องยอมรับความจริงอย่างหลีกเลี่ยงไม่พ้น

แต่ในอีกด้านหนึ่ง ถ้าปล่อยตัวและใจให้ตกอยู่ในสภาพดังกล่าวเพียง
ด้านเดียว ก็น่าจะทำให้ความคิดห่างจากการหยั่งรู้ได้ถึงความจริงยิ่งขึ้น
เรื่อย ๆ ประกอบกับว่าในช่วงฤดูร้อนจึงมีกล้วยไม้ป่านานาชนิดออกดอก
บานสะพรั่งอยู่ทั่ว ๆ ไปไม่ว่าบนคยไม้หรือที่พื้นดิน อันถือเป็นหนึ่งในภาพ
ธรรมชาติซึ่งน่ารักและประทับใจที่สุด

ในช่วงฤดูร้อนเมื่อไม่นานมานี้ ผมก็เข้าไปใช้ชีวิตในป่าเช่นครั้ง
ก่อน ๆ แต่อาจจะทิ้งช่วงห่างกับครั้งที่ย้อนหลังไปอีกร่วม 6 ปีเห็นจะได้
คงเป็นเพราะเกิดความรู้สึกว่า การเปลี่ยนแปลงที่มีเหตุมีผลสืบเนื่องมา
จากอิทธิพลรูปวัตถุมันรุนแรงยิ่งขึ้น จนทำให้สิ่งซึ่งตนเคยพบเห็นและ
คาดหวังไว้อันได้แก่ภาพที่สวยงามสดงดงามของกล้วยไม้ในบรรยากาศธรรมชาติ
บางตาไปมากจนแทบไม่หลงเหลืออะไรไว้ให้ชื่นชมได้อีก

ท่ามกลางสภาพและบรรยากาศที่เข้าไปสัมผัสในครั้งนี้ มีสิ่งหนึ่ง
ซึ่งทันทีที่ได้พบก็บังเกิดความตื่นเต้น และโดยสัญชาตญาณอันเป็นธรรมชาติ
ของคนรักงานถ่ายภาพด้วย ก็ทำให้ยกกล้องถ่ายรูปขึ้นมาถ่ายไว้อย่างตั้ง

ออกตั้งใจจริง ๆ และภาพนี้ก็คือกล้วยไม้ต้นหนึ่งซึ่งกำลังยืนออกดอกชูช่อสวยงามอยู่บนหลังกิ่งหนึ่งของต้นไม้ใหญ่ที่อยู่ไม่ห่างจากทางเดินออกไปมากนัก

สามารถมองเห็นได้ชัดเจน เนื่องจากเป็นช่วงฤดูซึ่งโดยทั่ว ๆ ไปต้นไม้ในป่ามักทิ้งใบจนโกรนอันเป็นไปตามวัฏจักรที่อยู่บนพื้นฐานธรรมชาติ คงปล่อยให้กล้วยไม้ซึ่งดอกริเริ่มสวยงามแล้วได้มีโอกาสกระทบกับแสงแดด ชับความงดงามให้แลดูเด่นสะดุดตายิ่งขึ้น ซึ่งแน่นอนที่สุดย่อมมีผลช่วยให้ผู้ที่มีความสนใจถ่ายภาพอยู่ในจิตวิญญาณ เกิดความรู้สึกมีชีวิตชีวาขึ้นมาทันที

หลังจากความรู้สึกดังกล่าวซึ่งเป็นเพียงชั่ววูบหนึ่งได้ผ่านพ้นไปแล้ว แต่อย่างน้อยก็ช่วยให้ถ่ายภาพสวย ๆ จากมุมหนึ่งเอาไว้ได้ จึงสะดุดคิดขึ้น เพราะมีประเด็นหนึ่งซึ่งน่าจะนำมาศึกษาวิเคราะห์อย่างลึกซึ้ง ทั้งนี้และทั้งนั้นเนื่องจากตนเองเป็นคนใช้ชีวิตสัมผัสกับป่าอย่างต่อเนื่องกันมาแล้วหลายต่อหลายครั้ง และเป็นคนสนใจนำเอาทุกสิ่งทุกอย่างที่ผ่านเข้ามาสู่วิถีชีวิตให้มีโอกาสสัมผัส มาค้นคิดหาเหตุและผลให้ลึกซึ้งที่สุดเท่าที่สติปัญญาของตนจะกระทำได้

และแล้วก็เริ่มรู้สึกว่ากล้วยไม้ต้นซึ่งกำลังมองเห็นออกดอกสวยงามอยู่ในขณะนั้น มันยืนอยู่อย่างโดดเด่นสวยงามจริง ๆ บางคนอาจสงสัยว่าเหตุใดผมจึงจับเอาประเด็นความโดดเด่นของชีวิตที่ปรากฏให้เห็น มาถกเถียงโดยที่สิ่งนั้นมีอะไรสำคัญนักหนาเสียหรือ

ใช่แล้ว ถ้าไม่ลืมที่จะนำเอาหลักธรรมบทหนึ่งอันถือเป็นพื้นฐานสำคัญของทุกชีวิตและทุกสิ่งทุกอย่างมาคิดค้นหาความจริงภายใต้จิตสำนึกของแต่ละคนอย่างเป็นธรรมชาติว่า "ทุกชีวิตและทุกสิ่งทุกอย่างจำเป็นต้องอยู่ร่วมกัน และมีการพึ่งพาซึ่งกันและกันเป็นสัจธรรม" และ

ในภาพรวมซึ่งมีทุกชีวิตและสรรพสิ่งต่าง ๆ ร่วมกัน ย่อมมีมนุษย์แต่ละคน รวมอยู่ด้วย ย่อมรู้ว่าแต่ละชีวิตแต่ละสิ่งจะสามารถดำรงอยู่ก็ทั้งสืบทอด เชื้อสายต่อ ๆ กันไปได้ จำเป็นที่ต้องมีชุมชนที่มั่นคงอยู่ด้วยเหตุและผลบน พื้นฐานของตนเองเป็นสิ่งรองรับ แม้เพียงเห็นได้จากกล้วยไม้ชนิดใดชนิด หนึ่งยอมसानกระแสน้ำซึ่งช่วยให้อ่านได้ถึงความจริงในเรื่องอื่น ๆ

อนึ่ง ภายในกรอบของแต่ละชุมชน ย่อมต้องมีทั้งเด็กที่เกิดใหม่ไป จนถึงผู้ใหญ่ซึ่งชีวิตกำลังจะสิ้นปะปนกันอยู่เป็นธรรมชาติ ยิ่งไปกว่านั้นถ้า มองได้ลึกซึ่งสักหน่อยจะพบว่าทุกสภาพชีวิตอยู่บนพื้นฐานการเปลี่ยนแปลง ที่มีกระแสจักรกรรมเชื่อมโยงถึงซึ่งกันและกัน ซึ่งทิศทางการเปลี่ยนแปลง ดังกล่าว ต่างก็มีเหตุปรากฏอยู่ในรากฐานของมนุษย์ไม่ว่าจะนำไปสู่การ สร้างสรรค์หรือทำลาย

ถ้าสามารถเข้าใจถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้อย่างลึกซึ่ง ย่อมเห็นเองว่า ท่ามกลางความหลากหลายของรูปลักษณะและสภาพบน พื้นฐานชีวิต ภาพที่เห็นได้เฉพาะหน้าว่านั่นคือกล้วยไม้ต้นใหญ่ซึ่งกำลัง ออกดอก โนนคือกล้วยไม้ต้นเล็กที่เพิ่งเกิดใหม่ จริง ๆ แล้วก็คือรูปแบบ ซึ่งปรากฏในช่วงหนึ่งของแต่ละชีวิตเท่านั้น บุคคลผู้มีโอกาสพบเห็นจึง ควรเข้าใจว่าเป็นภาพสะท้อนที่มีเหตุมีผลสอนสั่งธรรมซึ่งปรากฏอยู่บน พื้นฐานธรรมชาติ ทั้งที่เป็นต้นไม้ซึ่งอยู่ร่วมกันในป่าและเป็นมนุษย์ที่อยู่ ร่วมกันในสังคม

ดังนั้น ประเด็นซึ่งกำลังเน้นความสำคัญอยู่ในขณะนี้ จึงหาใช่เพียง ภาพของกล้วยไม้ต้นหนึ่งซึ่งกำลังยืนออกดอกสวยงามอยู่บนคาบไม้ หากย้อนกลับไปนึกถึงภาพซึ่งเคยพบเห็นในอดีตแม้เพียงไม่ถึง 20 ปีที่ ผ่านมาซึ่งยังจำได้ดีว่าในช่วงนั้นไม่เพียงมีโอกาสสัมผัสกับกล้วยไม้ต้นใหญ่ ๆ ที่กำลังให้ดอกบานสะพรั่งซึ่งอยู่ร่วมกันเป็นจำนวนมาก หากยังพบต้น

ขนาดรองลงมาจนถึงขนาดเล็กที่เพิ่งเกิดใหม่ ขึ้นกระจายปะปนกันอยู่ในบริเวณใกล้ ๆ อย่างเป็นธรรมชาติ ดังเช่นคำกล่าวซึ่งมักได้ยินกันในช่วงก่อน ๆ ว่า **“ลูกไม้ย่อมหล่นไม่ไกลต้น”**

ซึ่งจริง ๆ แล้วก็ไม่น่าจะเป็นคำกล่าวแต่เพียงในอดีต และบุคคลผู้หยั่งรู้ได้จริงย่อมกระดากปากที่จะกล่าวว่าคือ **“คำโบราณ”** เพราะเมื่อมีโบราณย่อมมีสมัยใหม่อยู่ในอีกด้านหนึ่งด้วย ซึ่งเท่ากับว่ามีการกำหนดเป็นรูปแบบขึ้นมาแล้วนำไปผูกติดไว้กับกาลเวลา แต่ประเด็นนี้น่าจะถือเป็นสังขารที่สามารถค้นพบความจริงได้อย่างอิสระ ดังนั้นการกล่าวว่า เป็นคำโบราณจึงทำให้รู้สึกลึก ๆ เสมือนว่า ในรากฐานจิตใจตัวเอง ยังคงมีสภาพซึ่งแปรเปลี่ยนด้วยเงื่อนไขจากสิ่งภายนอกปะปนอยู่ด้วยไม่มากนักน้อย

แม้ใครอาจเห็นว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องเล็กน้อย แต่ลงได้มีสิ่งหนึ่งเข้าไปแอบแฝงเป็นเงื่อนไขอยู่ในรากฐาน ย่อมมีเหตุมีผลกำหนดพฤติกรรมทำลายได้เท่าเทียมกัน โดยไม่เลือกว่าเรื่องเล็กเรื่องใหญ่

อนึ่ง เมื่อเกิดความสงสัยแม้จากประเด็นความโดดเดี่ยวของต้นกล้วยไม้ต้นหนึ่ง ซึ่งยื่นออกดอกอยู่บนกิ่งไม้อยู่เพียงต้นเดียวอย่างปราศจากต้นขนาดรอง ๆ ลงมาจนถึงต้นเล็กที่เพิ่งอกใหม่ ซึ่งสภาพเช่นนี้เป็นที่พบเห็นกันทั่ว ๆ ไปในป่าช่วงหลัง ๆ ยังทำให้ต้องสงสัยต่อไปอีกถ้ามีผู้ถามว่า **ต้นไม้มันก็ควรอยู่ส่วนต้นไม้ สภาพของกล้วยไม้เพียงต้นเดียวแม้อยู่อย่างโดดเดี่ยว มันไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับอะไรกับความเป็นความตายของชีวิตคนเช่นเรา ๆ ด้วยล่ะ**

หากไม่มองสิ่งต่าง ๆ อย่างลึมนึกถึงกระแสธรรมชาติที่เชื่อมโยงถึงซึ่งกันและกันระหว่างชีวิตกับชีวิตอีกทั้งสรรพสิ่งต่าง ๆ และไม่ลึมนึกถึงสังขารซึ่งชี้ไว้อย่างชัดเจนว่า ทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์สัมผัสได้รู้ได้ย่อมมีเหตุอยู่ในรากฐานจิตใจมนุษย์ อีกทั้งตระหนักได้ว่ากระแสที่เชื่อมโยงถึง

ซึ่งกันและกันระหว่างจิตใจ ร่างกายและชีวิตมนุษย์ภายในภาพรวม ถือเป็นสิ่งสำคัญที่สุด คงสามารถหยั่งรู้ได้ว่า ภาพที่พบเห็นในขณะนั้นเป็นผลสืบเนื่องมาจากพฤติกรรมซึ่งถูกกำหนดโดยความคิดของมนุษย์

ดังนั้นจึงตัดสินใจสรุปได้ว่า **เมื่อภาพต้นไม้ซึ่งมีผลปรากฏออกมาอย่างไร ในสังคมมนุษย์ที่เป็นพื้นฐานยอมปรากฏผลนำไปสู่ภาพเช่นเดียวกันกับสิ่งซึ่งกำลังเห็นอยู่ในขณะนั้นด้วย** แม้จับจากภาพกล้วยไม้ ซึ่งครั้งหนึ่งเคยมีธรรมชาติที่อยู่รวมกันเป็นชุมชนโดยมีทั้งลูกเล็กเด็กแดงไปจนถึงต้นซึ่งใกล้หมดสภาพ เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงมาจนทำให้ปรากฏเห็นได้แต่เพียงต้นใหญ่ยืนอยู่อย่างโดดเดี่ยว แม้พบจากภาพรวมของกล้วยไม้เพียงชนิดเดียว หากเชื่อในสังขรณ์ของกระแสที่เชื่อมโยงถึงกัน ย่อมอ่านได้ทุกเรื่อง โดยเฉพาะในประเด็นของการสืบทอดเชื้อสายเผ่าพันธุ์ อันนับแต่นี้ไปคงมีแต่รอวันสูญสิ้น

หากสมมุติจากภาพที่เห็นได้ง่ายเริ่มต้นจากดอกซึ่งกำลังบานสวยงามอยู่ในขณะที่เห็น แม้ว่าถ้าจะมีการติดฝักและให้เมล็ดซึ่งอาจรอดต่อไปจนกระทั่งสุก และกระจายออกไปติดอยู่ตามเปลือกของต้นไม้บริเวณใกล้เคียง เราคิดหรือว่ามันจะสามารถงอกขึ้นมาได้เช่นปกติ ทั้งนี้เนื่องจากชีวิตพรรณไม้ใหญ่น้อยในป่าซึ่งเคยปรากฏหลากหลาย และเคยช่วยให้ธรรมชาติอันถือเป็นพื้นฐานมีความสมบูรณ์พร้อม ได้สูญเสียไปจนทำให้เกิดภาวะสับสนขึ้นอย่างกว้างขวาง

ซึ่งหมายความว่าสภาพแวดล้อมธรรมชาติทั่ว ๆ ไปเช่นความชุ่มชื้นและปัจจัยอื่น ๆ ไม่อาจเอื้อให้ชีวิตซึ่งไม่เพียงกล้วยไม้แม้ต้นไม้อื่น ๆ และสัตว์ใหญ่น้อยสามารถเกิดและเจริญขึ้นมาทดแทนได้อีก หรือหากมีบางต้นที่เสียดลอดเกิดได้ แต่ก็คงต้องตายไปก่อนจะเติบโตขึ้นมาถึงชั้นผลิดอกออกผลเพื่อหวังสืบพันธุ์ต่อไปในอนาคต

ดังนั้นแม้ใครจะคิดแก้ปัญหาแบบหัวชนฝาหรือคิดอย่างตื้น ๆ ว่า ต้องใช้อำนาจห้ามคนเก็บกล้วยไม้ป่าเพื่อหวังจะเห็นส่วนที่เหลือมีการ สืบทอดเชื้อสายและกระจายต่อไป แม้การเอาเมล็ดที่ทำได้มาเพาะเพื่อ นำกลับไปปลูกในป่าอีก นอกจากจะพบในที่สุดว่าเป็นการสูญเปล่าแล้ว การหมดไปก็คงรวดเร็วยิ่งขึ้น

เนื่องจากสิ่งแรก เมื่อป่าหมดทุกชีวิตทุกสิ่งในป่าก็ย่อมต้องหมด ตามไปด้วย แถมคนในกลุ่มซึ่งมีความรักและสนใจที่ยังหลงเหลืออยู่และ เป็นความหวังในการเกิดและขยายวงเพื่ออนุรักษ์ก็ยิ่งถูกห้ามนำมาปลูกเลี้ยง อันถือเป็นการทำลายสื่อความรักซึ่งควรมีอยู่ในรากฐานเป็นธรรมชาติให้ สูญสิ้นไปในที่สุดเพราะความรู้เท่าไม่ถึงการณ์

อนึ่ง ตามปกติวิสัยของพันธุ์ไม้ทั่ว ๆ ไป ภายในองค์ประกอบของ เมล็ดซึ่งทำหน้าที่เป็นเครื่องมือของธรรมชาติในการสืบทอดชีวิต จะมีองค์ ประกอบสำคัญเพื่อการงอกของต้นอ่อนอยู่สองส่วนคือ ส่วนซึ่งเป็นเชื้อ เพื่อเจริญเป็นต้นอ่อนโดยตรง กับส่วนที่เป็นอาหารสำหรับป้อนสู่เชื้อและ ต้นอ่อนในขณะที่ยังไม่พร้อมสำหรับการหาอาหารได้เองจากภายนอก

แต่เมล็ดกล้วยไม้คงมีเพียงเชื้อเพื่อการงอกเป็นต้นอ่อนโดยตรง เท่านั้น อย่างไรก็ตามธรรมชาติก็ได้จัดสิ่งทดแทนไว้ให้ โดยที่มีเชื้อรา จากภายนอกกลุ่มหนึ่งซึ่งอาศัยดำรงชีวิตอยู่ในผิวยางกล้วยไม้ที่เจริญงอก งามเป็นปกติ และมีการกระจายอยู่ตามผิวพื้นในบริเวณใกล้เคียง จาก รากกล้วยไม้เก่า ๆ ที่สิ้นสภาพชีวิตไปแล้ว และพร้อมที่จะช่วยเป็นที่เลี้ยง เสริมอาหารให้เมล็ดซึ่งปลิวมาตกลงในบริเวณมีโอกาสงอกได้ แต่ในเมื่อ สภาพแวดล้อมเสื่อมโทรมลงจนถึงขั้นซึ่งเชื้อราจำพวกนี้ไม่อาจมีชีวิตรอยู่ได้ ย่อมตัดอนาคตของกล้วยไม้ที่หวังงอกจากเมล็ด จึงเท่ากับมีผลทำลาย ปัจจัยสำคัญของการสืบทอดในระดับพื้นฐาน

อย่างไรก็ตาม ก่อนอื่นใคร่ขอชี้ให้มองไปยังประเด็นซึ่งน่าจะถือเป็นเหตุสำคัญคือ ในอดีตที่ผ่านมามนุษย์จากด้านหนึ่งซึ่งอยู่เหนือกว่าด้วยอิทธิพลและอำนาจ ได้มุ่งวิถีทางสร้างผลทำลายธรรมชาติทั้งกระบวนการซึ่งรวมถึงธรรมชาติของเพื่อนมนุษย์ในอีกด้านหนึ่งซึ่งชีวิตยังคงอยู่ในสภาพด้อยโอกาสกว่าตน จนทำให้ธรรมชาติของคนในด้านนี้จำต้องตกเข้าไปอยู่ในวัฏจักรที่หวนกลับมาทำลายตัวเอง

ดังเช่นที่มีการกล่าวกันเป็นครั้งคราวว่า “ทุกสิ่งทุกอย่างหลังจากเกิดขึ้นและมีการพัฒนาตัวเองมาถึงจุดหนึ่งย่อมหวนกลับไปสู่จุดดับในที่สุด” โดยถือเป็นสังขธรรม แม้สังคมและชีวิตมนุษย์แต่ละคนก็ไม่มีการยกเว้นจากกฎแห่งกรรมข้อนี้ไปได้ จึงน่าจะเข้าใจว่า มนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตและจิตวิญญาณจึงมีธรรมชาติที่ต้องดิ้นรนเพราะรู้สึกหวนหาชีวิตตัวเองเป็นธรรมดา แต่เมื่อถึงจุดจบแล้วทุกสิ่งทุกอย่างก็ย่อมจบสิ้นไปตามกระแสด้วยตัวของมันเองอย่างไม่มีสิ่งใดซึ่งเห็นและสัมผัสได้หลงเหลืออยู่อีก

ดังนั้น หากหวนกลับมาพิจารณาค้นหาความจริง จากสิ่งต่าง ๆ ซึ่งปรากฏอยู่ในกระบวนการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ จะพบกับสังขธรรมที่สะท้อนออกมาปรากฏเป็นภาพเดียวกันคือ “มนุษย์ยังคงใช้อำนาจทำลายกันเอง โดยนำเอาเหตุผลเพื่อต้องการอนุรักษ์ธรรมชาติ และข้ามตัวเองไปมองที่ต้นไม้และสัตว์ป่าเป็นรายชนิดซึ่งนำมาใช้เป็นข้ออ้าง” ดังเช่นกรณีกล้วยไม้รองเท้านารีเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนมาก

ซึ่งกรณีดังกล่าว ได้มีกลุ่มชนต่างชาติบนชั่วอำนาจซึ่งมีความพร้อมด้วยอิทธิพลบนพื้นฐานวัตถุ นำไปเริ่มต้นสร้างพื้นฐานการพัฒนาและใช้เป็นเครื่องมือแสวงประโยชน์ทางการค้าสู่ทั่วโลกมาแล้ว เท่าที่กระแสวัฒนธรรมจากรากฐานเขาเองจะแผ่กว้างไปถึง ครั้นรู้สึกว่าเจ้าของถิ่นกำเนิดทำท่าว่าจะมีแนวโน้มใช้เป็นเครื่องมือเพื่อพัฒนาตัวเองขึ้นมาได้ ก็

รีบใช้อำนาจปิดกัน โดยใช้คนท้องถิ่นด้วยตนเองแต่เป็นฝ่ายถืออำนาจอยู่ในระดับบน และยังคงตกอยู่ในสภาพ “รู้เท่าไม่ถึงการณ์เพราะถูกอิทธิพลอำนาจซึ่งอยู่ในมือตัวเองครอบงำไว้ ให้ลงมือจัดการกันเอง”

และลงกระทำสำเร็จในเรื่องหนึ่งแล้วก็คงไม่หยุดเพียงแค่นั้น ยังลุกลามต่อมาถึงการกำหนดให้ออกกฎหมายจำกัดสิทธิเสรีภาพในการมีส่วนร่วมกันพัฒนาและอนุรักษ์พันธุ์ไม้ท้องถิ่นต่อไปอีกเช่น “การบีบคั้นและล่อหลอกให้ออกกฎหมายกำหนดสิทธิบัตรพันธุ์พืชและสัตว์” จึงขอให้จับตาดูกันต่อไป จนกว่าทุกสิ่งทุกอย่างจะสูญสิ้นไปด้วยกันทั้งสองฝ่ายไม่ว่าฝ่ายไหนจะไปก่อนไปหลัง หลักเดียวกันกับกงล้อซึ่งมีสองด้าน โดยที่หมุนเวียนร่วมกันไปจนถึงจุดอันเป็นที่สุด

หวนกลับมาพิจารณาเริ่มจากภาพกล้วยไม้ต้นหนึ่งซึ่งพบเห็นยืนอยู่อย่างโดดเดี่ยวท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ โดยที่มองเห็นได้ลึกซึ้งและเห็นได้ว่ามีเหตุมีผลสืบเนื่องมาจากพฤติกรรมอันสืบเนื่องมาจากแนวคิดของคนซึ่งอยู่ร่วมกันบนพื้นฐานสังคมที่กำหนดวิถีทางทำลายตัวเองอย่างเห็นได้ชัดยิ่งขึ้นเป็นลำดับ ทำให้เห็นได้ว่าการนำเอาภาพจากสองด้านมาเชื่อมโยงถึงกันหาใช้เพียงการมองอย่างอุปมาอุปมัยไม่หากเป็นสิ่งปรากฏอยู่ในรากฐานของวัฏจักรเดียวกันอย่างเด่นชัดที่สุด

ด้วยเหตุนี้เองจึงทำให้เชื่อมั่นว่า บุคคลใดมีประสบการณ์ผ่านงานชีวิตมาด้วยความซื่อสัตย์ต่ออุดมการณ์ซึ่งปรากฏเป็นสัจธรรมอยู่ภายในรากฐานตัวเองมาโดยตลอดและนานพอสมควร ย่อมสามารถมองเห็นภาพที่เป็นความจริงของประเด็นนี้ได้อย่างลึกซึ้ง

เราจึงน่าจะเชื่ออย่างมั่นใจได้ว่า “เมื่อชีวิตแต่ละคนที่เกิดมาจำเป็นต้องพึ่งพาซึ่งกันและกัน และมีการพึ่งพาธรรมชาติจากอีกด้านหนึ่งซึ่งอยู่ภายนอกตัวเรา ย่อมหวังได้ว่าจะมีการเรียนรู้จากสิ่งเหล่านั้น โดยที่มี

ผลช่วยให้คนสามารถหยั่งรากฐานลงได้ลึกซึ่งยิ่งขึ้น” แต่จากสภาพที่เป็นจริง กลับมีกระแสจากอีกด้านหนึ่งซึ่งสวนทางกันกับสิ่งที่เชื่อว่าน่าจะเป็นสมมติฐานมุ่งสู่แนวทางสร้างสรรค์โดยที่ส่งผลหวนกลับมาทำลายตัวเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งทำลายคุณภาพชีวิตของมนุษย์ด้วยกันเองซึ่งอยู่ในด้านที่ยังด้อยกว่า สิ่งซึ่งน่าจะได้เห็นได้ชัดในปัจจุบันได้แก่ภาพสะท้อนจากพฤติกรรมและแนวคิดพื้นฐานของผู้ใหญ่ ที่ส่งผลทำลายความเจริญในด้านภูมิปัญญาของเด็กทุกรูปลักษณะ เพื่อหวังประโยชน์ในด้านวัตถุแก่ส่วนตน

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในเมื่อผู้ใหญ่รวมถึงผู้ยิ่งใหญ่เป็นฝ่ายถือพื้นฐานอิทธิพลกำหนดวิถีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบเอาไว้ในมือ ยิ่งถือโอกาสสร้างผลทำลายชนรุ่นหลังหนักมากยิ่งขึ้นไปเรื่อย ๆ โดยเฉพาะเน้นที่การทำลายอิสรภาพทางความคิดอันควรมีอยู่ในรากฐานจิตใจแต่ละคนอย่างเป็นธรรมชาติไปตลอดชีวิต แต่กลับมานั่นสิ่งซึ่งมีเหตุมีผลให้เด็กและเยาวชนมุ่งวิถีทางสู่อิสรภาพแต่เพียงด้านนอก โดยที่เข้าใจว่าคืออิสรภาพทางการศึกษา ซึ่งจริง ๆ แล้วยังคือ “อิสรภาพที่ขาดรากฐานจริง” หรืออิสรภาพที่ขาดจิตสำนึกรับผิดชอบในการคิดสานกระแสจากอดีตซึ่งถือเป็นสัจธรรมพื้นฐานของชีวิตตัวเอง

คงวิเคราะห์ได้ว่า เป็นเพราะพื้นฐานการศึกษาในอดีตมีเหตุมีผลหล่อหลอมจิตใจและความคิดคนเพียงด้านเดียวและเป็นด้านปลายมาช้านานแล้ว ดังนั้นในปัจจุบันจึงพบกับภาพการปฏิบัติและแนวคิดที่มุ่งไปเน้นอยู่ยังด้านปลาย หรือเรียกกันว่า “ปลายเหตุ” ไม่ว่าจะมีการเริ่มต้นสิ่งใดหรือมุ่งแก้ไขปัญหาเรื่องใดก็ตาม แม้คิดว่าจะสาวกลับไปหาโคน แต่แล้วในที่สุดก็พบว่า ส่วนใหญ่มักมีแนวโน้มบานปลายออกไปเรื่อย ๆ จนต้องประสบกับความล้มเหลวในที่สุด

ภาวะวุ่นวายในสังคมซึ่งหลายคนกล่าวว่าน่าจะชะลอตัวลงไปได้ จึงเป็นความเชื่อที่ฝืนกระแสสังคมน่าจะเห็นได้ชัด และมาถึงช่วงนี้ควรเห็นได้ชัดเจนยิ่งขึ้นว่า ทิศทางของกระแสซึ่งหลายคนพยายามยึดเยียดไปให้คนอื่นกำลังหวนกลับมาหาตัวเอง มุ่งที่ผู้ใหญ่มุ่งทุกรูปแบบโดยเฉพาะที่มีการรวมตัวกันเป็นแนวร่วม ในเมื่อกลุ่มบุคคลผู้ตกอยู่ในสภาวะซึ่งใหญ่กว่าในด้านวัตถุได้สร้างสมกรรมไว้แล้วจาก อดีตถึงปัจจุบันจากการนำเอาข้อได้เปรียบดังกล่าวมาใช้เป็นเครื่องมือ สิ่งที่ได้เห็นได้ชัดขึ้น ๆ ในขณะนี้ก็คือ กระแสการเปลี่ยนแปลงในด้านรูปแบบของวัตถุแต่ละชนิดที่รวดเร็วยิ่งขึ้นเป็นลำดับ ซึ่งกำลังหวนกลับมาสนองกรรมของตัวเองอย่างหลีกเลี่ยงไม่พ้น

อนึ่ง ในช่วงหลัง ๆ เราได้ประสบพบผลจากการใช้อาวุธในด้านวัตถุฆ่ากันเองมาแล้วแม้การปฏิวัติโดยฝ่ายทหาร และในช่วงถัดมาหลายคนคิดว่าคงไม่เกิดขึ้นอีก เนื่องจากความรู้สึกยึดติดทำให้เชื่อว่า ถ้ามีปฏิวัติก็ต้องมาจากด้านทหาร ในปัจจุบันภาพของการปฏิบัติจากคนในกลุ่มที่เข้าไปยึดครองอำนาจซึ่งจากความคิดที่ลึกซึ้งถึงเหตุและการปฏิบัติซึ่งสอดแสดงให้เห็นว่าขาดการเสียสละจากใจจริง กับอีกด้านหนึ่งในระดับประชาชนทั่วไปที่ยังสะท้อนให้เห็นถึงการปฏิบัติอย่างขาดความรับผิดชอบในระดับที่ควรจะมีอยู่ ย่อมบ่งบอกถึงกระแสการปฏิวัติซึ่งอาจเกิดขึ้นโดยประชาชนคนทั่วไป ทำให้เชื่อว่าหากเงื่อนไขดังกล่าวได้เข้าไปแฝงเป็นธรรมชาติอยู่ในรากฐานคนในสังคมแล้ว คงไม่มีใครคนใดหรือกลุ่มใดจะไปหยุดยั้งได้ นอกจากแต่ละคนหวนกลับมามองที่ตัวเองและมุ่งดับเงื่อนไขซึ่งทำให้เกิดความอยากในรากฐานตัวเอง

สิ่งซึ่งพบเห็นในปัจจุบันและนำมาพิจารณาวิเคราะห์บนพื้นฐานแนวคิดที่เชื่อว่าถือเอาสังคมนิยมเป็นฐาน แม้เริ่มต้นจากกล้วยไม้เพียง

ต้นเดียวซึ่งยืนออกดอกอยู่ท่ามกลางกระแสนรรมชาติอย่างโดดเดี่ยว และใช้เหตุและผลจากภาพดังกล่าวสู่เหตุที่ปรากฏอยู่ในรากฐานจิตใจคน โดยถือหลักสัจธรรมที่ชี้ไว้ชัดเจนว่า “ทุกชีวิตและทุกสิ่งซึ่งดำรงอยู่ร่วมกันบนพื้นผิวโลกใบนี้ย่อมมีกระแสสานถึงซึ่งกันและกัน” ย่อมมองเห็นคำตอบที่มีความจริงอยู่ในตัวเอง

จากภาพกล้วยไม้ต้นใหญ่ซึ่งแม้อกำลังให้ดอกที่สวยงามแต่ก็ยืนอยู่อย่างโดดเดี่ยว ทำให้ต้องหันกลับมามองที่คนโดยเริ่มต้นจากผู้ใหญ่ซึ่งเป็นผู้ใหญ่ในด้านวิญญูติและรูปวัตถุ สะท้อนภาพให้เห็นเสมือนยืนอยู่อย่างตัวใครตัวมัน อย่างปราศจากความรู้สึกเดือดร้อน คงเอาแต่มุ่งตะเกียกตะกายไปข้างหน้าและมีการแย่งชิงทุกสิ่งทุกอย่างที่เห็นแต่ด้านรูปวัตถุอย่างปราศจากการหยุดคิดทบทวนตัวเองเพื่อหวังตั้งสติ

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง มีการสะท้อนภาพพฤติกรรมที่ถือเอาชีวิตคนซึ่งเป็นเด็กกว่า อีกทั้งผู้ซึ่งยังคงอยู่ในสภาพต้อยกว่าตนเป็นเหยื่อเพื่อแสวงประโยชน์ใส่ตัวและพรรคพวก เสมือนมองไม่เห็นคุณค่าชีวิตเพื่อนมนุษย์ โดยเฉพาะเด็กซึ่งโดยธรรมชาติถูกกำหนดให้ทำหน้าที่สืบทอดทุกสิ่งทุกอย่างจากผู้ใหญ่และมุ่งสู่การสร้างสรรคความดีงามให้แก่สังคมในอนาคต แต่กลับปล่อยให้หลงมกมายอยู่กับศูนย์การค้า ซึ่งมีอิทธิพลทำลายภูมิปัญญาปรากฏอยู่ในบรรยากาศ แต่สิ่งเหล่านั้นกลับมีเหตุมีผลสนองประโยชน์แก่ผู้ใหญ่ทั้งสิ้น

ส่วนความแตกต่างของเงื่อนไขระหว่างกล้วยไม้กับคนซึ่งหากไม่ลืมหรือมองข้ามที่จะนำมาประกอบการพิจารณาและวิเคราะห์ด้วยก็คือ “คนหาใช้มีเพียงร่างกายและชีวิตเช่นกล้วยไม้เท่านั้น หากยังมีรากฐานจิตใจซึ่งบรรจุไว้ด้วยเงื่อนไขเป็นสัจธรรม” ถ้าถูกนำไปใช้กำหนดทิศทางการที่สร้างสรรค์เนื่องมาสามารถหยั่งรู้ถึงเหตุซึ่งอยู่ในตน ย่อมบังเกิด

ประโยชน์สุขแก่ตัวเองอีกทั้งสานกระแสนถึงเพื่อนมนุษย์และชีวิตทั้งหลาย แม้กระทั่งกล้วยไม้ที่มองเห็นคงไม่มีผลทำให้ต้องยืนอย่างโดดเดี่ยว และ รอวันสูญสิ้นเผ่าพันธุ์ดังเช่นที่เห็นอยู่ในขณะนั้น

หวนกลับมามองเน้นที่คนซึ่งเป็นเหตุขั้นพื้นฐาน ระหว่างคนกับ คนด้วยกันเองในปัจจุบัน เรากลับมองเห็นชัดว่า ผู้ใหญ่ส่วนใหญ่มีการ ทอดทิ้งเด็กไว้เบื้องหลังโดยที่ไม่ได้ให้ความสำคัญอย่างจริงจัง แต่มุ่งไป เกาะอาμισแม่การหวนกลับมาใช้เด็กเป็นเครื่องมือแสวงหาประโยชน์ใส่ ตนทั้งทางตรงและทางอ้อม และสิ่งซึ่งมีความลึกซึ้งก็คือ **“ผลิตกระแสที่มี ผลทำลายรากฐานการศึกษาซึ่งช่วยให้เติบโตขึ้นบนพื้นฐานความเป็นคน อย่างสมบูรณ์ครบถ้วน ส่อแสดงถึงการขาดความรับผิดชอบอันควรมีอยู่ ในรากฐานอย่างเห็นได้ชัด”**

ถ้าถือเอาด้านจิตใจเป็นพื้นฐานสำคัญของชีวิตคนคงกล่าวได้ว่า ผู้ ใหญ่จำนวนไม่น้อยซึ่งโดยธรรมชาติย่อมมีอิทธิพลเหนือเด็กอยู่แล้วทั้ง สองด้าน โดยที่ด้านหนึ่งคือแรงศรัทธาอันถือเป็นพื้นฐานซึ่งสามารถสืบ สานกระแสนมุ่งสู่แนวทางที่สร้างสรรค์ กับอีกด้านหนึ่งคือรูปวัตถุอันได้แก่ ทรัพย์สินเงินตรา รวมถึงตำแหน่งและอำนาจในด้านการจัดการ หาก สะท้อนพฤติกรรมและแนวคิดให้รู้สึกว่ามีมองไม่เห็นความสำคัญของเด็ก อีกทั้งคนทั่วไปซึ่งชีวิตอยู่กับพื้นดิน ซึ่งตนควรแสดงความรับผิดชอบจาก ใจจริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งมองจากรูปลักษณะต่าง ๆ ของการปฏิบัติที่ แสดงออกอย่างเป็นธรรมชาติ

จากสภาพดังกล่าว ความหวังที่จะเห็นสื่อซึ่งมีผลสร้างแรงศรัทธา ที่แท้จริง เพื่อนำวิถีสู่การพัฒนาทุกสิ่งทุกอย่าง อีกทั้งสะท้อนกลับมา เป็นผลให้มีโอกาสเรียนรู้มุ่งสู่คุณค่าลึกซึ้งยิ่งขึ้น ซึ่งพึงบังเกิดผลดีทั้งแก่ เด็กและตัวผู้ใหญ่เอง โดยเฉพาะเน้นความสำคัญที่เด็กซึ่งทำหน้าที่สืบ

ทอดความดิ่งามสู่อนาคต ก็คงยังไม่เห็นเป้าหมายที่แท้จริง

หากรากฐานแนวคิดของคนทั้งหลายในระดับผู้ใหญ่ ไม่ตกอยู่ในสภาพที่เห็นได้ชัดเจนในลักษณะ “ตัวใครตัวมัน” ดังเช่นที่มีบางคนจากอีกด้านหนึ่งรู้สึก แต่ตัวเองมักไม่รู้สึกเพราะตกอยู่ในสภาพ “ยึดติดอยู่กับพรรคพวก” ซึ่งจริง ๆ แล้วเงื่อนไขดังกล่าวหากเข้าไปปรากฏอยู่ในรากฐานย่อมมีเหตุสร้างกระแสจนถึงขั้นทำลายชีวิตทั้งหลายแม้กระทั่งกล้วยไม้อันควรรวมตัวกันเป็นกระบวนการบนพื้นฐานธรรมชาติ แต่กลับต้องยืนอยู่อย่างโดดเดี่ยวเพื่อรอวันตาย เพราะขาดต้นรอง ๆ ลงมาจนถึงต้นเล็ก จึงเป็นสัญญาณบ่งบอกถึงการสูญเสียเชื้อสายเผ่าพันธุ์ในที่สุด ณ จุดนั้น และในที่สุดเชื้อสายเผ่าพันธุ์คนในชุมชนเช่นนี้รวมถึงเครือญาติ ก็ยอมตกเป็นเหยื่อวัฏจักรดังกล่าวไปด้วยอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงความจริงไปได้

อนึ่ง มักมีบางคนกล่าวว่า “ยิ่งรู้มากก็ยิ่งเป็นทุกข์ เพราะทำให้รู้สึกเป็นห่วงมากขึ้น ผู้ไม่รู้อะไรเสียเลยไม่ได้” ซึ่งแท้จริงแล้วบุคคลผู้รู้จริงและเข้าถึงได้จริงย่อมไม่มีทุกข์ หากมองด้วยความเข้าใจในสังขารธรรมและมีอยู่เพียงความเข้าใจที่แท้จริง และไม่คิดว่าตนเป็นผู้รู้ หากช่วยให้มุ่งทำงานในสิ่งซึ่งตนรักได้มั่นคงอีกทั้งชัดเจนยิ่งขึ้นโดยที่ปราศจากความท้อแท้หรือสิ้นหวัง

สำหรับบุคคลผู้ซึ่งยังคงก้าวต่อไปแต่ต้องพบกับความผิดหวัง ใครขอแนะนำให้ตั้งคำถามถามตัวเองว่า เรากำลังมุ่งหวังอะไรและสิ่งที่หวังนั้นมีเหตุมีผลจริง ๆ อยู่ที่ไหน หากยังหาไม่ได้ถึงที่สุดก็ยังไม่ควรหยุดค้นหา เพราะเชื่อว่าไม่มีสิ่งใดซึ่งเป็นทางตันถ้ามนุษย์ยังคงไว้ซึ่งภูมิปัญญาที่ลึกซึ้งจริง ถ้ายังกาคำตอบไม่ได้ชัดเจนแต่รู้สึกสับสน ควรหวนกลับมาพิจารณาถามตัวเองว่า “เรากำลังมีความอยากหรือเปล่า” หากพบความจริงได้ไม่ว่ามากหรือน้อย ถ้าละมันเสียได้ ภาพคำตอบที่เป็นของจริงย่อมปรากฏชัด

ด้วยตัวของมันเองอย่างเป็นธรรมชาติ

เมื่อกล่าวมาแล้วจนถึงช่วงนี้ น่าจะช่วยให้เข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้นว่า สิ่งซึ่งเกิดขึ้นย่อมเกิดจากเงื่อนไขอันถือเป็นกรรมที่เข้าไปแฝงอยู่ในรากฐาน และมีผลกำหนดพฤติกรรมซึ่งหากได้รับผลกระทบที่เหมาะสมก็จะแสดงออกมาปรากฏ ดังที่มีการชี้ถึงสังขารไว้ว่า “กรรมย่อมสนองด้วยกรรม” วิถีทางอันพึงมีเหตุมีผลมุ่งชำระล้างน่าจะได้แก่การปฏิบัติตนบนพื้นฐานความจริงซึ่งถืออุดมการณ์ด้วยความซื่อสัตย์ย่อมเชื่อได้ว่า น่าจะช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตให้สูงยิ่งขึ้น และหากมองอีกด้านหนึ่งจะพบว่า มีรากฐานจิตใจยังลงลึกซึ่งตามเหตุและผล โดยไม่สนใจว่าจะต้องมีใครอื่นมองเห็นหรือไม่

หากบุคคลใดสามารถถือปฏิบัติบนพื้นฐานแนวทางดังกล่าวแล้วได้อย่างลึกซึ้ง ย่อมเข้าใจธรรมชาติของทุกสิ่งทุกอย่างได้อย่างชัดเจน และผลจากการปฏิบัติย่อมมีธรรมชาติซึ่งมีเหตุมีผลถ่ายทอดกระแสที่ช่วยให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุขแก่เพื่อนมนุษย์ ในอีกด้านหนึ่งย่อมช่วยให้ตนถึงซึ่งความสุขได้ แม้ในชีวิตสิ่งใดจำต้องสูญเสียไปย่อมเข้าใจได้โดยที่ไม่เกิดทุกข์ ซึ่งถือเป็นที่สุดแล้วสำหรับชีวิตหนึ่งที่เกิดมาในโลกนี้ .

“

หากคนซึ่งเป็นทรัพยากรหลัก
ของกลุ่มประเทศเอเชียเขตร้อน
สามารถปลดพันธนาการทางจิตใจ
ออกสู่อิสราภาพได้มากเพียงใด
คงมองเห็นได้ไกลและลึกซึ่งถึงโอกาส
ที่จะนำเอากล้วยไม้ท้องถิ่น
ซึ่งมีมากมายหลายชนิดมาพัฒนา
เพื่อใช้ประโยชน์บนพื้นฐานท้องถิ่นเอง
โดยที่อีกด้านหนึ่งก็สามารถอนุรักษ์พันธุ์ธรรมชาติ
ไว้เป็นฐานชีวิตให้แก่ชนรุ่นหลังได้ดำรงอยู่อย่างมั่นคง

”

เอื้องช้างน้ำว พุ่มใหญ่ในเรศวร กาญจนบุรี กุมภาพันธ์ 2529

โอกาสในการพัฒนาการปลูกต้นไม้เป็น อุตสาหกรรมของกลุ่มประเทศในเอเชียเขตร้อน

ก ล้วยไม้เป็นพันธุ์ไม้วงศ์ใหญ่ และมีขอบเขตความหลากหลายใน
ด้านรูปร่างตลอดจนอุปนิสัยซึ่งมีเหตุมีผลสัมพันธ์กันกับสภาพ
แวดล้อมทางภูมิศาสตร์ของถิ่นกำเนิดอย่างกว้างขวาง

อนึ่งแม้เราจะพบว่ากล้วยไม้เป็นพืชวงศ์หนึ่งที่มีแหล่งกำเนิดกระจาย
อยู่ทั่ว ๆ ไปในภูมิภาคต่าง ๆ ของโลกซึ่งต้นไม้ธรรมชาติสามารถดำรงชีวิตอยู่
ได้ แต่การกระจายลักษณะและความหนาแน่นของปริมาณที่พบตาม
ธรรมชาติ ก็ปรากฏเด่นชัดมากที่สุดในแถบเส้นศูนย์สูตรหรือเขตร้อน
โดยเฉพาะอย่างยิ่งบนผืนแผ่นดินซึ่งเกิดขึ้นและมีความเป็นมานานมาก
พอสมควร

เขตร้อนของภูมิภาคเอเชียนับว่าเป็นแหล่งกำเนิดของกล้วยไม้ที่
สำคัญแหล่งหนึ่ง หากมองลุ่มลึกกลับน่าจะเห็นได้ว่า สภาพแวดล้อมธรรมชาติ
ร่วมกับความอุดมสมบูรณ์ของกล้วยไม้มานานาชนิด เป็นสิ่งเปิดโอกาสอย่าง
มากให้แก่ชีวิตคนท้องถิ่นได้แสดงออกซึ่งความรักความสนใจ เลือกรูปลูกเริ่ม

ต้นนำเอาพันธุ์ซึ่งเหมาะสมกับความรู้สึกที่ปรากฏอยู่ในรากฐานตนเองมา พัฒนานำสู่การใช้ประโยชน์และสานต่อออกไปยังมุมกว้างยิ่งขึ้นอย่างจริงจัง หากวิถีชีวิตมีอิสระที่จะคิดและปฏิบัติ ช่วยให้เรียนรู้ได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

อนึ่ง หากมองปัญหาที่สังขรณ์ซึ่งเป็นพื้นฐานโดยมุ่งไปยังชีวิตคน ท้องถิ่น น่าจะเข้าใจและยอมรับความจริงก่อนอื่นว่า การเปลี่ยนแปลง ทั่ว ๆ ไปของสังคมเท่าที่ผ่านพ้นมานานมากพอสมควร มีผลทำให้ประเทศ ต่าง ๆ ในเขตร้อนของภูมิภาคนี้ ต้องตกอยู่ในสภาพด้อยโอกาสที่จะพัฒนา ตนเองกว่าประเทศในเขตอบอุ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มวัฒนธรรมตะวันตก ไม่ว่าในด้านวัฒนธรรม การศึกษา สังคม การเมืองและเศรษฐกิจ

แม้เพียงมองสู่สภาพการปลุกกล้วยไม้เพื่อหวังสนองประโยชน์สุขแก่ สังคมท้องถิ่น หากหวนกลับไปพิจารณาถึงข้อเท็จจริงของความเป็นมา จากอดีตและมองได้ลึกซึ้งจะพบว่าในชุมชนของประเทศต่าง ๆ ที่อยู่ในเขตร้อนและมีพันธุ์กล้วยไม้ป่าเป็นส่วนหนึ่งของทรัพยากรธรรมชาติ แม้ใน ขณะนั้นยังมีบรรยากาศเป็นชนบทซึ่งค่อนข้างห่างไกลความเจริญในด้าน รูปวัตถุ แต่ในกระแสวัฒนธรรมท้องถิ่นก็มีการอาศัยใช้ประโยชน์จาก กล้วยไม้ป่าที่มีแหล่งกำเนิดอยู่ในดินนั้น ๆ อย่างปราศจากการเน้นความสำคัญ ที่มูลค่าสืบทอดกันมาบ้างแล้ว

อนึ่ง ถ้าคนในสังคมท้องถิ่นไม่เอาแต่มุ่งไปข้างหน้า เน้นการหา เงินและความมีหน้ามีตาให้แก่ตัวเองด้านเดียว หากมีธรรมชาติความ รู้สึกที่มองสู่มุมกลับได้ยอมพบกับสังขรณ์ของชีวิตว่า ท้องถิ่นใดก็ตาม ที่มีความอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติอันเป็นที่ปรารถนาของ มนุษย์ และสะท้อนภาพทัศนซึ่งเป็นเอกลักษณ์แก่รากฐานจิตใจตนเอง อีกทั้งเป็นที่พึ่งพาทางด้านร่างกายไม่ว่าโดยตรงหรือทางอ้อม ย่อมก่อให้เกิดกระแสอนุรักษ์จากรากฐานจิตใจอย่างเป็นธรรมชาติ ทุกสิ่งทุกอย่าง

ซึ่งมีการเกิดและดำรงอยู่ร่วมกับชีวิตคนในสังคมย่อมมีโอกาสสืบทอดต่อไปถึงชนรุ่นหลัง

หากรากฐานจริงของคนท้องถิ่นไม่ถูกทำลายไปเสียก่อน ย่อมแสดงออกจากจิตใต้สำนึกที่จะอนุรักษ์ โดยถือเป็นหน้าที่ซึ่งธรรมชาติได้มอบไว้ และเงื่อนไขดังกล่าวนี้เองที่กำหนดให้แต่ละคนรู้จักนำมาใช้ประโยชน์อย่างสมเหตุสมผล ด้วยเหตุดังกล่าว การอนุรักษ์กับการพัฒนาไปสู่ประโยชน์จึงถือเป็นสิ่งที่ควรมีอยู่ในรากฐานจิตใจแต่ละบุคคล ผู้ซึ่งเกิดมาและดำเนินชีวิตอยู่ในโลกนี้

เมื่อมนุษย์รู้จักนำเอาทรัพยากรธรรมชาติมาผ่านการจัดการทั้งในด้านสังคมและเทคโนโลยีอย่างเป็นระบบ เพื่อหวังผลได้สูงสุดในแต่ละช่วงของการเปลี่ยนแปลงก็คงถือเป็นธรรมชาติของโลก แต่หากการพัฒนาในแต่ละเรื่องของแต่ละท้องถิ่นได้รับโอกาสให้สามารถสานกระแสขึ้นมาจากรากฐานตนเองอย่างอิสระ ก็น่าจะถือเป็นวิถีทางที่สร้างเสริมให้ประเทศต่าง ๆ ในเขตร้อนของเอเชียซึ่งอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติแม้เรื่องกล้วยไม้ สามารถอนุรักษ์พื้นฐานให้พึ่งพาตนเองได้อย่างจริงจัง รวมทั้งสามารถรักษาบรรยากาศที่ก่อให้เกิดสาดินสุขได้อีกด้วย

เมื่อหวนกลับไปพิจารณาถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาของมนุษยชาติ เราพบว่าคนในชุมชนเขตอบอุ่นซึ่งด้านหนึ่งของชีวิตได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ที่ชัดเจนกว่า ทำให้มีการดิ้นรนชวนขวายโดยสัญชาตญาณ กับอีกด้านหนึ่งก็ใช้โอกาสที่มีการศึกษาค้นคว้าวิทยาการในด้านวัตถุนพื้นฐานที่อิสระล่วงหน้าไปก่อนคนในชุมชนเขตร้อน แม้การมานำเอากล้วยไม้ป่าไปศึกษาค้นคว้าจนถึงขั้นผสมพันธุ์อย่างต่อเนื่อง กับอีกด้านหนึ่งก็มีการนำเอาผลสำเร็จรูปจากการคิดการปฏิบัติกลับมาเผยแพร่และโฆษณาว่าเป็นสิ่งแปลกสิ่ง

ใหม่หรือของทันสมัย ซึ่งจริง ๆ แล้วหากมองได้ลึกซึ้งถึงพื้นฐานย่อมพบว่า มีการแฝงเอาอิทธิพลทางวัฒนธรรมในด้านรูปวัตถุเข้ามาเผยแพร่ ทำให้รากฐานคนท้องถิ่นซึ่งควรมีจิตสำนึกรับผิดชอบต้องได้รับผลกระทบรุนแรงยิ่งขึ้น เปลี่ยนจากที่เคยมีความรักความหวนแทนมายึดติดอยู่กับรสนชาติของเงินและสิ่งประดิษฐ์เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ

ยิ่งไปกว่านั้น ผลจากการที่แนวคิดความเชื่อของคนท้องถิ่นถูกรบง้างยังทำให้มีการลงมือกอบโกยทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่นด้วยตัวเอง เพื่อนำไปป้อนให้ชนต่างถิ่นต่างชาติอย่างต่อเนื่อง แม้ในด้านกล้วยไม้ซึ่งอาจเห็นว่าการค้าขายลูกผสมแต่อีกส่วนหนึ่งก็มีการใช้คนท้องถิ่นเป็นเครื่องมือเก็บจากป่าสงวนชายต่างประเทศแฝงอยู่ด้วย ในด้านแนวคิดความเชื่อซึ่งอ่านได้จากการปฏิบัติโดยทั่วไป ของคนในกลุ่มประเทศเขตร้อนก็พบว่า นิยมส่งเยาวชนไปศึกษาในกลุ่มประเทศวัฒนธรรมตะวันตก โดยที่รู้สึกว่าเขาเจริญก้าวหน้ากว่าเราและเราต้องตามเขาให้ทัน จึงยิ่งนำตัวเองไปอยู่ภายใต้อิทธิพลครอบงำจากผลพวงทางวัฒนธรรมต่างถิ่นลึกซึ้งยิ่งขึ้น จึงปรากฏเป็นภาพระบบและโครงสร้างเศรษฐกิจที่คนในชุมชนเขตร้อนสูญเสียสิทธิและเสรีภาพ อีกทั้งปรากฏแนวคิดที่ปิดโอกาสตัวเองชัดเจนยิ่งขึ้น เช่นการผลิตต้นกล้วยไม้ลูกผสมขึ้นมาได้แล้วหวงเอาไว้เพราะเกรงว่าคนชาติอื่นจะนำไปปลูกแข่ง แต่กลับไม่หวงแทนพันธุ์ธรรมชาติ โดยที่เห็นว่าเป็นสิ่งไม่มีคุณค่าและความหมายที่เสมอเหมือน แม้อาจมีการหวงในบางกรณีแต่มีเงื่อนไขว่าหากนำไปขยายพันธุ์แล้วขายได้หาใช่เป็นเพราะความรักและรู้คุณค่าจากใจจริงไม่

อีกสิ่งหนึ่งซึ่งคนในชุมชนเขตร้อนได้รับผลกระทบก็คือ การคิดพิจารณาปัญหาต่าง ๆ ด้วยแนวคิดที่มองภาพสิ่งต่าง ๆ อย่างขาดการสานถึงกันหรืออีกนัยหนึ่งที่เรียกว่าเป็นเอกเทศ ทำให้การร่วมมือกันไม่ว่าใน

กลุ่มหรือในชุมชนขาดความจริงใจ แต่เป็นภาพที่เกิดขึ้นบนพื้นฐานแนวร่วมในด้านรูปวัตถุ หรือไม่ก็ไปนำเอาภาพผิวที่ปรากฏเห็นในชุมชนต่างถิ่นมาเป็นเยี่ยงอย่างสำหรับใช้อ้างเพื่อประโยชน์บางประการ ทำให้ขาดความยั่งยืนบนพื้นฐานตัวเอง โดยที่ภาพความจริงจะเริ่มปรากฏในเมื่อกาลเวลาผ่านไปช่วงหนึ่งแล้วไม่เร็วก็ช้า

หากนำเอาข้อมูลจากประวัติศาสตร์มาพิจารณา ในยุคซึ่งกลุ่มประเทศในเขตอบอุ่นหรือวัฒนธรรมตะวันตกเริ่มสร้างสื่อสัมพันธ์สู่กลุ่มประเทศเอเชียเขตร้อน หลายประเทศในกลุ่มนี้ได้ถูกยึดครองโดยอำนาจเทคโนโลยีในรูปอาวุธ และระหว่างช่วงการยึดครองก็มีบางประเทศจัดตั้งสถาบันขึ้นเพื่อหวังรวบรวมและศึกษาค้นคว้าพรรณไม้ต่าง ๆ ในรูปของ **สวนพฤกษศาสตร์** ซึ่งมีขอบข่ายงานที่รวมเอาพันธุ์กล้วยไม้ธรรมชาติของท้องถิ่นเข้าไว้ด้วย อีกทั้งมีการส่งสวนหนึ่งกลับไปยังประเทศตน โดยที่อ้างว่าเพื่อการศึกษาค้นคว้าที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นและรวบรวมไว้เป็นหลักฐานด้วย อีกทั้งในมุมมอง อธิติพลจากภาพของเทคโนโลยีที่นำเข้ามาใช้ย่อมมีผลย่ำให้ภาวะครอบงำความคิดคนท้องถิ่นลงรากลึกซึ้งยิ่งขึ้นไปอีก

ดังจะพบได้ว่า หลังจากประเทศในกลุ่มดังกล่าวได้รับการปลดปล่อยให้มีอิสรภาพ พรรณไม้ต่าง ๆ ก็ถูกขนกลับไปจนแทบจะหมด และปรากฏผลงานออกมาจากประเทศเหล่านั้นในลักษณะลูกผสมอย่างต่อเนื่อง ส่วนสวนพฤกษศาสตร์ซึ่งทำเอาไว้ โดยเฉพาะในด้านการรวบรวมพันธุ์ไม้ธรรมชาติจะค่อย ๆ เปลี่ยนมาเน้นภาพลูกผสมมากขึ้น อีกทั้งกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวสำหรับคนทั่วไปซึ่งเข้าไปใช้ประโยชน์เพียงชมความสวยงาม โดยที่ขาดจิตวิญญาณอันลึกซึ้งจริง ๆ หากมองคนท้องถิ่นที่รากฐานจิตใจย่อมพบว่า ชาดการนึกถึงความสำคัญในด้านคุณค่าชีวิตของตัวเอง จึงทำให้ชาดการสำนึกได้ถึงหน้าที่ในการอนุรักษ์และนำใช้ประโยชน์อย่าง

ฟังพาอาศัยซึ่งกันและกันด้วยเหตุและผล หากกล่าวถึงสวนพฤกษศาสตร์ คงสรุปได้ว่า ในที่สุดก็ขาดจิตวิญญาณที่จะรับใช้คนท้องถิ่นได้อย่างจริงจัง แม้บางประเทศจะมีการริเริ่มสร้างสวนพฤกษศาสตร์ขึ้นมาภายหลัง หากรู้จักสภาพพื้นฐานสังคมได้ชัดเจนพอสมควรยอมอ่านได้ว่า เป็นการลอกเลียนแบบจากผลพวงของวัฒนธรรมต่างถิ่นแทนการตั้งอยู่บนรากฐานตนเองอย่างอิสระ สวนพฤกษศาสตร์ที่มีอยู่จึงไม่อาจทำหน้าที่รับใช้สังคมอย่างถึงเป้าหมายที่แท้จริงได้

อนึ่ง หากมองสู่ประเทศซึ่งปรากฏจากประวัติศาสตร์ว่ารอดพ้นเงื้อมมือการถูกยึดครองด้วยอาวุธ แต่ก็หาใช่ว่าจะปลอดภัยจากเงื่อนไขการถูกยึดครองทางปัญญาไม่ หากเป็นเพราะยอมรับสภาพการนำเทคโนโลยีเข้ามาแพร่อิทธิพลได้อย่างเสรี

ในยุคถัดมา ภาพสะท้อนซึ่งปรากฏเห็นในอดีตจากแหล่งที่เคยมีกล้วยไม้ป่าอุดมสมบูรณ์และมีการนำมาปลูกแบบธรรมชาติและใช้ประโยชน์ร่วมกับกระเพรันท้องถิ่นในบางจุดของเอเชียเขตร้อน ได้รับผลกระทบทำให้เปลี่ยนแปลงไปสู่สองแนวทางด้วยกัน แนวทางแรกมีการนำเอาภาพสำเร็จรูปของพิธีกรรมทางวัฒนธรรมซึ่งมีการใช้กล้วยไม้พันธุ์ธรรมชาติร่วมด้วย มาใช้เป็นบริการหาเงินจากคนต่างถิ่นที่มาท่องเที่ยว แม้ไม่มีของจริงก็มีการใช้ของเทียมแทนโดยไม่คำนึงถึงความมีชีวิตชีวาที่แท้จริงซึ่งก็คือเป็นเรื่องธรรมดา หากคนขาดจิตวิญญาณยอมไม่รู้สึกลงถึงสำคัญดังกล่าว

อนึ่ง ผลจากการที่คนท้องถิ่นถูกกระทบโดยอิทธิพลรูปแบบของเทคโนโลยี ทำให้ตัวเองต้องตกเป็นเครื่องมือทำลายป่าซึ่งถือเป็นระบบนิเวศของกล้วยไม้พันธุ์ธรรมชาติเพื่อนำทรัพยากรป่าป้อนเข้ากระแสมุ่งสนองประโยชน์แก่ชนต่างถิ่น อีกทั้งในด้านซึ่งมีการเก็บกล้วยไม้โดยตรง

เพื่อป้อนเข้าสู่กระแสเดียวกัน

อีกแนวทางหนึ่ง นอกจากแนวคิดและรูปแบบการปลูกกล้วยไม้แบบธรรมชาติซึ่งเคยมีมาก่อน ก็เริ่มเปลี่ยนแปลงมาเป็นการสร้างโรงเรือนและมีการปลูกกล้วยไม้ลงภาชนะซึ่งเป็นสิ่งประดิษฐ์ สืบทอดมาถึงการใช้นุ้ยใช้ยาป้องกันกำจัดศัตรูเป็นผลผลิตทางการค้า บนพื้นฐานแนวคิดและรูปแบบการปฏิบัติที่พบเห็นได้ในวัฒนธรรมของกลุ่มประเทศในเขตอบอุ่น คงมีการปรับเปลี่ยนก็เพียงในส่วนที่เป็นรายละเอียดเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของท้องถิ่นเท่านั้น เช่น การใช้หลังคาโรงเรือนซึ่งพรางแสงแดดด้วยไม้ระแนงหรือตาข่ายแทนหลังคากระจก

จากประสบการณ์ที่มีมาแล้วกับวงการผู้สนใจปลูกกล้วยไม้ในชุมชนเขตร้อน แม้จะพบว่าบางแห่งมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มหรือเป็นสมาคม แต่มักสะท้อนภาพปัญหาทำให้รู้สึกว่ามีกรลอกเลียนแบบมาจากรูปแบบซึ่งปรากฏอยู่ในกระแสวัฒนธรรมตะวันตก แต่ในรากฐานจริง ๆ ยังมีสภาพตัวใครตัวมัน ส่วนความนิยมในกล้วยไม้มักแฝงไว้ด้วยการเน้นอยู่ที่มูลค่า และลักษณะซึ่งผูกพันอยู่กับยุคสมัยโดยเห็นได้ชัดว่ามีการปลูกอะไรก็ปลูกตามกัน แทนที่จะมันคงอยู่กับสิ่งซึ่งปรากฏอยู่ในรากฐานตนเองอย่างอิสระ ดังที่มักพบคำถามเสมอ ๆ ว่า อยากปลูกกล้วยไม้แต่ไม่รู้ว่าจะเริ่มต้นจากชนิดไหน จึงขอให้ช่วยแนะนำด้วย

อนึ่ง หากมีกล้วยไม้ชนิดไหนหรือต้นใดมีลักษณะซึ่งกลุ่มพรรคพวกตัวเองนิยมว่าดีเด่น มักได้รับการยกกระดุมมูลค่าไว้ค่อนข้างสูง ซึ่งสิ่งดังกล่าวแล้วส่งผลกระทบต่อปลูกฝังค่านิยมไว้ในนิสัยคนทั่วไปว่า **กล้วยไม้ต้นไหนดีจะต้องมีมูลค่าสูง** ซึ่งหมายถึงรากฐานความคิดที่ขาดอิสระ ทำให้มองไม่เห็นความมีคุณค่าที่แท้จริง จึงเป็นการยากที่จะคิดริเริ่มผลิตสิ่งซึ่งมีรูปแบบใหม่ ๆ แปลก ๆ ได้อย่างคล่องตัว และบนรากฐานความรู้สึกซึ่ง

ความเป็นพรรคพวกโดยปราศจากการรู้สึกตัวนี้เอง ที่กำหนดให้คนรุ่นหลังซึ่งควรเกิดขึ้นและทำหน้าที่สืบทอดไม่อาจปรากฏให้เห็นได้ชัดเจน

สภาพที่ปรากฏบนพื้นฐานนี้เอง ที่กำหนดให้ธรรมเนียมของคนในสังคมสนใจกล้วยไม้ลูกผสมซึ่งเป็นสิ่งเกิดจากการผลิตโดยคนด้วยกันเองแทนการให้ความสนใจกล้วยไม้พันธุ์ธรรมชาติ แม้มีบางคนแสดงความสนใจให้เห็น ส่วนใหญ่มักแฝงไว้ด้วยเหตุผลที่ว่า **เพราะเป็นสิ่งหายากและขายได้เงินสูง** แทนการรู้ได้ถึงคุณค่าที่แท้จริงซึ่งควรเกิดจากรากฐานความรักธรรมชาติ ให้การศึกษาอย่างลึกซึ้งและเสริมสร้างจริยธรรม ซึ่งหากมีสิ่งดังกล่าว แม้จะนำไปใช้ประโยชน์ เช่นการใช้เป็นพ่อแม่พันธุ์เพื่อหวังประโยชน์ในด้านเศรษฐกิจ ย่อมมีความมั่นคงยั่งยืนในระยะยาว

ภาวะการถูกครอบงำที่ปรากฏอยู่ในรากฐานการศึกษาของคนท้องถิ่นยังมีผลกำหนดวิถีการอาชีพสืบทอดกันมาเป็นช่วง ๆ โดยเน้นนโยบายที่มุ่งกอบโกยทั้งทรัพยากรธรรมชาติและผลผลิตซึ่งผลิตได้ ส่งออกไปขายให้ชนต่างถิ่นต่างชาติ หวนกลับมาพิจารณาคนท้องถิ่นเองจะพบว่า ชีวิตในระดับล่าง ๆ ยังเอื้อมไม่ถึงการใช้ประโยชน์ในระดับคุณภาพของผลิตผลที่ส่งออกไปขาย

ประเทศซึ่งวงการกล้วยไม้ตกอยู่ในสภาพเช่นนี้ มักมีลักษณะปิดหรือแยกตัวเองออกจากสังคมทั่วไป ทำให้สมาชิกใหม่ซึ่งมีหน้าที่สืบทอดการพัฒนาเกิดขึ้นหรือเข้ามามีบทบาทร่วมแสดงออกเพื่อสานต่อได้ยาก และในบรรยากาศพวกเดียวกันหากรู้สึกได้ลึกซึ้งซึ่งย่อมพบกับกระแสซึ่งมีการช่วงชิงผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน กับอีกด้านหนึ่งก็มีการลอกเลียนแบบกันอย่างไม่เปิดเผยออกมาให้เห็นชัด ๆ นับเป็นอุปสรรคต่อการเสริมสร้างความร่วมมือและความรับผิดชอบร่วมกันอย่างสำคัญที่สุด

ผลอีกประการหนึ่งซึ่งยังคงปรากฏเห็นได้ชัดเจนก็คือ ด้านหนึ่งมี

การเก็บเกี่ยวกล้วยไม้จากป่านานาชนิดเพื่อส่งจำหน่ายให้ชนต่างถิ่นแม้ อาจปนไปกับกล้วยไม้ลูกผสม กับอีกด้านหนึ่งซึ่งได้แก่กลุ่มบุคคลผู้เข้าไป ถืออำนาจรัฐมีการยึดมั่นถือมั่นอยู่กับความเชื่อที่ว่า ต้องใช้อำนาจควบคุม บังคับกลุ่มคนในอีกฝ่ายหนึ่งจึงจะแก้ปัญหาดังกล่าวแล้วอย่างได้ผล

กลุ่มคนที่เข้าไปถืออำนาจรัฐของประเทศในเขตร้อนจึงเป็นปัญหา หนึ่งซึ่งน่าจะต้องสนใจติดตามวิเคราะห์ทั้งในด้านพฤติกรรมและแนวคิด อย่างสำคัญด้วย เนื่องจากการมุ่งใช้อำนาจแก้ปัญหาในด้านอนุรักษ์เป็น กระแสซึ่งยิ่งสร้างสมปัญหาอีกซึ่งยิ่งขึ้น ดังได้กล่าวแล้วในช่วงแรก ๆ ว่า **ในกระแสวัฏจักรธรรมชาติของชีวิตมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมนั้น มีความ รักความหวงแหนที่อยู่ในจิตสำนึกคนท้องถิ่นแต่ละคนเป็นพลังสำคัญที่สุด** การรู้ได้ลึกซึ้งถึงคุณค่าของสิ่งซึ่งปรากฏพบปะร่วมชีวิตตนเองที่มีอยู่ใน รากฐานจิตใจถือเป็นเงื่อนไขอันควรอนุรักษ์ไว้ก่อนการนำไปสู่การอนุรักษ์ สิ่งอื่นไม่ว่าสิ่งนั้นจะเป็นป่าหรือพืชพรรณใด ๆ ก็ตาม

การใช้อำนาจบังคับคน ซึ่งมีผลแยกชีวิตคนท้องถิ่นออกจากการ พึ่งพาอาศัยและใช้ประโยชน์จากสิ่งซึ่งปรากฏร่วมกันกับชีวิตคนในกระแส ธรรมชาติ จึงเป็นสิ่งสวนทิศทางกันกับสังขรณ์ชีวิต ส่งผลทำลายกระแส ความรักความหวงแหน กับอีกด้านหนึ่ง การนำเอารูปวัตถุจากภายนอก เข้าไปแพร่อิทธิพลสู่คนท้องถิ่น ก่อนที่จะแน่ใจว่าได้มีการพัฒนาตนเอง บนพื้นฐานจิตสำนึกที่มีความรักความหวงแหนแน่นหนาพอสมควรแล้ว ย่อมมีผลทำลายจากอีกส่วนหนึ่งด้วย

ส่วนจากทิศทางของคนต่างถิ่นซึ่งรู้ได้ถึงจุดอ่อนยอมเห็นเป็นโอกาส แม้การริเริ่มก่อตั้งองค์กรและประกาศว่าเป็นระดับโลกไม่ว่าเรื่องใดแล้ว หยิบยื่นมาให้ประเทศซึ่งความคิดยังด้อยกว่าตนและพรรคพวก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเน้นมาที่เขตร้อนอีกทั้งบอกว่า **เพื่อการช่วยเหลือ** ซึ่งมาถึง

ปัจจุบันเปลี่ยนมาใช้คำว่า **ความร่วมมือ** เพื่อให้แลดูสุภาพขึ้นอีกสักหน่อย ในความรู้สึกจริง ๆ แล้ว เวลาที่เป็นสิ่งให้ออกาสพิสูจน์ได้ชัดเจนยิ่งขึ้นว่าในส่วนลึกก็คือภาพของการหวังกอบโกยทรัพยากรท้องถิ่นไปใช้ประโยชน์ โดยมีอีกด้านหนึ่งที่ป้องกันมิให้คนท้องถิ่นเองรู้สึกตัวได้เท่านั้น แต่โดยสังขธรรมแล้วเมื่อไปถึงจุดหนึ่งย่อมรู้ได้เองไม่ว่าเร็วหรือช้า ดังที่หลักธรรมได้ชี้ไว้ชัดเจนว่า ความลัษย่อมไม่มีในโลก ความบริสุทธิ์ใจเท่านั้นที่จะก่อให้เกิดความมั่นคงยั่งยืนอยู่ได้ไม่ว่าอะไรจะเกิดขึ้นก็ตาม

ภายในโครงสร้างสังคมของกลุ่มประเทศเขตร้อนซึ่งได้รับผลกระทบจากกระแสที่กล่าวแล้ว ทำให้เกิดค่านิยมอย่างเด่นชัดว่า บุคคลผู้มุ่งวิถีชีวิตขึ้นสู่ระดับบนเป็นผู้ไฝ่ฝันที่จะมีอำนาจเหนือคนอื่น และมีจุดอ่อนเมื่อได้รับกระแสกำหนดให้แต่ละคนและพรรคพวกมีอำนาจเพิ่มขึ้นจากการหยิบยื่นให้โดยชนต่างถิ่น ก็จะมีสะท้อนแนวโน้มชานรับปรากฏให้เห็น บางกรณีก็มีการซ่อนเร้นไว้ก่อนอ้างว่าเป็นความลับโดยเฉพาะในช่วงร่างกฎระเบียบและให้เหตุผลว่าเกรงจะเกิดความวุ่นวาย ซึ่งเป็นการสอเจตนาารมณ์ที่ไม่ซื่ออย่างชัดแจ้ง แต่คนในกลุ่มซึ่งตกเป็นเบี้ยล่างก็คงปล่อยให้เป็นไปตามกระแส

อนึ่ง การที่คนระดับพื้นฐานในชุมชนเขตร้อนถูกจำกัดสิทธิและเสรีภาพ นอกจากจะมีชีวิตที่รอกการสูญเสียขั้นพื้นฐานยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ แล้ว การคิดได้ถึงสิ่งใหม่ๆ ที่ควรจะต้องเกิดขึ้นแม้ในวงการกล้วยไม้ซึ่งหายากอยู่แล้วก็ดี พันธุ์ไม้ที่นำจะมีผลการผลิตสิ่งใหม่ ๆ ออกมาสนองความต้องการทั้งในด้านสังคมและเศรษฐกิจก็ดี หากเกิดขึ้นก็มักมาจากความบังเอิญแทนที่จะเกิดขึ้นจากนโยบายและการวางแผนค้นคว้าวิจัยของนักวิชาการที่สอดคล้องกันกับความต้องการของประชาชน การพัฒนาในช่วงหลัง ๆ จึงไม่ปรากฏให้เห็นภาพได้อย่างเด่นชัดเช่นช่วงก่อน ๆ และภาพการเปลี่ยน

แปลงดังกล่าวจะสะท้อนให้เห็นได้ไม่ว่าในประเทศไหน เพียงแต่ผ่านพัน
ไปก่อนหลังกันเท่านั้น

ดังนั้นหากประเทศใดในกลุ่มเอเชียเขตร้อนสะท้อนให้เห็นว่า
สามารถพัฒนาการปลูกกล้วยไม้ขึ้นมาถึงระดับที่มีระบบการผลิตการ
จัดการเป็นอุตสาหกรรม นำประโยชน์ตอบสนองคนท้องถิ่นในด้านเศรษฐกิจ
ได้อย่างกว้างขวาง คงเป็นเรื่องเกิดขึ้นจากตัวบุคคลแทนการเกิดจากราก
ฐานมวลชนร่วมกับผลจากการจัดการโดยรัฐ ดังนั้นคงเป็นไปได้เพียงช่วง
หนึ่งเท่านั้น เมื่อบุคคลนั้นกำลังใกล้จะผ่านพ้นไปก็ดี เมื่อผลปรากฏให้
คนต่างถิ่นมองเห็นได้ชัดถึงผลประโยชน์ก็ดี บรรยากาศกิจการก็เริ่ม
เปลี่ยนแปลงไป โดยที่หากไม่ทรุดโทรมลงเนื่องจากตลาดยังมีความ
ต้องการกว้างขวางออกไปอีก พื้นฐานที่เคยสร้างไว้ก็จะถูกแปรเปลี่ยนไป
อยู่ในกำมือของกลุ่มบุคคลต่างถิ่นต่างชาติโดยอาจมีคนท้องถิ่นเป็นเครื่อง
มือให้ หากมองเห็นว่าคนท้องถิ่นยังได้รับประโยชน์ก็คงเปลี่ยนแปลงจุด
ยืนไปอยู่ตรงปลาย**รอกินน้ำใต้คอก**หรือเป็นเพียงทาสแรงงาน แทนที่จะมี
สิทธิเป็นเจ้าของสวนอย่างภาคภูมิใจบนผืนแผ่นดินตัวเอง

อันที่จริงการปลูกกล้วยไม้ด้วยใจรักซึ่งนำไปสู่การศึกษาเรียนรู้ได้
อย่างลึกซึ้ง น่าจะถือเป็นพื้นฐานสำคัญที่सानกระแสดวงตัวเองขึ้นมาสู่ระบบ
การผลิตเป็นอุตสาหกรรมได้อย่างอิสระ และสามารถอำนวยการประโยชน์ให้
แก่คนท้องถิ่นได้อย่างมั่นคง อีกทั้งยังสามารถมองเห็นได้ว่า ฝ่ายผู้ใช้
ประโยชน์จากผลิตผลหากมีรูปแบบการผลิตเป็นระบบอุตสาหกรรมจริง ๆ
แล้ว คงไม่จำกัดอยู่เพียงว่าจะต้องเป็นผู้สนใจปลูกกล้วยไม้เท่านั้น ซึ่งสิ่ง
ดังกล่าวจะเป็นไปได้ก็ต่อเมื่อรากฐานการศึกษาของคนในชุมชนเขตร้อน
สามารถส่งผลให้คิดได้อย่างอิสระ เพื่อหวังปรับเปลี่ยนวิถีปฏิบัติได้อย่าง
คล่องตัว

รากฐานการศึกษาที่อิสระยอมช่วยให้คนท้องถิ่นสามารถมองเห็นภาพสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างเชื่อมโยงถึงซึ่งกันและกัน และมองเห็นการผลิต การจัดการและการตลาดได้ทั้งกระบวนการจากรากฐานตนเอง ทำให้สามารถปรับเปลี่ยนรูปลักษณะผลผลิตได้อย่างเหมาะสมกับเหตุปัจจัยต่าง ๆ ที่เป็นความจริง หากใช้แฝงด้วยเงื่อนไขซึ่งทำให้เกิดเป็นข้อจำกัดปิดกั้นตัวเองในทุก ๆ ด้าน ทำให้ร่วมมือกันด้วยความจริงไม่ได้ ไม่ว่าจะในชุมชนแต่ละประเทศหรือระหว่างประเทศภายในกลุ่มเขตร้อนด้วยตนเอง ดังที่พบเห็นกันในปัจจุบัน ดังเช่นกลุ่มผู้ปลูกกล้วยไม้สมัครเล่นซึ่งมีการนำเอามูลค่าสูง ๆ เข้าไปผูกติดไว้กับลักษณะของกล้วยไม้ ส่วนในด้านที่ปลูกเป็นอุตสาหกรรมก็แยกตัวออกมาตั้งรกรากพันธุ์ใหม่ ๆ วนเวียนอยู่ภายในกรอบของพวกเดียวกัน ซึ่งเป็นภาพของภาวะคับแคบด้วยกันทั้งสองฝ่าย เพราะต่างเน้นอยู่ที่การหา ทำให้ขาดการพัฒนาอย่างถึงรากฐาน

หากคนซึ่งเป็นทรัพยากรหลักของกลุ่มประเทศเอเชียเขตร้อนสามารถปลดพันธนาการทางจิตใจออกสู่อิสระภาพได้มากเพียงใด คงมองเห็นได้ไกลและลึกซึ่งถึงโอกาสที่จะนำเอากล้วยไม้ท้องถิ่นซึ่งมีมากมายหลายชนิดมาพัฒนาเพื่อใช้ประโยชน์บนพื้นฐานท้องถิ่น โดยที่อีกด้านหนึ่งก็สามารถอนุรักษ์พันธุ์ธรรมชาติไว้เป็นฐานชีวิตให้แก่ชนรุ่นหลังได้ดำรงอยู่อย่างมั่นคง

โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากสามารถหยั่งรู้ได้ลึกซึ่งถึงสัจธรรมชีวิต ย่อมสะท้อนให้เห็นและเข้าใจถึงความหมายที่แท้จริงของความเป็นมนุษย์ ซึ่งถือสิทธิและเสรีภาพบนพื้นฐานท้องถิ่นอันเป็นที่เกิดที่ดำรงอยู่เป็นสิ่งสำคัญยิ่งชีวิต เพื่อความมั่นคงในการประกอบสัมมาชีพอย่างเด่นชัด ย่อมช่วยให้ตระหนักได้ถึงทรัพยากรธรรมชาติไม่ว่าจะเป็นกล้วยไม้หรือสิ่งมีชีวิตชนิดอื่น ๆ แม้เม็ดดินเม็ดทราย อีกทั้งสำนึกได้ถึงความสำคัญ

ในการสงวนอำนาจท้องถิ่นไว้ใช้กำหนดความเป็นความตายของตัวเอง โดยไม่ยอมให้อำนาจจากถิ่นอื่นเข้ามาล่วงล้ำทำลายศักดิ์ศรีและเกียรติภูมิ

จากสังขรณ์ชีวิตที่นำมากล่าวเน้นให้เห็นนี้เอง เมื่อหวนกลับมาพิจารณาถึงสภาพที่เป็นจริงในปัจจุบัน โดยเฉพาะด้านการอนุรักษ์อันควรถือเป็นพื้นฐานชีวิตของท้องถิ่นเรากลับพบว่า มีการนำเอาอำนาจชนต่างถิ่นเข้ามาซึ่ผิดซึ่ถูก เช่นที่เห็นเป็นความจริงได้ชัด ๆ ก็คือชี้ว่าชนิดนั้นอนุญาตให้นำมาปลูกขายได้ ชนิดนี้ห้ามนำมาปลูกมาขายจนกว่าจะได้มีการนำมาขยายพันธุ์และต้องจดทะเบียนเสียก่อน

ซึ่งจริง ๆ แล้วก็คือ การสร้างเงื่อนไขให้คนท้องถิ่นซึ่งควรมีสิทธิในสิ่งซึ่งร่วมเกิดดำรงอยู่กับแต่ละคนบนผืนแผ่นดินเดียวกันมาโดยกำเนิด ต้องยอมตกอยู่ภายใต้กระแสอำนาจจากชนต่างถิ่น กับอีกด้านหนึ่งการที่รากฐานจิตใจคนท้องถิ่นเองตกอยู่ภายใต้อิทธิพลครอบงำโดยกระแสเงินและรูปวัตถุ ดังจะพบได้ชัดจากกลุ่มซึ่งเข้าไปอยู่ในกระแสการค้าขายที่สะท้อนภาพออกมาปรากฏก็คือ พอรู้สึกว่ารพันธุ์ไม้ชนิดนั้นชนิดนี้ทำท่าจะหายากจากป่าแทนที่จะร่วมกันเสียสละเพื่อให้โอกาสคนท้องถิ่นในระดับที่ยังด้อยกว่าตนและพรรคพวกได้พัฒนารากฐานจิตสำนึกรับผิดชอบในตนเอง กลับวิ่งออกไปหาเขาเพื่อให้ใช้อำนาจควบคุมเรา โดยที่หวังว่าเขาจะเห็นใจหรือไม่ก็เกรงไปว่าสิ่งซึ่งเราเคยเกาะกินจากเขามานานจะต้องสูญเสียไปมากกว่านี้

หากไม่ลืมให้ความสนใจวิเคราะห์สิ่งซึ่งเราเคยได้รับบทเรียนกันมาแล้วในประวัติศาสตร์แม้จากมุมของประเทศไทย ก่อนที่กรุงศรีอยุธยาจะแตก ไม่ใช่เป็นเพราะคนในชาติแตกแยกกันเองและกลุ่มหนึ่งไปชักเอาอำนาจจากชาติอื่นมาเข้าบ้านตัวเองเพราะเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวหรือ แต่ในสมัยนี้สภาพเช่นแต่ก่อนซึ่งมีอาวุธและกำลังคนเป็นฐาน

ก็ได้เปลี่ยนแปลงมาเป็นการใช้สิทธิพลครอบงำภูมิปัญญาท้องถิ่นและอำนาจเศรษฐกิจแทนอย่างเห็นได้ชัด ดังที่ปรากฏเป็นความจริงให้เห็นได้ชัดเจนในขณะนี้

ถ้ามองถึงสังคมนั้นที่ควรจะเป็น น่าจะกล่าวได้อย่างเชื่อมั่นว่า **วิถีชีวิตคนท้องถิ่นโดยทั่ว ๆ ไป ควรได้รับการกำหนดโดยสภาพแวดล้อมธรรมชาติของท้องถิ่นนั้น ๆ** ฉะนั้นบนพื้นฐานเขตร้อนประเทศต่าง ๆ แม้จะมีวัฒนธรรมในด้านรูปแบบผิดเพี้ยนกันไปบ้าง แต่ลึก ๆ แล้วมีปัญหาและทิศทางการเปลี่ยนแปลงที่เชื่อมโยงถึงซึ่งกันและกัน ดังจะพบว่าในประเทศใดประเทศหนึ่ง การรวมตัวกันอย่างลึกซึ้งเป็นสิ่งเป็นไปได้ยาก หากเหตุการณ์ภายในرابเรียบพอสมควรก็จะมองเห็นภาพในลักษณะ**ตัวใครตัวมัน** เช่นเดียวกันกับการรวมตัวของกลุ่มประเทศอาเซียนที่เรามักปรารถนามีการลอบแทงกันจากด้านหลังเพื่อประโยชน์แห่งตนเสมอ ๆ

แม้ในเรื่องกล้วยไม้เราจะพบว่า ในช่วงเวลากว่า 30 ปี ที่ผ่านมาประเทศไทยจะพัฒนาตัวเองให้เจริญก้าวหน้ามาถึงระบบอุตสาหกรรมชัดเจนพอสมควรก่อนประเทศอื่น ๆ ในภูมิภาคเดียวกัน แต่จากปัญหาพื้นฐานของสังคมเขตร้อนเท่าที่กล่าวมาแล้วทั้งหมด หากมองถึงภาพรวมก็คงทำให้วินิจฉัยได้ว่า สิ่งแรกเป็นเงื่อนไขที่เกิดจากตัวบุคคลอย่างชัดเจนมากแม้ในสายตาคนทั่วไป ดังนั้นเมื่อชีวิตบุคคลต้องเปลี่ยนแปลงไปตามสังคมนั้นพื้นฐานงานที่ซึ่งทุ่มเทไปให้ก็จะเปลี่ยนไปเป็นอย่างอื่นซึ่งไม่ใช่พื้นฐานของท้องถิ่นที่แท้จริง แต่จะสูญเสียให้แก่ชนต่างถิ่นอย่างหลีกเลี่ยงไม่พ้น ยิ่งมองเห็นภาพที่ปรากฏว่ายังคงมีการปลูกปฏิบัติอยู่บนผืนแผ่นดินเราเองต่อไปด้วย ซึ่งขณะนี้เรากำลังมองเห็นภาพการเปลี่ยนแปลงที่กล่าวถึงชัดเจนยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ

อนึ่งในช่วงริเริ่มและเริ่มต้นวางแผนปูพื้นฐานและพัฒนาอย่างจริงจัง

นอกจากขาดความสนใจจากคนทั่วไปแล้ว ภายในกระแสสังคมทั่วไปยังมีการต่อต้านด้วย ครั้นพอเติบโตขึ้นถึงขั้นมีผลตอบสนองในด้านรูปวัตถุชัดเจนยิ่งขึ้น ก็มีคนหันมาสนใจเพิ่มขึ้น ซึ่งไม่เพียงร่วมแสวงผลประโยชน์เท่านั้น หากยังมีพฤติกรรมที่สื่อแสดงถึงการช่วงชิงพื้นฐานอิทธิพลในการพัฒนาให้เข้าไปไว้ในมือตนเองและพรรคพวกด้วย และหากมองไปยังประเทศต่าง ๆ ในเขตร้อนของท้องถิ่นเดียวกันก็พบว่า มีประเทศอื่น ๆ พยายามพัฒนาตามมา ซึ่งเป็นภาพของการทำอะไรตามกันและในช่วงหลัง ๆ ยังมองเห็นภาพพฤติกรรมที่พยายามช่วงชิงพื้นฐานอิทธิพลการพัฒนา เช่นเดียวกันกับภาพที่เห็นมาแล้วในประเทศซึ่งเริ่มต้นมาก่อน

ทำให้วิเคราะห์ได้ว่า ปัญหาอุปสรรคใดที่พบได้ในประเทศไทย ย่อมพบได้ในประเทศอื่นซึ่งอยู่บนพื้นฐานสภาพแวดล้อมเดียวกัน เสมือนเป็นวัฒนธรรมของการเปลี่ยนแปลงซึ่งหากมองเห็นประเด็นนี้ชัดเจน เราคงโทษใครไม่ได้นอกจากอีกด้านหนึ่งที่ช่วยให้แต่ละคนรู้ถึงและยอมรับความจริงมุ่งสู่การพัฒนาพื้นฐานตนเองลึกซึ้งยิ่งขึ้น ส่วนการมองออกไปยังภาพของการเปลี่ยนแปลงคงจะพบว่า เพียงมีเงื่อนไขว่าใครเกิดก่อน ย่อมเสื่อมไปก่อน ส่วนประเทศซึ่งเจริญขึ้นมาภายหลัง หากขาดบุคคลผู้ริเริ่มและปฏิบัติอย่างจริงจังเพื่อประโยชน์ของสังคมแต่เป็นเพราะเดินตามกันประเทศซึ่งเจริญไปก่อน ก็คงมาได้ไม่ถึงและต้องพบกับจุดเสื่อมลงในที่สุดไม่ว่าเร็วหรือช้า

อีกสิ่งหนึ่งซึ่งสะท้อนออกมาเป็นภาพความจริงให้เห็นชัดก็คือ หากมองจากกลุ่มหรือองค์กรซึ่งดำเนินการส่งเสริมกิจกรรมกล้วยไม้ เน้นกันอยู่เพียงงานประกวดประชันเพื่อความศึกษาค้นคว้ากับสิ่งที่เหนือกว่าขาดสิ่งซึ่งน่าจะเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนา คือ แนวคิดและแผนงานสร้างชนรุ่นหลัง ลองมองดูภาพรวมที่เห็นได้ในปัจจุบันซึ่งพบเพียงคน

หน้าเก่า ๆ เป็นส่วนใหญ่ แม้อาจมีหน้าใหม่เข้ามาเกี่ยวข้องกับจะสะท้อนให้เห็นภาพของการทำงานรับใช้คนหน้าเก่า และคนกลุ่มนี้ก็ไม่ได้แสดงออกถึงความสนใจอย่างจริงจังที่จะคิดโครงการพัฒนาเยาวชนคนรุ่นหลังให้เติบโตมาเป็นฐานเพื่อการสืบทอดกระแสจากเน้นอยู่กับกระแสซึ่งแฝงไว้ด้วยการค้าการขาย

แม้พันธุ์ไม้บางชนิดที่กลุ่มอำนาจตะวันตกเคยประกาศปิดกั้น ซึ่งมาถึงช่วงนี้มีการประกาศปล่อยสู่อิสระภาพและนำมาอ้างว่าเพราะมีการปลูกเลี้ยงกันมากแล้วจึงเปิดให้ ซึ่งก็เชื่อตามเขาและนำมาอ้างต่อในพวกเดียวกัน หากไม่มองอย่างตื่นเขินจนเกินไปก็น่าจะพบกับภาพของอีกด้านหนึ่งว่า เป็นเพราะมันหมดสภาพทางการค้าไปแล้ว คงเหลือแต่กากฝ่ายที่ถืออำนาจเหนือกว่าจึงปล่อยให้ แถมยังนำมาอ้างเอาบุญคุณอีกเพื่อหวังใช้อำนาจควบคุมของใหม่ต่อไปอีกมิใช่หรือ หากเราไม่ลืมนำเอาัจฉธรรมของการเปลี่ยนแปลงที่มีของเก่าของใหม่และมียุคสมัยซึ่งนำมาใช้เป็นฐานการผลิตการค้าซึ่งเห็นกันได้ทุกเรื่องมาใช้เป็นฐานการมองเรื่องนี้ด้วย

แม้เรื่องของ กล้วยไม้พ้ามุ่ย ซึ่งวงการกล้วยไม้ไทยมีการเริ่มต้นนำมาคัดพันธุ์และเพาะเมล็ด ก็เริ่มขึ้นโดยมีแผนการที่ชัดเจนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2503 ก่อนที่องค์การไซเตสจะเข้ามาวุ่นวายใช้อำนาจรुकล้ำข้ามถิ่น และการที่สามารถพัฒนามาได้ไกลพอสมควรจนถึงขั้นที่มีการนำเอาผลงานออกแสดงในโอกาสที่มีงานประชุมกล้วยไม้โลกครั้งที่ 9 ในประเทศไทยเมื่อปี พ.ศ. 2521 ให้ทั่วโลกเห็นกันชัด ๆ ก็ยังเป็นช่วงก่อนการประกาศควบคุมอันถือเป็นจังหวะที่มีการซุบมือเปิบของกลุ่มบุคคลจากด้านตะวันตก ผู้หวังใช้อำนาจเพื่อผลทางการค้าของตัวเองและพรรคพวก แต่ในด้านเราก็นำมาคิดเพียงด้านเดียวว่า หากมีการเพาะพันธุ์พ้ามุ่ยได้มาก ๆ แล้วสิ่งซึ่งเขาปิดก็จะได้รับการเปิดออกสู่อิสระภาพได้อีกจริง ๆ แล้วหากรู้เท่าทันกัน

แทนที่จะหลงเชื่อเรื่อยไป ก็น่าจะเห็นว่ามันเป็นคือกลอุบายและข้ออ้างเท่านั้น หากยังคงเห็นแก่ประโยชน์ในเรื่องเงินและวัตถุเรื่อยไป ก็คงต้องตกเป็นเหยื่อล่อเขาต่อไป ยิ่งชนรุ่นหลังจะยิ่งจมลงไปลึกซึ่งยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ

ถ้าสามารถนำเอาสิ่งซึ่งเกิดขึ้นก่อนหลังกันจากอดีตมาลำดับให้ชัดเจนและคิดได้ก็น่าจะพบว่า เราถูกทั้งหลอกทั้งรังแกมาโดยตลอด แม้มองจากเงื่อนไขในด้านการศึกษาซึ่งเรียนมาจากโรงเรียนแม่หมวิทยาลัย ไม่ว่าสูงต่ำแค่ไหน มันก็เป็นเพียงด้านเทคนิค ส่วนในด้านการรู้ทันคนคงยากที่จะหลุดพ้นเงื้อมมืออิทธิพลดังกล่าวแล้วได้ ดังจะพบกับภาพของจริงที่ปรากฏออกมาแม้ในปัจจุบัน หากหยั่งรู้ได้ถึงและเก็บมาคิดคั่งมองเห็นได้ทุกอย่างไม่เพียงเรื่องกล้วยไม้เท่านั้น ในเมื่อทุกสิ่งทุกอย่างต่างก็มีกระแสที่เชื่อมโยงถึงกันและกัน ซึ่งผู้ที่เข้าถึงสัจธรรมพอสมควรแล้วย่อมมองเห็นได้

บทความเรื่องโอกาสในการพัฒนาการปลูกกล้วยไม้เป็นอุตสาหกรรมของกลุ่มประเทศในเอเชียเขตร้อน นี้ น่าจะให้แง่คิดที่เป็นประโยชน์แก่บุคคลผู้สนใจในกล้วยไม้แม้ผู้สนใจเรื่องอื่น ๆ ซึ่งประสงค์จะใช้เรื่องที่ตนสนใจ อดุติการทำงานเพื่อประโยชน์สุขแก่เพื่อนมนุษย์อย่างจริงจัง หาใช่มุ่งกอบโกยประโยชน์จากธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากธรรมชาติของเพื่อนมนุษย์ในด้านซึ่งชีวิตยังคงอยู่ในสภาพที่ด้อยกว่าเพียงด้านเดียว แม้จะมีการนำชีวิตเหล่านั้นมาใช้ประโยชน์ก็ควรใช้อย่างผู้รู้เหตุรู้ผล ในด้านการผลิตการค้าก็ควรรู้ว่า มนุษย์แต่ละชีวิตซึ่งดำรงอยู่ร่วมกันในโลก ย่อมต่างจิตต่างใจ ต่างรสนิยม และต่างกันด้วยรูปแบบวัฒนธรรม หากตนยืนอยู่ ณ จุดที่มุ่งสนองความต้องการของอีกด้านหนึ่ง จำเป็นต้องมีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อการพัฒนาสู่อุตสาหกรรมและการนำสู่การค้าการขายสิ่งใดก็ตาม

อนึ่ง ผู้เขียนเชื่อในเหตุผลหนึ่งว่า ผู้ที่มีความรักความสนใจจริง เมื่อมองที่กล้วยไม้ หรือใครจะมองสิ่งอื่นก็ยอมเป็นไปได้โดยปราศจากข้อจำกัดว่าจะต้องเป็นเรื่องนั้นเรื่องนี้ แม้ชาติไหนภาษาไหนหรือวัยใด รวมทั้งมีฐานะอย่างไร หากพิจารณาถึงสาระได้ลึกซึ้งสักหน่อยยอมพบเองว่า สามารถนำสะท้อนภาพปัญหาให้เห็นได้ทุกเรื่อง ไม่ว่าในกระแสการผลิต การพัฒนาอุตสาหกรรมและการนำสู่การค้าการขายสิ่งใดก็ตาม

อนึ่ง เรามีการกล่าวกันเสมอ ๆ ว่า มนุษย์ที่เกิดมาและดำรงอยู่ ร่วมกันในโลกนี้ไม่ว่าชาติใดภาษาใด หัวใจสำคัญซึ่งแต่ละคนปรารถนา ก็คือ “ศานติสุข” การเคารพในสิทธิและเสรีภาพซึ่งกันและกันอันเกิดจาก น้ำใสใจจริง ถือเป็นสิ่งนำสู่เป้าหมายที่แท้จริงได้ กับอีกด้านหนึ่ง แม้ รู้สึก ว่าสังคมกำลังตกเข้าไปอยู่ภายใต้โครงสร้างและระบบการเอารัดเอาเปรียบ แต่ทิศทางที่หวังแก้ปัญหาได้อย่างจริงจังคงไม่ใช่มุ่งทำลาย คนซึ่งเป็นเพื่อนมนุษย์และสิ่งของ หากอยู่ที่ความมีสติของแต่ละคนไม่ว่าใครจะยืนอยู่ ณ จุดใดก็ตาม และแม้เรื่องนี้จะมองผ่านงานกล้วยไม้ แต่ผู้เขียนก็เชื่อว่าหากมองผ่านเรื่องอื่น ถ้ามีความจริงใจต่อเพื่อนมนุษย์ ย่อมมองเห็นภาพเดียวกันได้

“

เรื่อง 'คืนกล้วยไม้สู่ธรรมชาติ' ที่นำเสนอนี้
หากใครถือปฏิบัติอย่างแน่วแน่ และเข้าถึงความจริงได้
ความหวังอันพึงได้รับคงไม่เพียงช่วยให้กล้วยไม้อยู่ได้เท่านั้น
หากยังให้โอกาสแก่สรรพชีวิตทั้งหลาย
รวมถึงเพื่อนมนุษย์ทุกรูปลักษณะ
สามารถที่จะดำรงอยู่
อีกทั้งร่วมกันทำหน้าที่สนองประโยชน์สุขแก่กันและกัน
ได้อย่างมั่นคงให้เชื่อถือได้
โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านหนึ่งการมุ่งปฏิบัติอย่างแน่วแน่
ย่อมส่งผลสะท้อนกลับมาเสริมสร้างรากฐานตนเอง
ให้มองเห็นคุณค่าที่แท้จริงของชีวิตได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

”

หุดหุด ออบหลวง เชียงใหม่ มกราคม 2520

ดินกล้ายไม้สู่ธรรมชาติ

๕ ธรรมชาติคือแม่บังเกิดเกล้าของทุกชีวิตและสรรพสิ่งต่าง ๆ ซึ่งเราแต่ละคนผู้เกิดมาและมีสภาพทั่วไปเป็นปกติ ฟังปฏิเสธเสียมิได้อันหนึ่งหากยังดำรงชีวิตอยู่อย่างมีสติคงสามารถหวนกลับมาสำรวจตนเอง แม้เพียงชั่วครู่ เพื่อนำพิจารณาว่า มีสิ่งมีชีวิตใดบ้างที่ปรากฏชัดอยู่กับตัวเราแต่ไม่ได้สืบเนื่องมาจากธรรมชาติในชั้นพื้นฐาน ดังนั้นแม้สิ่งอื่น ๆ รวมถึงกล้วยไม้ซึ่งคนกลุ่มหนึ่งได้หยั่งรากฐานความรักลงสู่สังขารอย่างลึกซึ้งก็เช่นเดียวกัน

ใครหลายคนผู้ปล่อยชีวิตให้เอาแต่ก้าวไปข้างหน้าโดยมุ่งอยากได้สิ่งซึ่งตนต้องการด้านเดียวอย่างขาดสติ ในที่สุดก็คงต้องตายและพบว่าแม้สิ่งซึ่งเป็นส่วนต่าง ๆ ของร่างกายตนเองเมื่อครั้งยังมีชีวิตอยู่ถือเป็นสิ่งหวงนักหวงหนาก็จำต้องคืนกลับสู่ธรรมชาติอย่างหลีกเลี่ยงไม่พ้น

ยิ่งไปกว่านั้นสิ่งซึ่งพบได้จากภาพสะท้อนอันสอนให้คิดค้นหาความจริงก็คือ บุคคลใดซึ่งชีวิตตนเองจบลงด้วยเงื่อนไขเป็นเหตุตกค้างอยู่ใน

รากฐานจิตใจว่า **กูไม่ได้ให้อะไรแก่หน้าไหนทั้งสิ้น คงคิดแต่จะเอาจากคนอื่นสิ่งอื่นด้านเดียวเท่านั้น** คำตอบซึ่งยืนยันความจริงอย่างปฏิเสธไม่ได้ก็คือเมื่อถึงช่วงใกล้จะตายยอมมอบเอาอะไรในด้านวัตถุไปไม่ได้สักอย่าง แต่อีกด้านหนึ่งยอมได้รับการผูกติดไว้ให้ต้องมอบเอาไปด้วยอย่างชัดเจนก็คือเงื่อนไขซึ่งแฝงอยู่ในรากฐานความรู้สึกของจิตใจ ซึ่งคงไม่มีใครช่วยได้แม้แต่สมาชิกในครอบครัวอันมีความใกล้ชิดที่สุด

ในช่วงที่ผ่านมาของสังคมหากมองแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงดู ๆ ไปแล้วทำให้อดรู้สึกไม่ได้ว่า ภาพซึ่งสะท้อนออกมาปรากฏว่าเท่าที่พบทั่ว ๆ ไป เสมือนว่ามนุษย์กำลังมุ่งหน้าเอาสิ่งที่ตนสร้างขึ้นมาใช้ปกคลุมพื้นโลกให้หมด แต่ครั้นหันไปมองอีกด้านหนึ่งกลับเห็นว่า จริง ๆ แล้วสิ่งซึ่งนำมาใช้ในการสร้างก็มาจากผืนแผ่นดินอันสืบเนื่องมาจากพื้นฐานธรรมชาตินั่นเอง จึงทำให้เชื่อมั่นว่าแม้มนุษย์จะตกเข้าไปอยู่ในสภาพที่เหิมเกริมแค่ไหน ตัวเองก็ยังคงต้องอาศัยธรรมชาติอยู่วันยังค่ำ แต่จากผลของการมุ่งมองไปเพียงด้านหน้ายอมบ่งบอกได้ด้วยตัวของมันเองว่า คนในสภาพเช่นนี้คงไม่อาจมองเห็นสัจธรรมซึ่งปรากฏอยู่ในรากฐานตนเองอย่างถึงความจริงได้

ดังนั้น ในพื้นฐานแนวคิดซึ่งลึบความสำคัญของธรรมชาติ หากเข้าไปปรากฏอยู่ในรากฐานชีวิตบุคคลโดยอ้อมคาดการณ์ได้ว่า หากวันหนึ่งข้างหน้าไม่เร็วก็ช้าคงต้องได้รับผลสะท้อนกลับมาสอนให้รับเป็นบทเรียนไว้ และยังมีการกดเก็บไว้นานเพราะความประมาท เมื่อถึงเวลาและจังหวะเหมาะก็ยิ่งทำให้ได้รับผลรุนแรงยิ่งขึ้นไปตามสัดส่วนของเหตุและผลที่เป็นจริง

ในเมื่อมองภาพรวม ๆ ของมนุษย์ที่ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันยอมปรากฏเห็นได้สัมผัสได้อย่างหลากหลาย เมื่อได้รับผลกระทบซึ่งสะท้อนกลับมา

ให้เห็นบทเรียนแก่ชีวิต บ้างก็รู้สึกได้ช้าได้เร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มซึ่งรู้สึกก่อนย่อมเริ่มมีการพูดกันในทำนองว่า **ต้องการคืนสิ่งนั้นสิ่งนี้สู่ป่าสู่ธรรมชาติแม้กระทั่งกล้วยไม้ซึ่งกำลังสะท้อนภาพอันโดดเด่นด้วยบทบาทในสังคมปัจจุบัน** แต่การหยิบยกเพียงรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งของพรรณไม้มากกล่าวเน้นย่อมทำให้รู้สึกว่า มีการแฝงไว้ด้วยเงื่อนไขให้ต้องค้นหาความจริงกันต่อไปอีก

ดังจะพบกับภาพซึ่งกำลังปรากฏให้เห็นได้ในขณะนี้ ที่มีการกล่าวว่าจะต้องคืนกล้วยไม้สู่ป่าและคืนสัตว์ชนิดนั้น ชนิดโน้นสู่ป่า ยิ่งกว่านั้น หากมองเลยสิ่งซึ่งได้ยินได้ฟังไปแล้ว ยังอาจพบกับภาพพฤติกรรมนำปฏิบัติที่มีการนำต้นกล้วยไม้ซึ่งได้รับการเพาะเมล็ดและเลี้ยงไว้ในสวนหรือในบ้านของคนไปปลูกไว้ในป่า แม้ว่าบางรายจะมีการปลูกไว้ให้เจริญแข็งแรงระดับหนึ่งแล้ว โดยอ้างว่าหากนำไปขณะที่ยังเล็กอาจไปไม่รอดเนื่องจากช่วยตัวเองไม่ได้

จากอีกด้านหนึ่งซึ่งแม้จะมีการคิดกันง่าย ๆ อย่างที่กล่าวแล้ว เมื่อนำปฏิบัติจริงโดยที่ลงมือทำกันไปสักช่วงหากไม่ละเลยต่อการติดตามเพราะมีความรักความสนใจ ผลที่ปรากฏก็น่าจะช่วยให้จุกคิดกันได้ไม่มากนักน้อย เพราะคงพบว่าชีวิตไม่ว่าลักษณะใดซึ่งนำมาไว้กับบ้านแม้ช่วงเวลาหนึ่งแล้วกลับไปปล่อยป่าเมื่อเวลาผ่านไปได้สักระยะหนึ่งไม่ว่าเร็วหรือช้าอย่าว่าแต่จะมีโอกาสสืบพันธุ์ต่อไปเลยแม้หลงเหลือให้เห็นก็ไม่แน่ว่าจะนานเท่าใด ยิ่งไปกว่านั้นหากหันมามองที่ป่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งป่าซึ่งอยู่บนพื้นฐานที่มีมาตามธรรมชาติอันถือว่ามีความหมายอย่างลึกซึ้ง และควรถือว่าเป็นพื้นฐานรองรับชีวิตอย่างสำคัญยิ่ง ก็ยังคงหมดไปเรื่อย ๆ จนในที่สุดน่าจะพบว่าแทบไม่มีป่าที่แท้จริงให้นำชีวิตใดไปปล่อยให้เชื่อมั่นได้อีก นอกจากป่าซึ่งมนุษย์ทำขึ้นและนำมาอ้างเพื่อประโยชน์อย่างอื่น

กรณีดังกล่าวที่พบด้วยตนเอง จึงใคร่ขอนำประสบการณ์จากชีวิต ซึ่งปฏิบัติจริงมาแล้วไว้ ณ ที่นี้ โดยที่ปัจจุบันผู้เขียน มีอายุผ่าน 72 ปี บริบูรณ์มาแล้ว เมื่อหวนกลับไปพิจารณาถึงช่วงซึ่งตนเองยังมีอายุประมาณ 40 ปี ได้นำบรรดาศิษย์ในมหาวิทยาลัยกลุ่มหนึ่งขึ้นไปสู่วิเวณป่าของจังหวัดเชียงใหม่ซึ่งมีสภาพเป็นภูเขา และนำกล้วยไม้ซึ่งที่เกิดจากการเพาะเมล็ดในขวดและปลูกไว้อีกช่วงหนึ่งโดยพิจารณาที่เห็นว่ามีความแข็งแรงพอสมควรไปปลูกไว้ตามต้นไม้ในจุดต่าง ๆ ซึ่งคิดว่าเหมาะสม แต่กลับพบในที่สุดว่า ไม่มีกล้วยไม้ชนิดดังกล่าวหลงเหลือให้พบเห็นในบริเวณนั้นอีก และทั้งสภาพแวดล้อมของป่าก็เสื่อมโทรมลงไปจนแทบจะหมด

สิ่งซึ่งพบได้ภายหลังจากผลดังกล่าวและควรถือว่ามีคุณค่าอย่างยิ่งหลังจากหวนกลับมามองที่ตนเองก็คือ ทำให้รู้ชัดเจนว่านี่คือวิถีการเรียนรู้ถึงสัจธรรมชีวิตของเด็กคนหนึ่งผู้รักและสนใจปฏิบัติบนรากฐานแนวคิดความเชื่อของตนให้รู้ถึงความจริงได้อย่างแจ่มชัดในแต่ละช่วงชีวิตเท่านั้น

เมื่อมาถึงบัดนี้ยังทำให้พบกับสัจธรรมชีวิตอีกสิ่งหนึ่งว่า หากไม่มีวันนั้นยอมไม่มีวันนี้ เพื่อนำมาถ่ายทอดสู่ชนรุ่นหลัง

จากประสบการณ์ดังกล่าว น่าจะสอนสิ่งที่มีคุณค่าอย่างยิ่งแก่แต่ละคนผู้มีโอกาสสัมผัสเพื่อช่วยให้มองสู่อีกทิศทางหนึ่งซึ่งน่าจะมีภาพของสัจธรรมที่ต้องการให้เห็นได้ชัดเจน เพราะแนวคิดความรู้สึที่หยิบยกมาเป็นตัวอย่างถ้ามันไม่อาจช่วยให้มองเห็นผลที่แท้จริงก็อาจจะลองหวนกลับมามองสู่ทิศทางตรงข้ามกันดูบ้างหากไม่ยึดติดจนเกินไปนัก ซึ่งจริง ๆ แล้วบนทิศทางใหม่นี้เอง ทุกคนมีโอกาที่จะเข้าถึงความจริงได้ไม่ยากเนื่องจากมีคำตอบภายในตัวของมันเองรออยู่อย่างพร้อมมูลแล้ว

นั่นคือทุกสิ่งทุกอย่างที่เป็นความจริง สามารถค้นได้ปฏิบัติได้ที่ตน

เองโดยแท้ แต่สำหรับชีวิตบุคคลผู้ซึ่งยังคงเข้าไปไม่ถึง เห็นคงต้องปล่อยให้ เป็นไปตามกระแสและโอกาสซึ่งแต่ละคนพึงมองเห็นจากรากฐานตนเอง อย่างอิสระและเชื่อมั่นว่าวันหนึ่งข้างหน้าไม่เร็วก็ช้าคงมองเห็นและนำมา ใช้ประโยชน์แก่ชีวิตได้อย่างรู้คุณค่า

ในสังคมปัจจุบัน ภาพที่เห็นได้ชัดเจนและเชื่อว่ายังคงเห็นได้ ชัดเจนยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ ก็คือภาพของสังคมปลายเหตุหรืออีกนัยหนึ่ง สังคม ซึ่งถือภาวะยึดติดอยู่กับภาพเป็นเปลือกนอกของสิ่งต่าง ๆ เข้าไว้ในราก ฐานอย่างลึกซึ้ง จึงถูกกำหนดโดยธรรมชาติที่ปรากฏอยู่ในตัวเองให้มุ่ง มองปัญหาด้วยทิศทางออกสู่ภายนอกและมองเน้นไปยังด้านซึ่งเป็นรูปวัตถุ ด้วยน้ำหนักที่เหนือกว่าอีกด้านหนึ่ง

เมื่อกล่าวถึงธรรมชาติของกล้วยไม้ และแม้ธรรมชาติของเรื่องอื่น ๆ ก่อนการมองไปยังภาพของกล้วยไม้ชนิดนั้นชนิดนี้และมองต้นไม้หรือชีวิต อื่นที่ไม่ใช่กล้วยไม้ซึ่งมีร่างกายให้แต่ละคนสัมผัสได้ หากมองย้อนกลับนำ จะเห็นภาพธรรมชาติของมนุษย์ ซึ่งยังไม่เท่านั้นคงต้องค้นให้ลึกจะพบว่า มีวิญญาณแห่งความรักความสนใจอันพึงนำความรู้สึกไปรู้ได้ถึงคุณค่า ที่แท้จริง ดังที่ได้นำมาเขียนเป็นบทความไว้ในหนังสือชื่อ กล้วยไม้ในดวง ใจ ในโอกาสซึ่งวัยตนเองครบ 6 รอบ

หากเข้าใจในสิ่งดังกล่าวได้ชัดเจนก็น่าจะเห็นอีกภาพหนึ่งติดตาม มาด้วยว่า ไม่ว่าจะมองที่กล้วยไม้หรือสิ่งอื่นโดยอมมิธรรมชาติซึ่งเชื่อมโยงถึงแผ่นดินได้ และหยั่งรู้ว่าเป็นรากฐานจิตสำนึกที่ปรากฏอยู่ในจิต วิญญาณ โดยถือเป็นแหล่งกำเนิดความรับผิดชอบซึ่งตนพึงมีต่อสรรพสิ่ง และสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นและดำรงอยู่ร่วมกันกับตน อีกทั้งมีการสืบทอด ตลอดมาเป็นเวลานาน ซึ่งโดยสัญธรรมชาติหากถูกทำลายไปเพียงเพราะ ความอยาก ย่อมไม่อาจย้อนกลับไปแก้ไขอะไรได้ จึงควรหยั่งรู้แต่แรกได้

ว่า เป็นสิ่งมีความหมายในด้านคุณค่าอย่างลึกซึ้ง

ดังนั้นเราจึงไม่อาจนำเพียงข้อเขียนคำพูดมากำหนดความสำคัญ เน้นเป็นคำสอนที่ได้ผลจริงจัง ดังคำกล่าวทำให้รู้จักรับผิดชอบต่อสังคม และชีวิตเพื่อมนุษย์ตลอดจนสรรพสิ่งต่าง ๆ แม้การเจาะจงไปยังกล้วยไม้ และหากพบว่าไม่เป็นไปตามที่ตนปรารถนา ก็สั่งใช้อำนาจลงโทษตามระเบียบจับตัวเข้าคุก ซึ่งล้วนเป็นสิ่งประดิษฐ์ที่สร้างขึ้นมาจากคนในกลุ่ม ซึ่งเข้าไปมีอำนาจในแต่ละยุคสมัย

มนุษย์แต่ละชีวิตหาใช่มีเพียงร่างกายและจิตใจ หากควรเข้าใจอย่างลึกซึ้งว่าจิตใจคือรากฐานรองรับทุกส่วนซึ่งมีองค์ประกอบที่มีการผสมกลมกลืนกันอย่างสมบูรณ์ครบถ้วนภายใต้กระแสจิตวิญญาณ เพื่อนำความพร้อมมูลในการดำรงอยู่อย่างสมศักดิ์ศรี

ดังนั้นการมุ่งค้นคว้าเพื่อหาความจริงซึ่งอยู่ในรากฐานและถือเป็นหนึ่งเดียว สำหรับนำมาใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตอันพึงหวังว่า นำจะไปสู่ความสุขความสำเร็จในสิ่งที่เป็นความจริงและพึงปรารถนา ซึ่งไม่เพียงเป็นที่ปรารถนาของแต่ละคน หากยังเข้าถึงจุดรวมกันกับสิ่งซึ่งถือเป็นความปรารถนาของธรรมชาติด้วย จึงน่าจะถือเป็นความต้องการที่สำคัญที่สุด เนื่องจากจะช่วยให้แต่ละชีวิตที่เกิดมามีโอกาสสูงสู่ความเป็นหนึ่งเดียวกันและช่วยให้สังคมซึ่งมีโอกาสขยายขอบข่ายไปสู่โลก บังเกิดศานติสุขบนรากฐานการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติได้อย่างชัดเจน

ดังนั้น หากชีวิตแต่ละคนที่เกิดมา เริ่มต้นจากสังขะซึ่งธรรมชาติได้มอบมาให้ในรากฐาน และได้รับโอกาสให้พัฒนาขึ้นมาอย่างอิสระจากความเข้าใจของอีกด้านหนึ่งซึ่งมีอำนาจเหนือกว่าโดยเน้นการปฏิบัติร่วมกับสภาพที่เป็นจริงซึ่งปรากฏหลากหลายอยู่ในกระแสสิ่งแวดล้อมในชีวิตประจำวัน ย่อมมีโอกาสเติบโตขึ้นมาบนแนวทางที่สอดคล้องกันกับการ

ตระหนักได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้นว่า สิ่งซึ่งควรคืนให้แก่ธรรมชาติและผืนแผ่นดิน โดยถือเป็นหน้าที่อย่างแท้จริง น่าจะได้แก่การคืนเงื่อนโซ่ซึ่งทำให้เกิดกิเลสที่แต่ละคนรับเอาเข้าไปในรากฐานจิตใจซึ่งมีมาแต่อดีต เพื่อให้โอกาสแก่กระแสนการรับรู้ในสิ่งต่าง ๆ อย่างเข้าถึงความจริงปรากฏออกมาได้อย่างอิสระ ซึ่งผลจากสิ่งดังกล่าวย่อมช่วยให้หยั่งรู้ถึงสัจธรรมของทุกสิ่งทุกอย่างได้อย่างลึกซึ้ง

ในขั้นนี้จึงใคร่ขอนำเอาแง่คิดพื้นฐานซึ่งน่าจะเป็นสัจธรรมของวิถีการเปลี่ยนแปลงมาฝากไว้ เพื่อนำไปพิจารณาใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตดังต่อไปนี้

ชีวิตซึ่งเติบโตขึ้นมานบนพื้นฐานที่สะท้อนให้เห็นภาพได้อย่างชัดเจนว่าเดินติดดินมาโดยตลอดและมั่นคงอยู่ได้ ย่อมควรแก่ความภูมิใจในศักดิ์ศรีที่แท้จริง ยิ่งไปกว่านั้น แนวคิดจากคุณลักษณะนี้ร่วมด้วยพฤติกรรมจากการปฏิบัติย่อมมีโอกาสสร้างศรัทธา อีกทั้งช่วยให้แต่ละคนสามารถมองเห็นแนวทางที่แท้จริง อย่างได้ผลที่สุด แม้บุคคลใดยังเข้าไม่ถึงย่อมมีโอกาสเข้าถึงได้เสมอ

ดังนั้นความหมายของความว่า คินกล้วยไม้สู่ธรรมชาติ หรือใครจะเรียกว่า คินสัตว์ป่าสู่ป่า - คินชีวิตสู่แผ่นดิน และอย่างอื่น ๆ ล้วนเป็นความหลากหลายของสิ่งซึ่งอยู่เพียงภายนอกอันมิใช่ของจริง จึงเรียกกันได้อย่างอิสระโดยไม่ต้องไปตามกันบุคคลอื่น หากเข้าถึงสัจธรรม ย่อมตระหนักได้ถึงความหมายซึ่งควรปรากฏอยู่ในรากฐานและมีความหมายเพียงหนึ่งเดียวเท่านั้น ซึ่งสิ่งนี้เองก็คือเงื่อนโซ่ที่มีธรรมชาติมาแต่กำเนิดโดยที่ปรากฏอยู่ในรากฐานจิตใจของแต่ละคน ซึ่งหากได้รับโอกาสจากภายนอกให้ปรากฏและเจริญงอกงามขึ้นมาอย่างอิสระ ย่อมมีความหวังที่จะบรรลุถึงความ เป็นหนึ่งเดียวซึ่งไร้ทั้งรูปร่างหน้าตาและสีสันใด ๆ ทั้งสิ้น

ผู้เขียนยังจำได้ถึงคำกล่าวตอนหนึ่งซึ่งสะท้อนออกมาท่ามกลางที่ประชุมสัมมนาเรื่องสิ่งแวดล้อมซึ่งจัดขึ้นครั้งหนึ่งในระดับชาติ มองที่กลุ่มคนผู้อยู่เบื้องหลังการจัดและผู้เข้าร่วมรู้สึกว่ามีอิทธิพลวัดดูอยู่ในรากฐานชัดเจนมากพอสมควร ความว่าเราได้ร่ำรวยกันมามากแล้ว ขอให้แบ่งปันไปรักษาแผ่นดินธรรมชาติกันบ้าง

อนึ่ง การที่จำได้ตึงเนื่องมาจากความรู้สึกที่ประทับใจเป็นพิเศษ แต่คงไม่ใช่เป็นความประทับใจอันเกิดจากการเห็นสอดคล้องแนวคิดดังกล่าว หากมีใจเป็นกลางแม้สิ่งซึ่งไม่เห็นชอบด้วยเหตุและผลก็น่าจะทำให้รู้สึกประทับใจในระดับเท่าเทียมกันได้ ทั้งนี้เนื่องจากช่วยให้สำนึกได้ว่า หากไม่มีด้านนั้นมากระทบย่อมไม่มีด้านนี้เกิดขึ้นมาอย่าถึงความเชื่อมั่นด้วยเหตุผลในรากฐานตนเองให้แน่นหนายิ่งขึ้น

สิ่งซึ่งตนมองเห็นได้จากมุมมองกลับกันกับคำกล่าวที่ปรากฏขึ้นท่ามกลางบรรยากาศที่ประชุมดังกล่าวก็คือ “ธรรมชาติเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างอิสระและพัฒนาตนเองมาอย่างอิสระตามเหตุและผลบนพื้นฐานสัจธรรม ดังนั้นเมื่อเกิดแผลจึงไม่มีมนุษย์คนใดกลุ่มใดจะช่วยรักษาให้ได้ และแผลที่นำมากล่าวเน้นก็หมายถึงผลอันเกิดจากการกระทำของมนุษย์จนทำให้ธรรมชาติต้องตกไปในอยู่ด้านสูญเสีย และขาดโอกาสที่จะเสริมสร้างตนเองขึ้นมาทดแทนได้ทัน ดังนั้นการคิดแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างจริงจังจึงน่าจะเริ่มต้นจากด้านของมนุษย์เองก่อนอื่น นั่นคือ มนุษย์พึงทวนกลับไปทบทวนตนเองเพื่อมุ่งยับยั้งกิเลสอันเป็นบ่อเกิดแห่งความอยากซึ่งปรากฏอยู่ในรากฐานจิตใจอันเป็นธรรมชาติให้ลดลงได้ สิ่งซึ่งถือเป็นเป้าหมายร่วมกันระหว่างสัจธรรมของธรรมชาติกับชีวิตมนุษย์ย่อมมีโอกาสเป็นไปได้อย่างแน่นอนที่สุด

การคืนกล้ายไม้สู่ธรรมชาติ หรือใครจะกล่าวว่า คืนพรรณไม้ชนิด

นั่นชนิดนี้รวมถึงสัตว์ป่าสู่ป่าสู่ธรรมชาติก็สุดแล้วแต่จะคิดจะกล่าวได้
 อย่างอิสระท่ามกลางภาวะความหลากหลายบนพื้นฐานธรรมชาติของมนุษย์
 หากแต่ละคนละจากภาวะยึดติดอยู่เพียงด้านซึ่งเป็นรูปแบบย่อมช่วยให้
 เข้าใจถึงความหมายที่แท้จริงว่า **ชีวิตแต่ละคนเริ่มต้นจากสิ่งใดก็ได้** ซึ่ง
 ตนค้นพบเองว่ามีความพร้อมแล้ว ทั้งความรักความสนใจที่ปรากฏอยู่
 ในรากฐานตัวเอง และสิ่งซึ่งปรากฏอยู่ ณ ภายนอกอันได้แก่ปัจจัยใน
 ด้านรูปวัตถุที่ถือหลักพึ่งตนเองเป็นพื้นฐานสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
 ควรเริ่มจากสิ่งซึ่งปรากฏในรากฐานอันถือเป็นเงื่อนไขที่มีพลังผลักดัน
 สำคัญที่สุด เพื่อหวังใช้ในการแสวงหาสิ่งซึ่งอยู่ภายนอกให้เป็นไปตาม
 ชั้นตอนอย่างมีเหตุมีผล จากภาพรวมบนพื้นฐานโครงสร้างดังกล่าว น่า
 จะส่งผลสะท้อนกลับมาช่วยให้ระบบการเรียนรู้ในตนเอง สามารถเข้าถึง
 สิ่งซึ่งมีเหตุมีผลถึงซึ่งกันและกันในทุกเรื่องลึกซึ้งถึงแก่นแท้ยิ่งขึ้นเป็นลำดับ

อนึ่ง ในเมื่อหลักธรรมระบุไว้ชัดเจนว่า **ทุกสิ่งทุกอย่างที่มีบทบาท**
สัมพันธ์ถึงชีวิตประจำวันของมนุษย์ ย่อมมีเหตุมีผลเป็นความจริงปรากฏ
อยู่ในรากฐานของจิตใจมนุษย์เอง ดังนั้นความหวังที่จะแก้ไขปัญหาต่าง ๆ
 ได้อย่างจริงจังจึงหาใช้มุ่งไปยังกล้วยไม้ยิ่งจำเพาะเจาะจงไปยังชนิดใด
 ชนิดหนึ่ง แม้พรรณไม้ชนิดใดกลุ่มใดหรือสัตว์ป่าชนิดใดกลุ่มใดก็ตามซึ่ง
 ปรากฏอยู่บนพื้นฐานความหลากหลายในกระแสสิ่งแวดล้อมของแต่ละ
 คนแม้กระทั่งป่า โดยที่เข้าใจว่าเป็นธรรมชาติไม่

หากควรมุ่งไปยัง**ธรรมชาติมนุษย์** โดยเฉพาะอย่างยิ่งเริ่มต้นจาก
ธรรมชาติซึ่งปรากฏอยู่ในรากฐานตนเองก่อนอื่น เพื่อหวังให้เงื่อนไข
 เป็นเหตุผลที่แท้จริงได้รับการเปิดออก ช่วยให้สามารถเข้าใจถึงความจริง
 ของมนุษย์และสรรพสิ่งอื่น ๆ ได้อย่างถ่องแท้ ย่อมถือเป็นความหวังสำหรับ
 ผู้ซึ่งเข้าถึงเหตุและผลแล้ว ว่าทุกสิ่งทุกอย่างน่าจะได้รับโอกาสให้สามารถ

ฟื้นฟูตัวเองรวมถึงมีการพึ่งพาซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นที่พึ่งพาแก่บรรดามวลมนุษยชาติได้อย่างมั่นคงยั่งยืน แม้ในที่สุดยอมดับสูญไปตามสังขาร ย่อมเป็นไปอย่างสมบูรณ์ครบถ้วน

อนึ่ง เมื่อถึงวันเวลาที่พึงต้องดับไปอย่างน้อยก็ช่วยให้ตนเองรู้สึกว่าจะไปอย่างมีความสุขสงบเป็นธรรมชาติ เนื่องจากทำหน้าที่คืนทุกสิ่งทุกอย่างซึ่งธรรมชาติให้มาแต่เกิดกลับสู่ธรรมชาติอย่างดีที่สุดแล้ว

แม้สภาพที่เป็นจริงภายในรากฐานจิตใจแต่ละคนจะตื่นสึกลึกหนาบ้าง เพราะมีน้ำหนักรากฐานติดอยู่กับเงื่อนไขต่าง ๆ ไม่เท่ากัน ทำให้บางคนสามารถคืนทุกสิ่งทุกอย่างกลับสู่ธรรมชาติไปหมดตั้งแต่ร่างกายและชีวิตตัวเองยังไม่สิ้น แต่มีบางคนแม้ถึงเวลาแล้วก็ยังคงหวงแหนเอาไว้อีกไม่ว่ามากหรือน้อย ซึ่งสิ่งดังกล่าวคือพฤติกรรมที่ช่วยให้อ่านถึงความจริงได้ว่า ยังคงมีการนำมาสั่งสมให้มากขึ้นไปอีก

อย่างไรก็ตาม แม้ตามความเป็นจริงจะได้คืนกล้วยไม้ หรือสิ่งอื่นใดที่เคยมุ่งนำมาสนองประโยชน์แห่งตน กลับสู่ธรรมชาติจนหมดสิ้นไปตั้งแต่ร่างกายและชีวิตตนจะยังอยู่ แต่พันธะผูกพันในส่วนลึกของความรู้สึกซึ่งควรปรากฏอยู่ในรากฐานตนเองย่อมต้องมีอยู่ หากอยู่บนพื้นฐานซึ่งมีการปรับเปลี่ยนตัวเองมาปรากฏอยู่เหนือรากฐานที่อิสระหรือบริสุทธิ์แล้ว จึงช่วยให้หยั่งรู้ได้อย่างลึกซึ้งถึงบุญคุณของสังขารที่ช่วยให้ระลึกได้เสมอว่า หากไม่มีสรรพชีวิตและสิ่งต่าง ๆ ซึ่งปรากฏหลากหลายอย่างอิสระอยู่ในกระแสนิ่งแวดล้อมของชีวิตประจำวันให้ตนมีโอกาสสัมผัสและศึกษาอย่างอิสระแล้วการหยั่งรู้ถึงความจริงซึ่งปรากฏอยู่ในส่วนลึกที่สุดของรากฐานตนเองย่อมไม่อาจเป็นไปได้

ดังเช่นความรู้สึกอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นในช่วงหลังๆ ของชีวิต และขอนำมากล่าวไว้ ณ ที่นี้คือ หากไม่มีวันนั้นย่อมไม่มีวันนี้ และหากไม่ได้รับ

โอกาสให้สัมผัสกับความจริงจากวันนั้นถึงวันนี้ย่อมไม่อาจพบว่า แท้จริงแล้วทุกสิ่งทุกอย่างต่างก็ไม่มีอะไรเลยทั้งสิ้น

อนึ่ง ถ้าเข้าใจได้จริงคงปลอดแล้วจากการนำกระแสสิ่งต่าง ๆ มาสร้างเป็นเงื่อนไขใส่ไว้ในรากฐานจิตใจตนเอง คงมีแต่มุ่งคิดอย่างแน่วแน่อยู่เพียงสิ่งเดียวว่า ระหว่างยังมีชีวิตอยู่ตนคงต้องปฏิบัติหน้าที่ต่อไปอย่างดีที่สุดโดยอีกด้านหนึ่งพึงควรระมัดระวังด้วยว่าไม่ควรเกิดความประมาท ย่อมเป็นวิถีทางที่ส่งผลเชื่อมโยงถึงความสุขที่แท้จริง บนพื้นฐานธรรมชาติในตัวเองอย่างสมบูรณ์ครบถ้วนแล้วสำหรับชีวิตนี้

เราคงสรุปจากภาพรวมของเรื่องนี้ได้ว่า การคืนแต่ละสิ่งจากรากฐานความรู้สึกรากจิตใจตนเองสู่ธรรมชาติซึ่งมีเพียงความว่างเปล่าน่าจะเป็นสิ่งได้ผลแน่นอนที่สุดไม่ว่าจะมองสู่เรื่องกล้วยไม้หรืออื่นใดก็ตาม ในอีกด้านหนึ่งย่อมไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนให้แก่บุคคลอื่นชีวิตอื่นซึ่งเป็นเพื่อนร่วมโลก

การคิดการปฏิบัติที่เน้นให้คนอื่นต้องนำสิ่งนั้นสิ่งโน้นไปคืน หรืออีกด้านหนึ่งไม่ให้ไปนำเอามาสนองความต้องการของแต่ละคน แม้อาจไม่บังคับแต่หวังให้เป็นไปตามความสมัครใจคงเป็นไปได้ยาก ทั้งนี้เนื่องจากบนพื้นฐานความจริงของชีวิตแต่ละคนซึ่งชี้ไว้อย่างชัดเจนว่า **คนเราที่เกิดมาและอยู่ร่วมกัน ย่อมมีธรรมชาติที่ไม่เหมือนกัน** ดังนั้นการคิดเช่นนี้อีกทั้งมีการนำมาอ้างว่า**ทำเพื่อส่วนรวม**และเมื่อไม่เป็นไปตามปรารถนาก็ยังมีการสืบสานต่อไปถึง**ใช้อำนาจบังคับ** หากมองย้อนกลับไปจะพบว่าจริง ๆ แล้วผู้คิดผู้นำปฏิบัตินั้นเองที่ยังคงเป็นคนเห็นแก่ตัวอย่างปฏิเสธไม่ได้ อย่างไรก็ตามสิ่งทั้งหลายทั้งหมดก็ได้ช่วยให้บุคคลผู้มีประสบการณ์ มีโอกาสเข้าใจชีวิตมนุษย์ปุถุชนซึ่งปรากฏหลากหลาย ได้ถึงพื้นฐานอันเป็นธรรมชาติอย่างมุ่งถึงแก่นลึกซึ่งยิ่งขึ้น

ดังนั้นสาระทั้งหลายซึ่งนำมาเขียนเป็นบทความนี้ ไม่ว่าจะใครจะมองว่าเป็นเรื่องกล้วยไม้ เรื่องขมมะ หรือแม้เรื่องอื่น ผู้เขียนคงไม่นำมาใส่ใจใดๆ ทั้งสิ้น แต่เมื่อรู้อะไร รู้อย่างไร และรู้ได้ลึกซึ้งถึงไหนก็นำมาเสนอไว้แค่นั้น หากสรรพชีวิตและสิ่งต่างๆ ที่ปรากฏหลากหลายอยู่ในกระแสสิ่งแวดล้อมมาแต่เริ่มกำเนิดขึ้นบนพื้นฐานความจริงแห่งตนไม่ว่าในอดีตจะทำให้รู้สึกว่าได้หรือไม่ได้ เมื่อมาถึงบัดนี้ก็มีการเปลี่ยนแปลงมาทำให้ยังรู้ได้ว่า ทุกรูปลักษณะและสภาวะซึ่งผ่านเข้ามาสู่ชีวิตตัวเอง และผ่านไปแล้วล้วนเป็นสิ่งดีมีคุณค่าด้วยกันทั้งสิ้น โดยเฉพาะสำหรับชีวิตนี้ที่ได้รับแล้วจากสิ่งซึ่งเป็นความจริงช่วยให้เชื่อมั่นได้อย่างปราศจากความเคลือบแคลงใดๆ ทั้งสิ้น.

18 เมษายน 2538

“

การจะหวังให้ครอบครัวมีความมั่นคง
ย่อมมีคำอธิบายอยู่ในตัวเองอย่างชัดเจนแล้ว
และมีเหตุมีผลอยู่เพียงประเด็นเดียว
แต่หลาย ๆ คนก็มักอ้างว่าตนนำปฏิบัติได้ยาก
นั่นคือ บุคคลผู้เป็นผู้ใหญ่และเป็นหลักให้แก่ครอบครัว
ควรถือสัจจะ
และในด้านปฏิบัติน่าจะสะท้อนภาพให้เห็นเด่นชัด
อีกทั้งต่อเนื้อว่าเป็นผู้มีอุดมการณ์

”

โหน้มบาน ป่าภาคใต้

ตามมันตงของครอบครัว กับปัญหาที่แฝงอยู่

ป จวบวันนี้ ไม่ว่าจะเข้าไปสัมผัสกับมุมไหนของสังคม แม้การแสดงออก
ในรายการสื่อทั้งวิทยุและโทรทัศน์หากเป็นเรื่องราวในเชิงสารคดี
รวมถึงในที่ประชุมสัมมนา มักมีโอกาสรับฟังคำปรารภเกี่ยวกับปัญหา
ครอบครัวแตกแยกรวมอยู่ด้วย

อนึ่ง เมื่อกล่าวถึงปัญหาภายในครอบครัว คนแทบทั้งหมดมักมอง
เน้นไปยังภาพ “พ่อ-แม่แยกกันและพ่อ-แม่ทิ้งลูก” หลายคนพยายาม
สะท้อนให้เห็นภาพการดูแลลูกตัวเองในลักษณะให้โน้�ให้โน้ และไม่ว่า
ลูกจะคิดอะไรก็มักไม่ขัด โดยอธิบายเหตุผลว่า “ต้องให้รู้จักคิดได้อิสระ
โดยที่หวังว่าลูกจะเติบโตขึ้นมาจากรากฐานตนเอง” โดยที่เชื่อว่าสิ่งดัง
กล่าวคือการแก้ไข้ปัญหา

รวมความแล้วภาพซึ่งแต่ละคนมองเห็นล้วนเป็นปลายเหตุ หรือที่
เรียกกันว่า “ภาษาดอกไม้” โดยที่รู้ ๆ กันอยู่แล้วว่า เมื่อดอกไม้บานหอม
แลดูสวยงาม ครั้งผ่านพ้นไปได้ไม่นานนักก็จะร่วงโรยโดยไม่มีอะไรหลง

เหลือให้เห็นเป็นชั้นเป็นอัน ดั่งนั้นดูแล้วเสมือนว่าสิ่งดังกล่าว เป็นเพียงการนำมาพูดให้ผ่านพ้นไปวันหนึ่ง ๆ เท่านั้น

หากไม่ลืมไปว่า คนส่วนใหญ่ในสังคมนี้ ยิ่งผ่านการศึกษามาแล้ว และขึ้นไปมีตำแหน่งสูง ๆ มักมีแนวโน้มมองสิ่งต่าง ๆ ที่ปลายเหตุ เนื่องจากไม่อาจมองเห็นภาพในระดับลึก และลักษณะดังกล่าวจะปรากฏอยู่ในคนแทบทุกกลุ่ม จึงไม่น่าประหลาดใจอะไรเมื่อพบกับภาพลักษณะเช่นเดียวกันในประเด็นนี้ ถ้าหยุดคิดสักนิดเพื่อตั้งสติ น่าจะช่วยให้มองได้ลึกซึ่งลงไปถึงรากฐานของความเป็นมนุษย์และพบว่า การจะหวังให้ครอบครัวมีความมั่นคง ย่อมมีคำอธิบายอยู่ในตัวเองอย่างชัดเจนแล้ว และมีเหตุมีผลอยู่เพียงประเด็นเดียว แต่หลาย ๆ คนก็มักอ้างว่าตนนำปฏิบัติได้ยาก

นั่นคือ บุคคลผู้เป็นผู้ใหญ่และเป็นหลักให้แก่ครอบครัวควรถือสัจจะ และในด้านปฏิบัติน่าจะสะท้อนภาพให้เห็นเด่นชัดอีกทั้งต่อเนื่องว่าเป็นผู้มีอุดมการณ์ การถือสัจจะหมายถึงเป็นผู้ที่มั่นคงอยู่กับเหตุและผล ซึ่งปรากฏจากรากฐานอันถือเป็นธรรมชาติในตัวเอง โดยที่ไม่ยอมทนให้ตกเป็นทาสของอิทธิพลอำิสไม่ว่าทรัพย์สินเงินทองหรือลาภยศสรรเสริญ แม้การได้มาซึ่งตำแหน่งและอำนาจใด ๆ ทั้งสิ้น ส่วนอุดมการณ์น่าจะหมายถึงการให้ความรักและเคารพในสิทธิของเพื่อนมนุษย์ซึ่งชีวิตเกิดมาร่วมแผ่นดินและร่วมโลกด้วยกันกับตน อย่างปราศจากการถือพรรคถือพวก

ทั้งสัจจะและอุดมการณ์เป็นสิ่งอยู่ร่วมกันเป็นธรรมจักร ภายในรากฐานจิตวิญญาณของแต่ละคนอย่างเป็นธรรมชาติ แต่การนี้จะสามารถรู้ได้พึงต้องให้ความสนใจซัดค้นหาความจริงในตนเองให้สามารถมองเห็นได้อย่างถ่องแท้ แต่การถ่ายทอดอิทธิพลวัตถุเท่าที่เป็นมาแล้ว ทำให้เห็นว่า “ผู้ใหญ่หลายคนในปัจจุบัน ยิ่งเติบโตยิ่งขึ้นด้วยทรัพย์สินเงินทองอีกทั้งมีตำแหน่งและอำนาจสูงขึ้น มักสะท้อนให้เห็นว่ามีแนวโน้ม

ยึดติดลึกซึ้งยิ่งขึ้น”

ดังนั้นการหวังในสังขารมาจากผู้ใหญ่ ให้เป็นผู้มีใจกว้างและเข้าใจ ผู้ซึ่งชีวิตยังเด็กและด้อยกว่าตนโดยที่ให้การยอมรับด้วยความจริงใจจึงเป็นไปได้ยาก หากมักแสดงแนวโน้มกลับไปสู่อีกทิศทางหนึ่งคือใช้อำนาจ กำหนดสิ่งซึ่งควรเกิดจากธรรมชาติของเด็กแม่ใช้กลยุทธ์ที่แยบยลกว่า ดังเช่นการนำเอาสิ่งนั้นสิ่งโน้นมาสนองความต้องการ ซึ่งจริง ๆ แล้วก็คือวิธีการล่อหลอกให้เด็กหลงกล โดยที่ในมุขกลับมีผลปิดกั้นอิสรภาพทางปัญญาของเด็ก

“โดยมีธรรมชาติเป็นเหตุและผล สังจะจึงเป็นสิ่งไม่ตายและไม่ มีผู้ใดเป็นเจ้าของจริง” ดังนั้นบุคคลผู้ถือสังจะเป็นผลสำเร็จจึงไม่ยอมให้ตัวเองนำสิ่งนั้นสิ่งโน้นซึ่งอยู่นอกตนมาอ้าง ดังเช่นการอ้างว่าร้อนนัก หนาวนัก อิ่มไปหรือยังหิวอยู่ ยิ่งในปัจจุบันมักได้ยินคำกล่าวอ้างบ่อย ๆ เช่น **“ไม่มีเงินทำไม่ได้”** หรือ **“ทุกวันนี้จำเป็นต้องปากกัดตีนถีบ จึงต้องละทิ้งสังจะและอุดมการณ์ไปไปพึ่งพาอย่างอื่นมากขึ้น”**

สังขารได้ชี้ไว้ชัดเจนว่า บุคคลผู้ถือสังจะได้อย่างเด่นชัด จะไม่มีข้ออ้างใด ๆ หลุดออกมาจากปากตัวเองทั้งนั้น แม้ว่าตนจะต้องอดตายก็ไม่อาจยอมได้ คำกล่าวที่ว่า **“เสียชีวิตอย่าเสียสัตย์”** จึงน่าจะมีความหมายลึกซึ้งยิ่งกว่าความเข้าใจซึ่งหมายความว่าเพียงการเสี่ยงชีวิตในสนามรบ เพราะสามารถนำปฏิบัติอย่างจริงจัง ย่อมเป็นผลดีได้ทุก ๆ เรื่องที่มีคนเป็นเหตุและผล

สังจะและความรักความเข้าใจอันพึงนำสู่ความซื่อสัตย์ต่อเพื่อนมนุษย์ จึงเป็นสิ่งอยู่คนละด้านกันกับการมีนิสัยชอบนำสิ่งนั้นสิ่งโน้นมาอ้างเพื่อหวังเอาตัวรอด และเป็นสังขารซึ่งระบุไว้แล้วอย่างชัดเจนมาก และทั้งสองด้านไม่ว่าด้านไหนปรากฏออกมาจากผู้ใหญ่ซึ่งตนควรเคารพ เป็น

พฤติกรรมอย่างเป็นธรรมชาติ ลูกหลานกระทั่งเยาวชนคนทั่วไปมีโอกาสสัมผัส ย่อมได้รับการถ่ายทอดให้เข้าไปอยู่ในรากฐานจิตใจได้อย่างลึกซึ้ง

แม้ว่าผู้ใหญ่หลายคนจะแสดงออกว่าตนอยู่ใกล้ชิดลูกหลาน กระทั่งผู้ร่วมงานซึ่งเป็นคนรุ่นหลังแค่ไหน หากว่ายังคงสะท้อนภาพพฤติกรรมในแต่ละช่วงชีวิตให้เห็นได้ถึง “ความอยาก” โดยที่ มีการเน้นวิธทางซึ่งมุ่งเกาะยึดสิ่งนั้นสิ่งโน้นที่ปรากฏอยู่ ณ ภายนอกซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความประมาทยอมมีธรรมชาติที่ถ่ายทอดกระแสหวนกลับมาถึงลูกหลานตัวเอง ในอนาคตอย่างแน่นอนที่สุด และแล้ววันหนึ่งซึ่งบุคคลผู้รู้ยอมบอกได้ว่าเด็กจะหนีออกไปเองอย่างยากยิ่งขึ้นที่จะหวนกลับมาอีก ซึ่งสิ่งดังกล่าวอยู่บนพื้นฐานัจธรรมที่เป็นความจริง โดยที่กล่าวว่า **“กรรมย่อมสนองด้วยกรรม”**

ดังนั้น การขาดสัจจะจึงปรากฏผลเสียหายทั้งสองด้านคือ ด้านหนึ่งถือว่าแม้กายจะอยู่ใกล้ แต่ใจก็ละทิ้งลูกหลานโดยปริยายแล้ว กับอีกด้านหนึ่งถือเป็นการสร้างแบบอย่างที่ขาดความเป็นมนุษย์ให้ลูกหลานมีโอกาสสัมผัสเป็นความจริง ในที่สุดเมื่อชีวิตเขาเติบโตขึ้นธรรมชาติยอมกำหนดเองให้เขาดำเนินรอยตาม โดยที่ละทิ้งพ่อแม่และครอบครัวไปแสวงหาอามิส และลงได้เริ่มต้นขึ้นแล้วยอมหยุดได้ยาก อาจก้าวต่อไปสู่ยาเสพติดและอบายมุขได้ทุกรูปแบบ สุดแต่อย่างไหนจะมีโอกาสเข้ามาสนองชีวิตอย่างเหมาะสมในแต่ละช่วง

การนำปฏิบัติในสิ่งที่ดีงามซึ่งเป็นภาพเฉพาะหน้า ก็ทำให้ว่าจะเป็นสิ่งดีงามอย่างแท้จริงไม่ จึงควรเข้าใจว่า การมุ่งสร้างความเป็นเพียงภาพปลายเหตุเท่านั้น ถ้าคิดจะนำปฏิบัติให้ต้นเหตุควรเริ่มจากการละเว้นการกระทำความชั่วหากสามารถละได้ ด้านที่เป็นความดียอมบังเกิดเองเป็นธรรมชาติ เพราะจริง ๆ แล้วความดีไม่มีตัวตน ดังนั้นเมื่อใดความ

รู้สึกจากรากฐานตัวเองบังเกิดความว่างเปล่า การคิดการปฏิบัติที่ดั่งมีย่อมบังเกิดขึ้นอย่างแน่นอนที่สุด

รากฐานการละเว้นกระทำความชั่วจะบังเกิดขึ้นได้ จำเป็นต้องมีความรักความจริงใจต่อเพื่อนมนุษย์ อย่างปราศจากการเลือกพวกเลือกกลุ่มแม้เลือกชาติภาษา หรืออาจกล่าวว่าเป็นผู้มีอุดมการณ์ควบคุมตัวเองอยู่ในรากฐาน ซึ่งผู้ที่มีคุณสมบัติดังกล่าวเป็นธรรมชาติอยู่ในตัวย่อมมีความยังคิด และหลีกเลี่ยงการกระทำใด ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อเพื่อนมนุษย์นับจากลูกหลานตัวเองจนถึงคนทุกรูปลักษณะและฐานะต้องได้รับผลเสียหาย

หวนกลับมาพิจารณาเริ่มต้นจากภายในครอบครัวอีกครั้ง ถ้าผู้นำคนใดและคู่ใดมีคุณสมบัติ 2 ประการซึ่งถือวาคือหลักสำคัญ คงไม่มีความรู้สึกรักและรับผิดชอบแต่เพียงลูกหลานตัวเองเท่านั้น หากยังสานกระแสความรักและความจริงใจถึงลูกหลานคนอื่นอย่างปราศจากกรอบจำกัด

ถ้ามองเห็นความจริงว่า ผู้ที่แสดงออกถึงความรักซึ่งมีต่อลูกหลานโดยพูดถึงแต่เพียงลูกหลานตัวเอง และนำมากล่าวทำนองว่า เมื่อลูกเป็นอย่างนั้นจะต้องทำอย่างนี้ หรือเน้นทำเช่นนี้เพื่อให้ลูกเป็นอย่างนั้น เช่นที่พบเห็นกันเป็นส่วนใหญ่ในช่วงหลัง ๆ แม้จากรายการโทรทัศน์ซึ่งในยุคนี้กระจายไปทั่วแทบทุกแห่งหน ย่อมแสดงให้เห็นได้ว่า **“เป็นความรักลูกหลานที่ตั้งอยู่บนฐานของความเห็นแก่ตัว”** หากเป็นเช่นนั้นคงไม่สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในครอบครัวให้เชื่อมั่นได้อย่างจริงจัง

“คุณสมบัติของผู้ใหญ่ที่มีความเป็นผู้ใหญ่” โดยที่มีรากฐานจิตใจอิสระ ทำให้เข้าใจสัจธรรมของชีวิตและสิ่งต่าง ๆ ซึ่งเปลี่ยนแปลงอยู่รอบด้านอย่างมีความเข้าใจจริง ย่อมมีพลังซึ่งเปรียบเสมือนร่มเงาที่ให้แก่กลุ่มคนซึ่งมีความหลากหลาย สามารถดำเนินชีวิตอยู่ภายใต้ได้อย่างมีความสุข และสร้างความร่มเย็นให้แก่บรรยากาศภายในชุมชนนับเป็นที่ปรารถนา

ของสังคม

หากนำเอาคุณสมบัติดังกล่าวมาพิจารณาให้ลึกซึ้งซึ่งน่าจะหมายถึงว่า วิถีชีวิตซึ่งผ่านจากเด็กมาเป็นผู้ใหญ่ควรมี **“ส่วนหนึ่งซึ่งรากฐานความรู้สึก จะหวนกลับจากความรู้สึกอันถือเป็นธรรมชาติในตัวเอง”** เช่น สิ่งซึ่งฝรั่งมักเรียกกันว่า turning point ซึ่งหาใช่มีเจตนาที่จะนำฝรั่งมาอ้าง หากเชื่อว่าเป็นสัจธรรมย่อมไม่ใช่ของชาติไหนแต่ถ้าจะมีความเข้าใจตรงกันได้ ยิ่งเป็นผู้ใหญ่ผู้ซึ่งสูงขึ้นบนพื้นฐานอำนาจย่อมควรมีคุณสมบัติดังกล่าวเด่นชัดยิ่งขึ้น จึงควรได้รับการเชื่อถือว่าน่าจะนำชุมชนและสังคมไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองได้อย่างแท้จริง

เนื่องจากบุคคลผู้มีรากฐานจิตใจเข้าถึงค้ำที่หวนกลับได้แล้ว ย่อมมีรากฐานเปิดกว้างและอิสระ ซึ่งนอกจากสามารถละสลดความโลภ โกรธ หลง และสามารถหวนกลับมาพิจารณาที่ตัวเองไม่ว่าจะพบปัญหาอะไร ย่อมช่วยให้เข้าถึงความจริงของคนซึ่งดำรงชีวิตอย่างหลากหลายอยู่ภายใต้ได้อย่างทั่วถึง ทำให้คนระดับล่าง ๆ ซึ่งมองจากทิศทางกลับกันบังเกิดศรัทธาและรู้สึกอบอุ่นใจเป็นธรรมชาติ

ซึ่งคุณสมบัติดังกล่าวควรมีอยู่ในพ่อแม่ของคนในครอบครัว ควรมีอยู่ในผู้นำบริหารทุกระดับงาน กระทั่งถึงผู้บริหารประเทศอย่างสอดคล้องกันกับขั้นตอนด้วยเหตุและผล

ในช่วงหลัง ๆ เรานิยมกล่าวย้ำกันว่า **“ครอบครัวเป็นพื้นฐานสำคัญของสังคม”** หากครอบครัวส่วนใหญ่จำต้องประสบกับสภาวะล่มสลาย สังคมย่อมไปไม่รอด แต่การกล่าวก็ยังไม่อาจพิสูจน์ความจริงใจให้เชื่อถือนจนกว่าจะให้เห็นการนำปฏิบัติจากบุคคลผู้ซึ่งเป็นหัวหน้าในระดับต่าง ๆ ที่สะท้อนถึงความมั่นคงเด็ดเดี่ยวอย่างแท้จริง

โดยเฉพาะผู้นำของครอบครัว ถ้ามีคุณสมบัติที่เข้าถึงจุดหวนกลับ

ได้แล้ว ย่อมเห็นคุณค่าของการนำปฏิบัติในมุขกลับกันกับผู้ซึ่งยังไม่ถึง
ดังเช่นที่สังฆธรรมได้ชี้แนะไว้ว่า **“บุคคลผู้เข้าถึงธรรมแล้วย่อมกล้าเดิน
ทวนกระแส”** ดังนั้นถ้าลูกหลานและเยาวชนที่กระทำในสิ่งซึ่งหลายคนที่ไม่
มองออกจากตัวเองแล้วรู้สึกว่าเป็นที่พอใจ และตนอาจสะท้อนพฤติกรรม
ในลักษณะซ่มซู่ จนกระทั่งลุกลามไปถึงการใช้อำนาจบังคับ ซึ่งจริง ๆ แล้ว
ด้านที่ได้รับผลกระทบแทนที่จะตอบสนองด้วยการทำให้สบบารมณฺ์ กลับ
ส่งผลให้เตลิดหนักยิ่งขึ้น จนอาจถึงขั้นไม่หันกลับมาอีก

บางครั้งผู้นำลักษณะดังกล่าวอาจถูกมองว่าไม่สนใจลูกหลาน
เนื่องจากบุคคลผู้มองยังไม่ถึง บ้างก็คิดว่าตามใจเด็กยิ่งหลังจากเกิด
ความขัดแย้งระหว่างคู่อริซึ่งด้านหนึ่งเด็กกว่า ถ้าผู้นำคนใดเข้า ถึงจุด
ดังกล่าวแล้วย่อมมองเห็นเองว่าตนกำลังทำอะไรและมีสิ่งใดเป็นเป้าหมาย
จึงไม่ได้ตอบ

ยิ่งไปกว่านั้นถ้าเข้าถึงแล้วจริง ย่อมเป็นร่วมเงาให้ผู้ซึ่งยังไม่ถึง
ด้วย แม้อาจถูกโต้แย้งมาแล้ว แต่อีกด้านหนึ่งก็มีความรู้สึกเกรงใจอยู่ใน
ส่วนลึกจึงไม่มีเรื่องรุนแรง ยิ่งไปกว่านั้นถ้าผู้กล่าวหาไม่ทุกข์ เพราะได้
รับผลกระทบจากที่อื่นยังสามารถเป็นร่วมเงาให้พึ่งพาทางจิตใจได้ แม้
กล่าวให้สติเพียงไม่กี่ประโยค

ทำให้นึกถึงข้อเขียนและคำพูดซึ่งในช่วงหลัง ๆ ตนเคยแสดงไว้ในที่
ต่าง ๆ เป็นครั้งคราวว่า **“ครูซึ่งยังคิดและมองเห็นได้เพียงด้านเดียวว่าตน
เป็นผู้ให้แก่ศิษย์เท่านั้น ย่อมหมายความว่า ความเป็นครูที่แท้จริงยังไม่
ถึงจุดเกิด จนกว่าชีวิตจะมาถึงช่วงซึ่งรู้สึกเองว่า สิ่งซึ่งตนให้แก่ศิษย์นั้น
ยังน้อยกว่าความรู้ที่ได้รับจากศิษย์ จุดเกิดของความเป็นครูที่แท้จริงย่อม
ปรากฏแล้ว”** ซึ่งกรณีนี้ถ้ามองได้ลึกซึ่งจริงย่อมเห็นว่า ชีวิตผ่านมาถึง
ระดับซึ่งตนสามารถชำระล้างความเห็นแก่ตัวลงไปได้ขั้นหนึ่งแล้ว

วิถีชีวิตแต่ละคนนับแต่เริ่มแรก โดยธรรมชาติย่อมมีความเห็นแก่ตัวแฝงอยู่ค่อนข้างสูง แต่เมื่อดำเนินมาได้ช่วงหนึ่งน่าจะเข้าถึงจุดหวนกลับก่อนที่จะผ่านพ้นไปไม่ว่าถึงเร็วหรือช้า แต่ถ้าคนส่วนใหญ่สามารถเข้าถึงจุดดังกล่าวได้เร็ว พฤติกรรมจากคนกลุ่มนี้ย่อมมีเหตุผลกำหนดให้วิถีการเปลี่ยนแปลงของสังคมมีทิศทางมุ่งสู่การแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ด้วยตัวเองและช่วยสร้างสรรค์ความเจริญอย่างเป็นธรรมชาติ

แต่จากภาพที่เป็นความจริงในสังคมปัจจุบัน เรายังคงมองเห็นว่าแม้หลายคนแก่ใกล้จะตาย ชีวิตก็ยังไม่ยอมละเว้นจากการตะเกียกตะกายขึ้นไปมีอำนาจและยังมีข้ออ้างสารพัดรูปแบบ แทนการหวนกลับมานึกถึงลูกหลานรวมถึงเยาวชนคนทั่วไป โดยที่มุ่งมันใช้ชีวิตบนวิถีทางใหม่อย่างมีความสุข ดังจะพบได้จากคนในกรอบการเมืองเนื่องจากขึ้นไปปรากฏตัวอยู่ท่ามกลางความโดดเด่นในด้านรูปแบบให้ทุกคนมองเห็นได้ง่าย และคนลักษณะนี้มักมีธรรมชาติที่มองเห็นผู้ซึ่งถอนตัวออกมาเพราะเข้าถึงจุดหวนกลับแล้ว โดยที่เข้าใจว่าเป็นเพราะเห็นใจเห็นเอื้อมานานแล้วบ้าง ต้องการพักผ่อนบ้าง เพราะภาพจากด้านตรงข้ามกับสิ่งซึ่งเขาทั้งหลายเห็นเป็นสิ่งลึกซึ้งเกินกว่าที่คนผู้ซึ่งยังยึดติดอยู่กับรูปวัตถุพึงมองเห็นและเข้าใจถึง

อนึ่ง จากความรู้สึกเดียวกันกับความรู้สึกอันถือเป็นคุณสมบัติของครูผู้สูงส่งด้วยคุณธรรมดังได้กล่าวแล้ว ถ้าเข้าใจได้ว่า **“พ่อแม่คือครูของลูกและถือเป็นครูธรรมชาติ อีกทั้งเป็นครูผู้อยู่ใกล้รากฐานจิตใจเด็กที่สุด”** ถัดไปก็คือครูในสถาบันที่มีการจัดการศึกษา ซึ่งควรมีคุณสมบัติให้ถือได้ว่าคือครูของศิษย์อย่างแท้จริง และสานต่อไปถึงครูซึ่งทำหน้าที่ผู้บริหารทุกระดับ จากระดับล่างขึ้นไปจนถึงระดับผู้บริหารประเทศไม่ว่าของรัฐหรือเอกชน ถ้าหากยิ่งสูงยิ่งไกลต่อจุดปรับเปลี่ยนตัวเองสู่จุดหวนกลับหรืออาจ

เรียกว่า “โค้งสุดท้ายของชีวิต” ทำให้มี “ลักษณะที่มองเห็นผิดเป็นชอบ หรือมองในมุมกลับได้ไม่ถึงสังขาร” จึงไม่อาจสืบทอดกระแสการเปลี่ยนแปลงสู่จุดดังกล่าวสู่ชีวิตซึ่งยังเด็กกว่า

ถ้าหากไม่มองแต่เพียงด้านรูปวัตถุน่าจะพบว่า พ่อแม่ในครอบครัว กิติ ครูในโรงเรียนกิติ ผู้บริหารงานระดับต่าง ๆ กิติ ก็คือคนเหมือนกัน การทำตัวเป็นแบบอย่างน่าจะถือว่ามีสำคัญเท่ากันทั้งนั้นหาใช่เข้าใจ แต่เพียงด้านวัตถุว่า พ่อแม่อยู่ใกล้ชิดเด็กน่าจะมีความสำคัญกว่า ดังนั้น ผลจากทุกจุดดังกล่าวกำลังสร้างผลเสียหายในลักษณะผสมผสานระหว่าง ทุกจุดและทุกระดับชั้น จึงทำให้สังคมปัจจุบันตกต่ำลงไปทุกขณะอย่างเป็นธรรมชาติ

สรุปแล้ว สิ่งสำคัญที่สุดอันพึงสามารถนำวิถีชีวิตแต่ละคนไปสู่ ความมีคุณค่าอย่างแท้จริง น่าจะได้แก่การที่ตนมีศรัทธามุ่งมั่นอยู่กับสังขาร ซึ่งปรากฏจากรากฐานตัวเองอย่างแน่วแน่ และเพียรพยายามนำปฏิบัติ อย่างอิสระอีกทั้งมีความต่อเนื่อง ส่วนการจะขึ้นไปเป็นอะไรย่อมถือว่าเป็นเรื่องของเพื่อนมนุษย์ แต่เมื่อมีความต้องการมุ่งมาหาและพิจารณา แล้วเห็นว่ามาตามเหตุผล หากรับปากควรแสดงความจริงใจโดยที่เข้าไป ทำงานให้อย่างเต็มที่ ชีวิตตัวเองยอมเป็นไปตามขั้นตอนของเหตุและผล ไปถึงช่วงหนึ่งยอมเข้าถึงโค้งสุดท้ายได้ด้วยตนเอง แม้จะต้องเปลี่ยนแปลง ไปทำอะไร ชีวิตและครอบครัวยอมไม่เสียหาย หากต้องเสียหายยอมรู้ ได้ถึงรากฐานของเหตุจึงไม่เกิดทุกข์ และไม่ทำให้ผู้อื่นต้องได้รับความ เดือดร้อน

“

หากแต่ละคนที่อยู่ร่วมกันในสังคม
มีโลกทัศน์กว้างและสามารถมองการณ์ได้ไกล
การทะเลาะเบาะแว้งรวมถึงแย่งชิงอำนาจ
และผลประโยชน์ส่วนตนระหว่างกัน
จะลดลงมาและแปรสภาพไปเป็นการอยู่ร่วมกันอย่างสงบ
อีกทั้งมีการเอื้ออารีซึ่งกันและกัน
ในการดำรงชีวิตและปฏิบัติงานจากใจจริง

”

สรรพสิ่ง ลาดหญ้า กาญจนบุรี พฤษภาคม 2521

โลกทัศน์กับการพัฒนาคุณภาพชีวิต

ปนพื้นฐานวิถีชีวิตมนุษย์แต่ละคนที่เกิดมา น่าจะมีสองด้าน หมุนเวียนอย่างเอื้อระหว่างกันและกันด้วยเหตุและผลเป็นธรรมจักร หากแต่ละคนสามารถรู้ถึงยอมเชื่อมั่นได้ว่า น่าจะมีโอกาสนำไปสู่การยกระดับคุณภาพที่แท้จริงของชีวิตให้สูงขึ้นด้วยเหตุและผลอย่างเป็นธรรมชาติ ระหว่างสองด้านดังกล่าว ด้านหนึ่งน่าจะได้แก่การถือสัจจะอันมีเงื่อนไขที่ปรากฏเป็นความจริงอยู่ในรากฐานจิตใจตนเอง ซึ่งหากมุ่งมั่นรักษาไว้ให้มั่นคงอยู่ได้ตลอดไป ไม่ว่าจะกระแสน้ำซึ่งปรากฏอยู่ภายนอกจะมีการเปลี่ยนแปลงไปช้าหรือเร็วอีกทั้งรุนแรงแค่ไหน ย่อมไม่รู้สึกกังวลหวั่นไหว จนกระทั่งทำให้ชีวิตตัวเองต้องยอมตกเป็นทาสมันไปในที่สุด

กับอีกด้านหนึ่งคือ การให้ความสนใจเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ซึ่งผ่านเข้ามาสู่วิถีชีวิตตนอย่างอิสระ อีกทั้งมีความกระตือรือร้นที่จะมุ่งเรียนรู้จากโลกภายนอก เช่นที่กล่าวกันว่า “เปิดโลกทัศน์ของตัวเองให้กว้างยิ่งขึ้น” อย่างปราศจากการเลือกสัมผัสเพียงรูปแบบอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งหมายความว่า

ว่ารากฐานจิตใจควรมีความพร้อมที่จะรับรู้ในระดับหนึ่งแล้ว

“สัจจะหาใช่หมายถึงเพียงการพูดคำไหนคำนั้น เช่นที่หลายต่อหลายคนมีความเข้าใจสืบทอดกันมาแต่อดีตไม่” เพราะนั่นเป็นเพียงลักษณะหนึ่งของผลพวงที่สืบเนื่องมาจากสัจจะซึ่งอยู่ในรากฐานของผู้ถือปฏิบัติเท่านั้น ยิ่งไปกว่านี้ ถ้านำเอาเพียงประเด็นที่เน้นการพูดมาเป็นเรื่องสำคัญก็ยังหาใช่เป็นสิ่งลึกซึ้งถึงรากฐานไม่ ดังนั้นจึงน่าจะเข้าใจว่า **“สัจจะคือความจริงซึ่งปรากฏอยู่ในส่วนลึกที่สุดของรากฐานตนเอง”** ซึ่งแต่ละคนมีมาแล้วอย่างเป็นธรรมชาติ

อนึ่ง บุคคลผู้รู้และเข้าถึงจริง ย่อมสะท้อนกระแสออกมาสู่การปฏิบัติในสิ่งซึ่งมีเหตุมีผลสัมพันธ์อยู่กับชีวิตตนในทุก ๆ เรื่องอย่างเห็นได้ชัด ในอีกด้านหนึ่งเมื่อใดที่สูญเสียกระแสดังกล่าวย่อมหมายความว่า ตนตกเป็นทาสอิทธิพลจากสิ่งต่าง ๆ ซึ่งปรากฏบทบาทเปลี่ยนแปลงอยู่ ณ ภายนอก จึงเชื่อได้ว่า มีการสูญเสียคุณภาพชีวิตที่แท้จริงในระดับหนึ่งแล้ว ไม่ว่าจะมากน้อยแค่ไหน

ยังมีสิ่งที่น่าสังเกตต่อไปอีกว่า บุคคลผู้สูญเสียสัจจะซึ่งควรมีอยู่ในรากฐานตนเอง เมื่อได้รับผลกระทบจากสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือหลาย ๆ สิ่ง มักดิ้นรนแสวงหาสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่นอกตัวจนเกินความพอดีและมักมีนิสัยชอบนำสิ่งนั้นสิ่งโน้นมาอ้างโดยเหตุที่เชื่อว่าเป็นทางออกของตน ดังเช่นมีการอ้างว่า **“เป็นเพราะเงินทองไม่พอใช้ จึงต้องละทิ้งครอบครัวและลูกหลานไปแสวงหาจากที่ต่าง ๆ”** หรือไม่ก็ **“สมัยนี้จำเป็นต้องทาลากยศ สรรเสริญไม่เช่นนั้นจะทำอะไรให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวมไม่ได้เท่าที่ควร”** กระทั่งอ้างว่า **“ต้องเข้าไปมีอำนาจจึงจะช่วยบ้านเมืองได้”**

แต่บุคคลผู้ถือสัจจะจะได้ถึงความจริงจะไม่ยอมอ้างสิ่งใดทั้งสิ้น คงมีแต่มุ่งมั่นนำกระแสจากสิ่งซึ่งตนมีเป็นธรรมชาติอยู่ในจิตวิญญาณแล้ว

ออกมาเน้นปฏิบัติอย่างแน่วแน่ ซึ่งบุคคลผู้มีลักษณะเช่นนี้หากจะให้พูดก็ คงกล่าวอย่างเฉียบขาดว่า “แม้ตนจะต้องอดตายก็คงไม่ยอมคืนรนไปเที่ยว ได้เกาะสิ่งนั้นสิ่งโน้น กระทั่งเกาะแข่งเกาะชาคนอื่น” เพียงหวังประโยชน์ ให้ตนสามารถเอาตัวรอดไปได้วันหนึ่ง ๆ

หากหวนกลับมาพิจารณาหลักธรรมจะพบว่า ท่านได้ชี้ไว้ชัดเจน แล้วคือ การอ้างสิ่งนั้นสิ่งโน้นถือเป็นเรื่องเสียนิสัย ดังนั้นภาพสะท้อนที่เป็นความจริงซึ่งเราพบได้ในสังคมปัจจุบันเสมอ ๆ เมื่อด้านหนึ่งเห็นว่าการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อช่วยแก้ไขปัญหาสังคม มักมีอีกด้านหนึ่งปรากฏ กระแสสวนทางกลับมามาว่า ทำไม่ได้เพราะไม่มีเงิน ซึ่งบุคคลผู้ฉลาดกว่า และมีสัจจะปรากฏอยู่ในรากฐานตัวเองย่อมมองเห็นโอกาสที่ช่วยให้รู้ได้ ลึกซึ้งว่า บุคคลผู้พูดเป็นผู้มีนิสัยเห็นแก่เงินอยู่ในส่วนลึกและชอบเอา ตัวรอด อีกทั้งขาดความคิดริเริ่มสร้างงานใหม่ ๆ คงใช้วิธีตามกันคนอื่น ไปเพียงวันหนึ่ง ๆ เท่านั้น

โลกทัศน์หมายถึงความรู้สึกลงในการมองภาพปัญหาต่าง ๆ ซึ่งกำหนด จากรากฐานตนเอง ถ้าบุคคลใดละจากภาวะยึดติดได้มากย่อมหมายความว่า เป็นผู้ที่มีจิตใจเปิดกว้างจากรากฐานที่อิสระ จึงมีโลกทัศน์เปิดกว้างอีกทั้ง มองการณ์ได้ไกลด้วย และบุคคลลักษณะเช่นนี้ไม่ว่าจะทำงานสิ่งใดย่อมมี เหตุมีผลให้เชื่อมั่นได้ว่าสามารถนำสู่การสร้างสรรค์ทั้งในด้านความมั่นคง และความเจริญรุ่งเรือง

การเปิดโลกทัศน์มีเหตุมีผลสืบเนื่องมาจากพฤติกรรมของคนในกลุ่มผู้ใหญ่หรือผู้มีอำนาจเหนือกว่าตั้งแต่พ่อแม่ในครอบครัว เชื่อมโยงไป ถึงครูในโรงเรียน จนกระทั่งถึงผู้บริหารงานระดับต่าง ๆ และผู้ถืออิทธิพล ในด้านวัตถุเหนือคนอื่น โดยที่คนเหล่านี้ควรมีใจกว้างและมีความจริงใจ ต่อคนระดับรองลงไปในจนถึงระดับล่าง เพื่อเปิดโอกาสให้สัมผัสกับความ

หลากหลายของสรรพชีวิตและสิ่งต่าง ๆ ในมุกกว้าง เพื่อหวังการเรียนรู้จากรากฐานของแต่ละคนจากระดับล่างซึ่งต่างก็ไม่เหมือนกัน โดยเน้นที่ความหลากหลายของเพื่อนมนุษย์สานถึงสรรพสิ่งต่าง ๆ เน้นที่ความแตกต่างหลากหลายในด้านความคิดซึ่งถือว่าเป็นพื้นฐานสำคัญที่สุด

ดังได้กล่าวไว้แล้วในตอนแรกว่า การถือสังข์จะกับการเปิดโลกทัศน์คือกระแสนิยมจักรซึ่ง ปรากฏหมุนเวียนเป็นธรรมชาติอยู่ในรากฐานความรู้สึกของแต่ละคน และควรรักษาไว้ให้มีสมดุลอย่างต่อเนื่องเพื่อหวังว่าชีวิตตนเองซึ่งผ่านพ้นประสบการณ์มาเป็นช่วง ๆ จะประสบความสำเร็จมั่นคงยิ่งขึ้น โดยที่มีเหตุมีผลช่วยให้รากฐานตนเองหยั่งลงลึกซึ่งยิ่งขึ้นเป็นลำดับ

หากแต่ละคนที่อยู่ร่วมกันในสังคมมีโลกทัศน์กว้างและสามารถมองการณ์ได้ไกล การทะเลาะเบาะแว้งรวมถึงแย่งชิงอำนาจและผลประโยชน์ส่วนตนระหว่างกันและกันจะลดลงมาและแปรสภาพไปเป็นการอยู่ร่วมกันอย่างสงบ อีกทั้งมีการเอื้ออารีซึ่งกันและกันในการดำรงชีวิตและปฏิบัติงานจากใจจริง

แต่เท่าที่เป็นมาแล้วกลับพบว่าภายในบรรยากาศของสังคมไทยคนในระดับซึ่งวิถีชีวิตผ่านพ้นมายาวนานกว่า รวมถึงผู้ที่มีโอกาสขึ้นไปถืออำนาจเหนือกว่าชนรุ่นหลังและคนในกลุ่มซึ่งชีวิตยังอยู่ในระดับล่าง ๆ แทนที่จะสนับสนุนให้ได้มีการเปิดโลกทัศน์เพื่อหวังโอกาสในการเรียนรู้ความจริงกว้างขวางยิ่งขึ้น ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับความจริงใจจากคนระดับบน แต่กลับถูกปิดหูปิดตา แม้บางครั้งอาจพบว่ามีการถ่ายทอดข้อมูลแต่ก็เชื่อถือได้ยาก เช่นข้อมูลซึ่งของจริงผ่านพ้นไปแล้วหรือไม่ก็เป็นเพียงเปลือกนอก

ดังตัวอย่างที่เห็นได้ค่อนข้างชัดเจนมากเช่น ในระบบงานส่งเสริมอาชีพการเกษตร ซึ่งควรมีการพัฒนาตัวเองขึ้นมาโดยใช้วัฒนธรรมท้องถิ่น

ถิ่นเป็นพื้นฐาน แต่เกษตรกรส่วนใหญ่ยิ่งในระดับล่าง มักขาดโอกาสที่จะเข้าถึงความจริงว่า “สิ่งซึ่งผลิตจากรากฐานความคิดตนเองนั้น เมื่อไปถึงมือผู้บริโภคจะมีสภาพอย่างไรและด้านผู้บริโภคมิ่วฒนธรรมความต้องการอย่างไร รวมถึงการนำใช้ประโยชน์มีกรรมวิธีไคบ่าง แต่ละคนจึงมองไม่เห็นช่องทางที่จะปรับการผลิตให้สอดคล้องกันกับความต้องการได้อย่างเหมาะสม”

เพราะในด้านผู้ประกอบการและทำการค้าขาดความจริงใจในการทำหน้าที่เชื่อมโยง โดยเหตุที่มีความเห็นแก่ตัวเป็นเงื่อนไขขบิตกันและเชื่อมั่นว่าตนจะไประอด ขาดการนำหลักธรรมมาใช้เป็นฐานความคิดที่ช่วยให้มองเห็นว่า “ถ้าผู้ผลิตชั้นพื้นฐานไปไม่รอดแล้ว คนซึ่งอยู่ด้านบนก็ไม่น่าจะไปรอดเช่นกัน” แต่ก่อนที่ตัวเองจะตาย ฐานซึ่งเคยเป็นที่รองรับตนก็หวนกลับมาทำร้ายก่อน ดังจะพบกับภาพเกษตรกรรมกลุ่มเดินทางมาเรียกร้องในเรื่องต่างๆ ซึ่งบนพื้นฐานสัจจะ ทำให้คาดการณ์ได้ว่าในอนาคตจะรุนแรงยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ เป็นวัฏจักรแห่งกรรมที่สนองกรรมนั่นเอง

จากประสบการณ์ชีวิตตนเองเท่าที่ปฏิบัติมาแล้วในงานพัฒนาวงการกล้วยไม้และขยายขอบข่ายออกไปสู่พืชพรรณอื่น ๆ เพื่อพัฒนาอาชีพโดยเฉพาะเน้นที่คนในด้านซึ่งชีวิตยังอยู่ในระดับล่าง ๆ คงต้องขอสารภาพว่า “คนไม่ได้เน้นความสำคัญในด้านเทคโนโลยีมากเท่ากับการเปิดโลกทัศน์” แต่คนจำนวนไม่น้อยก็ยังมองเห็นว่าเพราะตนมุ่งให้ความรู้ในด้านเทคโนโลยี จึงทำให้วงการกล้วยไม้สามารถเจริญขึ้นได้ตั้งแต่แทบจะยังไม่มื่อะไรเป็นพื้นฐาน ซึ่งความรู้สึกดังกล่าวน่าจะสะท้อนให้เห็นภาพได้ว่า ขาดการมองเห็นโครงสร้างและระบบที่ได้รับการพัฒนาขึ้นมาจากรากฐาน ซึ่งหาใช่เป็นเรื่องเทคโนโลยีไม่หากเกิดจากความรู้ความเข้าใจสัจธรรมภายในรากฐานของแต่ละคนได้ลึกซึ้งในระดับหนึ่ง อีกทั้งหลัง

จากลงมือปฏิบัติอย่างแน่วแน่ยังช่วยให้รากฐานตนเองหยั่งลงลึกซึ่งยิ่งชั้น
 อย่างไรก็ตาม สิ่งซึ่งปรากฏออกมาจากผู้ที่นำเอากล้วยไม้ไปพัฒนา
 ในด้านรูปวัตถุจนทำให้ หลายคนสามารถยึดถือเป็นอาชีพหลัก ก็สะท้อน
 กลับออกมาให้อ่านได้ชัดเจนว่า ส่วนใหญ่ไม่รู้ว่าส่งซึ่งตนกำลังนำมาใช้
 ประโยชน์นั้นมีพื้นฐานสัจธรรมจากอดีตเป็นอย่างไร จึงคาดการณ์ได้ว่า
 ในอนาคตสิ่งที่สร้างไว้ให้คงต้องตกไปอยู่ในมือคนอื่นในที่สุด และหากไม่
 มองอย่างยึดติดอยู่เพียงเรื่องกล้วยไม้ก็น่าจะเข้าใจกว้างขวางยิ่งขึ้นไปอีกว่า
 “คนที่ริเริ่มสิ่งใหม่ ๆ และทำไว้ให้แก่สังคมย่อมมีไม่มากนักในสภาพเช่น
 นี้ แต่เมื่อชีวิตบุคคลกำลังจะผ่านพ้นไป ผู้ที่ได้รับประโยชน์ก็คงไม่อาจ
 รักษาไว้ให้อยู่กับที่กับทางอันเป็นสัจธรรมได้ ไม่ว่าเรื่องใดทั้งสิ้น” ส่วน
 ผู้ซึ่งเริ่มไว้ให้ ก่อนที่ชีวิตจะผ่านพ้นไป กลับช่วยให้มองเห็นธรรมได้อย่างลึก
 ซึ่ง

แม้ผู้ที่จบการศึกษาออกมาเป็นกลุ่มบุคคลผู้ซึ่งประชาชนคนทั่วไป
 มักเรียกว่า “นักวิชาการ” ส่วนใหญ่ก็มีแนวโน้มของความคิดในการทำงาน
 ยึดติดอยู่กับด้านเทคโนโลยี จึงมีธรรมชาติที่มุ่งรับใช้ปัจเจกชน แทน
 ที่จะสนใจให้การสนับสนุนผู้นำชุมชนท้องถิ่นและนำเอาแนวคิดในการ
 จัดการเข้าไปใช้เป็นพื้นฐานรองรับการนำความรู้ในด้านเทคโนโลยีเข้าไป
 เผยแพร่ เพื่อหวังผลในการกระจายรายได้ได้อย่างมีเหตุมีผล

การณ์จึงกลับตรงกับข้ามเพราะจากรากฐานแนวคิดและพฤติกรรม
 ดังกล่าว ทำให้เกษตรกรซึ่งเป็นปัจเจกชนผู้ได้รับโอกาสมากกว่า เพราะ
 เริ่มต้นก่อนคนอื่นหรือไม่มีเทคโนโลยีที่ก้าวไปไกลกว่าแต่ขาดคุณธรรม
 จึงร่วงรอยไปเป็นราย ๆ และโดยธรรมชาติย่อมสร้างระบบกตรายซึ่งเกิดมา
 ภายหลัง แถมภายในรากฐานยังยึดติดทำให้ขาดความคิดริเริ่มแต่หันมา
 เดินตามกัน ชีวิตจึงจำต้องถูกกำหนดให้สนองประโยชน์ผู้ซึ่งอยู่เหนือกว่า

โดยปริยาย ทำให้จกลงและมีหนี้สินเพิ่มขึ้น

ในช่วงหลัง ๆ ผู้เขียนกล่าวไว้ในที่ต่าง ๆ เป็นครั้งคราวว่า การสอนให้คนปลูกพืชเก่งเลี้ยงสัตว์เก่งนั้นกระทำได้ง่าย อีกทั้งยังเห็นความจริงได้ชัดเจนว่า เราได้กระทำกันมามากแล้ว แต่การสอนให้คนฉลาดและรู้เท่าทันโลกภายนอกเป็นสิ่งซึ่งกระทำได้ยากสำหรับบุคคลผู้สอนที่ยังเห็นแก่ตัวทำให้ขาดความจริงใจในการเปิดโลกทัศน์ให้แก่ละคนมองเห็นความจริงได้อย่างอิสระ

ที่เป็นปัญหาสำคัญเสมือนคอคอดของขวดก็คือ ผู้ใหญ่สมัยนี้ก็ถูกคนรุ่นก่อน ๆ ปิดมามาก่อนแล้ว จึงมีกระแสสังขรณ์ซึ่งถ่ายทอดกันมาเสมือนเป็นลูกโซ่ที่ยากแก่การปลดออกได้ แต่ก็เชื่อว่าไม่มีใครเสียเลยที่สามารถแหวกวงล้อมออกมาได้ และใครขอชี้แนะไว้ ณ ที่นี้ว่า “การถือสังขรณ์มาตลอดชีวิตได้อย่างมั่นคง ถือเป็นเครื่องมือชิ้นเดียวเท่านั้น ที่จะช่วยให้สามารถกระทำการดังกล่าวได้สำเร็จ”

มีคำปรารภประโยคหนึ่งซึ่งผู้เขียนได้ยินมาตั้งแต่ช่วงที่ตนยังมีอายุไม่มากนัก แม้นาน ๆ ครั้ง ทำนองว่า “การจัดการศึกษาของเรา ไม่ได้เริ่มต้นจากสิ่งซึ่งเด็กแต่ละคนมีความรักและสนใจจริง” และสิ่งซึ่งได้ยินมาก็ไม่ได้รับความสนใจที่จะนำมาคิดวิเคราะห์ค้นหาความจริงให้ลึกซึ้งถึงแก่น หากค่อย ๆ ปลอ่ยให้เงียบหายไปจนทำให้รู้สึกว่ “น่าจะเป็นเพียงเสียงบ่น เพื่อต้องการระบายความเครียดเพราะได้รับผลกระทบจากปัญหาบางอย่างเท่านั้น”

อนึ่ง ถ้ามีบางคนให้ความสนใจนำมาคิด แต่ภาพที่สะท้อนออกมาปรากฏเป็นความจริงให้เห็น ก็สะท้อนความรู้สึกออกมาบนพื้นฐานความเข้าใจแต่เพียง ความรักความสนใจซึ่งมุ่งเน้นไปยังด้านรูปวัตถุ ดังเช่นความรักความสนใจซึ่งควรมีต่อสาขาวิชานั้นวิชานั้นหรือสิ่งนั้นสิ่งโน้น

แทนที่จะเข้าถึงสัจธรรมและมองเห็นได้ว่า บนพื้นฐานความจริงของทุกชีวิต เราแต่ละคนจะต้องอยู่ร่วมกันอย่างไม่อาจปฏิเสธได้ ดังนั้นเมื่อกล่าวถึงความรักความสนใจจึงน่าจะหมายถึงความถึงความรัก ความเคารพในเพื่อนมนุษย์และสนใจเรียนรู้จากเพื่อนมนุษย์ซึ่งอยู่บนพื้นฐานความคิดที่หลากหลาย หรือที่เรียกกันว่า “มีอุดมการณ์” และสิ่งดังกล่าว น่าจะได้รับการนำไปปฏิบัติไม่เพียงจากครูในสถาบันการศึกษาอันพึงมีต่อศิษย์เท่านั้น หากภายในบรรยากาศของสังคมควรมีโอกาสสัมผัสได้โดยที่แต่ละคนผู้ซึ่งชีวิตเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ยิ่งขึ้นในทุกด้านเป็นส่วนใหญ่

“สิทธิและเสรีภาพ” จึงหาใช่เป็นเพียงคำพูดที่มักมีการนำมาอ้างจากปาก หากควรค้นหาความจริงจากสัจธรรมชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งเริ่มจากรากฐานตนเองก่อนอื่น เพื่อความเข้าใจได้อย่างถ่องแท้ว่า แท้จริงสิทธิและเสรีภาพเป็นสิ่งร่วมอยู่ในรากฐานเดียวกัน โดยที่สิทธิน่าจะหมายถึงวิถีทางซึ่งเปิดโอกาสให้แต่ละคนค้นหาความจริงจากเงื่อนไขที่แฝงอยู่ในรากฐานตนเอง ซึ่งวิถีทางดังกล่าวยอมกระทำได้อย่างอิสระโดยไม่มีคนอื่นมาปิดกั้นได้ ส่วนเสรีภาพนั้น ถ้ารากฐานตนเองมีอิสรภาพหรือปลอดจากภาวะยึดติดยอมมองเห็นวิถีทางที่เป็นจริงได้เอง และบนวิถีทางนี้หากนำไปปฏิบัติอย่างจริงจังยอมกระทำได้โดยไม่ทำให้เพื่อนมนุษย์ไม่ว่ารูปลักษณะไหนเกิดความเดือนร้อนโดยที่มีเหตุมีผลสืบเนื่องมาจากการกระทำของตน อีกทั้งยังช่วยให้บังเกิดศรัทธาแก่ตนเองโดยแท้

“

“กำหนดเกษียณอายุไม่ใช่หนทางตันสำหรับชีวิต”
น่าจะเป็นแนวคิดความเชื่อซึ่งบุคคลผู้เข้าถึงแล้ว
ย่อมหยั่งรู้ความหมายได้เองโดยแท้
หากจะให้ขยายความต่อไปอีกคงขอกล่าวว่า
“กำหนดเกษียณอายุ ไม่ใช่หนทางตันสำหรับชีวิต
คนผู้มีความรัก ความจริงใจในการทำงาน
เพื่อประโยชน์สุขของเพื่อนมนุษย์
โดยเหตุอีกด้านหนึ่ง
ย่อมช่วยให้ตนมีโอกาสมองเห็นวิถีทางอันสว่างไสว
และเข้าถึงความสุขลึกซึ้งยิ่งขึ้น”

”

จากรากฐาน ทองผาภูมิ กาญจนบุรี

กำหนดเกษียณอายุ ไม่ไข่หนทางตันสำหรับชีวิต

ในช่วงชีวิตที่ผ่านมาเรามักได้ยืมและพบความจริงเป็นครั้งคราวว่า มีหลายต่อหลายคนยังเป็นผู้ซึ่งขึ้นไปอยู่ในระดับสูงด้วยตำแหน่งบริหาร และถืออำนาจปกครองคน หลังจากเกษียณอายุและพ้นออกมาได้ไม่นานนักมักมีแนวโน้มจากผลกระทบทางด้านจิตใจ จนทำให้สุขภาพของร่างกายต้องทรุดโทรมลงไปอย่างรวดเร็ว หรืออย่างน้อยก็กลับไปนั่งจับเก้าอี้เข่า ซึมทำให้ชีวิตตนและอาจถึงครอบครัวจำต้องอับเฉา หรือไม่ก็นำเวลาไปใช้เที่ยวเตร่ทำให้ต้องสูญเสียวิถีทางอันพึงนำสู่คุณค่าสาระสืบตลอดไปได้ บางรายถึงขนาดเจ็บป่วยต้องเข้าโรงพยาบาล จนอาจเลยไปถึงการสูญเสียชีวิตอันเป็นที่รักก็มีให้เห็นกันมาแล้ว

บนพื้นฐานเดียวกันแต่เป็นมุมกลับ อาจมีหลายคนที่มีมองการณ์ไกลสักหน่อย ดังนั้นเมื่อรู้ตัว ว่าตนใกล้เกษียณเข้าไปทุกขณะ มักใช้โอกาสซึ่งยังมีตำแหน่งและอำนาจในด้านการงานเป็นเครื่องมือเตรียมการเพื่อประโยชน์ส่วนตน อีกทั้งอาจมีการรับงานพิเศษอันมีอามิส

แอบแฝงเป็นเงื่อนไขว้ไว้เพื่อว่าเมื่อถึงช่วงเกษียณอายุจะทำให้ตนมีตำแหน่งบนพื้นฐานด้านธุรกิจ และยังคงมีงานซึ่งได้รายได้อีกทั้งมีหน้ามีตาอยู่ในสังคมระดับสูงต่อไป ซึ่งเรียกกันว่า “คนจมไม่ลง” ลักษณะเช่นนี้ย่อมมีผลทำลายศรัทธาซึ่งชนรุ่นหลังควรมีต่อผู้ใหญ่ เพื่อช่วยให้สังคมสามารถสืบทอดสิ่งที่ตั้งงามอันพึงนำมาซึ่งความมั่นคงยั่งยืนต่อไปในอนาคต

อีกทั้งยังมีหลายคนเท่าที่มองเห็นในปัจจุบัน ขณะที่ช่องทางในด้านการเมืองเปิดโอกาสให้ตนขึ้นสู่อำนาจในระดับสูง โดยกล่าวอ้างว่าตนต้องการใช้ชีวิตส่วนซึ่งยังเหลืออยู่ให้เป็นประโยชน์แก่บ้านเมือง ต่อไปอีก ในขณะที่พื้นฐานเวทีและช่องทางดังกล่าว หากมองที่โครงสร้างและระบบการจัดการรวมถึง แนวคิดทำให้เห็นว่ามีลักษณะเช่นบริษัทธุรกิจเพื่อตัวเองและพรรคพวกอย่างเห็นได้ชัด

อนึ่ง ในช่วงหลัง ๆ หลายครั้งหลายหน มักมีผู้มาขอร้องให้ไปพูดในที่ชุมชน โดยเฉพาะเมื่อใกล้ถึงช่วงเดือนกันยายนซึ่งถือเป็นกำหนดเกษียณอายุการทำงานในด้านทางการในหัวข้อเรื่อง “การเตรียมตัวก่อนเกษียณ” หากนำสภาพดังกล่าวมาวิเคราะห์ได้อย่างลึกซึ้งซึ่งน่าจะอ่านใจฝ่ายจัดได้ว่าคงต้องการเพียงแค่ให้แนะนำเรื่องราวเกี่ยวกับการใช้เวลาว่างอย่างผิวเผินมากกว่าความหวังที่จะได้เห็นคนปรับตัวจากรากฐานตนเอง ให้สามารถสืบสานงานซึ่งหวังว่าน่าจะมีผลสร้างสรรค์คุณค่าทั้งแก่ตนและสังคมต่อไปได้

ทั้ง ๆ ที่ใจตัวเองมองเห็นว่า ถ้าถือเอาธรรมชาติจากรากฐานชีวิตแต่ละคนเป็นเกณฑ์เพื่อนำมาใช้ในการคิดและมองปัญหาได้อย่างลึกซึ้ง การเตรียมตัวก็น่าจะขึ้นอยู่กับแต่ละคนอีกทั้งไม่น่าจะมากคิดทำ เพียงช่วงสั้น ๆ แต่ก็เข้าใจในอีกด้านหนึ่งว่าเมื่อมีความต้องการมาถึงตนย่อมควรสนองตอบโดยถือเป็นหน้าที่ เนื่องจากธรรมชาติของคนซึ่งอยู่รวม ๆ กันเป็นกลุ่มน่าจะมีผู้ซึ่งเตรียมตัวมาแล้ว โดยที่เข้าถึงจุด ซึ่งพร้อมรับได้ไม่

ว่ามีมากมีน้อย

อนึ่ง อาจมีบางคนขณะที่ดำรงชีวิตภายในระบบการทำงานซึ่งตนประจำอยู่กับหน่วยงานของรัฐแม้ของเอกชนลาออกจากงานเสมือนเกษียณตัวเองแต่จริง ๆ แล้วก็คือ “ภาพเฉพาะหน้า” เพราะในที่สุด ก็เห็นว่าการออกไปใช้ชีวิตแสวงประโยชน์ส่วนตนในรูปแบบอื่นซึ่งได้รับผลตอบแทนมากกว่าอยู่ที่เดิม อีกทั้งยังอาจเชื่อว่ามิอิสระพอจะทำอะไรต่อมิอะไรได้ตามความอยากของตัวเอง ซึ่งลักษณะเช่นนี้ ก็ยังคงถือเสมือนมุ่งสู่วิถีทางเดิมอย่างปราศจากวิเวกของการหวนกลับมาสู่ทิศทางซึ่งควรถือว่าอยู่บนพื้นฐานธรรมชาติของผู้ที่ผ่านการเรียนรู้มาจากการสับการณชีวิตอย่างอิสระระดับหนึ่งแล้ว

ซึ่งสิ่งทั้งหมดเท่าที่กล่าวมาแล้ว หากมองจากพื้นฐานหลักการอันควรถือวาคือสังขารซึ่งช่วยให้ชีวิตแต่ละคนมีความมั่นคงยั่งยืนได้อย่างแท้จริงอันได้แก่ “วิถีการเปลี่ยนแปลงของชีวิตบนพื้นฐานความคิดที่มีลักษณะเป็นธรรมชาติ โดยมีเหตุและผลสอดคล้องแก่กันและกัน ทำให้สามารถเข้าใจทุกสิ่งทุกอย่างที่เชื่อมโยงถึงกันได้อย่างลึกซึ้ง” น่าจะเห็นว่ากรณีซึ่งหยิบยกมาเป็นตัวอย่างทั้งหมด ไม่ว่าจะมองที่รูปลักษณะใดล้วนทำให้เข้าใจว่า ชีวิตการทำงานเท่าที่ผ่านพ้นมายังไม่อาจช่วยให้ตนหลุดพ้นออกมาจากวงจรซึ่งตกอยู่ภายใต้อิทธิพลภาวะมีดมน ทำให้คิดตะเกียกตะกายมุ่งสู่วิถีทางเก่าต่อไปอีก

ดังเช่นที่หลักธรรมได้ระบุถึงความจริงไว้ว่า “**คนเราเกิดมาเพื่อชดใช้กรรม**” ซึ่งมีความหมาย ค่อนข้างลึกซึ้ง และน่าจะหมายความว่าช่วงชีวิตเริ่มแรกเป็นเพราะยังมีกรรมเป็นเงื่อนไขแผงอยู่ในรากฐานจิตใจตัวเองจึงจำต้องเกิด ครั้นเกิดมาแล้วก็จำเป็นต้องดิ้นรนต่อสู้เพื่อให้ตนอยู่รอดและมีโอกาสสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามตามแนวคิดความเชื่อแห่งตน และ

ขณะเดียวกันในมุมมองกลับย่อมมีการเรียนรู้เหตุและผลช่วยให้จิตใจเปิดกว้าง เป็นการชำระล้างเงื่อนไขซึ่งแฝงอยู่ให้เบาบางลงไป เปลี่ยนมาอยู่ในสภาพที่เข้าใจและยอมรับความจริงลึกซึ้งยิ่งขึ้น จึงสามารถทำงานต่อไปอย่างผู้สร้างสรรค์รวมถึงมีความสุขอยู่กับการทำงานด้วย

คำกล่าวในเชิงเตือนสติจากผู้ใหญ่บางคนในอดีต ซึ่งมักได้ยินเป็นครั้งคราวว่า **“ขั้นที่หลังเสือนั้นง่าย แต่ลงจากหลังเสือนั้นแสนจะยากยิ่ง”** คงไม่มองเสือดด้วยความหมายเพียงที่ตำแหน่งและอำนาจ แม้ทรัพย์สินเงินทองรวมถึงเกียรติยศและชื่อเสียงซึ่งเป็นเรื่องไม่จริงจังอะไร หากมองได้ลึกซึ้งถึงรากฐานสัจธรรมน่าจะเข้าใจได้ว่า **“เสือดตัวจริงคือเงื่อนไขที่แอบแฝงอยู่ในรากฐานจิตใจตนเองโดยแท้”**

ดังที่คำสอนธัมมะได้ชี้ไว้ชัดเจนว่า **“การเอาชนะใจตนเองได้ ถือเป็นบุญอันประเสริฐสุดแล้ว”** แม้การทำงานสืบต่อไปก็สามารถช่วยให้มุ่งปฏิบัติในสิ่งซึ่งมีคุณค่าอย่างแท้จริง และเมื่อพบปัญหาแทนที่จะรู้สึกท้อถอยกลับเข้าใจได้ว่าคือสัจธรรมช่วยให้เห็นอีกด้านหนึ่งว่า ถือเป็นกำไรชีวิตเพราะเปิดโอกาสให้ตนเรียนรู้ความจริงลึกซึ้งยิ่งขึ้น

บุคคลใดมีโอกาสพบความจริงดังกล่าวแล้วได้ทั้งหมดตั้งแต่ชีวิตตนยังไม่ถึงช่วงเกษียณอายุ เมื่อผ่านเกณฑ์เกษียณไปแล้วย่อมมุ่งทำงานเพิ่มขึ้นอย่างปราศจากความท้อถอยหากนำไปปฏิบัติอย่างมีความสุข ดังเช่นที่ได้มีการชี้แนะไว้ว่า **“การศึกษารวมในขั้นพื้นฐานจะเกิดความรู้ได้อย่างแท้จริงจากการมุ่งมั่นนำปฏิบัติ”** และคงต้องขยายความต่อไปอีกว่า ควรเป็นงานซึ่งกระทำจากรากฐานความรักความจริงใจที่มีต่อเพื่อนมนุษย์ หรือที่เรียกกันว่า **“มีอุดมการณ์”** ส่วนจะเริ่มต้นจ้งงานโดยย่อได้หากรู้สึกท้อทลายที่จะทำแม้ไม่ใช่สิ่งซึ่งตนเรียนมาจากสถาบันการศึกษาและในที่สุดเมื่อถึงช่วงหนึ่งน่าจะพบเอง สิ่งที่ตนเรียนหรือไม่ได้เรียนมาก็ตามย่อมมา

ถึงจุดเดียวกันได้ จึงนำสู่ประโยชน์ได้ทุกเรื่อง

ความหมายของเกณฑ์เกษียณอายุ

วัย 60 ปี ซึ่งองค์กรงานในด้านทางการทั้งหลายของสังคมนี้ถือเป็นเกณฑ์เกษียณอายุการทำงาน เป็นสิ่งซึ่งกำหนดขึ้นโดยคน และธรรมชาติของคนย่อมมีกิเลสเจือปนอยู่ด้วยไม่มากก็น้อย ดังนั้นสิ่งใดก็ตามที่คนเป็นผู้กำหนดย่อมหวังนำใช้ประโยชน์ไม่ว่ากฎเกณฑ์ใด จึงยอมเปลี่ยนแปลงได้เสมอไม่ว่าเร็วหรือช้า หากนำใช้ประโยชน์อย่างจริงจัง ทำให้มีโอกาสเรียนรู้จากปัญหาที่เกิดขึ้นอันเป็นผลติดตามมาเป็นช่วง ๆ

แต่อีกด้านหนึ่งเกณฑ์เกษียณอายุซึ่งนำมากำหนดใช้เป็นกฎระเบียบเท่าที่ถือปฏิบัติกันมาแล้วก็เป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางสืบทอดต่อ ๆ กันมา ดังนั้นจึงมองแต่เพียงด้านเดียวว่าเป็นสิ่งซึ่งคนกำหนดคงยังไม่น่าจะชอบด้วยเหตุและผล หากอีกด้านหนึ่งน่าจะถือเป็นวัฒนธรรมด้วย ดังนั้นถ้าคิดเปลี่ยนแปลงหากขาดความรู้รอบคอบอาจก่อความระส่ำระสายขึ้นในสังคมยึดเยื้อต่อไปจนแก้ไขได้ยาก

ดังนั้นแม้การนำปฏิบัติก็หาใช่ว่าเป็นเพียงมุ่งหวังทำตามกฎระเบียบแต่เพียงอย่างเดียว ดังเช่นที่บุคคลผู้บริหารยุคปัจจุบันหลายต่อหลายคนมักถนัดที่จะอ้างกฎระเบียบเพื่อพบปัญหา และเลยไปถึงการพิจารณาแก้ไขโดยใช้กฎระเบียบเป็นเครื่องมือจนกระทั่งติดเป็นนิสัย แทนที่จะมองอีกด้านหนึ่งด้วยความเข้าใจให้ลึกซึ้งถึงเหตุและผลเพื่อการยอมรับ ซึ่งจริง ๆ แล้วการนำปฏิบัติให้ได้ผลอย่างจริงจังน่าจะ ถือว่าด้านนี้มีความสำคัญมากกว่าด้วย

อย่างไรก็ตาม ทุกสิ่งทุกอย่างย่อมเปลี่ยนแปลงได้ แต่การจะคิด

ปรับเปลี่ยนเพื่อหวังปรับปรุงแก้ไขให้ได้รับผลดี ย่อมไม่ควรมองและอ้างเพียงเหตุอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งนี้และทั้งนั้นไม่ว่าเรื่องใดลงได้มีส่วนสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับรากฐานชีวิต คงต้องมองจากความรู้สึกซึ่งเห็นได้รอบด้าน อีกทั้งมองภาพทุกสิ่งทุกอย่างที่เชื่อมโยงถึงกันหมด รวมทั้งไม่ควรให้มีผลเน้นที่บุคคลใดแม้กลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

ชีวิตการทำงานควรเข้าถึงโค้งสุดท้ายได้ก่อนเกษียณอายุ

ก่อนอื่น ใครขอมุ่งเน้นที่หลักการของความเป็นครู เนื่องจากถือเป็นปัจจัยพื้นฐานซึ่งสำคัญอย่างยิ่งเนื่องจากมีบทบาทกำหนดทิศทางของกระแสการสืบทอดสิ่งทีสร้างสรรค์ให้กับการเปลี่ยนแปลงของสังคมตามความคาดหวังของทุกคน แต่ก็ไม่ควรมองจากทรรศนะที่คับแคบว่าครูเป็นเพียงผู้ทำหน้าที่สอนศิษย์ซึ่งตนรู้จักเป็นการส่วนตัวภายในโรงเรียน แม้ในมหาวิทยาลัย และมุ่งสอนจากตำรา รวมถึงจากปากตัวเอง ยิ่งสั่งให้ต้องเชื่อและปฏิบัติตามคำสั่งด้วย

หากควรหยั่งรู้และเข้าใจถึงความจริงของชีวิตซึ่งมีกระแสสานถึงสังคมอย่างลึกซึ้งว่า “ครูที่แท้จริงคือชีวิตแต่ละคน ซึ่งเมื่อมีโอกาสเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่แล้วสามารถนำปฏิบัติทุกสิ่งทุกอย่างให้เป็นที่ยอมรับจากคนทั่วไปยังเป็นชนรุ่นหลังด้วยความรู้สึกอันเป็นธรรมชาติว่าถือเป็นแบบอย่างที่ดีได้อย่างสนิทใจ”

บุคคลผู้ใดถือรากฐานจิตใจเข้าถึงความเป็นครูแล้ว ย่อมเกิดความรู้สึกอันเป็นธรรมชาติจากตัวเองว่า “ตนมีหน้าที่เรียนรู้จากเพื่อนมนุษย์ โดยเฉพาะจากชนรุ่นหลัง มากกว่าสิ่งซึ่งตนได้ให้ความรู้แก่เขาทั้งหลาย” ยิ่งผู้ซึ่งทำหน้าที่สอนอยู่ในสถาบันการศึกษาโดยตรงควรแสดงออกให้

ปรากฏแก่สายตาคนในสังคมอย่างชัดเจน จึงจะช่วยสร้างบรรยากาศให้เกิดความหวังและความอบอุ่นแก่คนทั่วไป และได้รับการยอมรับอย่างแท้จริงว่า เป็นผู้มีคุณสมบัติความเป็นครูอย่างแท้จริง

อนึ่ง ถ้าจะให้แจ่มแจ้งความหมายดังกล่าวคงอธิบายได้ว่า “เป็นบุคคลซึ่งรากฐานชีวิตตนเองเปลี่ยนแปลงมาถึงจุดที่เกิดความเข้าใจในสังขารมได้ลึกซึ้งถึงระดับหนึ่ง ย่อมเกิดความเข้าใจในเพื่อนมนุษย์อย่างแท้จริง จึงเปี่ยมล้นด้วยเมตตาธรรมและสะท้อนแนวคิดอีกทั้งพฤติกรรมที่มีแต่การให้โอกาสแก่ชนรุ่นหลัง เพื่อหวังพัฒนาขึ้นมาจากรากฐานจริงของแต่ละคนอย่างอิสระ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีความเข้าใจในธรรมชาติของการเรียนรู้ซึ่งศึกษาความถูกต้องจากความผิดพลาดอันเกิดจากการพิจารณาตัดสินใจของแต่ละคน”

ดังนั้นจึงพบความจริงว่า การดำรงชีวิตของมนุษย์แต่ละคนในสังคมน่าจะสะท้อนภาพความจริงออกมาปรากฏเองอย่างชัดเจนว่า ในช่วงเริ่มแรกของชีวิตเราทั้งหลายที่เกิดมา คงต้องตกอยู่ในสภาพผู้รับจากคนอื่น ครั้นเมื่ออายุผ่านพ้นถึงช่วงหนึ่งแล้ว น่าจะปรับเปลี่ยนจากรากฐานตัวเองมาเป็นผู้ให้” ซึ่งสิ่งนี้มีใช้หรือที่มีโอกาสช่วยให้สังคมอยู่รอด อีกทั้งสืบทอดกระแสการสร้างสรรค์ให้ยืนยงต่อไปตามเหตุและผล

อนึ่ง ยังมีเงื่อนไขที่ควรทำความเข้าใจให้ชัดเจนต่อไปอีกคือ เมื่อแต่ละคนมีรากฐานจิตใจเป็น สิ่งกำหนดแนวคิดและพฤติกรรม “การให้จากรากฐานจิตใจจึงถือเป็นสิ่งบริสุทธิ์และประเสริฐสุดแล้ว” เพราะถือได้ว่าให้ในลักษณะที่ไม่อาจมีสิ่งใดเข้าไปแอบแฝงอยู่ในส่วนลึก ซึ่งบุคคลผู้ถือปฏิบัติมาแล้วจากอดีตย่อมมีความชัดเจนให้เชื่อถือได้ และผู้ที่ถือปฏิบัติมาแล้วย่อมไม่มีเงินทองและวัตถุมาเทียวได้บริจาคให้ใครต่อใคร เพราะในวิถีชีวิตตัวเองไม่เคยสะสมสิ่งใดในด้านวัตถุไว้เกินเหตุและผล

เพื่อการดำรงชีวิตให้ตนมีโอกาสเรียนรู้สรรพสิ่งต่าง ๆ ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

หากคนในสังคมซึ่งชีวิตเติบโตขึ้นถึงวัยกลางคน สามารถเข้าถึง
โค้งแห่งความรู้สึกดังกล่าวแล้วเป็นส่วนใหญ่ ชีวิตในด้านที่ยังเหลืออยู่
ของแต่ละคนย่อมส่งผลสร้างสรรค์สังคมได้อย่างแท้จริงด้วยตนเอง ไม่ว่า
ใครจะปฏิบัติหน้าที่การงานอะไรก็ตาม เพราะแนวคิดและพฤติกรรมซึ่ง
แสดงออกจากธรรมชาติของ จิตใจมีเหตุมีผลสร้างทั้งคนและงานร่วมกัน
ทั้งสองด้าน หรืออาจกล่าวว่า **“เกิดความสมบูรณ์พร้อมของธรรมจักรซึ่ง
ถือศีลธรรมเป็นฐานรองรับชีวิต”**

จึงขออนุญาตกล่าวย้ำไว้ ณ ที่นี้ว่า ผู้บริหารที่จริงจังย่อมมีคุณสมบัติ
ความเป็นครูดังกล่าวแล้วอยู่ในรากฐาน เมื่อกล่าวถึงผู้บริหารโปรดอย่า
เข้าใจว่าจะต้องเป็นบุคคลผู้มีตำแหน่งและก้าวสูงยิ่งขึ้นไปเรื่อย ๆ ดังเช่นที่
หลายต่อหลายคนมักแสดงออกให้อ่านได้ถึงความรู้สึกเช่นนั้น หากขอ
อนุญาตกล่าวว่า ใครจะเป็นอะไรแม้ครู ชาวบ้านหรือผู้ที่เรียกตัวเองว่า
เป็นนักวิชาการและปากบอกว่าไม่สนใจงานบริหาร คงไม่ลืมน่าทุกสิ่งทุก
อย่างซึ่งตนปฏิบัติย่อมมีการบริหารและการจัดการเป็นพื้นฐานอยู่ด้วย
จึงกล่าวได้ว่า **“ถ้าไม่รู้จักบริหารตนเองให้ดำรงอยู่ได้โดยไม่สับสนท่ามกลาง
ภาวะการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม ไม่ว่าจะบริหารงานใดแม้งาน
การศึกษาและค้นคว้าวิจัยหากเป็นไปได้ก็เพียงช่วงสั้น ๆ เท่านั้น แต่พึง
ต้องรับผลเสียหายในระยะยาวอย่างหลีกเลี่ยงไม่พ้น”**

อย่างไรก็ตามหากเข้าถึงหลักธรรมน่าจะรู้เองว่า บุคคลผู้ซึ่งราก
ฐานชีวิตเข้าถึงโค้งของธรรมจักร ซึ่งช่วยให้ตนสามารถทวนกลับมามอง
เห็นความจริงที่ปรากฏอยู่ในอีกด้านหนึ่งได้อย่างลึกซึ้ง หาใช่ว่าจะต้อง
เป็นคนแก่หรือล่วงวัยกลางคนไปแล้วไม่ เพราะหลักธรรมได้ชี้ไว้ชัดเจน
ว่าทุกชีวิตและทุกสิ่งมีพื้นฐานเป็นของตัวเองอย่างอิสระ ดังนั้นคุณสมบัติ

ดังกล่าวอาจมีอยู่ในบุคคลวัยโชนและอยู่ในสภาพอย่างไรก็ได้

แต่ถ้าคนส่วนใหญ่เมื่อเติบโตขึ้นมาถึงวัยกลางคน ทั้งในด้านความเติบโตทางการงานและชีวิต หากรากฐานจิตใจปรับเปลี่ยนมาถึงจุดนี้ ด้วยยอมเชื่อมั่นได้ว่า น่าจะมีพื้นฐานกำหนดให้สังคมเจริญก้าวหน้าอย่างถึงรากฐานด้วย ดังตัวอย่างเช่นที่กล่าวไว้แล้วในที่ต่าง ๆ เป็นช่วง ๆ ว่า “บุคคลใดที่ใช้ชีวิตเป็นครูแต่ยังคิดว่า ตนเป็นฝ่ายที่ให้แก่ศิษย์มากกว่า ย่อมวิเคราะห์ได้ว่า ผลแห่งความเป็นครูที่แท้จริงคงยังไม่ถึงจุดเกิดจนกว่าจะถึงจุดซึ่งเริ่มคิดได้ว่าความรู้ที่ตนให้ศิษย์ยังน้อยกว่าสิ่งซึ่งตนได้รับจากชีวิตเขาทั้งหลาย เมื่อนั้นจึงเชื่อมั่นว่าความเป็นครูที่แท้จริงได้เกิดขึ้นแล้ว”

จากสภาพที่เป็นจริงของสังคมปัจจุบัน ซึ่งมีการขอต่ออายุเกษียณเกิดขึ้นเป็นช่วง ๆ น่าจะช่วยให้รู้ถึงความจริงว่า แม้จากช่วงกลางคนจนถึงเกณฑ์เกษียณอายุ หลายต่อหลายคนก็ยังไม่ถึงโค้งของสัจธรรมดังได้กล่าวแล้ว จึงน่าจะอ่านได้ว่า นี่คือคำสารภาพถึงภาวะตกต่ำของสังคมปัจจุบันอันมีความจริงให้เชื่อถือได้

อย่างไรก็ตาม หากใช้ว่าทุกคนจะเป็นเช่นนั้นไม่ เนื่องจากธรรมชาติซึ่งถือเป็นฐานของชุมชนอันมีคนอยู่ร่วมกันย่อมมีการกระจายสู่ทั้งสองด้าน ส่วนผู้ที่เข้าถึงแล้วตั้งแต่วัยยังไม่สูงนัก ย่อมมุ่งมั่นทำงาน อย่างผู้หยั่งรู้ถึงคุณค่าตนเองอย่างลึกซึ้ง และสานถึงผู้อื่นบนพื้นฐานภาวะความหลากหลายช่วยให้เข้าใจ ได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้นจึงสามารถสะท้อนให้หลายคนเห็นว่า “เป็นผู้ทำงานอย่างมีความสุข” จึงไม่สนใจกับเส้น เกษียณซึ่งมีอำมิสผูกพันอยู่ด้วย

หากสามารถเข้าใจสิ่งที่กล่าวมาแล้วได้ลึกซึ้งถึงระดับหนึ่ง น่าจะกล่าวได้ว่า “การเตรียมตัวก่อนเกษียณ” ซึ่งมักนำมากำหนดหัวข้อเพื่อ

การอบรมกันทั่ว ๆ ไปในขณะที่แต่ละคนกำลังจะมีอายุครบ 60 ปี ตามเกณฑ์กำหนดนั้น ไม่น่าจะได้รับผลคุ้มค่านัก เพราะการเตรียมตัวซึ่งควรจะได้รับผลชัดเจนมากกว่าน่าจะเริ่มต้นโดยแต่ละคนมาแล้วอย่างเป็นธรรมชาติ และมีกุญแจสำคัญอีกดอกหนึ่งคือ “ผู้ใหญ่ควรมีการแสดงออกให้คนรุ่นหลัง รวมถึงผู้ซึ่งปฏิบัติงานในระดับรอง ๆ ลงมาฟังถือเป็นแบบอย่างที่ดีได้อย่างชัดเจนด้วย”

ชีวิตที่เข้าถึงแล้วจะได้รับอะไรเป็นผลตอบสนอง

บุคคลผู้มีลักษณะและคุณสมบัติดังกล่าวย่อมทำงานอย่างมั่นคงอยู่บนรากฐานความรู้สึก ซึ่งเจริญด้วยสมาธิซึ่งยิ่งขึ้น เนื่องจากยิ่งนำปฏิบัติก็ยิ่งห่างจากอิทธิพลรูปวัตถุช่วยให้สามารถมองเห็นธรรมได้ชัดเจนยิ่งขึ้นเป็นลำดับ แม้เกิดปัญหาแทนที่จะรู้สึกทุกข์กลับหวนมามองอีกด้านหนึ่งว่า คือครูผู้ฝึกให้ตนหยั่งรู้คุณค่าตัวเองบนรากฐานซึ่งลึกซึ่งแน่นอนมากยิ่งขึ้นไปอีก และอีกด้านหนึ่งย่อมช่วยให้หยั่งรู้ถึงความจริงของสิ่งต่าง ๆ อย่างผู้รู้เท่าทันด้วย ดังที่ปรากฏคำสอนซึ่งท้าทายต่อการคิดค้นหาความจริงว่า “การศึกษาธรรมย่อมได้จากการทำงาน”

มาถึงบัดนี้ทำให้มองเห็นความจริงได้ชัดเจนแล้ว จากคำกล่าวซึ่งเคยได้ยินมาในอดีตว่า “ถ้ามุ่งมั่นทำงานที่ตนรักและสนใจอย่างจริงจัง คงไม่ต้องเกรงว่าจะหางานทำไม่ได้” แต่ใคร่ขอกล่าวลึกลงไปอีกระดับหนึ่งว่า “งานที่รักและสนใจนั้น ต้องอยู่บนฐานของความรักความจริงใจ อันพึงมีต่อเพื่อนมนุษย์ด้วย จึงจะได้ผลอย่างชัดเจนให้เชื่อมั่นได้” และถ้านำไปปฏิบัติได้อย่างสมบูรณ์พร้อม คงพบว่า มีคนอื่นมาหาและเอางานมาให้พร้อมกับความรู้สึกศรัทธา จึงขึ้นอยู่กับตัวเองว่าจะเลือกทำอย่างไร

ก่อนหลังซึ่งคงเป็นไปตามเหตุและผลแห่งการนึกถึงพรรคพวก

ดังนั้น ถ้านำเอาเนื้อหาสาระทั้งหมดจากบทความเรื่องนี้มาประมวลเข้าด้วยกันคงไม่บังอาจกล่าวเป็นอย่างอื่นนอกจาก ขอสนับสนุนและเป็นกำลังใจให้ผู้ซึ่งถึงวัยเกษียณอายุแล้วและเข้าถึงโค้งที่มุ่งสู่สังขารมได้แล้วมีความเข้มแข็งที่จะมุ่งมั่นทำงานบนพื้นฐานวิถีทางนี้อย่างมั่นคงตลอดไป กับอีกด้านหนึ่งพึงสำนึกเสมอว่า พฤติกรรมทั้งหลายรวมถึงแนวคิดซึ่งแต่ละคนแสดงออก ย่อมมีเหตุมีผลถ่ายทอดสู่ชนรุ่นหลังอย่างเป็นทางการด้วย

8 สิงหาคม 2539

“

นับแต่เกิดมาไม่ว่ามีจะอายุเพียงวันเดียวหรือหลายสิบปี
ต่างก็ตกอยู่ในสภาพซึ่งใกล้วันตายยิ่งขึ้นด้วยกันทุกคน
โดยปราศจากข้ออ้างใด ๆ ทั้งสิ้น

”

วิญญะ บ้านระพี กรกฎาคม 2530

สู่โค้งสุดท้ายของชีวิต

เมื่อหยิบยกเอาเรื่อง “สู่โค้งสุดท้ายของชีวิต” ขึ้นมาพิจารณา อาจทำให้หลายคนกล่าวตึงว่า “คนยังไม่คิดเตรียมตัวตาย” บางรายไม่แสดงความสนใจเอาเลย หรือไม่ก็พูดว่ายังมีอายุไม่มาก คงไม่จำเป็นต้องไปคิดถึงเรื่องทำนองนี้

หากเข้าใจถึงหลักความจริงที่ว่า “ธรรมจักรคือวิถีการเปลี่ยนแปลงของชีวิตและสรรพสิ่งทั้งหลายซึ่งกำหนดโดยสังขาร” และ “ทุกสิ่งทุกอย่าง - ย่อมเกิดขึ้นได้ อีกทั้งเข้าถึงได้จากรากฐานความรู้สึกลงในแต่ละคนอย่างอิสระ” น่าจะพบคำตอบซึ่งเป็นความจริงได้ว่า การที่ชีวิตใครสักคนจะเข้าถึงโค้งสุดท้ายหาใช่มีเงื่อนไขผูกติดอยู่กับการมีอายุมาก หรือจะต้องใกล้วันตายไม่

แม้มองที่วิถีชีวิตแต่ละคน ถ้าเข้าถึงความจริงได้ย่อมรู้อยู่เองแล้วว่า “นับแต่เกิดมาไม่ว่าจะมีอายุเพียงวันเดียวหรือหลายสิบปี ต่างก็ตกอยู่ในสภาพซึ่งใกล้วันตายยิ่งขึ้นด้วยกันทุกคน โดยปราศจากข้ออ้างใด ๆ ทั้งสิ้น”

แต่บนพื้นฐานลัทธิธรรมที่กำหนดไว้ให้ทุกชีวิตและทุกสิ่งมีสองด้าน บุคคลผู้ซึ่งชีวิตยังคงเน้นตรงไปข้างหน้าด้านเดียวย่อมมองไม่เห็น

บุคคลใดที่ยังมองไม่เห็นโค้งสุดท้ายของชีวิตตัวเอง ย่อมตกอยู่ในสภาพซึ่งมีแต่ความประมาทขาดสติ เมื่อพบสิ่งใดที่รู้สึกว่าเป็นปัญหา แทนที่จะหยั่งรู้ถึงความจริงได้ว่า เจื่อนบมซึ่งทำให้รู้สึกเช่นนั้นจริง ๆ แล้วมันอยู่ในรากฐานตนเอง ทำให้มองเห็นทางที่จะดับได้อย่างแท้จริง กลับยังคงมุ่งออกไปโทษคนอื่นสิ่งอื่นและเชื่อว่า ต้องแก้ไขที่คนนั้นคนโน้นหรือสิ่งนั้นสิ่งโน้น ทำให้ชีวิตจำต้องตกไปอยู่ในกระแสซึ่งสร้างปัญหาให้แก่ตัวเองและเพื่อนมนุษย์บานปลายออกไปเรื่อย ๆ อีกทั้งยังอาจต้องถึงสภาพพังทะลายลงไปอย่างสิ้นเชิงในที่สุด หากยังไม่อาจเข้าถึงจุดปรับเปลี่ยนใหม่ได้

และคนซึ่งรากฐานตกอยู่ในสภาพเดียวกัน แม้มากน้อยกว่ากันก็เป็นเพียงสิ่งที่สะท้อนภาพ ความแตกต่างหลากหลายซึ่งอยู่บนพื้นฐานด้านเดียวกัน จึงมักมีแนวโน้มกำหนดวิถีชีวิตแต่ละคน ให้ ต้องเดินตามรอยเดียวกันไป จึงมีผลทำให้เห็นภาพสะท้อนซึ่งยืนยันความจริงได้ว่า **“ยิ่งสูงด้วยอำนาจและมากด้วยทรัพย์สินก็ยิ่งทะเลาะกันรุนแรงยิ่งขึ้น”** แม้ว่าบางช่วงอาจไม่แสดงออกแต่ก็หาใช่ว่าภายในรากฐานจะสงบด้วยไม่

อนึ่ง ชีวิตบุคคลผู้ตกลงไปอยู่ในสภาพดังกล่าวมักเชื่อว่า ตนจะสามารถก้าวหน้าต่อไปได้แต่มองไม่ถึงความมั่นคงจึงขาดการระออดยเพื่อพิสูจน์ความจริงซึ่งหาใช่เป็นเช่นนั้นไม่ เพราะหากรอดต่อไปไม่ว่าเร็วหรือช้า ย่อมต้องพบกับผลสะท้อนทำให้ตนต้องได้รับความเสียหายอย่างหลีกเลี่ยงไม่พ้น ในเมื่อลัทธิธรรมได้กำหนดไว้อย่างชัดเจนว่า **“วิถีการเปลี่ยนแปลงของแต่ละชีวิตและแต่ละสิ่ง ปรากฏลักษณะและทิศทางเป็นธรรมชาติ”** ดังนั้นใครที่รู้สึกว่ามีปัญหาเกิดขึ้นแก่ตนแล้วยังมุ่งโทษคนอื่นสิ่งอื่น เพราะ

ถูกกำหนดโดยอิทธิพลเงื่อนไขซึ่งแฝงอยู่ในจิตใจ วันหนึ่งช่างหน้าย่อมได้
รับบทเรียนจนถึงจุดกำหนดตัวเองให้ต้องหวนกลับ

การถึงได้เร็วหรือช้า ด้านหนึ่งย่อมขึ้นอยู่กับเงื่อนไขซึ่งเข้าไปแฝง
เป็นกรรมและเป็นความจริงอยู่ในรากฐานตัวเอง กับอีกด้านหนึ่งคือความ
รุนแรงของสิ่งที่สะท้อนกลับมากกระทบจากผลแห่งการกระทำของตนหนัก
บ้างเบาบ้างทำให้รู้สึกเจ็บปวดเป็นช่วง ๆ ซึ่งที่แรก ๆ อาจรู้สึกที่เกิดจาก
การกระทำของคนอื่น บางครั้งมีการโต้ตอบถึงขั้นทำร้ายร่างกายระหว่าง
กันและกัน ทำให้ต้องสูญเสียด้วยกันทั้งสองฝ่าย

บุคคลใดผู้เข้าถึงแล้วช่วยให้มองเห็นและเข้าใจได้แล้ว ย่อม
ปลอดภัยแล้วจากข้ออ้างทั้งหลาย แม้การใช้คำว่าต้องเห็นได้ในชาตินี้หรือ
ชาติไหน ดังนั้นหากจะกล่าวว่ชาติหน้าไม่มีจริง ผู้ซึ่งเข้าถึงแล้ว ย่อม
กล่าวได้ว่า แม้ชาตินี้ก็ไม่มีอะไรเป็นตัวเป็นตนให้ยึดถือได้เช่นกัน

ดังนั้น ความเชื่อทั้งสองด้านที่ว่าชาติหน้ามีจริงและไม่จริง จึงหา
ใช้บทสรุปความจริงอันควรถือ เป็นที่สุดแล้ว หากยังเป็นเพียงภาพซึ่ง
ปรากฏอยู่ระหว่างทางของการดำเนินชีวิต ที่พึงต้องสัมผัสกับการเปลี่ยนแปลงบนพื้นฐานความหลากหลายอย่างต่อเนื่องกันไป และคงต้องพบกับ
ความรู้สึกจากตัวเองซึ่งคิดว่า “สิ่งนั้นดี-สิ่งนี้ไม่ดี” ต่ไปอีก จนกว่าจะถึง
จุดทำให้รู้สึกได้ว่า ทุกสิ่งทุกอย่างต่างก็เป็นครูเพื่อการเรียนรู้ที่ช่วยให้
รากฐานตนเองลึกซึ้งยิ่งขึ้นเท่านั้น

บุคคลใดมีรากฐานที่หยั่งรู้ถึงธรรมชาติซึ่งปรากฏอยู่ในรากฐานตัว
เองได้ลึกซึ้งซึ่งย่อมมีอีกด้านหนึ่งเป็นสัจธรรมด้วยคือ สามารถเข้าใจถึงชีวิต
เพื่อนมนุษย์ซึ่งอยู่บนพื้นฐานความหลากหลาย โดยที่ปลอดภัยแล้วจากความ
รู้สึกซึ่งจำเพาะเจาะจงอยู่ภายในกรอบที่มีรูปลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่ง
จึงเป็นบุคคลผู้ที่เข้าถึงความจริงและยอมรับได้ทุกสิ่งทุกอย่าง

ช่วยให้ดำรงชีวิตอยู่อย่างเรียบง่าย แม้ปลอดภัยซึ่งความกระตือรือร้นหรือโศกในสิ่งซึ่งปรากฏเป็นความจริงจากอดีตและมีกระแสเชื่อมโยงถึงปัจจุบันซึ่งปรากฏอยู่ในวิถีชีวิตตัวเอง ทำให้เป็นผู้กล้าพูดความจริงได้ทุกเรื่อง โดยที่รู้สึกว่าเป็นข้อมูลยืนยันถึงสัจธรรม เพื่อหวังถ่ายทอดสู่ชนรุ่นหลัง อย่างปราศจากการแฝงไว้ด้วยเงื่อนไขใดๆ ทั้งสิ้น หรืออ่านได้ว่าสิ่งดังกล่าวคือรากฐานของความจริงใจ ซึ่งมีจุดร่วมระหว่างตนกับเพื่อนมนุษย์

ซึ่งสิ่งที่กล่าวแล้วทั้งหมดน่าจะถือว่าเป็นวิถีทางนำสู่ความสุขอย่างแท้จริง และเมื่อถึงเวลายอมพบว่า ไม่ว่าจะอยู่ที่ไหนหรือทำอะไร แม้มีอายุมากน้อยเพียงใด แต่ละคนยอมสามารถเข้าถึงโค้งสุดท้ายของชีวิตได้ด้วยตนเอง โดยที่ไม่มีใครมาขัดแย้งได้ เนื่องจากเป็นวิถีทางที่ปลอดภัยโปร่งและแต่ละคนต่างก็มีสิทธิอย่างเต็มที่ เป็นธรรมชาติอยู่แล้ว เพียงแต่ใครจะมองเห็นได้ก่อนหลังกว่ากันก็ถือเป็นธรรมชาติของแต่ละคน

การพัฒนาร

สัจจะ บ้านระพี มกราคม 2527

ประวัติชีวิต

อาจารย์ระพี สาคริก เกิดเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2465 ที่วังจักร
อ.ป้อมปราบฯ กรุงเทพฯ เป็นบุตรของคุณพระมหาเทพกษัตรสมุห (เนื่อง
สาคริก) และคุณแม่สนิท ภรรยา

สมรสกับนางสาวกัลยา มนต์วิวัตร เมื่อ พ.ศ.2490 มีบุตรชาย 3 คน
และบุตรสาว 1 คน

การศึกษา

- พ.ศ. 2469 เริ่มการศึกษาที่โรงเรียนสามเสนวิทยาคาร อ.ดุสิต
- พ.ศ. 2474 เรียนที่โรงเรียนเยาวกุมาร ในพระบรมราชูปถัมภ์
(โรงเรียนจิตรลดาในปัจจุบัน)
- พ.ศ. 2475 ย้ายมาเรียนที่โรงเรียนเนติศึกษาราชวັตร เพราะโรงเรียน
เยาวกุมารเลิกแล้วไป
- พ.ศ. 2478 เรียนที่โรงเรียนศิลปากร แผนกนาฏดุริยางค์
- พ.ศ. 2480 ย้ายมาเรียนโรงเรียนราชบุรีวิทยา ซึ่งต่อมาเปลี่ยนชื่อ
เป็นโรงเรียนรพีพัฒนวิทยาลัย และมาจบชั้นมัธยม
ศึกษาปริญญาตรีที่โรงเรียนนันทศึกษา โดยสอบเพื่อเทียบ
วิทยฐานะของโรงเรียนที่โรงเรียนเบญจมบพิตร เมื่อ พ.ศ.
2482
- ระดับอุดมศึกษา
- ตอนแรกไปสมัครสอบเป็นทหารอากาศแต่ผู้ปกครองไม่

เห็นด้วย จึงตัดสินใจเข้าเรียนที่โรงเรียนเกษตรแม่ใจ เชียงใหม่ ตามคำชักชวนของ ม.จ.ลักษณากร หัวหน้ากรมการเกษตร เป็นเวลา 2 ปี แล้วมาศึกษาต่อที่วิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน ซึ่งต่อมาได้รับการสถาปนาเป็นมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

พ.ศ. 2490 จบปริญญาตรี สาขาปฐพีวิทยา ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบวิธีการวิเคราะห์ดินภาคกลาง ของประเทศไทยทางเคมีและทางฟิสิกส์ รวม 5 วิธี

การทำงาน

พ.ศ. 2490 เลือกทำงานด้านการวิจัยเกษตร ที่สถานีวิจัยการเกษตรแม่ใจ ในฐานะลูกจ้างชั่วคราว ลักษณะงานเป็นการวางแผนและวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยเพื่อปรับปรุงสวนผัก พันธุ์ไม้ โดยนำวิชาการวิจัยและวิชาการสถิติเข้าไปใช้ในสถานีทดลอง ผลงานวิจัยที่ทำได้แก่ พันธุ์ผักเมืองหนาว ยาสูบ ถั่วต่างๆ แดงโมพันธุ์ต่างๆ ที่กระทรวงเกษตรฯ ได้นำเข้ามาจากต่างประเทศ และได้เริ่มต้นเลี้ยงกล้วยไม้เพื่อการศึกษาเป็นงานอดิเรก

พ.ศ. 2492 ได้บรรจุเป็นข้าราชการประจำตำแหน่งนักเกษตรตรี กรมเกษตรและประมง ประจำที่สถานีทดลองแม่ใจ ตามเดิม

พ.ศ. 2493 ย้ายกลับเข้ากรุงเทพฯ เป็นผู้ช่วยดร.พิศ บันยาลักษณ์ ทำโครงการศึกษารวบรวมและปรับปรุงพันธุ์ข้าวทั่วประเทศ ซึ่งเป็นทุนวิจัยจากองค์การอาหารและเกษตร

แห่งสหประชาชาติ และเป็นอาจารย์ผู้ช่วยคุมวิชาภาคปฏิบัติในวิชาพฤกษศาสตร์ ต่อมาได้เป็นอาจารย์พิเศษสอนวิชาการข้าว และสอนวิชาสถิติและการวางแผนวิจัยการเกษตร

- พ.ศ. 2495 เป็นผู้ริเริ่มวางแผนและกำหนดโครงสร้างรวมทั้งการดำเนินงานพัฒนางานการกล้วยไม้ไทย
- พ.ศ. 2496 ได้รับทุน เอ.ไอ.ดี ของสหรัฐอเมริกา ไปศึกษาและดูงานการผลิตและวิจัยข้าวในมลรัฐทางใต้ของสหรัฐฯเป็นเวลา 4 เดือน
- พ.ศ. 2497 เข้าฝึกอบรมวิชาการวางแผนและการวิจัยการเกษตร ที่ศูนย์ฝึกอบรมขององค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ ประเทศอินเดีย เป็นเวลา 3 เดือน ต่อมาย้ายเข้าสังกัดภาควิชาพืชสวน คณะเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เป็นอาจารย์สอนเรื่องกล้วยไม้ และจับงานด้านวิจัยและส่งเสริมกล้วยไม้
- พ.ศ. 2511 ได้รับพระราชทานเหรียญดุษฎีมาลาเข็มศิลปวิทยา ซึ่งเป็นเครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นสูงสุดทางวิชาการ
- พ.ศ. 2512 ดำรงตำแหน่งเลขาธิการมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- พ.ศ. 2513 ดำรงตำแหน่งรองอธิการบดีมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ได้รับโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเป็น ศาสตราจารย์ โดยไม่ต้องผ่านการเป็นรองศาสตราจารย์
- พ.ศ. 2518 ดำรงตำแหน่งอธิการบดีมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์จนถึง พ.ศ. 2523 เป็นประธานการจัดงานประชุมกล้วยไม้อาเซียน ครั้งที่ 1 ที่กรุงเทพฯ

- พ.ศ. 2521 เป็นผู้ร่วมงานการประชุมกล้วยไม้โลก ครั้งที่ 9 มาจัดในประเทศไทย
- พ.ศ. 2523 ดำรงตำแหน่งประธานสภาข้าราชการมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- พ.ศ. 2524 ลาออกจากราชการก่อนเกษียณอายุ เป็นกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในสภามหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และเป็นกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิของทบวงมหาวิทยาลัย 4 สมัย จนถึง พ.ศ. 2531
- พ.ศ. 2527 เป็นผู้ริเริ่มให้มีการจัดประชุมกล้วยไม้ภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก เริ่มต้นครั้งแรกที่ญี่ปุ่น
- พ.ศ. 2533 ประกาศลาออกหมดจากทุกตำแหน่งที่เป็นทางราชการ แต่ยังคงอยู่ในคณะกรรมการกล้วยไม้โลกหลายชุด โดยเน้นที่การศึกษาและการอนุรักษ์ จนถึงปัจจุบัน

มนุษย์เป็นสัตว์ประเภทเดียวในสิ่งที่มีชีวิตหลายสิบล้านประเภทที่ธรรมชาติของสมอง ทำให้มีศักยภาพที่จะเกิดจิตวิญญาณใหญ่ที่เชื่อมโยงกับธรรมชาติได้ ขอให้ทุกคนสนใจที่จะแสวงหาความรู้ว่าทำอะไรได้บ้างสิ่งที่อาจารย์ระพีเสนอนั้น เป็นวิธีการที่จะใช้การทำงานและการสัมผัสธรรมชาติรอบตัวอันเป็นเรื่องที่เราประสบอยู่แล้วเป็นประจำวันมาขยายจิตวิญญาณของเรา เพื่อเข้าไปเชื่อมโยงกับธรรมชาติอันใหญ่อย่างไม่มีที่จำกัดเพื่อการบรรลุถึงซึ่งอิสรภาพ ความงาม และความเมตตา อันจักช่วยปลดปล่อยมนุษย์ทั้งมวล ไปสู่การดำรงชีวิตร่วมกันอย่างสันติระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และระหว่างมนุษย์กับสรรพสิ่งทั้งหลายเป็นนิรันดร

จากบทนำโดย

ศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี